

Katri Kyllönen

**Uskonnon rooli maahanmuuttajien konfliktien
sovittelussa.
Sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon
maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulma.**

*Esitetään Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston päärakennuksen auditoriossa XII
perjantaina 10.8.2012 klo 12.*

Helsinki 2012

ISBN 978-952-10-8155-2 (nid.)
ISBN 978-952-10-8156-9 (PDF)

Unigrafia Oy
Helsinki 2012

The Role of Religion in the Mediation of Immigrants' Conflicts. Mediators', Immigrants', and the Church's Immigrant Workers' Perspectives.

Abstract

This thesis focuses on religion's role in the resolution of immigrants' conflicts. In this thesis, I examine the kind of conflicts that immigrants face in Finland, which actors are involved, and what means are available to resolve these conflicts. The subject is examined through mediators', immigrants', and the church's immigrant workers' perspectives. The topic of the thesis is sensitive and not only largely unexplored, but also uncharted as a whole in Finland. The study creates a foundation for immigrants' conflict research in Finland, and complements the ongoing research on religion's role in conflict mediation.

This thesis is an empirical monograph, which is based on 30 theme interviews collected in different parts of Finland. The interview data consists of eight interviews from both mediators and immigrants and the rest of the fourteen interviews concern the church's immigrant workers. This is based on the fact that the church's immigrant workers constitute the main data of the research, because the thesis focuses on examining their action as conflict mediators. Two other data groups join in a supporting role for the main data, highlighting their views on the research subjects. I have analyzed the interviews using mainly inductive qualitative content analysis, but also using abductive, theory directive content analysis. The thesis is not only multi-perspectival, but also interdisciplinary in being located between the fields of sociology of religion, immigrant research, and conflict resolution. Of these three, conflict resolution occupies centre stage, which arises from the theoretical choices I have made. The thesis is based on the theories of conflict resolution and examines the role of culture and especially religion in conflict resolution and particularly in conflict mediation. I also apply Jacob Bercovitch and S. Ayse Kadayifci-Orellana's theory of characteristics and strengths of the religious mediators to the church's immigrant workers as immigrants' conflict mediators.

Examination of the research questions through three different perspectives highlighted similarities and differences, shortages and opportunities to cooperate, and also highlighted findings that can increase mutual understanding. The results show that not only for mediators, but also for immigrants and the church's immigrant workers, mediation is a natural way of solving conflicts. Differences between different actors arise in the way they mediate conflicts and how they see the role of culture and religion in conflict mediation. The results reveal that immigrants have quite high expectations towards both religion's and the church's role in conflict mediation. The results also reveal that the mediation carried out by the church's immigrant workers, which rises above religious boundaries, counts as a significant addition to the mediation of immigrants' conflicts. The thesis backs up earlier

research findings which have shown that religion has significance in conflict mediation if religion plays a central role in the parties' social lives and in the definition of their identities. The results also complement earlier research findings of the subject by showing that religious actors are not only potential mediators in international conflicts, but also potential mediators in national conflicts that are related to immigrants. In addition, the results show that religion helps to build bridges to immigrants even if a different religion is involved. The thesis emphasizes the importance of open discussion also about sensitive issues in connection with immigration, like conflicts.

Uskonnon rooli maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa. Sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulma.

Tiivistelmä

Tämä tutkimus keskittyy tarkastelemaan uskonnon roolia maahanmuuttajien konfliktien ratkaisussa. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat, sekä ketkä toimijat ja millä tavoin maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja Suomessa ratkaisevat. Aihetta tarkastellaan sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen aihepiiri on sensitiivinen sekä pitkälti Suomessa ei vain tutkimaton vaan ylipäänsä kartoittamaton.

Tutkimus on empiirinen monografiaväitöskirja, joka perustuu kolmeenkymmeneen eri puolella Suomea tehtyyn teemahaastatteluun. Haastatteluista sovittelijoiden ja maahanmuuttajien haastatteluja on kahdeksan ja loput neljätoista ovat kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluja. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ovat tutkimuksessa pääaineiston roolissa ja tutkimuksessa syvennyttään tarkastelemaan heidän toimintaansa konfliktinsovittelijoina. Kaksi muuta aineistoryhmää ovat pääaineistoa tukevassa roolissa tuoden esille kyseisten ryhmien näkemykset tutkimuksen teemoista. Haastattelut on analysoitu etenkin induktiivista sisällönanalyysiä, mutta myös abduktiivista sisällönanalyysiä käyttäen. Moninäkökulmaisen tutkimusotteen lisäksi tutkimus on poikkitieteellinen kuului uskontososiologian, konfliktinratkaisun ja maahanmuuttotutkimuksen tutkimuskenttiin, joista konfliktinratkaisu on keskeisin tutkimusala tutkimuksen pohjautuessa konfliktinratkaisuteorioiden ympärille ja tarkastellessa kulttuurin ja erityisesti uskonnon roolia konfliktinsovittelussa.

Tutkimusongelmien tarkastelu kolmen eri näkökulman kautta tuo esille yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, puutteita ja yhteistyömahdollisuuksia sekä keskinäistä ymmärrystä lisääviä havaintoja. Tutkimuksessa käy ilmi, että sovittelijoiden lisäksi myös maahanmuuttajille ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille sovittelu on luonnollinen tapa ratkaista konflikteja. Eroja eri toimijoiden välille syntyy siinä, millaisia konflikteja he sovittelevat ja, millaisena he näkevät kulttuurin ja uskonnon roolin konfliktinsovittelussa. Tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajilla on hyvinkin korkeita odotuksia uskonnon sekä kirkon roolille konfliktien sovittelussa. Lisäksi tutkimus osoittaa, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemä uskontorajat ylittävä sovittelu on merkittävä lisä maahanmuuttajien konfliktien sovittelulle. Tutkimus myös osoittaa, että uskonto auttaa rakentamaan siltoja maahanmuuttajiin, vaikka kyseessä olisi eri uskonto. Tutkimuksessa korostuu avoimen keskustelun tarve myös maahanmuuttoon liittyvistä arkaluontoisina pidetyistä asioista kuten konflikteista.

Esipuhe

Joku viisas on viisaina aikoinaan todennut, että hän näkee idealismin realismina. Tätä näkemystä olen kantanut mukani koko tämän väitöskirjaprosessin ajan. Tässä vaiheessa, väitöskirjan mennessä painoon, huokaisen ensimmäisenä helpotuksesta. Katsoessani taaksepäin idealismia on tarvittu prosessin aikana moneen otteeseen. Tehdessä tutkimusta aiheesta, joka edustaa uudenlaista ajattelutapaa ja asioiden yhdistämistä ja lanseeramisessa, idealismia on tarvittu moneen otteeseen. Uuden ajattelutavan tukemisessa haluan kiittää väitöskirjani ohjaajaa, professori Tuula Sakaranahoa siitä, ettei hän missään kohdin prosessia ole tyrmännyt ajattelutapaani ja tutkimusintressiäni. Kiitos Tuula. Haluan myös heti aluksi osoittaa kiitokseni seuraaville rahoittajatahoille, jotka ovat paitsi materiaalisesti, myös henkisesti tukeneet työtäni: Tieteen ja taiteen kristillinen tukisäätiö, Suomen Kulttuurirahasto, Helsingin yliopiston tiedesäätiö, Emil Aaltosen Säätiö, Kirkon Ulkomaanapu, Suomalainen Konkordia-liitto, Alfred Kordelinin yleinen edistys- ja sivistysrahasto ja Kirkon tutkimuskeskus. Myönnetyt apurahat ovat aika-ajoin osoittaneet, että joku jossain uskoo minuun ja tutkimukseeni. Erityisen kiitoksen haluan osoittaa Tieteen ja taiteen kristilliselle tukisäätiölle, joka valoi minuun uskoa ensimmäisen koskaansaamani apurahan myötä. Apurahatutkijana eläminen ja tutkimuksen tekeminen ei ole helppoa eikä varsinkaan varmaa, joten tässäkin idealismia on moneen kertaan tutkimusprosessin aikana tarvittu.

Tutkimusprojektini on kaiken kaikkiaan ollut hyvin monimuotoinen. Hyvin pitkään intressini oli kansainvälinen – kansainväliset suhteet ja kansainväliset konfliktit. Tähän maailmaan pääsin kurkistamaan hyvin läheisesti Borneolla, Kalimantanilla professori Timo Kivimäen johdolla sekä Kirkkojen maailmanneuvostossa Genevessä. Kiitos näistä mahdollisuuksista, jotka ovat suurelta osin vaikuttaneet ajatuksiini, ja ennen kaikkea osoittaneet minulle käytännössä uskonnon merkityksen konfliktinratkaisussa ja ylipäätään rauhan edistämässä.

Tutkimuksensuunnan muuttuessa kotimaahan keskustelut etenkin Marja-Liisa Laihian kanssa auttoivat minua huomaamaan tutkimukseni mahdollisuudet ja tarpeen myös Suomessa. Kiitos Marja-Liisa kaikesta jakamastasi tiedosta. Lisäksi haluan kiittää Juhani Iivaria, joka ei tyrmännyt esittämäni ajatusta uskonnon ja suomalaisen sovittelun yhdistämisestä. Haluan kiittää myös Elina Ekholmia, jonka kanssa käymäni keskustelut ovat olleet antoisia ja tarjonneet paljon tukea. Lämpimät kiitokset väitöskirjani esitarkastajille dosentti Tuomas Martikaiselle ja dosentti Anne Birgitta Pessille. Näkemyksenne ja kannustuksenne olivat sanoinkuvaamattoman arvokkaita työn loppuunsaattamiseksi.

Sydämelliset kiitokset haluan osoittaa tutkimukseen osallistuneille haastateltaville, jotka mahdollistivat tutkimuksen. Kiitos avoimuudestanne ja rohkeudestanne!

Yksin on mahdotonta ylläpitää idealismia hetkestä toiseen ja uskoa omaan tutkimukseen ja osaamiseen. Haluan osoittaa syvältä sydämestäni kumpuavat kiitokset kaikille läheisilleni ja ystävilleni. Ilman teitä tätä tutkimusta ei olisi.

Vanhempani Sirkka Kariluoto ja Kalevi Kyllönen ovat tukeneet minua kaikin tavoin koko elämäni, ja koko tämä prosessin, aikana. He eivät ole missään vaiheessa tyrmänneet ajatuksiani tai päämääriäni, vaan päinvastoin aina kannustaneet ja tarjonneet tukeaan monin eri tavoin. Tämä siitäkin huolimatta, että olen ollut ehkä hieman outo muun suvun silmissä, koska työni on vuosia ollut opiskelu – sitä se suvun ensimmäinen tohtori teettää. Rakkaat kiitokset kaikesta Äiti ja Isä.

Rakas veljeni Petri ja hänen vaimonsa, sydänystäväni Helena sekä Onni, Morgan ja Iitu ovat tarjonneet minulle tukea ja ennen kaikkea iloa ja mielenterveyttä koko tämän prosessin ajan. Kiitos tuhannesti teille rakkaat!

Ja ihanat ystäväni. Kiitos, että olette kulkeneet vierelläni kaikki nämä vuodet ja tarjonneet myötätuntoa ja kannustusta, ja ennen kaikkea uskoneet minuun. Kiitos rakas Kati ilojen ja surujen jakamisesta sekä kannustavasta tuestasi koko tämän prosessin ajan. Kiitos Tove etenkin yliopistomaailman ”ilojen” jakamisesta ja myötäelämisestä. Kiitos Heli & Teemu kaikista elämyksistä, joita olemme yhdessä kokeneet. Terhille erityiskiitos ihanista koirista. Ullamaijalle kiitokset tämän projektin viimeisen vuoden aikana käynnistyneistä yhteislenkeistä, jotka ovat olleet todella tärkeä henkireikä!

Ruu, Siida ja Gidda ovat tarjonneet näiden vuosien aikana paljon rakkautta, hellyyttä ja iloa. He ovat aina osanneet muistuttaneet elämän tärkeimmistä puolista. Kiitos kullannurut varsinkin yhteisistä lenkeistä, joiden aikana olen päässyt tietokoneen edestä ulos nauttimaan kanssanne luonnon kauneudesta.

Sanat eivät riitä kertomaan, kuinka kiitollinen olen sinulle rakas Antti kaikesta rakkaudesta, tuesta ja kannustuksesta, jota olet minulle antanut kaikki nämä vuodet. Se on ollut korvaamatonta. Nyt lähdetään yhdessä kohti uusia seikkailuja!

Idealismini ja intohimoni tätä aihetta kohtaan kumpuaa nuoruudestani. Muistan hyvin sen hetken, kun lapsuudenkodissani Kajaanissa olohuoneessa takan seinään käsiäni lämmitellessä ja uutisia katsoessa ihmettelin ääneen, miksi eri uskontojen pitää taistella keskenään. Tästä lähtien tämä ajatus on seurannut minua. Nyt tunnen, että olen tehnyt jotain asian selvittämiseksi ja sen myötä olen saanut itselleni rauhan.

Omistan tämän kirjan kahdelle vahvalle naiselle, Aino Irene Kariluodolle ja Rauha Irene Rautakoskelle. Kiitos mummut.

Heinäkuussa 2012

Katri Irene Kyllönen

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	10
1.1 TUTKIMUKSEN AIHE JA MERKITYS	10
1.2 TEOREETTISET LÄHESTYMISTAVAT.....	12
1.2.1 Julkinen ja yksityinen uskonto.....	12
1.2.2 Konfliktinratkaisu.....	13
1.2.3 Kulttuurin merkitys konfliktinratkaisussa	16
1.2.4 Sovittelu konfliktinratkaisumenetelmänä	18
1.2.5 Uskonto konfliktien sovittelussa	22
2. TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPA	26
2.1 AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	26
2.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	31
2.3 KESKEISET KÄSITTEET	33
2.4 AINEISTO JA MENETELMÄT	35
2.4.1 Tutkimuksen aineisto	35
2.4.2 Aineiston kerääminen	37
2.4.3 Aineiston luotettavuus.....	40
2.4.4 Aineiston analysointi	43
2.5 LÄHESTYMISTAVAN ARVIOINTI	47
2.5.1 Tutkimuksen eettisyys.....	47
2.5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja asemani tutkijana.....	50
3. TUTKIMUSKENTÄN KARTOITTAMINEN	54
3.1 SUOMALAINEN SOVITTELU	54
3.2 KIRKON MAAHANMUUTTAJATYÖ.....	63
4. SUOMALAINEN SOVITTELU JA MAAHANMUUTTAJAT	69
4.1 SUOMALAINEN SOVITTELU JA MAAHANMUUTTAJAT	69
4.1.1 Naapuruussovittelu.....	69
4.1.2 Monikulttuurinen sovittelu.....	71
4.2 MAAHANMUUTTAJILLE SUUNNATUN SOVITTELUN ERITYISHAASTEITA	74
4.3 USKONNON NÄKYMINEN SOVITTELUSSA	79
4.4 YHTEENVETOA	85
5. MAAHANMUUTTAJAT, KONFLIKTIEN SOVITTELU JA USKONTO	91
5.1 HAASTATELTUIJEN MAAHANMUUTTAJIEN USKONNOLLINEN TAUSTA.....	91
5.2 KONFLIKTIEN KOHTAAMINEN, LUONNE JA SOVITTELU	92
5.3 USKONNON NÄKYMINEN SOVITTELUSSA	97
5.4 YHTEENVETOA	104
6. KIRKON MAAHANMUUTTAJATYÖNTEKIJÄT JA KONFLIKTIEN SOVITTELU	110
6.1 KIRKON MAAHANMUUTTAJATYÖN ERITYISPIIRTEITÄ.....	110
6.2 ERI USKONTOJEN NÄKYMINEN KIRKON MAAHANMUUTTAJATYÖSSÄ.....	117
6.2.1 Muslimit.....	118
6.2.2 Kristityt.....	124
6.3 KONFLIKTIT, JOIHIN ON HAETTU APUA KIRKON MAAHANMUUTTAJATYÖNTEKIJÖILTÄ	128
6.3.1 Parisuhde- ja perheväkivaltakonfliktit.....	130
6.3.2 Maahanmuuttajayhteisöjen sisäiset sekä eri yhteisöjen väliset konfliktit.....	132
6.3.3 Kääntymykseen liittyvät konfliktit.....	134
6.3.4 Muut konfliktit	135
6.4 KONFLIKTINRATKAISU KIRKON MAAHANMUUTTAJATYÖNTEKIJÖIDEN PARISSA	135
6.4.1 Miksi maahanmuuttajat turvautuvat kirkon työntekijöihin konfliktitilanteissa?.....	139
6.4.2 Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden suhtautuminen konfliktien sovitteluun	142
6.5 YHTEENVETOA	146
6.5.1 Kirkon maahanmuuttajatyö.....	146
6.5.2 Konfliktit ja niiden ratkaiseminen kirkon maahanmuuttajatyön parissa.....	149

6.5.3 Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät konfliktien sovittelijoina.....	153
7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	157
7.1 MAAHANMUUTTAJIEN KONFLIKTIEN SOVITTELU	157
7.2 KOHTI MAAHANMUUTTAJAYSTÄVÄLLISEMPÄÄ SOVITTELUA	160
7.3 USKONNON JULKINEN ROOLI	165
7.4 KONFLIKTIEN TIEDOSTAMISEN TÄRKEYS.....	167
BIBLIOGRAFIA.....	171
LIITE 1. HAASTATTELUTEEMAT.....	191

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja merkitys

Viisi vuotta sitten [tällä paikkakunnalla] oli 200 [tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvaa henkilöä], joista suurin osa oli perheitä ja kun me tultiin, niin tapahtui niin monia konflikteja. Emme voineet edes ymmärtäneet, miten meillä voi olla niin paljon ongelmia paikassa, jossa ei ole sotaa. (M5)

Viime vuosina maahanmuutosta on käyty runsasta keskustelua. Vaikka keskustelussa monikulttuurisuuden mahdollisuudet ovat tulleet esille, varsinkin julkista keskustelua on leimannut pelkojen ja uhkakuvien lietsominen. Erityisesti suomalaisten kriittiset asenteet maahanmuuttoa, etenkin tiettyjä maahanmuuttajaryhmiä kohtaan, ovat nousseet esille ja ilmapiirin voidaan nähdä tältä osin koventuneen. Maahanmuuttajakeskustelua on myös leimannut avoimuuden puuttuminen: keskustelussa ei ole rakentavasti tuotu esille maahanmuuttoon liittyviä arkaluontoisinakin pidettyjä asioita kuten konflikteja.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat ja, miten näitä maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja Suomessa ratkaistaan. Vaikka Suomi on etnisesti ja uskonnollisesti hyvin homogeeninen maa, on Suomen ulkomaalaisväestö moninkertaistunut 1980-luvulta alusta lähtien ja maahanmuuttajien määrän ennustetaan jatkavan kasvuaan.¹ Suomalaisen yhteiskunnan kasvava monikulttuuristuminen on lähde uusille konflikteille, mutta ennenkaikkea se on syy vähentää ja ratkaista niitä. (Kriesberg 2009, 30.) Oleellinen osa rauhaista yhteisöä eri maahanmuuttajayhteisöjen sisällä, eri yhteisöjen välillä sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä on, että eteen tulevat konfliktitilanteet saadaan ratkaistua rauhanomaisesti ennen kuin ne muodostavat uhkaa maahanmuuttajien kotoutumiselle sekä yleensä yhteiskuntarauhalle. Jotta Suomeen kehittyisi toimiva monikulttuurinen yhteiskunta, tarvitaan kykyä käsitellä esiin nousevia ristiriitoja.

Tämän tutkimuksen keskeisenä tarkastelukohteena on selvittää, millainen rooli uskonnolla on maahanmuuttajien konfliktien ratkaisemisessa. Kuten maailman tapahtumat ovat viime vuosina osoittaneet, uskonnolla on monimuotoinen ja entistä merkittävämpi rooli tämän päivän konflikteissa ja niiden ratkaisemisessa. (Davie 2007.) Yleensä uskonnon nähdään toimivan konflikteissa kielteisenä voimavarana, joka aiheuttaa konflikteja, toimii konfliktin

¹ Tällä hetkellä Suomessa on ulkomaiden kansalaisia 183 000, joka on noin kolme prosenttia väestöstä. Suurin osa heistä on kristittyjä. Arvioiden mukaan ulkomailla syntyneiden määrä lisääntyy Suomessa vuoteen 2030 mennessä 300 000:een. (Tilastokeskus 2012; Sosiaali ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2002; Martikainen 2011a; Väestöliitto 2011.)

osapuolten identiteetin määrittäjänä tai oikeuttaa konflikteissa käytetyn väkivallan. (Johnston 2003; Appleby 2000; Johnston & Sampson 1994.) Suomalaisten uskonnollisia käsityksiä selvittäneen tutkimuksen mukaan myös suomalaisista 63 prosenttia on sitä mieltä, että uskonnot saavat yleisesti ottaen aikaan enemmän konflikteja kuin rauhaa. Vastaajista vain 13 prosenttia oli väittämästä eri mieltä. (Ketola 2010, 48.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kääntää tämä yleisesti vallitseva näkökulma pääläelleen ja tarkastella uskonnon myönteistä roolia konfliktinratkaisussa. Vaikka moraaliset takeet rauhan edistämiseksi ovat löydettävissä kaikista suurimmista uskonnoista, niiden kehittäminen ja yhdistäminen ei ole ollut tähän mennessä riittävää. Tutkimuksen ja käytännön parissa keskitytään liian harvoin etsimään uskonnon tuomalle vaikutusvallalle myönteisiä, rauhaa edistäviä soveltamistapoja. Aiheen akateemiseen tutkimukseen on vaikuttanut vahvasti länsimaalainen sekularisaatioteoria, joka on peittänyt alleen uskonnon merkityksen ja vaikutusvallan näkemisen rauhan edistämiseksi.

Myös suomalainen yhteiskunta on länsimaiseen tyyliin eristänyt tehokkaasti uskonnollisen ja maallisen toisistaan. Uskontoa pidetään yksityisenä asiana, joka ei vaikuta laaja-alaisesti yhteiskunnan toimintaan. Tämä näkemys on kuitenkin viime vuosina joutunut koetukselle, kun maahanmuuton myötä uskonto on tullut uudella tavalla mukaan julkiselle kentälle. Moni maahanmuuttaja tulee kulttuureista ja yhteiskunnista, joissa uskonnolla on syvä merkitys kaikilla elämän osa-alueilla. Tämän myötä uskonnon merkitys heijastuu myös niille elämän osa-alueille, jotka maallistuneet kantasuomalaiset mieltävät uskontoneutraaleiksi. Yksi tällainen on konfliktinratkaisu.

Sekä akateeminen maailma että muu maailma tarvitsee uuden näkökulman uskonnon ja sen merkityksen ymmärtämiseen konfliktinratkaisussa. Tulee tutkia ja ymmärtää, millä eri tavoin uskonto voi vaikuttaa sekä konflikteihin että niiden ratkaisuun, jotta löydettäisiin tehokkaimmat tavat uskonnon hyödyntämiseen konfliktinratkaisussa ja rauhan saavuttamisessa. Kansainvälisten konfliktien ratkaisu ja sovittelu sekä kokonaisvaltainen rauhan edistäminen on nostettu myös yhdeksi suomalaisen yhteiskunnan tärkeimmistä vientituotteista. Suomesta kaavallaan maailman ongelmanratkaisijaa vuoteen 2030 mennessä. (Junkkari 2010; STT 2010a.) Jotta tämä kunnianhimoinen tavoite toteutuisi, tarvitsee se taustalleen monipuolista ja avarakatseista akateemista tutkimusta konfliktinratkaisusta.² Kansainvälisten konfliktien rinnalla meillä tulee olla valmiuksia ratkaista myös omia kansallisia konflikteja, jotta nykyinen yhteiskuntarauha säilyy. Näitä kahta tavoitetta ei tule nähdä toisiaan poissulkevin vaan toisiaan tukevin ja tehdä sovittelusta laaja-alaisesti koko yhteiskuntaa koskeva asia.

² Tarpeeseen on jo ryhdytty vastaamaan, sillä Suomen Akatemia on perustanut professuurin, joka keskittyy rauhan ja kansainvälisten konfliktien hallinnan tutkimukseen. Professuuri on titteliltään Martti Ahtisaari – akatemianprofessuuri ja sen tarkoituksena on tukea konfliktinratkaisun asiantuntemusta korkeatasoisen tieteellisen tutkimuksen avulla. (Suomen Akatemia 2011.)

Tutkimuksessa uskonnon roolia maahanmuuttajien konfliktien ratkaisussa tarkastellaan sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulmasta. Suomessa ei ole aikaisemmin tehty vastaavaa tutkimusta. Ylipäätään Suomessa ei ole laajalaisesti tutkittu maahanmuuttajien Suomessa kohtaamia konflikteja, maahanmuuttajien näkemyksiä konfliktinratkaisusta, maahanmuuttajille suunnattuja sovittelutyömuotoja eikä kirkon parissa tehtävää maahanmuuttajatyötä. Näin ollen tutkimus avaa monia uusia näkökulmia.

1.2 Teoreettiset lähestymistavat

1.2.1 Julkinen ja yksityinen uskonto

Tämä tutkimus tarkastelee uskonnon asemaa modernissa yhteiskunnassa ja globaalissa maailmassa. Tutkimus lähtee siitä oletuksesta, että uskonnolla on julkinen ja yhä merkittävämpi rooli modernissa yhteiskunnassa, myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Sekularisaation, maallistumisen, näkökulma on ollut 1900-luvulla yksi keskeisimmistä tavoista tarkastella uskonnon asemaa länsimaisessa yhteiskunnassa. Sekularisaatioteorian mukaan uskonnon sosiaalinen merkitys katoaa vähitellen yhteiskunnasta niin, että uskonnolla on koko ajan vähemmän vaikutusvaltaa etenkin yhteiskunnassa, mutta myös yksilöiden elämässä.³ (Warner 2010; Yeung 2004.) Todellisuus ei ole kuitenkaan vastannut sekularisaatioteorian esittämiä skenaarioita uskonnon vähittäisestä häviämisestä.⁴ Yhdeltä osin osoituksena tästä on ollut uskonnon uusi tuleminen etenkin politiikan kentällä. (Warner 2010; Roberson 2007; Casanova 2007; Davie 2007; Ter Haar & Tsuruoka 2007; Bouma 2007; Helander & Räsänen 2007; Furseth & Repstad 2006; Thomas 2005; Fox & Sandler 2004.)

Uskonnon uudeksi tulemiseksi kutsutaan 1970-luvun lopulta lähtien nähtävillä ollutta maailmanlaajuista ilmiötä, jossa uskonnolla on ollut entistä näkyvämpi asema etenkin maailmanpolitiikan ja yhteiskunnan saralla. (Bouma 2007; Kumar 2007; Ter Haar & Tsuruoka 2007; Davie 2007; Thomas 2005; Fox & Sandler 2004.) Grace Davien mukaan juuri maailmanpolitiikan tapahtumat, etenkin vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskut Yhdysvalloissa sekä pommi-iskut Baliilla vuosina 2002 ja 2005, Madridissa 2004, Lontoossa

³ Tutkijoilla on eri näkemyksiä sekularisaation syistä. Mahdollisina syinä on esitetty etenkin modernisaatiota, rationalisaatiota, pluralisaatiota ja sosio-kulttuurista eriytymistä. Sekularisaatioteorian puolestapuhujat näkevät uskonnon tulevaisuuden myös eri tavoin; joidenkin mielestä uskonto tulee katomaan kokonaan, toisten mielestä uskonto tulee säilymään vain yksityisenä asiana, ja joidenkin mielestä uskonnon tulevaisuus riippuu erinäisistä tekijöistä ja konteksteista. (Yeung 2004, 28.)

⁴ Kuitenkaan esimerkiksi Roland Robertsonin mukaan sekularisaatiokäsitettä ei tulisi hylätä kokonaan, vaan se tulisi nähdä mielenkiintoisena osana länsimaista kulttuurihistoriaa (Robertson 2007, 23). Myös esimerkiksi Eila Helanderin mielestä sen sijaan, että sekularisaatiota käytetään uskonnon kaikkia osa-alueita kattavana selitysmallina, tarkasti määriteltynä ja rajattuna sitä voidaan edelleen hyödyntää pohdittaessa tiettyjä uskontoa koskevia kysymyksiä (Helander 2003a, 14).

2005 ja Mumbaissa 2008, ovat olleet merkittävässä asemassa siinä, että uskonnosta on tullut keskeinen tekijä julkisessa keskustelussa sekä länsimaissa että muualla maailmassa. Nämä tapahtumat ovat myös korostaneet uskonnon asemaa ihmisten yksityisessä elämässä ja näin ollen heikentäneet pitkään länsimaissa vallinnutta olettamusta julkisen ja yksityisen välisestä erosta. (Davie 2007, 179.)

Uskonnon julkisella asemalla viitataan uskonnon kaksinaisrooliin sekä yksityisenä että julkisena asiana. Julkinen uskonto on uskonnollisen uskon ja käyttäytymisen ilmaisemista yksilöiden, yhteisöjen, vapaaehtoisjärjestöjen, valtion virastojen tai valtion taholta julkisessa sfäärissä. (Furseth & Repstad 2006, 107.) Yksi merkittävä tekijä uskonnon entistä julkisempaa asemaan on yhteiskuntien monikulttuuristuminen etenkin maahanmuuton myötä. Maahanmuuttajat näkevät ja kokevat uskonnon usein hyvin eri tavalla kuin länsimaissa on totuttu ja haastavat näin ollen länsimaisen ajattelutavan siitä, että uskonto kuuluu ainoastaan yksityiseen elämään. (McGuire 2008; Davie 2007.) Monikulttuuriset yhteiskunnat ovat lisänneet myös uskontojenvälistä kontaktia. José Casanovan mukaan juuri kasvavan globalisaation, ylikansallisen muuttoliikkeen ja kasvavan monikulttuurisuuden myötä on selvää, että julkisten uskonnollisten asioiden määrä tulee ennemminkin lisääntymään kuin vähenemään, minkä johdosta huomion kiinnittyminen uskontoon tulee jatkumaan ja uskonnon julkinen valta tulee lisääntymään. (Casanova 2007, 120.)

Tämän tutkimuksen voidaan nähdä olevan yksityisen ja julkisen yhtymäkohdassa sen tarkastellessa sitä, miten maahanmuuttajien uskonnolle antama merkitys vaikuttaa heidän kohtaamiensa konfliktien ratkaisemiseen, jolla on yhteiskunnallista merkittävyyttä, sillä konfliktien rauhanomainen ratkaiseminen vaikuttaa laaja-alaisesti koko ympäröivään yhteiskuntaan. Toisin sanoen tutkimus tarkastelee sitä, miten uskonnon merkitys maahanmuuttajille vaikuttaa siihen, miten heidän kohtaamiaan, yhteiskuntarauhaan vaikuttavia konflikteja ratkaistaan. Lisäksi tutkimus käsittelee evankelisluterilaisen kirkon julkista roolia tarkastellessaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöitä maahanmuuttajien konfliktien sovittelijoina sekä kirkon maahanmuuttajatyötä yleensä.

Uskontososiologinen tutkimus on luonteeltaan monitieteistä ja se nojaa etenkin sitä lähellä oleviin tieteenaloihin yhteiskuntatieteiden saralla (Davie 2007, 129). Etenkin nyt, kun uskontososiologit pyrkivät paremmin ymmärtämään uskonnon asemaa tämän päivän modernissa yhteiskunnassa, tukeutuminen muihin tieteenaloihin on entistä tärkeämpää.⁵ (Davie 2007; Casanova 2007; Robertson 2007; Ter Haar & Tsuruoka 2007.) Tämä on keskeinen syy sille, että tähän tutkimukseen tukea on haettu konfliktinratkaisun parista.

1.2.2 Konfliktinratkaisu

⁵ Uskonnon uuden tulemisen on nähty haastaneen sekularisaatioteoriaan vahvasti uskoneen tieteenalan ja jättäneen monet uskontososiologit ”aseettomiksi” uudessa tilanteessa. (Davie 2007; Casanova 2007; Robertson 2007; Ter Haar & Tsuruoka 2007.)

Konfliktinratkaisu (*Conflict resolution*) on laaja ja nopeasti kasvava akateeminen oppiala. Vaikka se on suhteellisen uusi oppiala juontaen juurensa 1950-luvulle, kun suurvaltojen välinen konflikti uhkasi koko ihmiskunnan olemassaoloa, on se kasvanut nopeasti monitieteiseksi oppialaksi, jossa maailman todelliset tapahtumat määräävät tahdin teorialle ja käytännön toteutukselle. Konfliktinratkaisu alkoi rauhantutkimuksena, tarkoituksellisena ideologisena haasteena ulkopoliittikan harjoittamiseen ja kansainvälisten suhteiden opettamiseen (Bercovitch ym., 2009b, 673). Se kehitettiin Pohjois-Amerikassa, josta se levisi Eurooppaan, missä sen laajentuminen ja leviäminen alkoi (Bercovitch ym. 2009a, 1). Suomessa konfliktinratkaisu on vielä hyvin uusi tieteenala. Sitä on pääosin tehty Tampereen rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksessa, jossa tosin tutkimusaiheet ovat olleet hyvin laaja-alaisia ja keskittyneet ennemminkin rauhantutkimukseen kuin esimerkiksi käytännön konfliktinratkaisumenetelmien tutkimiseen.⁶ Sovittelua vaihtoehtoisena riidanratkaisumenetelmänä, siis rikos- ja riita-asioiden sovittelua, on Suomessa pääasiassa tutkittu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen alaisuudessa.

Konfliktinratkaisun tutkijat tutkivat pohjimmaltaan konfliktia ilmiönä ja analysoivat tapoja saada se hallintaan tuomalla esille näkemyksiään ja käsityksiään todellisista konflikteista, olivatpa ne kotimaisia tai kansainvälisiä, edistääkseen parempia ja tehokkaimpia suhteita ihmisten ja valtioiden välille. Yksi konfliktinratkaisun määrittävä piirre on se, että se kuuluu sekä akateemisen tutkimuksen että käytännön politiikan pariin. Näin ollen sillä on ilmeinen käytännöllinen merkitys, ja sen teorioita testataan todellisissa konflikteissa. Konfliktinratkaisu siis koostuu ideoista, teorioista ja menetelmistä, jotka voivat helpottaa konfliktia ja edistää yhteisten intressien yhteensovittamista. (Bercovitch ym. 2009a, 1.)

Yhteisymmärrystä siitä, mitä tarkalleen ottaen konfliktinratkaisun termillä tarkoitetaan ja, mitä kaikkea sen pariin kuuluu, ei ole olemassa.⁷ (Ervasti 2001, 17.) Joillekin konfliktinratkaisun alalla toimiville termi viittaa perimmiltään erilaisiin menetelmiin ratkaista konflikti jollain tietyllä tavalla, kuten konfliktinsovitteluun. Toisille se taas viittaa erilaisiin tapoihin ratkaista konflikti, joihin sisältyy pyrkimys saada aikaan kaikkien osapuolten yhteisesti hyväksytty sopimus. (Kriesberg 2009, 15.) Arkikielessä konfliktinratkaisu voi tarkoittaa mitä tahansa virallisista neuvotteluista voiman käyttöön tai kouluissa tapahtuvaan vertaissovitteluun.⁸ (Fast 2002, 526.)

⁶ Kts. TAPRI 2011. Tosin syksyllä 2012 Tampereen rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus aloittaa englanninkielisen maisteriohjelman *Peace, Mediation and Conflict Reseach (Peace)* yhdessä Åbö Akademin Vaasan yksikön kanssa ja lähenee näin kansainvälisiä suuntautuksia konfliktinratkaisun alalla. Ohjelman nähdään olevan linjassa Suomen hallituksen tekemän päätöksen kanssa, jonka mukaan Suomen roolia rauhansovittelussa tulee edistää. (Tampereen yliopisto 2011.)

⁷ Enempää käytännön toimijoilla kuin konfliktinratkaisun teoreetikoillakaan ei ole yhtenäistä käsitystä konfliktinratkaisun funktioista tai konkreettisista toimintavoista (Ervasti 2001, 35).

⁸ Esimerkiksi Larissa Fast (2002) laskee konfliktinratkaisun alaan kuuluvaksi sekä kansainvälisesti ymmärretyn sovittelun että laajasti länsimaissa käytetyt vaihtoehtoiset, oikeusistuinten ulkopuoliset riidanratkaisumenetelmät (*alternative dispute resolution*), kuten välimiesmenettelyn ja rikos- ja riita-asioiden sovittelun (*victim offender mediation*), jotka tähtäävät sovintoon ja muutoksen ihmistenvälisellä tasolla. (Fast 2002, 534–535). Fast (2002) ja Kriesberg (2009) ovat korostaneet, että

Konfliktinratkaisu on tällä hetkellä yksi poikkitieteellisimmistä akateemisista aloista. Se turvautuu perinteisempien tieteenalojen, kuten psykologian, sosiologian, antropologian, politiikan tutkimuksen, kansainvälisten suhteiden, filosofian, etiikan ja uskonnon sekä soveltavien oppialojen, kuten sosiaalipsykologian ja oikeustieteen teoriaan ja tutkimukseen. (Fast 2002, 528–529.) Jokainen tieteenala tarjoaa sen omat käsitteet ja vastaukset alan peruskysymykseen: kuinka parhaiten lähestyä ja ratkaista olemassa olevia konflikteja sekä ehkäistä tulevaisuuden konflikteja? (Poikela 2010, 14–15; Bercovitch ym. 2009a, 1.) Joidenkin mukaan tämä monimuotoisuus on konfliktinratkaisun luontainen vahvuus, joka edesauttaa sen yhdistymistä emo-oppialojen käsitteisiin ja teorioihin sekä auttaa soveltamaan niitä konfliktinratkaisun tekniikoihin osoittaen, kuinka sen löydöt vaikuttavat suoraan jokapäiväiseen elämään. Toisista monimuotoisuus taas vaikuttaa terminologisen kaaoksen syntyyn.⁹ (Bercovitch ym. 2009b, 673; Fast 2002, 528–529.)

Konfliktinratkaisun tieteenalalla teoria ja käytäntö ovat erottamattomasti yhteydessä toisiinsa. Se mitä konfliktista tiedetään, vaikuttaa tapoihin lähestyä sitä. Olipa tarkastelun kohteena kansainvälinen, kotimainen tai yhteisöllinen konflikti, käytettävissä on ideoita ja teorioita tavoista muuttaa sitä, lähestyä sitä ja pyrkiä ratkaisemaan se. (Bercovitch ym. 2009a, 1.) Jokainen konflikti on ainutlaatuinen joillain tavoin, mutta samalla myös tietyllä tavoin samankaltainen muiden konfliktien kanssa. Näin ollen selvittämällä, miten konflikti on sekä samanlainen että erilainen muiden konfliktien kanssa auttaa päättämään, mitkä voisivat olla tarkoituksenmukaisia toimintatapoja sen ratkaisemiseksi. (Kriesberg 2009, 16.) Konfliktinratkaisussa teoria, käytäntö ja tutkimus tarvitsevat siis toisiaan, ja ihanteellisemmin ne täydentävät toisiaan - teoria selittää konfliktia ja sen syitä, käytäntö tulee esille ratkaisuvaiheessa ja tutkimus täydentää näiden kahden väliin jäävää tyhjiötä.¹⁰ (Fast 2002, 529.) Larissa Fastin mukaan yksi tapa yhdistää nämä kolme on kuvitella ylösalaisin oleva kolmio, jossa on molemminpuolisesti yhtä vahvat nuolet teorian ja

konfliktinratkaisu tarvitsisi rajojen tarkempaa määrittelyä, jotta tulisi selvyys siitä, mitä konfliktinratkaisulla tarkoitetaan. Esimerkiksi konfliktinratkaisun käytännötoimijoilla on usein tästä erilainen käsitys kuin teoreetikoilla, ja monet järjestöt ja toimijat käyttävät samoja termejä ilman termien perustelua, mikä heikentää yhtenäistä ymmärrystä. (Kriesberg 2009, 30; Kts. esimerkki sovitteluterminologian käyttämisestä Liesinen 2010, 199–202.) Saman asian on ottanut esille myös Kaius Ervasti, jonka mukaan keskustelu konflikteista, konfliktinratkaisusta ja vaihtoehtoisista konfliktinratkaisumenetelmistä on hyvin ongelmallista, koska niillä voidaan tarkoittaa useita eri asioista riippuen tarkastelijan teoreettisista taustasitoumuksista, arvoista ja ideologisista lähtökohdista (Ervasti 2001, 35). Tästä syystä, kuten Ervasti on tuonut esille, tutkimuksessa ja keskustelussa olisikin syytä tuoda esiin aiempaa selkeämmin ja analyttisemmin, mistä näkökulmasta tai, millaisiin taustaoletuksiin sitoutuen kulloinkin puhutaan konflikteista, konfliktinratkaisusta tai vaihtoehtoisista konfliktinratkaisumenetelmistä (Ervasti 2001, 35).

⁹ Konfliktinratkaisu etsii vielä omaa paikkaansa eri tieteenalojen joukossa. Etsintää häiritsee yleinen epäselvyys siitä, tulisiko konfliktinratkaisun olla keskitetty oppiala vai laaja, yleinen lähestymistapa. (Kriesberg 2009, 30.)

¹⁰ Käytännössä tämä on kuitenkin vielä kaukana, sillä keskustelua käydään vielä siitä, miltä osin konfliktinratkaisu on akateemisen tutkimuksen alue vai onko se ennemminkin ammatti, jolloin akateemisen tutkimuksen asema on tarjota koulutusta käytännön toimijoille. (Kriesberg 2009, 30.) Muutenkin käytännön toimijat ja akateemiset tutkijat näkevät asiat helposti eri tavalla ja he ovat esimerkiksi väitelleet jo kauan konfliktinratkaisun teorian ja käytännön yleismaailmallisuudesta (Kriesberg 2009, 28.)

käytännön välillä, niin että tutkimus on alhaalla ikään kuin ”palautemutkana”, joka vaikuttaa kumpaankin. Käytäntöjen eli ratkaisuprosessien tulisi kehittyä konfliktin teoreettisesta analyysistä eli konfliktin syistä. Lisäksi näiden prosessien toimeenpaneminen eli käytännön tulisi vahvistaa tai aiheuttaa muutoksia teorioihin konfliktin syistä ja ratkaisutavoista. Tutkimus puolestaan tarjoaa mahdollisuuden edistää konflikteista ja niiden ratkaisuprosesseista olevaa tietoa ja etenkin sitä, miksi tietyt prosessit toimivat tai eivät toimi tietyissä tilanteissa eli siis arvioida niiden soveltuvuutta. Tutkimuksen kautta konfliktia ja konfliktinratkaisutapoja pyritään siis ymmärtämään syvemmin. Tämän ymmärryksen avulla tutkijat voivat löytää ja mahdollisesti luoda uusia konfliktinratkaisuprosesseja, jotka vaikuttavat sekä konfliktinratkaisun teoriaan että käytäntöön. (Fast 2002, 530.) Juuri tähän tämä tutkimus pyrkii maahanmuuttajien Suomessa kohtaamien konfliktien osalta.

1.2.3 Kulttuurin merkitys konfliktinratkaisussa

Konfliktinratkaisun parissa on ryhdytty kiinnittämään entistä enemmän huomioita siihen, miten kulttuuri vaikuttaa konfliktinratkaisuun. Tutkijat ja toimijat ovat ryhtyneet pohtimaan, missä määrin kulttuuri vaikuttaa konfliktinratkaisuun ja, miten ymmärtäväisiä meidän tulisi olla kulttuurisille eroavaisuuksille. Ymmärretäänkö konfliktinratkaisu samalla tavalla eri kulttuureissa? Ovatko konfliktinratkaisun lähestymistavat, sekä käsitteet että mallit, yleismaailmallisia niin, että ne sallivat tilanteen ainutlaatuisuuden ylittämisen? Tai voisiko kulttuuria käyttää joissakin tilanteissa hyödyksi niin, että se oikeuttaisi tiettyjen konfliktinratkaisumenetelmien käyttämisen? (Bercovitch ym. 2009b, 672; Faure 2009; Avruch 2004; Lederach 1995.) Aihe on kuitenkin hyvin ristiriitainen konfliktinratkaisun kentällä eivätkä monet kentän toimijoista näe kulttuurilla olevan merkitystä konfliktinratkaisulle. Guy Oliver Fauren mukaan jotkut konfliktinratkaisun pääteokset, kuten Richard Fisherin ja William Uryn *Getting to Yes (1981)* yksinkertaisesti jättää huomioimatta kulttuurin, mikä Fauren mukaan osoittaa, kuinka yhdentekevä kulttuuri on kirjan tekijöille. Toisten tutkijoiden, kuten John Burtonin mukaan kulttuuri on yhdentekevää puolestaan siksi, koska kaikilla ihmisillä on samankaltaiset tarpeet, joista ei voida neuvotella ja, joita ihmiset pyrkivät täyttämään. Lisäksi Fauren mukaan kulttuurin merkitystä vastustetaan psykologien taholta, sillä heillä on tapana ajatella, että yksilölliset muuttajat ovat kaikista tärkeimpiä ja, että persoonallisuus on johtava tekijä vuorovaikutusprosesseissa.¹¹ (Faure 2009, 513- 515, 518.)

Kulttuurin vaikutus konfliktinratkaisuun on usein hienovaraista, mikä tekee siitä vähemmän ilmeistä. Fauren mukaan kulttuurilla ei kuitenkaan tarvitse olla näkyvää vaikutusta, eikä sitä tarvitse tietoisesti havaita, jotta se olisi merkittävä konfliktinratkaisussa (Faure 2009, 509). Faure näkee kulttuurin voivan vaikuttaa konfliktinratkaisuprosesseihin neljällä eri tasolla,

¹¹ Tähän tosin Faure huomauttaa, että on hyvin vaikeaa vetää viiva kulttuurillisten ja persoonallisten muuttajien välille. Esimerkiksi riskinotto kyky voi kuulua näistä molempiin ja oikean johtopäätöksen saa selville vain tapauksen yksityiskohtaisella tutkimisella. (Faure 2009, 513- 515, 518.)

jotka ovat käyttäytyminen, uskomukset, kognitio ja identiteetti. Näiden tasojen kautta kulttuuri vaikuttaa kaikkiin konfliktinratkaisun osiin, kuten ongelman ymmärtämiseen, strategian valintaan ja prosessin käsittelemiseen. (Faure 2009, 510, 513.) Näistä kulttuurin vaikutus käyttäytymiseen on Fauren mukaan kaikista näkyvin taso, joka vaikuttaa siihen, miten konflikti koetaan ja, miten siihen reagoidaan. Käyttäytymiseen kuuluu esimerkiksi kommunikaatio, millä on keskeinen asema konfliktinratkaisuprosessissa, sillä kaikkien osapuolten tulisi tulkita viestejä samankaltaisesti. (Faure 2009, 510.) Uskomukset ilmaisevat Fauren mukaan arvoja, jotka kumpuavat kulttuurillisesta taustasta. Nämä arvot osoittavat sen, mikä on ja mikä ei ole suotavaa vaikuttaen suoraan henkilön käyttäytymiseen. Esimerkkinä tästä Faure esittää sen, kuinka tärkeää kiinalaisille on kasvojen säilyttäminen. Lisäksi esimerkiksi käsitys siitä, mikä on missäkin tilanteessa oikeudenmukaista, vaihtelee ihmisryhmästä toiseen. (Faure 2009, 511.) Kognitioon Fauren mukaan kuuluu kulttuurissa vallitseva määritelmä konfliktista ja sen ratkaisemisesta. Kognitio liittyy siihen, miten konflikti nähdään, ymmärretään ja, mistä konfliktissa ajatellaan olevan kyse: hyödykkeistä, rahasta, vallasta, statuksesta, kasvojen säilyttämisestä vai jostakin muusta. Kognitiiviset esteet ja ennakoasenteet ovat Fauren mukaan usein syynä siihen, ettei sopimusta osapuolten välille saada aikaiseksi. Myös tapa jolla konflikti nähdään joko normaalina, hyväksyttynä, vääjäämättömänä tai sairaalloisena vaikuttaa siihen, miten osapuolet suhtautuvat ja pyrkivät ratkaisemaan konfliktia. Näin ollen konfliktin osapuolen kulttuuri vaikuttaa selvästi osapuolen yleiseen lähestymistapaan ratkaista konflikti. (Faure 2009, 511-512.) Identiteetti on Fauren mukaan tasoista syvin, herkin ja vaikein käsitellä. Identiteettiä toteutetaan ja sille tuotetaan merkityksiä esimerkiksi symbolien kautta. Identiteettiin voivat kuulua esimerkiksi kansallisuus, etnisyys, ammatti, uskonto ja maailmankatsomukselliset näkemykset. (Faure 2009, 513.) Mohammed Abu-Nimer onkin tuonut esille juuri uskonnon merkityksen konfliktinratkaisulle toteamalla, että kulttuuriset uskonnolliset ominaisuudet näyttelevän yhtä tärkeää roolia konfliktinratkaisuprosesseissa kuin ei-uskonnolliset kulttuuriset ominaisuudet (Abu-Nimer 2001, 686). Kuten Abdul Aziz Said ja Nathan Funk ovat tuoneet esille, uskonto on kulttuuristen normien ja arvojen voimakas ainesosa, ja koska se puhuttelee ihmiselämän kaikista syvällisimpiä kysymyksiä kuten vapautta, pelkoa, turvaa, pyhää, oikeaa ja väärää, on se osa yksilöiden ja yhteisöjen käsityksiä rauhasta (Said & Funk 2001, 2). Näin ollen uskonnolliset arvot voivat motivoida ihmisiä konflikteihin tai niiden ratkaisemiseen ja uskonnolliset rituaalit voivat olla tehokkaita työkaluja muutettaessa vihamielisyyttä yhteistyöksi. Lisäksi uskonto voi tuoda sosiaalisia, moraalisia ja hengellisiä resursseja konfliktinratkaisuun (Abu-Nimer 2001, 686). Fauren mukaan identiteetin eri puolien merkitystä konfliktinratkaisussa ei ole tarpeeksi tutkittu, mikä hänen mielestään johtuu suurelta osin siitä, että identiteetin vaikutuksen tutkiminen ja ymmärtäminen on erittäin vaikeaa. (Faure 2009, 513, 519.)

Myös John Paul Lederachin mukaan kulttuuri vaikuttaa ihmisen käsitykseen konfliktinratkaisusta ja siihen, miten konfliktinratkaisun nähdään käytännössä toimivan. Itse asiassa Lederach huomauttaa, että erilainen tapa ratkaista konflikteja voi olla jo samasta kulttuurista tulevien, mutta eri luokkataustat omaavien ihmisten välillä (Lederach 1995,

100). Tämän takia konfliktien ymmärtäminen ja niihin sopivien käsittelymallien kehittämisen tulee juontaa juurensa ihmisten kulttuuriseen tietoon. Lederachin mielestä merkittävä epäkohta konfliktinratkaisun ja kulttuurin ymmärtämisessä on se, että yhdessä puitteissa käytetyn ratkaisumallin oletetaan olevan riittävän yleismaailmallinen käytettäväksi toisissa puitteissa vain mukauttamalla sitä puitteisiin sopivammaksi ja yleistä ymmärtävää lisäämällä. Tämän lisäksi kulttuurin oletetaan olevan sellainen konfliktinratkaisun puoli, jota voidaan hallita teknillisen osaamisen sekä asiantuntijuuden ja taitojen lisäämisen kautta.¹² (Lederach 1995).

Lederach esittääkin kaksi mallia kulttuurin näkemiseen konfliktinratkaisussa. Yleisesti hänen mukaansa kulttuuriin suhtaudutaan ohjailevan mallin mukaisesti, jossa konfliktinratkaisumalli ja siinä käytetyt tekniikat nähdään yleismaailmallisina sekä kulttuurisesti neutraaleina (Lederach 1995, 53). Lederachin mukaan tämä yleismaailmallinen konfliktinratkaisumalli on itse asiassa upotettu kulttuuriin. Hänen mukaansa mallin sisältämät epäsuorat kulttuuriset oletukset vaikuttavat muun muassa siihen, miten osallistujat näkevät kolmannen osapuolen roolin konfliktissa, konfliktinratkaisussa käytetyn kommunikaation tahdin, tarkoituksen ja tyylin sekä koko ratkaisuprosessin pyrkimyksen.¹³ (Lederach 1995.) Valinnainen malli puolestaan pohjautuu siihen, mitä konfliktilla kyseisen kulttuurin parissa käsitetään. Tämän mallin avulla voidaan tehdä yhteenveto niistä kulttuurisista perusteista, jotka vaikuttavat siihen, miten konflikti ymmärretään, mitkä mallit voisivat toimia konfliktin lähestymiseen ja, miten kolmas osapuoli tulee sopivalla tavalla osalliseksi konfliktiin kyseisen kulttuurin parissa. Kulttuurissa jo olevien epäsuorien mallien ja oletamusten huomioimisen avulla rakennetaan kyseisen kulttuurin parissa helposti ymmärrettävä konfliktinratkaisumalli. Lederach ei kuitenkaan näe näitä kahta mallia toisilleen vastakkaisina, vaan näkee niiden parhaiten toimivan toisiinsa yhdistettyinä. Silloin kun yhteen puitteeseen tehty ratkaisumalli esitellään toisissa puitteissa, ratkaisevaa on tutkia ja tunnistaa ne epäsuorat kulttuuriset oletukset, joiden varaan se on rakennettu. Toisaalta sellaisissa puitteissa, joissa konfliktinratkaisun luontainen ymmärrys on näkyvillä, täytyy kulttuurin luontaisen ja yleismaailmallisen ratkaisumallin vertailun avulla luoda tilanteeseen toimiva, helppoymmärteinen ratkaisumalli. (Lederach 1995, 100, 106–107.) Kulttuurin merkitys konfliktinratkaisuprosessissa korostuu etenkin monikulttuurisessa kontekstissa (LeBaron 2011; Lederach 1995, 113–114).

1.2.4 Sovittelu konfliktinratkaisumenetelmänä

¹² Lederachin mielestä kulttuuri nähdään yleisesti asiantuntijuutta täydentävänä tasona, joka kuuluu jo koulutettujen konfliktinratkaisun ammattilaisten jatkokoulutusvalikoimaan (Lederach 1995, 51).

¹³ Lederachin mukaan esimerkiksi opettaessa hondurasilaisille naapurussovittelua sellaisen ohjailevan mallin kautta, joka pohjautuu Yhdysvalloissa kerättyihin kokemuksiin, malli pitää sisällään epäsuoria kulttuurillisia oletuksia, jotka ovat yleisiä Yhdysvaltojen puitteissa (Lederach 1995, 66).

Sovittelu on yksi lähestymistapa sellaiseen rauhanomaiseen konfliktinratkaisuun, jossa kolmatta osapuolta käytetään konfliktin välittäjänä.¹⁴ Sovittelu on tarpeellista silloin, kun konfliktin osapuolet ovat kykenemättömiä selviämään konfliktista omin avuin. Sovittelussa sovittelija, joka ei ole konfliktin välitön osapuoli, auttaa konfliktin osapuolia löytämään molempia tyydyttävän ratkaisun osapuolille vapaaehtoisessa sovitteluprosessissa, jossa löydetty ratkaisu ei kuitenkaan ole osapuolia sitova. Sovittelu on joustava ja monimuotoinen prosessi, jossa henkilö puuttuu vähintään kahden henkilön väliseen konfliktiin aikomuksenaan auttaa heitä ratkaisemaan konflikti ilman oikeutta pakottaa kumpaakaan osapuolta heitä tyydyttämättömään ratkaisuun. Sovittelu on vapaaehtoista, sitoutumatonta, väkivallatonta ja yleensä tilapäistä luonteeltaan. Konfliktin osapuolet päättävät itse väliintuloprosessin aloittamisesta ja jatkamisesta, sekä pitävät päätäntävällään itsellään koko prosessin ajan. Osapuolilla on valta hyväksyä tai hylätä mikä tahansa kohta itse prosessista tai lopullisesta sopimuksesta, ja kokeilla vaihtoehtoisia tapoja ratkaista konflikti. (Bercovitch 2009, 343; Zartman 2009, 325; Bercovitch 2002, 8.)

Sovittelua voidaan käyttää monenlaisissa konflikteissa. Sitä käytetään yksityisten henkilöiden välisissä konflikteissa, kuten naapureiden välisissä konflikteissa, työyhteisökonflikteissa ja parisuhdekonflikteissa sekä lasten huostaanottotapausten ja rikosten sovittelussa. Tämän lisäksi sovittelua käytetään laajemmin esimerkiksi järjestöjen välisten konfliktien ratkaisemiseen sekä kansainvälisten konfliktien ratkaisemiseen, jossa sitä voidaan käyttää sekä valtioiden välisissä, valtioiden sisäisissä että valtioiden muodostamien ryhmien välisissä konflikteissa. (Poikela 2010, 14–15; Bercovitch 2002, 4–7.)

Sovittelijan pyrkimys on auttaa osapuolia saavuttamaan parempi lopputulos kuin mitä osapuolet itse olisivat kykeneviä saavuttamaan. Sovitteluprosessi etenee yleispiirteiltään niin, että sovittelija tuo osapuolet yhteen¹⁵, auttaa heitä kuvailemaan ongelmat neuvoteltavissa oleviksi intresseiksi ja kehittää ideoita siitä, miten kummankin osapuolen intressit voitaisiin kohdata yhtäaikaaisesti. Tämän jälkeen sovittelija auttaa osapuolia määrittämään eri vaihtoehtojen hyödyt ja hahmottelee suunnitelman, joka parhaiten täyttää kaikkien osapuolten intressit. Vaikka sovittelija ei voi pakottaa lopputulosta, on jo prosessi itsessään usein hyvin tehokas. Tämä johtuu sovittelijan kyvystä luoda osapuolten välille hedelmällisempää keskustelua kuin mitä osapuolet itse pystyisivät luomaan. Sovittelija auttaa osapuolia määrittelemään faktat, osoittaa myötätuntoa ja tasapuolisuutta, ja auttaa osapuolia muodostamaan uusia ideoita. Usein sovittelijoilla on myös paljon taustatietoa konfliktiin liittyvistä asioista ja kokemusta samantyyppisistä konflikteista. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 179; Bercovitch 2009, 342; Bercovitch 2002, 7.)

¹⁴ Kolmannet osapuolet voivat näytellä erilaisia rooleja konfliktin välittäjinä. Näkyvimpiä ja tunnustetuimpia kolmannen osapuolen rooleja ovat sovittelija sekä välimies. Välimies eroaa sovittelijasta siinä, että välimiehellä on kumpaakin osapuolta kuunneltuaan valta päättää, mitä tilanteen ratkaisemiseksi tehdään (Bercovitch 2009, 343).

¹⁵ Tilanteissa joissa osapuolia ei voida konkreettisesti tuoda yhteen, sovittelija toimii osapuolten välillä viestinviejänä, toisin sanoen sovittelija sukkuloi osapuolten välillä (Bercovitch 2002, 9).

Sovittelijat voivat tulla hyvin erilaisista taustoista. Sovittelijoina voivat toimia valtiot ja niiden viralliset edustajat, poliittiset viranhaltijat, virkamiehet ja kansainvälisten järjestöjen edustajat kuin myös eri taustoista tulevat yksityiset henkilöt, joilla ei ole erityistä virallista asemaa. (SFF 2011; Bercovitch 2009, 343; Bercovitch 2002, 10–14.) Sovittelun onnistumiseksi sovittelijan tulee näyttäytyä luotettavana ja oikeutettuna kummankin osapuolen taholta. Sovittelijaa kohtaan tunnettu luottamus ja sovittelijan kyky rakentaa luottamusta onkin määritelty tärkeimmäksi sovittelijan ominaisuudeksi kaikentyypisten konfliktien sovittelussa (Salem 2003). Tähän liittyy myös näkemys sovittelijan puolueettomuudesta. Se, millainen sovittelija nähdään luotettavana ja oikeutettuna, vaihtelee sekä osapuolten että kiistanalaisten kysymysten suhteen; luotettavana ja oikeutettuna nähty sovittelija voi olla joko ulkopuolinen puolueeton sovittelija tai sisäpiirin puolueellinen sovittelija. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 187–188; Kadayifci-Orellana 2009, 280–281.)

Sovittelijat tuovat sovitteluun, tietoisesti tai muuten, ideoita, tietoa, resursseja sekä omia tai edustamansa ryhmän intressejä. Jokaisella sovittelijalla on omat vahvuudet ja heikkoudet erilaisissa konteksteissa sovitteluun ja jokainen sovittelija tuo sovitteluprosessiin erilaisia resursseja asemaansa ja statukseensa liittyen. Sovittelun onnistumiseen ja tehokkuuteen onkin nähty vaikuttavan sovittelijan identiteetti, sovittelijan vaikutusvalta, sovittelijan motivaatio sekä sovittelijan käyttämät sovittelustrategiat. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 180; Bercovitch 2009.)

Sovittelijan identiteetti vaikuttaa sovittelijan vaikutusvalttaan, luottamukseen ja oikeutukseen sovittella konfliktia. Sovittelijat, jotka nauttivat osapuolten luottamusta ja, joita osapuolet pitävät oikeutettuina ja uskottavina, menestyvät usein sovittelijoina (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 180). Sovittelun onnistumiseen ja tehokkuuteen vaikuttaa myös sovittelijan vaikutusvalta sekä kyky käyttää sitä. Sovittelija tarvitsee vaikutusvaltaa tullakseen merkitykselliseksi toimijaksi konfliktinratkaisussa - se parantaa sovittelijan kykyä vaikuttaa sovittelun luonteeseen ja lopputulokseen. Vaikutusvalta riippuu suuresti niistä resursseista, joita sovittelija voi tuoda mukanaan sovitteluprosessiin. Sovittelijan vaikutusvalta on peräisin joko aineellisista resursseista, kuten taloudellisista kannustimista tai sotilaallisesta ja poliittisesta tuesta, joita etenkin valtiolliset toimijat käyttävät, tai aineettomista resursseista, kuten uskottavuudesta, oikeutuksesta, luottamuksesta, moraalista asemasta ja suostuttelukyvystä.¹⁶ (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 181–182, 188; Bercovitch & Schneider 2000, 150.) Sovittelijan motivaatio vaikuttaa osapuolten halukkuuteen sovittella konfliktia, siihen miten sitoutuneita osapuolet ovat rauhaan sekä sovittelijan omaan haluun ratkaista konflikti. Se liittyy läheisesti myös

¹⁶ Perinteisesti vaikutusvallan on mielletty liittyvän myös sovittelijan arvoasemaan siten, että korkean aseman ja onnistuneen sovittelun välillä on nähty olevan selvä yhteys. Korkea-arvoisia sovittelijoita on pidetty muita sovittelijoita vaikutusvaltaisimpina, koska heidän on nähty olevan vakuuttavia ja voivan käyttää sosiaalista arvovaltaa suostutelllessaan osapuolia sopimuksen aikaansaamiseksi. (Bercovitch & Schneider 2000, 150).

näkemykseen sovittelijan tasapuolisuudesta sekä legitiimiydestä ja uskottavuudesta. Jos osapuolet uskovat, että sovittelija on aidosti kiinnostunut vähentämään väkivaltaa ja ratkaisemaan konfliktin, on todennäköisempää, että he luottavat sovittelijaan. Motivaatio sovitteluun voi olla pyyteeton, kuten humanitaarinen intressi ja halu auttaa, tai vähemmän pyyteeton, kuten pyrkimys parantaa omaa asemaa tai poliittiset ja taloudelliset intressit. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 182, 190; Bercovitch 2009, 345–346.) Myös sovittelustrategiat vaikuttavat osaltaan sovittelun tehokkuuteen ja onnistumiseen. Sovittelustrategia on sovittelijan kokonaisvaltainen suunnitelmana konfliktinratkaisuun, johon olennaisesti liittyy etenkin se, miten sovittelija käyttäytyy sovittelutilanteessa. Sovittelijoiden käyttäytyminen sovittelutilanteessa voi vaihdella huomattavastikin. Esimerkiksi jotkut sovittelijat pyrkivät tekemään osapuolille sopimusehdotuksia, kun taas toiset sovittelijat pidättäytyvät niiden laatimisesta. Jotkut sovittelijat voivat puolestaan olla kiinnostuneita saavuttamaan kompromissin osapuolten välille, kun taas toiset sovittelijat eivät näe sitä oleellisena. Sovittelijan käyttäytymistä onkin luokiteltu sen mukaan, miten aktiivinen sovittelija sovittelutilanteessa on eli kuinka paljon sovittelija pyrkii vaikuttamaan osapuoliin tuloksen saavuttamiseksi.¹⁷ (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 182).

Jacob Bercovitchin mukaan sovitteluun keskittynyt tutkimus on vuosien ajan kärsinyt käsitteellisestä epätarkkuudesta ja tiedon puutteesta. Sovittelun ammatinharjoittajat - sekä epäviralliset että viralliset kansallisilla ja kansainvälisillä kentillä - halusivat pitkään ylläpitää käsitystä sovittelusta salaperäisenä käytäntönä, joka tapahtuu suljettujen ovien takana. Toisaalta sovittelun tutkijat eivät myöskään ole nähneet, että heidän tutkimuskohteensa olisi altis systemaattiselle analysoinnille. Kummankaan ryhmän parissa ei uskottu, että sovittelun eri muodoista voisi havaita yhteneviä käyttäytymismalleja tai, että sen harjoittamisesta voitaisiin ylipäätään tehdä mitään yleistyksiä. (Bercovitch 2009, 341.)

¹⁷ Bercovitchin mukaan on olemassa kolme perussovittelustrategiaa: A) tiedonvälityksen helpottamis- (*communication-facilitation*) B) menettelytapa- (*procedural*), ja C) ohjaava- (*directive*) strategia. Tiedonvälityksen helpottamisstrategiassa sovittelijalla on yleensä melko passiivinen rooli, jossa sovittelija välittää viestejä osapuolelta toiselle, helpottaa osapuolten välistä yhteistyötä, mutta käyttää vähän kontrollia sovittelun virallisemmassa prosessissa ja pääsisällössä. Menettelytapastrategiassa sovittelija pyrkii ennen kaikkea luomaan suotuisan ympäristön osapuolten neuvotteluille järjestämällä esimerkiksi tilan ja paikan neuvotteluille. Tämä strategia mahdollistaa sovittelijan pitämään virallisempaa kontrollia sovitteluprosessista, koska hän on vastuussa sovitteluympäristöstä. Sovittelija voi määrätä tapaamisten rakenteen ja valvoa julkisuutta ja tiedon jakoa. Nämä kaksi strategiaa juontuvat näkemyksestä, jonka mukaan kaikki konfliktit ovat seurausta väärinkäsityksestä, jolloin avain konfliktinratkaisuun on osapuolten välinen selkeä kommunikointi sovittelijan välityksellä. Näin toimivien sovittelijoiden mielestä se, että osapuolet omistavat prosessin, lisää lopputuloksen legitiimiyttä ja hyväksyntää, koska se on osapuolten omien ponnistelujen tulos. Toisaalta näitä strategioita on kritisoitu aikaa vievinä ja tehottomina, koska ne pohjimmiltaan jättävät osapuolet löytämään itse tiensä ulos umpikujasta, mikä ei useinkaan ole mahdollista. Lisäksi niillä ei juurikaan ole vaikutusta jyrkkää linjaa kannattaviin osapuoliin tai vaikeasti ratkaistavissa oleviin konflikteihin. Ohjaavassastrategiassa sovittelija vaikuttaa neuvottelujen pääsisältöön tarjoamalla kannustimia tai esittämällä uhkavaatimuksia. Sovittelija pyrkii vaikuttamaan suoraan ja muuttamaan tapaa, jolla ongelmat ja niihin liittyvä toiminta on muotoiltu. Bercovitchin mukaan strategian valinta riippuu pitkälti siitä, minkälainen suhde sovittelijalla ja osapuolilla on ja, miten hyvin he tuntevat toisensa. Lisäksi eri tilanteissa ja konfliktin eri vaiheissa eri sovittelustrategiat voivat toimia tehokkaammin. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 182–183; Bercovitch 2009, 347–348.)

1.2.5 Uskonto konfliktien sovittelussa

Kansainvälisesti uskonnon rooliin rauhanrakentamisessa ja etenkin konfliktien sovittelussa on ryhdytty kiinnittämään huomiota viime vuosina. Uskonnollista rauhanrakentamista ilmenee silloin, kun uskonnollisesti motivoituneet, väkivallattomalle vastarinnalle omistautuneet henkilöt soveltavat teknisiä ja ammatillisia taitojaan konfliktien ehkäisemiseen, konfliktien ratkaisemiseen ja konfliktin jälkeisessä vaiheessa sovinnon saavuttamiseen osapuolten välille. Menetelmät ovat usein samanlaisia maallisten rauhanrakentajien käyttämien menetelmien kanssa, mutta rauhanrakentajan uskonnollisuus tuo niihin toisenlaisen vivahteen. Uskonnollinen rauhanrakentaja luottaa käyttämissään menetelmissä omaan lähtökohtaansa uskonnollisena henkilönä sekä sen tuomaan erityisrooliin. Uskonto siis muokkaa uskonnollisen toimijan tekemää rauhanrakentamista. (Dubous 2008; Johnston 2003; Appleby 2002; Johnston & Sampson 1994.)

Uskontoon pohjautuva sovittelu (*faith-based mediation*), joka on osa uskonnollista rauhanrakentamista, viittaa kolmannen osapuolen väliintulopyrkimyksiin, joissa tärkeässä roolissa ovat uskonto, uskonnolliset objektit¹⁸ ja uskonnolliset käytännöt. Erotuksena perinteiseen, maalliseen konfliktinsovitteluun uskontoon pohjautuvassa konfliktinsovittelussa korostetaan selkeästi ja avoimesti uskonnollista identiteettiä ja hengellisyyttä, käytetään uskonnollisia arvoja ja sanastoa, hyödynnetään uskonnollisia tai hengellisiä rituaaleja sekä käytetään uskonnollisia toimijoita kolmansina osapuolina. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 186.) Uskontoon pohjautuvaa sovittelua tekevä toimija voi olla organisaatio, instituutio tai yksityishenkilö, jota motivoi ja inspiroi joko uskonnollinen tai spirituaalinen perinne, ja siitä nousevat periaatteet ja arvot rauhantien tekemiseen.¹⁹ (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 186; Kadayifci-Orellana 2009, 275–277.)

Uskonnollinen toimija voi toimia sovittelijana joko omassa yhteisössään, saman uskonnon jakavan toisen yhteisön keskuudessa tai muun uskonnon omaavan yhteisön keskuudessa. Silloin kun sovittelija toimii omassa yhteisössään tai saman uskonnon jakavan yhteisön keskuudessa, hän hyötyy hänellä jo olemassa olevasta tiedosta ainakin joistain kyseisen konfliktin uskonnollisen ja kulttuurisen kontekstin näkökulmista. Sama voi tapahtua myös

¹⁸ Kuten symbolit, kirjoitukset ja kuvat (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 186).

¹⁹ Tämä määritelmä kattaa laajan valikoiman erilaisia toimijoita, jotka eroavat toisistaan siinä, miten ne toimivat, järjestäytyvät ja näkevät roolinsa konfliktinratkaisunkentällä. Katso esimerkiksi Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan (2009) listaus erityyppisistä uskonnollisista toimijoista kansainvälisen konfliktinratkaisun kentällä. Bercovitch ja Kadayifci-Orellana viittaavat sekä uskonnollisiin että spirituaalisiin (*spiritual*) perinteisiin. He eivät määrittele sitä, viittaavatko he spirituaalisuudelle henkisyteen tai hengellisyyteen vai niihin kumpaankin. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 186.) Kumminkin Douglas Johnston, johon myös Bercovitch ja Kadayifci-Orellana viittaavat, määrittelee spirituaaliteetin sekä hengellisyydeksi että henkisyudeksi. (Johnston 1994, 4.) Hengellisyydellä tarkoitetaan Eila Helanderin mukaillen järjestäytyneen uskonnon sisällä esiintyviä tietyn tyyppisiä uskomuksia, kokemuksia ja käyttäytymistä, ja henkisyydellä puolestaan järjestäytyneen uskonnon ulkopuolella esiintyvää yksilön henkilökohtaista suhdetta siihen, mitä hän pitää pyhänä, yliluonnollisena ja tuonpuoleisena todellisuutena. (Helander 2005a; 249–251).

pienemmässä mittakaavassa silloin, kun uskonnollinen toimija toimii uskonnollisessa yhteisössä, joka on joku muu kuin hänen omansa, sillä silloin hän jakaa osapuolten kanssa uskonnollisen maailmankuvan. (Dubous 2008.) Muun uskonnon omaavan yhteisön keskuudessa toimimista helpottaa uskonnollisten toimijoiden suhtautumistapa toisinuskoviin. Douglas Johnstonin ja Brian Coxin mukaan yksi tärkeimmistä uskonnollisten toimijoiden ominaisuuksista on heidän tapansa suhtautua toisinuskoviin, jota he nimittävät uskonnollisten toimijoiden pluralistiseksi sydämeksi. Tällä he viittaavat siihen, että samalla kun uskonnolliset toimijat ovat vahvasti sitoutuneita omaan uskontoonsa, he ymmärtävät ja kunnioittavat myös muita uskontoja.²⁰ (Johnston & Cox 2003, 16–18.) Uskonnolliset toimijat voivat toimia konfliktitilanteesta ulkopuolisina, puolueettomina sovittelijoina, mutta myös sisäpiirin puolueellisina sovittelijoina. Etenkin uskonnolliset johtajat voidaan asemansa vuoksi nähdä sisäpiirin puolueellisina sovittelijoina, koska he ovat joko konfliktin kohdanneen yhteisön jäseniä tai he tuntevat osapuolet, ja heidän historian, tavat ja tarpeet, hyvin. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 187–188; Kadayifci-Orellana 2009, 280–281.)

Kuten edellisessä luvussa tuli esille, sovittelun onnistumiseen ja tehokkuuteen nähdään vaikuttavan etenkin sovittelijan identiteetti, sovittelijan vaikutusvalta, sovittelijan motivaatio sekä sovittelijan käyttämät sovittelustrategiat. Jacob Bercovitch ja S. Ayse Kadayifci-Orellana ovat listanneet nämä ominaisuudet uskontoon pohjautuvan sovittelun näkökulmasta, jotta voitaisiin havainnoida ne tekijät, jotka tekevät uskontoon pohjautuvasta sovittelusta tehokasta.

Sovittelijan tärkeimmäksi ominaisuudeksi kaikenlaisien konfliktien sovittelussa on siis määritelty sovittelijaa kohtaan tunnettu luottamus ja sovittelijan kyky rakentaa luottamusta (Salem 2003). Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan mukaan “uskonnollisissa johtajissa ja instituutiossa on jotain, mikä tekee niistä sellaisia, että melkein kaikki konfliktiin osallistujat voivat luottaa niihin” (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 199). He eivät tarkemmin määrittele, mitä tämä jokin on, mutta Johnstonin ja Coxin mukaan uskonnolliset toimijat nähdään helposti luotettavina, rehellisinä ja tasapuolisina voimakkaan arvopohjansa takia. Uskonnollisilla toimijoilla on myös ominaisuuksia, jotka saavat heidät useissa tapauksissa näyttämään oikeutettuina sovittelemaan konfliktia. Ensinnäkin uskonnollisten toimijoiden hengellinen auktoriteetti auttaa heitä saamaan oikeutuksen toiminnalleen konfliktin osapuolten silmissä. Tämä oikeutus on seurausta joko uskonnollisen toimijan kuulumisesta luotettavaan uskonnolliseen instituutioon tai uskonnollisen toimijan luottamusta herättävästä karismasta. (Johnston & Cox 2003, 16.) Myös uskonnollisten toimijoiden usein pitkäaikainen osallisuus yhteisössä osoittaa sitoutumista yhteisöön, mikä lisää heidän

²⁰ Johnstonin ja Coxin mukaan uskonnolliset toimijat eivät myöskään pyri uskontojen yhtenäisyyteen vähentämällä uskonnon merkitystä, vaan korostamalla jokaisen uskonnon omia, rauhaa ja väkivallatonta konfliktiratkaisua tukevia oppeja (Johnston & Cox 2003, 16–18).

oikeutustaan sovittelulla konfliktia.²¹ Vahvimmin uskonnollinen toimija näyttäytyy oikeutettuna sellaisessa konfliktissa, jossa uskonnolla on tärkeä merkitys konfliktin osapuolille. Tällöin uskonnollisen sovittelijan oikeutus sovittelulla konfliktia tulee hänen kyvystään huomioida konfliktin uskonnolliset puolet. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 191; Dubous 2008.)

Uskonnollisten toimijoiden vaikutusvallan sovittelussa nähdään perustuvan pääasiassa aineettomiin resursseihin, joilla viitataan etenkin uskonnollisten toimijoiden ainutlaatuiseseen moraaliseen ja hengelliseen vaikutusvalttaan sekä uskonnollisten toimijoiden, etenkin uskonnollisten johtajien, asemaan korkeasti arvostettuina johtajina. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 189, 191; Johnston ja Cox 2003, 14.) Lisäksi uskonnollisten toimijoiden vaikutusvallan nähdään jossain määrin perustuvan myös aineellisiin resursseihin, kuten taloudellisiin ja henkilöstöresursseihin, sekä varsinkin laajoihin yhteistyöverkostoihin, joita heillä on sekä paikallisella että kansainvälisellä tasolla. Uskonnolliset toimijat nähdään myös keskitason toimijoina, jotka ovat ainutlaatuisessa asemassa yhteisössä, sillä he voivat tavoittaa ihmisiä kummallakin tasolla heidän ympärillään - sekä ruohonjuuritasolla että korkealla tasolla - sillä kumpikin tasoista tunnustaa heidän asemansa. Tämä lisää heidän tehokkuuttaan konfliktinratkaisussa. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 188–189; Lederach 1997, 37–55.) Myös aika on uskonnollisten toimijoiden vaikutusvaltaa lisäävä aineellinen resurssi, sillä uskonnollisilla toimijoilla on pitkäaikaiseen konfliktinratkaisuun tarvittavat taloudelliset resurssit, henkilöstöä sekä motivaatiota. Muutenkaan uskonnollisten toimijoiden osallisuus yhteisössä ei rajoitu pelkästään konfliktin aikaiseen tilanteeseen.²² (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 188–190.)

Uskontoon pohjautuvan sovittelun erityinen piirre on sen taustalla oleva uskonnollinen motivaatio. Bercovitch ja Kadayifci-Orellana näkevät, että uskonnolliset toimijat ovat kiinnostuneita konfliktista vain sen aiheuttamien menetysten takia ja ovat valmiita ottamaan suuriakin riskejä ilman muita intressejä kuin rauhan saavuttaminen osapuolten välille.²³

²¹ Tämä voi olla peräisin yhtä hyvin joko uskonnollisen organisaation, kuten kirkon, pitkstä historiasta tietystä yhteiskunnassa tai uskonnollisen järjestön tekemästä pitkäaikaisesta hätäapu- ja kehitysyhteistyöstä. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009.)

²² Sovittelu näyttäytyy yleensä lyhytaikaisena, muista eristyksistä olevana prosessina, joka loppuu sopimuksen allekirjoittamiseen. Kuitenkin vain harvoin tämä riittää rauhan takaamiseksi osapuolten välille. Sovittelijan lähtiessä osapuolet jäävät usein omilleen toteuttamaan sopimusta ilman mekanismeja monitoroida, toimeenpanna tai helpottaa vaikeaa prosessia, minkä takia konfliktit helposti uusiutuvat. Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan mukaan sovittelu tulisi nähdä pitempiaikaisena prosessina, jotta se olisi kestävä ja tehokasta. Heidän mukaan sovittelijoiden tulisi jatkaa avun tarjoamista sopimuksen jälkeisessä tilanteessa yhteisön eri tasoilla helpottamalla etenkin osapuolten välistä kommunikaatiota. Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan mukaan sovittelun rauhan takaamiseksi tarvitaan myös sovittelijoita, jotka voivat toimia jatkuvasti paikallisissa rakenteissa paikallisten toimijoiden kanssa ollen samalla osa laajempaa lähestymistapaa kyseisen konfliktin ratkaisemiseksi. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 189- 190.)

²³ Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan näkemyksen mukaan uskonnollisilla toimijoilla ei ole siis muita intressejä, kuten oman edun ajaminen ja maineen kasvattaminen, sovittelijana toimimiseen (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009,191). Toisaalta Bercovitchin mukaan tulisi vastustaa taipumusta ajatella sovittelua täysin ulkoisena panoksena, ainutlaatuisena roolina tai humanitaarisena

Uskonnollisten toimijoiden motivaation lähde sovittelijoina toimimiseen tulee uskonnollisesta kutsumuksesta, joka antaa heille kyvyn pysyä lujana ylivoimaisilta tuntuvista vaikeuksista huolimatta sekä tekee heistä sitoutuneempia konfliktin sovitteluun, mikä osaltaan lisää sovittelupyrkimyksen tehokkuutta. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009,191; Johnston & Cox 2003, 18).²⁴

Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan mukaan uskonnolliset toimijat käyttävät samoja sovittelustrategioita kuin muutkin sovittelijat, mutta ne eroavat ”maallisessa” sovittelussa käytetyistä sovittelustrategioista siinä, että niille on annettu laajempi uskonnollinen merkitys, joka heijastaa uskonnollisten toimijoiden uskonnollisia periaatteita ja vakaumuksia. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 192–193.) Uskonnolliset toimijat käyttävät sovittelussa apunaan uskonnollisia voimavaroja, kuten rukoilua, uskonnollisia rituaaleja, sanastoa, arvoja ja myyttejä osapuolten motivoimiseksi ja suhteiden muuttamiseksi. Sen lisäksi, että uskonnolliset toimijat keskittyvät konfliktin syiden ratkaisemiseen, he keskittyvät myös osapuolten suhteiden korjaamiseen ja muuttamiseen etenkin luomalla empatiaa ja anteeksiantoa osapuolten välille. He myös korostavat osapuolten henkistä ja psykologista parantumista. Uskontoon pohjautuva sovittelu on siis kokonaisvaltaista pyrkiessään keskittymään sekä konfliktin osapuolten aineellisiin että henkisiin tarpeisiin. Tämä palvelee osaltaan luottamuksen rakentamista sekä konfliktin osapuolten välille että sovittelijan ja osapuolten välille, lisäten koko sovitteluprosessin uskottavuutta ja legitimiyyttä. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 193–194.)

vastauksena konfliktiin, jossa hyvää tarkoittava toimija, jota motivoi ainoastaan altruismi, on innokas ratkaisemaan konfliktin. Bercovitchin mukaan sovittelija tulee sovittelun myötä toimijaksi konfliktin vaikutuksen alaisessa suhteessa, johon liittyy intressejä, menetyksiä, mahdollisia palkkioita ja, joka ilmentää tiettyjä rooleja ja strategioita. Sovittelijan rooli on osa tätä laajaa vuorovaikutusta, minkä vuoksi sovittelijan roolia tulisikin pohtia suhteessa tähän vuorovaikutukseen. (Bercovitch 2009, 346).

²⁴ Johnstonin ja Coxin mukaan tämän takia uskonnolliset toimijat ovat usein sinnikkäämpiä kuin sovittelijat, jotka tavoittelevat rauhaa ainoastaan ammatikseen siitäkään huolimatta, että jotkut ei-uskonnollisista toimijoista voivat olla samantyyppisesti motivoituneita ja peräänantamattomia kuin uskonnolliset toimijat. (Johnston & Cox 2003, 18.) Kysymys siitä onko, ja jos on niin missä määrin, uskonnollinen motivaatio konfliktinsovitteluun vahvempaa kuin maallinen motivaatio jää avoimeksi. Kts. Dubous 2008; Johnston & Cox 2003.

2. Tutkimuksen lähestymistapa

2.1 Aikaisempi tutkimus

Uskonnon rooli maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa koskettaa tutkimusaiheena kysymyksenasettelunsa ja teoreettisten lähtökohtiensa suhteen monia tutkimusaloja. Ensinnäkin tutkimus kuuluu konfliktinratkaisun alaan ja tarkemmin konfliktiensovittelua tarkastellessaan maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien ratkaisua etenkin sovittelun avulla sekä uskonnon käyttämistä konfliktinsovittelun apuvälineenä. Lisäksi tutkimus on uskontotieteellistä, tarkemmin sanottuna uskontososiologista, tarkastellessaan juuri uskonnon asemaa konfliktien sovittelussa. Tutkimus on uskontososiologista, tai ehkä ennemminkin kirkkososiologista, myös siksi, koska sen keskeisenä tarkastelun kohteena ovat kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ja kirkon tekemä maahanmuuttajatyö.²⁵ Tutkimus kuuluu myös maahanmuuttotutkimuksen pariin sen tarkastellessa juuri maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien sovittelua. Tutkimus on siis vahvasti poikkitieteellinen.

Uskonnon rooliin kansainvälisten konfliktien ratkaisussa ja rauhan edistämisessä ryhdyttiin kiinnittämään kasvavassa määrin huomiota 2000-luvun alussa, kun huomattiin uskonnon vaikutus konflikteihin. Ensimmäisiä aiheita käsitteleviä teoksia olivat Douglas Johnstonin ja Cynthia Sampsonin toimittama kirja *Religion, the Missing Dimension of Statecraft* (1994), Douglas Johnstonin toimittama kirja *Faith-Based Diplomacy: Trumping Realpolitik* (2003), Scott Applebyn *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation* (2000) sekä Muhammed Abu-Nimerin *Nonviolence and Peacebuilding in Islam: Theory and Practice* (2003). Teoksissa uskonnon roolia rauhanrakentamisessa käsitellään pääosin tapaustutkimusten kautta, joiden fokuksena on joko tietty konfliktitapaus, uskonnollinen toimija tai uskonnollinen perinne. Näiden teosten pääargumenttina voidaan nähdä uskonnon roolin ja merkityksen esille tuominen rauhanrakentamisen kentällä. Pitkälle menevää analyysyä erilaisista menetelmistä, kuten uskonnollisista toimijoista konfliktinsovittelijoina, niissä ei tehdä. Sitä vastoin Jacob Bercovitchin ja S. Ayse Kadayifci-Orellanan vuonna 2009 ilmestynyt artikkeli *Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution* on ensimmäinen tutkimus, jossa pyritään systemaattisesti analysoimaan sitä, miten uskonnolliset toimijat ja heidän käyttämänsä menetelmät eroavat perinteisestä maallisesta konfliktinsovittelusta ja, mitkä ovat uskonnollisten toimijoiden vahvuuksia konfliktiensovittelussa. Uskonnollisilla toimijoilla on heidän mukaansa monia vahvuuksia konfliktinsovittelijoina, joista merkittävin on uskonnollisia toimijoita kohtaan tunnettu luottamus. Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan mukaan uskonnollisilla toimijoilla voi olla ainutlaatuinen etu toimia sovittelijoina konflikteissa, joissa uskonto näyttelee keskeistä roolia osapuolten sosiaalisessa elämässä ja identiteetin määritelmässä. Tutkimusta

²⁵ Kirkkososiologia keskittyy erityisesti kirkko-instituution analysointiin aina yksittäisistä jäsenistä instituution ylätasoon asti ollen osa sekä teologiaa että yhteiskuntatieteitä (Yeung 2006, 50, 53).

uskonnollisista toimijoista sovittelijoina muissa kuin kansainvälisissä konflikteissa ei ole tehty.

Kulttuurin ja konfliktinratkaisun suhdetta ovat puolestaan käsitelleet John Paul Lederach teoksessaan *Preparing for Peace. Conflict Transformation across Cultures* (1995) sekä Kevin Avruch teoksessaan *Culture and Conflict Resolution* (2004). Teoksissaan he ovat tarkastelleet sitä, miten konfliktin osapuolten kulttuuri vaikuttaa siihen, miten osapuolet näkevät ja kohtaavat konfliktit ja, kuinka kulttuuri tulisi huomioida konfliktinratkaisussa. Lederachin ja Avruchin mukaan kulttuuri vaikuttaa käsityksiin konfliktinratkaisusta ja siihen, miten konfliktinratkaisun nähdään käytännössä toimivan. Myös Guy Oliver Faure on artikkelissaan *Culture and Conflict Resolution* (2009) tuonut esille kulttuurin monitasoisen vaikutuksen konfliktinratkaisuprosesseihin. Kulttuurin ja konfliktinratkaisun suhdetta on tarkastellut myös Michelle LeBaron (2003, 2011). LeBaronin tarkastelun kohteena on ollut etenkin kulttuurin merkitys ja vaikutus kulttuurienvälisessä ja monikulttuurisessa konfliktinratkaisussa etenkin pohjoisamerikkalaisessa kontekstissa. LeBaron on korostanut, että sovittelu monikulttuurisessa kontekstissa vaatii joustavuutta ja luovuutta sekä oman että toisen kulttuurin syvää ymmärtämistä. David Augsburg (1992) ja Geer Hofstede (1991) ovat puolestaan tarkastelleet kulttuurin ja konfliktinratkaisun suhdetta perinteisemmästä näkökulmasta määritellesään eri kulttuurien ominaispiirteitä konfliktinratkaisu- ja neuvottelutilanteissa.

Suomalaisen sovittelun saralla on viime aikoina tutkittu sovittelun eri työmuotoja, kuten nuorisorikollisuuden sovittelua (Elonheimo 2010), työyhteisösovittelua (Pehrman 2010) ja koulusovittelua (Gellin 2011). Maahanmuuttajien rikollisuutta ja kohtelua Suomen oikeusjärjestelmässä on tutkinut Juhani Iivari (2006), mutta maahanmuuttajien rikosten sovittelukäytäntöihin tutkimus ei ottanut kantaa. Suomalaisia maahanmuuttajille suunnattuja sovittelumuotoja on syvällisesti tarkastellut aiemmin Berit Albrecht artikkelissaan *Multicultural Challenges for Restorative Justice: Mediators' Experiences from Norway and Finland* (2010), jossa Albrecht tarkasteli sovittelijoiden näkökulmasta käsin maahanmuuttajille suunnattuja sovittelutyömuotoja sekä Norjassa että Suomessa. Albrecht tutki artikkelissa sitä, miten restoratiivisen oikeuden teoria ja käytännöt ovat sovellettavissa maahanmuuttaneiden vähemmistöjen, etenkin pakolaisten parissa. Albrechtin mukaan tarvitaan lisää tutkimusta siitä, miten maahanmuuttajat ymmärtävät konfliktinsovittelun ja, kuinka maahanmuuttajien kulttuurista vaikuttaa konfliktinsovitteluun, jotta maahanmuuttajille suunnatuista sovittelutyömuodoista tulisi tehokkaampaa. Albrechtin mukaan sovittelun parissa ei myöskään ole olemassa selvyyttä siitä, millainen rooli sovittelijalla tulisi monikulttuurisessa sovittelussa olla tai, millaista konfliktinsovittelumallia siinä tulisi käyttää. (Albrecht 2010.) Albrechtin lisäksi maahanmuuttajille suunnattuja sovittelutyömuotoja ovat käsitelleet Elina Ekholm ja Mai Salmenkangas (2008) arjen etnisiä konflikteja käsittelevässä, viranomaisille suunnatussa oppaassaan, joissa niitä käsitellään pintapuolisesti muiden aiheiden ohella. Näiden lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on meneillään hanke, jossa kootaan monikulttuurisen rikos- ja riita-asioiden sovitteluun

liittyviä hyviä käytäntöjä. Myös Suomen Pakolaisavulla on tekeillä kirja maahanmuuttajille suunnatun naapuruussovittelun käytännöistä. Kaiken kaikkiaan, kuten Henrik Elonheimo (2010, 180) on tuonut esille, suomalaisesta sovittelusta tarvitaan monipuolista tietoa sekä teorian että käytännön näkökulmista: Minkälainen teoria sovittelua ohjaa? Minkälaista sovittelu käytännössä on? Ja millaista sovittelun pitäisi olla?

Uskonnon asemaa tai merkitystä suomalaisessa sovittelussa ei ole aikaisemmin tutkittu. Tosin Jukka Takalan tutkimus *Moraalitunteet rikos- ja riita-asioiden sovittelussa* (1998), jossa Takala tutki tunteiden osuutta sovitteluun, toi esille myös joitakin sovitteluprosessissa esille tulevia, uskonnollisesti värittyneitä tunteita, kuten anteeksianto. Lisäksi Heidi Jokinen (2011) on tutkinut teologisen etiikan ja uskonnonfilosofian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan rikos- ja riita-asioiden sovittelun herättämiä moraalisia kysymyksiä. Jokisen tutkimuksen mukaan sovittelu voi edistää osapuolten sisäisiä moraalisia asenteita. Jokisen mukaan olisikin hedelmällistä tutkia teologisen etiikan näkökulmasta uskonnollisen kielen ja sovittelun välistä yhteyttä, sillä hän näkee sovitteluinstituution tuovan osaltaan esille sen, kuinka kristinuskosta inspiroitunut kieli on jälkimodernissa yhteiskunnassa löytänyt paikkansa ja uuden muodon juuri sovittelulle keskeisten anteeksiannon ja sovinnon käsitteistä. Kansainvälisen tutkimuksen parissa Michael Hadleyn toimittama teos *The Spiritual Roots of Restorative Justice* (2001) on tuonut esille konfliktinratkaisun uskonnollisen puolen. Kirjassa jäljitetään restoratiivisia elementtejä suurempien uskontojen opeista, perinteistä ja nykyajan harjoittamisesta ja peräänkuulutetaan uskonnon tärkeyden huomioimista restoratiivisen oikeuden toteuttamisessa nykypäivänä. Hadleyn mukaan restoratiivisella oikeudella on hengelliset juuret kaikissa suurissa maailmanuskunnoissa ja sen periaatteet katumuksesta, anteeksiannosta ja sovinnosta tekee siitä syvästi hengellisen prosessin.

Laaja-alaisesti maahanmuuttajien Suomessa kohtaamia konflikteja ja niiden ratkaisutapoja on tähän mennessä käsitelty käytännön oppaiden kautta. Abdulkadir Sheikh Maon toimittama opas *Keinot hallussa* (2003) toi ensimmäisenä esille viranomaisten kokemuksia kulttuuriristiriitojen ratkaisusta. Kirja perustuu tapausesimerkkien esittämiseen siitä, millaisia kulttuuriristiriitoja viranomaiset ovat kohdanneet ja, kuinka näitä ristiriitatilanteita on ratkaistu. Elina Ekholmin ja Mai Salmenkankaan *Puhumalla paras, ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin* (2008) on kattava opas, joka käsittelee arjen etnisten konfliktien esiintymistä, ehkäisyä, käsittelyä ja mahdollisia ratkaisuja. Oppaassa tuodaan esille esimerkiksi koulussa, naapurustossa ja monikulttuurisessa työyhteisössä mahdollisesti esiintyviä etnisiä konflikteja ja niiden ratkaisumalleja. Ekholm ja Salmenkangas korostavat näiden konfliktien kohtaamisessa sovittävän työotteen merkitystä, jolla he tarkoittavat sitä, että esimerkiksi työelämässä työntekijä pyrkii ottamaan huomioon asiakkaan taustan, näkemään hänen ongelmansa pintaa syvemältä ja käsittelemään sitä kokonaisvaltaisesti. Vaikeassakin tilanteessa työntekijä pyrkii sovinnollisuuteen ja kaikkia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Myös tietyn tyyppisten konfliktitilanteiden kohtaamisesta, etenkin kunnia- ja arvokilvoituksen kohtaamisesta ja siinä auttamisesta, on ilmestynyt monia oppaita (esim.

Salmenkangas 2006; Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005). Yleisesti ottaen näissä oppaissa konflikteja ja niiden ratkaisemista on tarkasteltu pääasiassa kantasuomalaisen viranomaisen näkökulmasta ja niiden tarkoituksena on ollut tarjota apukeinoja kulttuurisista eroavaisuuksista johtuvien konfliktien ratkaisemisessa. Oppaat ovat lähinnä kulttuurisensitiivisiä, uskontoa niissä ei ole tarkemmin käsitelty. Laaja-alaista tutkimusta siitä, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat ja, miten näitä konflikteja pyritään ratkaisemaan etenkin maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna, ei aikaisemmin ole tehty. Muslimien keskuudessa tehtävää imaamisovittelua on tosin valaistu kahden Helsingin Sanomissa julkaistun lehtiartikkelin (Vihavainen 2011; Mustranta 2009) verran, joissa kuvaillaan Helsingin moskeijoissa tehtävää imaamisovittelua. Artikkelien mukaan moskeijoissa järjestetään sovittelua etenkin parisuhde- ja lastenkasvatusongelmissa. Lisäksi lähelle imaamisovittelun teemaa tulee Kristiina Kouroksen (2007) Ihmisoikeusliitolle tekemä selvitys Suomessa asuvien muslimien suhtautumisesta perhearvoihin ja perhelainsäädäntöön. Tarkempaa tutkimusta esimerkiksi siitä, millaisena muslimien parissa imaamisovittelu koetaan, ei ole tehty.

Muuten maahanmuuttajia on Suomessa tutkittu monipuolisesti eri tieteenalojen parissa, sillä etnisten suhteiden, monikulttuurisuuden ja vähemmistöjen tutkimukseen ei Suomessa ole itsenäistä tieteenalaa. Tutkimus on sekä kysymyksenasettelujen että käytettyjen menetelmien puolesta monimuotoista. Viime vuosina maahanmuuttotutkimuksen parissa on tutkittu esimerkiksi maahanmuuttajia lastensuojelun asiakkaina (Anis 2008), poliisien ja maahanmuuttajavähemmistöjen välisiä suhteita (Egharevba 2011) sekä maahanmuuttajien työllistymistä (Kyhä 2011). Myös islamin tutkimus on viime vuosikymmenenä kasvanut voimakkaasti Suomessa. Tutkimuksen parissa on tutkittu islamin peruslähteitä ja myöhempiä teologisia kysymyksiä, muslimeja muslimimaissa sekä muslimeja Euroopassa ja Suomessa (Sakaranaho 2010, 215). Suomessa asuvien muslimien tutkimus on keskittynyt pääasiassa somalien tutkimiseen (Alitolppa-Niitamo 2004; Hautaniemi 2004; Salmela 2004; Niemelä 2003; Tiilikainen 2003). Lisäksi on tarkasteltu muslimimaahanmuuttajien perustamia islamilaisia yhdistyksiä. (Pyykkönen 2007; Martikainen 2004). Sitä vastoin tutkimuksen parissa ei ole juurikaan osoitettu kiinnostusta kristittyjä maahanmuuttajia tai heidän harjoittamaa kristinuskkoa kohtaan. Poikkeuksen tähän on tehnyt Mika Vähäkangas (2009; 2008), joka on tutkinut afrikkalaisperäisiä kirkkoja pääkaupunkiseudulla. Kristittyjä maahanmuuttajia on käsitelty myös diakonia-ammattikorkeakouluihin tehdyissä opinnäytetöissä (esim. Koponen ym. 2006). Osassa maahanmuuttajiin liittyvissä tutkimuksissa on tullut esille uskonnon jopa korostunut merkitys maahanmuuttajille maahanmuuton seurauksena (esim. Pentikäinen 2005; Martikainen 2004; Tiilikainen 2003).

Evankelis-luterilaisen kirkon tekemästä maahanmuuttajatyöstä on tehty vain rajallisesti tutkimusta, mikä johtune siitä, että se on työalana melko uusi. Siitä ei ole olemassa laaja-alaista tutkimusta, tilastoja tai muutakaan selvitystä, ainoastaan Jukka Koistisen kokoama historiikki kirkon maahanmuuttajatyön vaiheista pääkaupunkiseudulla, jota tosin ei ole julkaistu (Koistinen 2004). Kirkon tekemää maahanmuuttajatyötä on lähinnä käsitelty

paikallisseurakuntatasolla diakonia-ammattikorkeakoulujen ja teologisten tiedekuntien opinnäytetöissä. Niissä on käsitelty esimerkiksi maahanmuuttajatyön työmuotoja ja työntekijöiden kokemuksia maahanmuuttajatyöstä (Manninen 2006; Scheen 2005; Merivirta & Mustonen 2004). Osassa opinnäytteitä kirkon maahanmuuttajatyötä on tarkasteltu maahanmuuttajan näkökulmasta tutkimalla, miten maahanmuuttajat ovat kokeneet kirkon maahanmuuttajatyön (Pehkonen 2010; Koponen & Kotilainen & Kousa 2006; Piironen 2003; Hytönen 2000). Osassa opinnäytetöitä maahanmuuttajatyötä on puolestaan tarkasteltu kristittyjen ja tosinuskovien kohtaamispaikkana eri näkökulmista käsin (Laiho 2010; Haataja 2007; Pyy 2000). Pääpiirteissään opinnäytetöissä tulee esille kirkon maahanmuuttajatyön laaja-alaisuus sekä kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden valmius työskennellä myös ei-kristittyjen parissa. Lisäksi niissä korostuu maahanmuuttajien halu osallistua tiivimmin seurakuntien toimintaan. Kirkon tekemän maahanmuuttajatyön sosiaalista aspektia ovat käsitelleet Elina Juntunen, Marjukka Laiho ja Anne Birgitta Pessi artikkelissaan ”*Uskonnolliset yhteisöt ja maahanmuuttajien hyvinvointi. Arvojen ja akkulturaation näkökulma*” (2010), jossa he tarkastelevat evankelisluterilaisen kirkon, helluntaikirkon ja pelastusarmeijan Lahdessa maahanmuuttajien parissa tekemää työtä maahanmuuttajien hyvinvoinnin edistämiseksi hyvinvointityön arvojen ja niissä heijastuvien akkulturaatioasenteiden näkökulmasta. Tutkimus osoittaa, että kyseisten uskonnollisten yhteisöjen parissa tehdään monimuotoista kotouttamiseen tähtäävää maahanmuuttajatyötä. Tutkimuksesta käy myös ilmi, kuinka toimijoiden uskonnollinen tausta voi lisätä maahanmuuttajan niitä kohtaan tuntemaa luottamusta ja turvallisuudentunnetta, vaikka kyseessä olisi eri uskonto. Myös yleisemmin kirkon sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta roolista on viime vuosina tehty runsaasti tutkimusta. (Juntunen 2011; Jokela 2011; Kallunki 2010; Grönlund & Pessi 2010; Helander 2005b; Yeung 2003.). Viime aikoina suomalaisen diakoniatutkimuksen parissa on käyty keskustelua esimerkiksi diakoniatyön parissa annettavasta taloudellisesta avustamisesta tarkastelemalla sitä, miten diakoniatyöntekijät kokevat taloudellisen avustamisen ja, miten he arvottavat hengellistä työtä ja taloudellista avustamista keskenään. (Juntunen 2011; Jokela 2011.) Ylipäätään kirkon sosiaalista ja yhteiskunnallista roolia käsitelleet tutkimukset ovat osoittaneet, että 1990-luvun alun talouslaman jälkeen uskonnolliset yhteisöt, etenkin evankelisluterilainen kirkko ja sen diakoniatyö, ovat tulleet yhä keskeisemmiksi toimijoiksi hyvinvoinnin kentällä.

Kirkon asemaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa on käsitelty myös Mika Vähäkankaan ja Jyri Komulaisen toimittamassa artikkelikokoelmassa *Luterilaisen Suomen loppu?* (2009). Kirjassa käsitellään monikulttuurisuuden tuomia haasteita kirkolle ja pohditaan, miten kirkko voisi niistä selviytyä. Suurena haasteena kirjassa nousee esille etenkin suomenkieltä osaamattomien pääsy kirkon toimintojen pariin. Tietoa puolestaan kirkon parissa tehdystä uskontodialogista on tarjonnut Tuomas Martikaisen (2009) tekemä historiikki kirkon uskontodialogiryhmästä. Martikaisen mukaan suurimmaksi osaksi suomalaisessa islam-, maahanmuuttaja-, ja teologisessa tutkimuksessa ei ole juuri kiinnitetty huomiota uskontodialogin käytäntöön, ja koko ilmiö vaikuttaa humanistis-yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa perifeeriseltä, jopa olemattomalta. Tutkittua tietoa seurakuntien paikallisista

dialogikäytännöistä ei ole olemassa, vaan tutkimuksen parissa on ennemminkin keskitytty uskontodialogin teologisiin, filosofisiin ja teoreettisiin lähtökohtiin (Illman 2011; Laitila 2009; Illman 2009; Illman 2007; Illman 2006; Kähkönen 2000). Lisäksi uskontodialogista on ilmestynyt oppaita (esim. Raitis & Hiltunen 2011; Rautionmaa 2010).

2.2 Tutkimuksen tavoitteet

Edellä käsiteltyyn teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen viitaten tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella uskonnon roolia maahanmuuttajien konfliktien ratkaisussa. Tätä tavoitetta lähestytään tarkastelemalla sitä, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat, ja ketkä toimijat ja millä tavoin maahanmuuttajien konflikteja Suomessa ratkaisee. Tutkimuskysymyksiä tarkastellaan sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulmasta seuraavalla tavalla:

Sovittelijoita koskevan analyysiluvun tavoitteena on selvittää, miten suomalainen sovittelujärjestelmän puitteissa maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja sovitellaan. Millaisia maahanmuuttajien konflikteja sovittelun parissa sovitellaan ja, miten näitä konflikteja sovitellaan? Luvun tavoitteena on selvittää etenkin sitä, miten maahanmuuttajille suunnatuissa sovittelutyömuodoissa kulttuuri ja uskonto otetaan huomioon.

Maahanmuuttajia koskevan analyysiluvun tavoitteena on selvittää, miten maahanmuuttajat itse näkevät konfliktinratkaisun. Luvun tavoitteena on maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna selvittää, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat ja, miten näitä konflikteja ratkaistaan. Luvun erityisenä tavoitteena on selvittää, millaisena maahanmuuttajat näkevät kulttuurin ja etenkin uskonnon roolin konfliktien ratkaisussa.

Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöitä käsittelevän analyysiluvun tavoitteena on selvittää, millaisia maahanmuuttajien konflikteja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ovat kohdanneet ja, miten he ovat näitä konflikteja ratkaisseet? Lisäksi luvun tavoitteena on selvittää kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden vahvuuksia maahanmuuttajien konfliktien sovittelijoina.

Tutkimuksella voidaan nähdä olevan sekä teoreettisia että yhteiskunnallisia tavoitteita. Tutkimuksen teoreettisena tavoitteena on tarkastella kulttuurin, ja etenkin uskonnon, merkitystä maahanmuuttajien konfliktinsovittelussa. Tutkimuksen toisena teoreettisena tavoitteena on tarkastella kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden ominaisuuksia ja vahvuuksia maahanmuuttajien konfliktien sovittelijoina. Tutkimuksen yhteiskunnallisena tavoitteena on puolestaan selvittää, miten maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja voitaisiin ratkaista nykyistä tehokkaammin.²⁶

²⁶ Konfliktinratkaisututkimus on hyvin käytännönläheistä. Sen keskeisenä tarkoituksena on tarjota keinoja ymmärtää konflikteja syvemmin ja auttaa tutkijoita löytämään ja mahdollisesti luomaan uusia

Tutkimus jäsentyy seitsemään päälukuun. Ensimmäinen luku on johdantoluku, jossa esittelen tutkimuksen taustan ja teoreettisen viitekehyksen. Toisessa luvussa esittelen aiemmin aihepiiristä tehdyn tutkimuksen, tutkimuksen tavoitteet ja avaan tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä. Lisäksi esittelen tutkimusaineiston, pohdin sen luotettavuutta ja kuvailen, kuinka aineisto on analysoitu. Luvun lopuksi pohdin tutkimuksen luotettavuutta. Kolmannessa luvussa kartoitetaan tutkimusta ympäröivää tutkimuskenttää ja luodaan yleiskuva suomalaisesta sovittelusta sekä kirkon maahanmuuttajatyöstä. Luvussa neljä tarkastellaan lähemmin suomalaisen sovittelun maahanmuuttajille suunnattuja sovittelutyömuotoja. Luvussa tarkastellaan maahanmuuttajille suunnattujen sovittelutyömuotojen eristyishaasteita ja etenkin kulttuurin huomioimista niiden parissa. Lisäksi luvussa tarkastellaan uskonnon näkymistä suomalaisessa sovittelussa sekä uskonnon heijastumista restoratiivisen oikeuden ideologiaan ja käytännöntoteuttamiseen. Viidennessä luvussa konfliktien kohtaamista tarkastellaan maahanmuuttajien näkökulmasta. Luvussa otetaan selvää, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat ja, miten maahanmuuttajat ratkaisevat kohtaamiaan konflikteja. Erityisenä tarkastelun kohteena on selvittää, millainen rooli uskonnolla ja kulttuurilla tässä konfliktinratkaisussa on. Kuudennessa luvussa maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja tarkastellaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulmasta. Tätä lukua voi pitää tutkimuksen päälukuna. Luvussa selvitetään, millaisissa konflikteissa maahanmuuttajat ovat kääntyneet kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden puoleen ja, miten kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ovat näitä konflikteja ratkaisseet. Luvussa tarkastellaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden roolia ja vahvuuksia konfliktinsovittelijoina ja, miten he tähän rooliin suhtautuvat. Lisäksi luvussa tarkastellaan lähemmin joitakin kirkon maahanmuuttajatyön erityispiirteitä. Seitsemännessä eli viimeisessä luvussa luodaan yhteenveto tutkimuksessa esille tulleista teemoista tarkastellen haastatteluryhmiä yhdistäviä ja erottavia seikkoja sekä pohditaan tutkimusaiheen tulevaisuuden näkymiä ja kehitysehdotuksia.

konfliktinratkaisuprosesseja, joita voidaan soveltaa käytäntöön. (Fast 2002, 539–540.) Myös uskontotieteen parissa on ollut pyrkimystä uskontotieteen entistä käytännönläheisempään sovellettavuuteen. Simo Korkee on esittänyt, että kulttuurintutkimusta voitaisiin soveltaa käytäntöön hermeneuttisten sovellutusten kautta. Korkee on tuonut esille Jacques Waardenburgin näkemyksen siitä, että uskontotiede ei voi jäädä tutkijoiden henkilökohtaiseksi harrastukseksi, vaan tutkimuksen täytyy palvella jotakin laajempaa etua, eli auttaa kulttuurien kohtaamiseen liittyvien ongelmien selvittämisessä. (Korkee 1997, 229.) Tämä ajattelutapa edustaa hermeneuttista tutkimusperinnettä, jonka mukaan tutkija pyrkii ymmärtämään toisen kulttuurin sisäistä logiikkaa ja toisen ihmisen toimintaa tutkittavan kulttuurin pohjalta. Ymmärtämällä toiset kulttuurit tulevat tutuiksi ja kommunikaatio kulttuurirajojen ylitse helpottuu. Hermeneuttisen tutkimusotteen pohjalta on Korkeeen mukaan mitä luontevinta, että soveltava uskontotiede merkitsee sitä, että vieraiden kulttuurien edustajien näkemyksiä ja tekoja tehdään oman kulttuurin jäsenille ymmärrettäväksi (Korkee 1997, 230). Korkeen näkemykseen viitaten, tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille maahanmuuttajien, eli vieraiden kulttuurien edustajien, näkemyksiä konfliktinratkaisusta, ja etenkin uskonnon roolista konfliktinratkaisussa, nähtäville ja ymmärrettäväksi oman, kantasuomalaisen kulttuurin jäsenille sekä toisinpäin niin, että syntyneen ymmärryksen kautta voidaan parantaa maahanmuuttajien konfliktien ratkaisumenetelmiä ja yleisemmin eri ryhmien välistä ymmärrystä.

2.3 Keskeiset käsitteet

Konflikti nähdään tässä tutkimuksessa normaalina, kaikkialla läsnä olevana ja vääjäämättömänä, inhimilliseen olemassaoloon ja kaikkiin kulttuureihin luontaisesti kuuluvana asiana, joka toisinaan on jopa hyödyllinen. On vaikeaa kuvitella tilannetta, joka olisi konfliktivapaa. (Bercovitch ym. 2009a; Avruch 2004; Fast 2002; Lederach 1995.) Useimpien konfliktiteorioiden mukaan konfliktiin kuuluu kahden tai useamman osapuolen mukanaolo.²⁷ (Bercovitch ym. 2009a, 4; Fast 2002, 541.) Lewis Coser määritteli konfliktin taisteluksi arvoista ja vaatimuksista, jolla pyritään niukentamaan asemaa, valtaa tai resursseja, ja jossa osapuolien tavoitteena on neutraloida, vahingoittaa tai eliminoida kilpailijansa. Konflikti on yhteenotto arvoista ja intresseistä (Coser 1956, 8). Coserin määritelmän rinnalla käytetään usein myös Rubinin, Pruttin ja Kimin määritelmää konfliktista havaittuna intressien eroavaisuutena tai käsityksenä, ettei osapuolten vallitsevia haluja ja pyrkimyksiä voida saavuttaa samanaikaisesti (Rubin, Prutt & Kim 1994, 5). Kevin Avruch on yhdistänyt nämä kaksi tunnettua konfliktimääritelmää määritelmäksi, jonka mukaan konflikti ilmenee silloin, kun kaksi toisiinsa yhteyksissä olevaa osapuolta löytävät itsensä havaittujen yhteensopimattomien intressien tai tavoitteiden erottamina, tai kilpailevat samoista niukoista resursseista ja niiden hallinnasta (Avruch 2004, 25). Näihin määritelmiin viitaten tässä tutkimuksessa konflikteilla tarkoitetaan kaikentyyppisiä maahanmuuttajien Suomessa kohtaamia konflikteja, olivatpa ne tietyn maahanmuuttajaryhmän sisäisiä, eri maahanmuuttajayhteisöjen välisiä, kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiä tai maahanmuuttajan henkilökohtaisia konflikteja, jotka voidaan nähdä vähintään kahden osapuolen välisinä konflikteina, olivatpa osapuolet yksityishenkilöitä, yhteisöjä tai viranomaisia.²⁸

Sovittelu ymmärretään tässä tutkimuksessa tutkimuksen alussa kuvailtuna rauhanomaisena konfliktinratkaisutapana, jossa sovittelija, joka ei ole konfliktin välitön osapuoli, auttaa konfliktin osapuolia löytymään molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun osapuolille vapaaehtoisessa sovitteluprosessissa, jossa löydetty ratkaisu ei kuitenkaan ole osapuolia sitova. (Bercovitch 2009, 343; Zartman 2009, 325; Bercovitch 2002, 8.) Sovittelulla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa joko virallisten toimijoiden tekemää sovittelua rikos- ja

²⁷ Konflikti voi tapahtua ihmisten, ryhmien tai kansojen keskuudessa tai välillä. Voidaan siis puhua ihmistenvälisistä, ryhmienvälisistä ja kansainvälisistä konflikteista, tai konfliktista osapuolten keskuudessa tai osapuolten välillä. (Bercovitch ym. 2009a, 4; Avruch 2004, 24.)

²⁸ Haastattelutilanteissa määrittelin keskustelun aiheena olevat konfliktit hyvin laaja-alaisesti, jotta rajaukset eivät rajoittaisi haastateltavilla mieleen tulevia konfliktiesimerkkejä ja peittäisi tutkimuksen kannalta oleelliseksi osoittautuvia konflikteja. Määrittelin haastattelun aikana konfliktit esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Nyt tarkoitetaan kaikenlaisia konflikteja siis sekä ryhmän sisäisiä, jonkun maahanmuuttajaryhmän sisäisiä tai kahden maahanmuuttajayhteisön välisiä tai jotain henkilökohtaisia konflikteja, kuten parisuhteessa tai muussa tällaisessa tai sitten konflikteja, joita voi olla kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Siis kaikennäköiset konfliktit, jotka voi liittyä maahanmuuttajiin.” Tutkimuksen ulkopuolelle olen rajannut sellaiset haastatteluissa esille tulleet konfliktit, joissa toista osapuolta ei voitu selkeästi määrittellä. Tällaisia konflikteja tuli vastaan eniten kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa, ja ne koskivat yleisemmin hätäavun (johon lasken kuuluvaksi myös turvapaikanhakuun ja perheenyhdistämiseen liittyvät konfliktit), taloudellisen avun tai ruoka-avun antamista, tai liittyivät avun hakijan hengelliseen elämään.

riita-asioiden sovittelun puitteissa tai epävirallisten toimijoiden tekemää sovittelua sekä maahanmuuttajien omien sovittelijoiden että kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden parissa.

Kulttuuri määritellään tässä tutkimuksessa sosiaalisesti perittyinä, jaettuina ja opittuina tapoina elää, joita ihmiset omaavat, koska he kuuluvat tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin. (Avruch 2004.) Toisin sanoin kulttuuri perustuu jaettuun tietoon ja ajatusjärjestelmiin, joita joukko ihmisiä on luonut ja käyttänyt hahmoittaakseen, tulkitakseen, ilmaistaakseen ja reagoidakseen heitä ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen (Lederach 1995, 9). Pohjimmiltaan kulttuuri on tapa, jolla me ajattelemme ja toimimme. (Avruch 2004.)

Kevin Avruch on tuonut esille näkemyksen siitä, että kulttuuri ilmenee aina kahdella tavalla; yleisenä ja paikallisena. Yleinen kulttuuri on ihmiskunnan mukautuva ominaisuus, jolla tarkoitetaan inhimillisen käytöksen universaaleja ominaisuuksia. Sitä vastoin paikallinen kulttuuri viittaa niihin monitahoisiin merkitysjärjestelmiin, joita luovat, jakavat ja siirtävät eteenpäin ihmiset tietyissä sosiaalisissa ryhmissä tiettyinä ajankohtina. Yleinen kulttuuri viittaa inhimillisen käytöksen universaaleihin ominaisuuksiin, ihmisluontoon, kun taas paikallinen kulttuuri kohdistaa huomion erilaisuuteen ja eroavaisuuteen. Avruchin mielestä suurinosa kulttuuria käsittelevästä keskustelusta painottaa paikallista merkitystä keskittyen erilaisuuteen, ja se on tapa, jolla kulttuuri yleensä liitetään konflikteihin. Tämän vuoksi on tärkeää huomioida myös kulttuurin yleinen ulottuvuus ja se, että kulttuuri edustaa myös yleisiä ominaisuuksia ja voimavaroja, joiden huomioiminen on tärkeää etenkin silloin kun siirrytään konflikteista konfliktinratkaisuun. (Avruch 2004.)

Uskontoa ei ymmärretä tässä tutkimuksessa sen mukaan, mitä uskonto on, vaan mitä uskonto tekee - millainen rooli sillä on ja, miten se vaikuttaa ennen kaikkea yksilön elämässä, mutta myös yhteiskunnassa. Uskontoa tarkastellaan ennen kaikkea eletyn uskonnon (*lived religion*) näkökulmasta eli siitä, miten uskonto vaikuttaa yksilön elämään ja ohjaa yksilön tekemisiä, tässä tutkimuksessa etenkin sitä, miten se vaikuttaa siihen, miten maahanmuuttajat ratkaisevat konflikteja. Määritelmää seuraa siis funktionaalista määritelmää uskonnosta. (McGuire 2008, 11.)

Uskonto ymmärretään tässä tutkimuksessa myös vaikuttavan ihmisen identiteettiin, kulttuuriin ja kokonaisuudessaan siihen, mitä yksilö on. Uskonto nähdään tärkeänä osana etenkin ihmisten kulttuurista identiteettiä. Sen lisäksi, että uskonto vaikuttaa ihmisten uskomuksiin, se auttaa ihmisiä määrittelemään, keitä he ovat ja, mihin ryhmään he kuuluvat. Tällä tavoin nähtynä uskonto on siis yksilölle jotakin, mikä vaikuttaa hänen tapansa elää yhteisössä ja yksilönä, ja näin ollen se vaikuttaa myös tapaan ymmärtää, kohdata ja ratkaista konflikteja.

Maahanmuuttajat on tässä tutkimuksessa määritelty erityisesti kansallisuuden perusteella. Tämä johtuu osin siitä, että aiemmin aihetta käsitelleen tutkimuksen parissa on huomattu, ettei sovittelu välttämättä ole tuttua tiettyjen kansallisuuksien keskuudessa. (Albrecht 2010,

17–19.) Näin ollen tutkimuksessa on pyritty tarkastelemaan sellaisista kansallisuuksista tulevia maahanmuuttajia, joille sovittelu on todennäköisesti, aikaisempaan tutkimukseen pohjautuen, menetelmällisesti tutumpaa. Lisäksi tutkimukseen haastatellut maahanmuuttajat tulivat kansallisuuksista, joiden kulttuurin voidaan olettaa eroavan kantasuomalaisesta ja yleensä länsimaalaisesta kulttuurista etenkin heidän suhteessa uskontoon. (McGuire 2008; Davie 2007; Pentikäinen 2005; Tiilikainen 2003.) Tämä johtuu tutkijan oletuksesta siitä, että tällaisten kulttuurien parissa uskonto voi myös helpommin näkyä konfliktinsovittelussa. Lisäksi kantasuomalaisesta ja länsimaalaisesta kulttuurista kulttuurisesti vieraampien maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja pidetään yleisesti suurempana uhkana yhteiskuntarauhalle kuin kulttuurisesti tutumpien maahanmuuttajien. Maahanmuuttajilla tutkimuksessa viitataan etenkin pakolaisina ja turvapaikanhakijoina, mutta myös perhe- ja työsyistä maahan muuttaneisiin.

2.4 Aineisto ja menetelmät

2.4.1 Tutkimuksen aineisto

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan yleensä sen tarkoitus on kuvata tiettyä ilmiötä ja pyrkiä ymmärtämään sitä. Täten laadullisessa tutkimuksessa on periaatteessa tärkeää, että henkilöt, joilta tieto kerätään tietävät tutkittavasta ilmiöstä mieluusti mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. Tässä mielessä tiedonantajien valinnan ei siis pidä olla satunnaista vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86; Eskola & Suoranta 1998). Tämän tutkimuksen aineiston muodostaa 30 haastattelua, jotka on tehty eri puolella Suomea kuudessa eri kaupungissa. Tutkimusaineiston muodostaa kolme eri haastattelyryhmää: sovittelijat, maahanmuuttajat ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät. Kolmestakymmenestä haastattelusta sovittelijoiden ja maahanmuuttajien haastatteluja on molempia kahdeksan ja loput neljätoista ovat kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluja. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkemykset painottuvat aineistosta, koska tutkimuksessa syvennyttään tarkastelemaan uskonnollisten toimijoiden, tässä tutkimuksessa siis kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden, toimintaa konfliktinsovittelijoina. Kaksi muuta aineistoryhmää tuovat esille kyseisten ryhmien näkemyksen tutkimusteemoista toimien samalla pääaineistoa tukevassa roolissa. Sovittelijoiden näkökulma tuo esille suomalaisen sovittelutoiminnan parissa vallitsevan tämän hetkisen tilanteen ja käsityksen maahanmuuttajille suunnatuista sovittelutyömuodoista ja maahanmuuttajien näkökulma tuo esille sen, miten maahanmuuttajat itse näkevät konfliktinratkaisun. Lisäksi jokaisesta haastattelyryhmästä ainakin yksi oli osallistunut kirkkohallituksen järjestämään sovitteluun työotteen koulutustyöpajaan.²⁹

²⁹ Aiheesta lisää luvussa 6.3. Kyseisiä haastateltavia lähestyin kirkkohallitukselta saamani osallistujalistan perusteella.

Jokaiselle haastatteluryhmälle esitettiin teeman ympäriltä omat haastattelukysymykset, joiden kautta tutkimusaihetta tarkasteltiin jokaisen haastatteluryhmän omasta näkökulmasta käsin.³⁰ Kaikkien haastateltavien osalta ryhmään jakaminen ei ollut ilmiselvää, sillä kahdella haastateltavalla oli kahden ryhmän sisältävä päällekkäinen rooli. Näiden haastateltavien kohdalla haastattelin heitä kummankin roolin näkökulmasta käsin esittäen kumpaankin ryhmään kuuluvat kysymykset, ja jaoin vastaukset roolien mukaisiin ryhmiin. Seuraavaksi esittelen jokaisen haastatteluryhmän tarkemmin.

Sovittelijat

Haastattelin kahdeksaa sovittelussa mukana olevaa toimijaa. Haastattavien joukossa oli sekä sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöä, sovittelujohtajia ja sovitteluohjaajia, joiden työnkuvaan kuuluu etenkin sovittelun kehittäminen, koordinointi ja sovittelutoiminnan tiivis ohjaaminen että vapaaehtoisia sovittelijoita, jotka olivat toimineet sovittelijoina maahanmuuttajille suunnatuissa sovittelutyömuodoissa. Kaikki haastateltavat olivat naisia. Lukemisen helpottamiseksi käytän koko ryhmästä nimitystä sovittelijat. Haastateltavat valitsin pääasiallisesti heillä maahanmuuttajille suunnatuista sovittelutyömuodoista olemassa olevan tiedon ja kokemuksen perusteella. Haastatteluissa käytiin läpi asioita kolmesta eri pääteemasta, jotka olivat rikos- ja riita-asioiden sovittelu Suomessa, maahanmuuttajille suunnattu sovittelu sekä kulttuurin ja uskonnon huomioiminen maahanmuuttajille suunnatussa sovittelussa.

Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajaryhmän haastattelut muodostuvat kahdeksasta maahanmuuttajille tehdyistä haastatteluista. Haastateltavat maahanmuuttajat edustivat kuutta eri kansallisuutta, pääosin he olivat kotoisin Afrikan mantereelta.³¹ En tietoisesti valinnut haastateltavaksi henkilöitä, jotka toimivat oman yhteisönsä parissa sovittelijoina, sillä halusin kuulla muiden kuin sovittelijoina toimivien maahanmuuttajien ajatuksia konfliktien kohtaamisesta. Uskonnolliselta taustaltaan haastateltavista kuusi oli muslimeja ja kaksi kristittyä. Haastateltavien uskonnollinen tausta tai heidän suhteensa uskontoon ei vaikuttanut haastateltavien valintaan.³² Haastateltavista viisi oli miestä ja kolme naista. Suomessa haastateltavat olivat asuneet vähintään viisi vuotta, tosin suurin osa haastateltavista oli asunut Suomessa ainakin 20 vuotta. Puolet haastateltavista oli tullut Suomeen pakolaisina, loput perhesyistä tai työn perässä. Haastateltavat maahanmuuttajat valikoituivat haastateltaviksi eri yhteyksien, kuten seminaarien, suositusten ja yleisen tiedonetsinnän kautta. Haastatteluissa kysymykset käsittelivät pääosin sitä, miten haastateltava näki

³⁰ Katso liite 1.

³¹ Kriteerit maahanmuuttajien valinnalle luvussa 2.3. Kriteereihin viitaten esimerkiksi Albrecht on tuonut esille, ettei sovittelu välttämättä ole tuttua arabien, aasialaisten ja venäläisten keskuudessa. (Albrecht 2010, 17–19.)

³² Haastateltavien suhdetta uskontoon tarkastellaan luvussa 5.1.

konfliktinratkaisun ja, miten hänen yhteisössään konflikteja ratkaistaan, onko uskonnolla roolia konfliktinsovitteluprosessissa, millaisia konflikteja haastateltava oli kohdannut Suomessa ja, miten näitä konflikteja oli ratkaistu. Haastateltavista sekä muutenkin puhuessani maahanmuuttajista käytän tutkimuksessa termiä maahanmuuttaja, enkä esimerkiksi termiä maahanmuuttajataustainen, koska haastateltavat viittasivat itseensä maahanmuuttajina. Koen saman termin käyttämisen koko tutkimuksen läpi helpottavan tutkimuksen lukemista.

Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät

Suurimman haastatteluryhmän, neljätoista haastateltavaa, muodostavat kirkon maahanmuuttajatyöntekijät. Etsin haastateltaviksi kirkon työntekijöitä, joilla oli kokemusta maahanmuuttajien kohtaamista konflikteista ja niiden sovittelusta. Haastateltavat toimivat kirkon parissa joko pappeina, diakoneina, kansainvälisentyön sihteereinä tai heidän työkuvaansa kuului maahanmuuttajatyö. Kaikilla haastateltavilla oli kokemusta maahanmuuttajatyöstä, joillakin parin vuoden ajalta ja useimmalla reilun vuosikymmenen ajalta, vaikka he eivät välttämättä olleetkaan haastattelun hetkellä nimetty maahanmuuttajatyöntekijöiksi. Haastateltavista kymmenen oli naista ja neljä miestä. Selvyyden ja lukemisen helpottamiseksi vuoksi käytän koko ryhmästä nimitystä kirkon maahanmuuttajatyöntekijät. Aineiston keruun alkuvaiheessa esitin haastattelupyynnön yleisesti seurakuntien nimetyille maahanmuuttajatyöntekijöille. Tutkimuksen kohdekaupunkien varmistuttua esitin haastattelupyynnön yleisemmin kyseisten paikkakuntien seurakuntien diakoneille ja papeille. Tämä johtui siitä, että monissa seurakunnissa ei ollut nimetty maahanmuuttajatyötä suoraan kenenkään vastuulle ja, koska nimityksistä ei välttämättä tullut ilmi työntekijöiden vastuualueita. Lisäksi näin toimimalla huomioitiin myös ne työntekijät, joiden työala oli mahdollisesti vaihtunut. Haastattelupyyntöjen kautta, joita lähetin yhteensä 60 kappaletta, löysin suurimman osan haastateltavista. Osan haastateltavista löysin toisten haastateltavien antamien vinkkien kautta. Haastatteluissa keskusteltiin kirkon parissa tehtävästä maahanmuuttajatyöstä, maahanmuuttajien haastateltaville tuomista konflikteista sekä siitä, kuinka haastateltavat olivat näitä konflikteja ratkaisseet.

2.4.2 Aineiston kerääminen

Aineiston keruumuotona käytin siis haastatteluja. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattelemaansa. Haastattelun tavoitteena on selvittää, mitä joku ajattelee jostain tietyistä asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 85). Haastattelujen käyttäminen tutkimusmenetelmänä on uskontotieteen parissa yleistä (esim. Karjalainen 2007; Hermonen 2006; Tiilikainen 2003). Konfliktinratkaisun tutkimus on puolestaan perinteisesti tukeutunut kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien käyttöön, mutta viime aikoina sen parissa on huomattu myös kvalitatiivisten tutkimusten tarve. Kvalitatiivisten menetelmien, kuten haastattelujen, on huomattu tarjoavan

kattavammin tietoa eletystä elämästä ja ympäröivästä maailmasta, jossa konfliktit tapahtuvat. Sitä tutkimalla konfliktinratkaisun tutkimuksen nähdään entistä paremmin tukevan käytännön konfliktinratkaisua. (Bercovitch ym. 2009b, 673; Fast 2002, 539–540.)

Haastattelun etu aineiston keruumuotona on ennen kaikkea joustavuus; haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää sanottua ja syventää saatavaa tietoa tarkentavien kysymysten kautta. Lisäksi haastattelu takaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisemman vapaasti, tehden haastateltavasta aktiivisen osapuolen tutkimuksessa. Haastateltava voi täsmentää haastattelijan esittämiä kysymyksiä, jolloin varmistetaan se, että kummatkin osapuolet puhuvat samasta asiasta. (Hirsjärvi ym. 1998, 201.) Tämän tutkimuksen kannalta tämä oli oleellista, sillä haasteltavien oli tärkeää ymmärtää, mitä etenkin tutkimuksen keskeisillä termeillä, konfliktilla, sovittelulla ja uskonnolla haastatteluissa tarkoitettiin. Esimerkiksi kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden parissa oli tärkeää selvittää, millaisista konflikteista oli tarkoitus keskustella ja, mitä konfliktin sovittelulla ymmärretään. Sovittelijoiden kanssa puolestaan oli tärkeää selvittää, mitä uskonnon näkymisellä sovittelun parissa tarkoitetaan, koska uskonto oli heille aiheena vieraampi. Uskonnon määrittäminen osoittautui tärkeäksi myös maahanmuuttajien haastatteluissa, jotta sen ei ymmärretty tarkoittavan vain tiettyä uskonnollista perinnettä.

Haastattelua pidetään hyvänä tiedonkeruumuotona etenkin silloin, jos kyseessä on vähän kartoitettu alue ja tutkijan on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntaa, mistä tässä tutkimuksessa oli hyvin pitkälti kyse. (Metsämuuronen 2006, 113; Hirsjärvi ym. 1998, 201.) Sen lisäksi, että tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat vähän tutkittuja, niitä työmuotoja, joiden kautta tutkimusaihetta tarkasteltiin, eli maahanmuuttajille suunnattuja sovittelutyömuotoja ja kirkon maahanmuuttajatyötä, ei ole juuri kartoitettu. Haastattelun etuna pidetään myös sitä, että haastateltaviksi voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä ja tietoa aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.) Tämä oli keskeistä valittaessa sekä kirkon maahanmuuttajatyöntekijöistä että sovittelijoista tutkimuksen kannalta sopivimpia haastateltavia. Haastattelujen avulla nähdään myös arkojen ja vaikeiden aiheiden tutkimisen olevan helpompaa.³³ (Metsämuuronen 2006, 113; Hirsjärvi ym. 1998, 202.) Myös tämä puolsi haastattelun valitsemista aineiston keruumuodoksi, sillä tutkimus käsittelee monia yleisesti arkaluonteisina pidettyjä asioita sen keskittyessä maahanmuuttajiin ja heidän kohtaamiin konflikteihin sekä muslimien ja kristittyjen välisiin suhteisiin.

Haastattelun muotona käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista sekä heidän asioille antamia merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Jari Metsämuurosen mukaan juuri teemahaastattelut sopivat erityisen hyvin

³³ Tämä on kuitenkin kiistanalainen kysymys tutkijoiden keskuudessa. Jotkut tutkijat katsovat, että strukturoitujen kyselylomakkeiden avulla kerättävä aineisto olisi sopivampi arkaluonteisten aiheiden tutkimiseen, sillä tutkittava voi tällöin jäädä anonyymiksi ja tarkoituksellisesti etäiseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 115; Hirsjärvi ym. 1998, 202.)

käytettäväksi tilanteissa, joissa kohteena ovat intiimit ja arat aiheet (Metsämuuronen 2006, 115). Teemahaastattelussa ei ole tarkasti määritelty kysymysten muotoa tai niiden esittämisjärjestystä, vaan siinä edetään tiettyjen keskeisten, etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Tämän nähdään pääosin vapauttavan haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuovan tutkittavien äänen kuuluviin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 76–77; Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Tutkimukseen tehdyissä haastatteluissa käsitellyt teemat vaihtelivat haastattelukohderyhmän mukaan tarkastellen samoja teemoja jokaisen ryhmän omasta näkökulmasta käsin. Teemojen käsittelyjärjestys vaihteli haastattelusta toiseen, mikä johtui lähinnä keskustelun etenemisestä haastattelutilanteessa. Kuitenkin kaikissa haastatteluissa käytiin läpi samat teemat, minkä lisäksi annoin tilaa intuitiivisesti tilanteissa esiin nousseille kysymyksille. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 76–77; Hirsjärvi & Hurme 2000, 104.) En kertonut etukäteen yksityiskohtaisesti haastattelussa käsiteltäviä teemoja tai niitä tarkentavia haastattelukysymyksiä haastateltaville, vaikka se olisi voinut toimia joissain tilanteissa helpottamalla etenkin haastateltavien konfliktitilanteiden muistamista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Halusin kuitenkin saada esille haastateltavien spontaanit reaktiot kysymyksiin ja välttää vaaran niin sanotuista harjoitelluista vastauksista, minkä koin tärkeäksi etenkin puhuttaessa arkaluonteisina pidetyistä asioista, kuten konflikteista, käännyttämisestä sekä kristittyjen ja maahanmuuttajien välisistä suhteista. Kaksi haastateltavaa pyysi nähdä etukäteen kysymyksiä, jolloin kerroin heille yleisluontoisesti, mitä teemoja haastattelussa tullaan käymään läpi. Haastattelutilanteessa minulla oli mukana muistilista haastattelussa esille otettavista teemoista, mutta välttelin siihen turvautumista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66.) Näin toimimalla pyrin edistämään mahdollisemman rennon ja keskustelunomaisen ilmapiirin syntymistä.

Tutkimuksen alusta asti oli selvää, että haluan tutkimuksen luovan mahdollisimman kattavan kuvan koko Suomesta. En halunnut tutkimuksen keskittyvän pelkästään pääkaupunkiseudulle, jossa tosin suurin osa maahanmuuttajista asuu. Tämän ajatuksen siivittämänä tutkimuksen kohdekaupungeiksi muodostui kuusi suureksi tai keskisuureksi luokiteltavaa kaupunkia eri puolella Suomea. Kaupunkeja ei tutkimuksessa kuitenkaan nimetä, mikä johtuu haastateltavien anonymiteetin suojelemisesta. Näin ollen tämä tieto on ennemminkin taustatietona tutkimuksen lukijalle osoittaen, että haastateltavien näkemykset eivät keskity pelkästään tietylle alueelle Suomessa, vaan edustavat Suomea maantieteellisesti suhteellisen laaja-alaisesti.

Aloitin haastattelujen keräämisen helmikuussa 2010 ja viimeisen haastattelun tein toukokuussa 2011. Lähestyin haastateltavia sähköpostilla, jossa esitin heille haastattelupyynnön. Haastattelun ajankohta sovittiin joko sähköpostitse tai puhelimitse. Haastattelut tehtiin joko haastateltavien työpaikalla, kotona tai kahvilassa. Haastatteluista kaikki muut paitsi yksi nauhoitettiin nauhurille, mihin syynä oli nauhurin epäkunto. Tällöin tein muistiinpanoja haastattelun aikana ja kirjoitin tarkat muistiinpanot haastattelusta heti haastattelun jälkeen. Kaikki haastateltavat suostuivat haastattelun nauhoittamiseen.

Haastattelujen kesto vaihteli 55 minuutista puoleentoista tuntiin, keskimääräisen keston ollessa tunti.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara ovat tuoneet esille, että tutkijan on itse pohdittava, mikä haastattelujen toteutusmuoto omassa tutkimuksessa takaisi tōdennäköisesti parhaimman lopputuloksen. Valinta riippuu ennen kaikkea siitä, keitä haastateltavat ovat ja, mikä tutkimuksen aihe on. (Hirsjärvi ym. 1998, 106–207.) Haastattelussa käsiteltävien teemojen arkaluontoisuuden vuoksi päädyin toteuttamaan haastattelut yksilōhaastatteluina. Tästä huolimatta tehdyistä haastatteluista kaksi oli muodoltaan parihaastatteluja. Näissä tilanteissa oli kyse sovittelijoiden, tarkemmin määriteltynä sovittelujohtajien ja sovitteluohjaajien, haastatteluista. Tilanteet olivat haastateltavien ehdottamia ja he perustelivat niitä sillä, että he halusivat antaa mahdollisemman tarkan kuvan monikulttuurisesta sovittelusta. Näissä tilanteissa parihaastattelut osottautuivatkin toimiviksi, sillä haastateltavat täydensivät ja täsmensivät toistensa tietoja. Ryhmähaastattelujen hyväksi puoleksi onkin todettu juuri niiden tarjoamaa monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiōstä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61). Parihaastattelut osoittautuivat toimiviksi sovittelujohtajia ja sovitteluohjaajia haastateltaessa, sillä tutkimuksen teemat eivät koskettaneet heitä yhtä henkilökohtaisesti kuin muita haastateltavia.

Suurin osa haastatteluista tehtiin suomenkielellä, englanninkieli toimi haastattelukielenä kolmessa haastattelussa. Kielen vaihto ei vaikuttanut haastattelun tunnelmaan tai sisältöön. Jokainen haastateltava osasi englantia hyvin, vaikka se ei ollut heidän äidinkieltään, kuten ei haastattelijankaan. En käyttänyt tulkkia, sillä tulkin käyttäminen etenkin arkaluontoisista asioista puhuttaessa ei ole yksiselitteistä ja se voi muodostua ennemminkin esteeksi kuin hyōdyksi etenkin pienien maahanmuuttajayhteisōjen parissa.³⁴

Haastattelutilanteissa pyrin siihen, että haastateltavat kertoisivat minulle mahdollisimman paljon käsiteltävistä teemoista. Tätä pyrin edesauttamaan luomalla haastattelutilanteeseen rennon ja luottamuksellisen ilmapiirin. Joissain tilanteissa haastattelu muuttui ennemminkin keskusteluksi ja myös haastateltavat kysyivät minulta asioita. Nämä tilanteet koin haastatteluilmapiiriä rentouttaviksi, mutta samalla ohjailin keskustelua palaamaan käsiteltävään aiheeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 97.) Muutamassa haastattelussa tutkimuksen aihealuetta ihmeteltiin ja minua varoiteltiin siitä, miten tutkimukseen tullaan suhtautumaan joidenkin maahanmuuttajaryhmien osalta, mutta muuten näidenkin haastattelujen ilmapiiri oli hyvä.

2.4.3 Aineiston luotettavuus

³⁴ Tulkin käytön ristiriitaisuudesta esimerkiksi rikos- ja riita-asioiden sovittelun yhteydessä katso kappale 4.2 ja Pentikäinen 2005, 52.

Aineiston keruumenetelmää voidaan pitää luotettavana, sillä haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastattelutilanteessa ennen varsinaiseen haastatteluosuuteen menemistä käytiin läpi haastattelun tarkoitus ja tema, jolla varmisteltiin aiheesta samassa merkityksessä puhumista. Koko haastattelun ajan sekä haastattelija että haastateltavat pystyivät myös esittämään tarkentavia kysymyksiä, mikä takasi sen, että sekä haastattelija että haastateltava puhuivat teemoista samassa merkityksessä. (Syrjälä ym. 1994, 153.)³⁵

Aineiston luotettavuuteen vaikuttaa se, kenen nähdään toimivan haastatteluryhmän edustajana tutkimusaineistossa. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden ja sovittelijoiden osalta oli suhteellisen selvää määrittellä, ketkä heistä voivat toimia ryhmiensä edustajina heidän työnkuvansa ja heillä aiheesta olemassa olevan tiedon perusteella, mitkä olivat kriteereinä haastateltavia valittaessa. Hankalampaa oli määrittellä se, kuka voi toimia maahanmuuttajaryhmän edustajana. Pyrkimykseni oli saada mahdollisemman monipuolinen kuva maahanmuuttajien tutkimusaihetta koskevista näkemyksistä, mutta koen tämän tavoitteen jääneen hieman vajaaksi, koska tutkimukseen haastateltavat maahanmuuttajat edustivat jo kauemman aikaa, vähintään viisi vuotta, Suomessa asuneita maahanmuuttajia. Näin ollen vasta Suomeen tulleiden maahanmuuttajien ääni jää tässä tutkimuksessa kuulumattomiin. Heidän löytäminen ja heihin yhteyden saaminen osoittautui hyvin haasteelliseksi. Tutkimukseen haastateltavien maahanmuuttajien esimerkit ja näkemykset eivät tosin rajoittuneet pelkästään heidän omiin kokemuksiinsa, vaan he kertoivat myös laajemmin omasta yhteisöstään, jolloin esille tuli myös vasta Suomeen tulleiden maahanmuuttajien kokemuksia.

Yksi mahdollinen tapa lähestyä tutkimusaihetta olisi ollut kirkon puoleen konfliktien kanssa kääntyvien maahanmuuttajien haastateleminen, mutta heidän haastateltaviksi löytämisensä oli epätodennäköistä ja eettisesti riskialtista. Heidät olisi parhaiten tavoittanut sovittelijoina toimivien kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden kautta, mikä olisi voinut vahingoittaa kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden asemaa sovittelijoina, etenkin heitä kohtaan tunnettua luottamusta. Kaiken kaikkiaan tutkimus ei pyri osoittamaan, että kaikki maahanmuuttajat ajattelisivat tutkimuksessa esitetyllä tavalla, kuten eivät myöskään kaikki sovittelijat tai kirkon maahanmuuttajatyöntekijät, vaan se tuo esille näihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden näkemyksiä tutkittavista teemoista. (Mason 2002, 191.)

Pyrkimykseni oli haastatella jokaisessa tutkimuksen kohdekaupungissa ainakin yhtä jokaiseen kolmeen haastatteluryhmään kuuluvaa henkilöä, mutta kaikissa kohdekaupungeissa tämä ei onnistunut. Tämä muodostui ongelmalliseksi sovittelijoiden osalta, koska kaikissa kohdekaupungeissa ei ollut käynnissä maahanmuuttajille suunnattua

³⁵ Henna Kyhä on tuonut esille, että maahanmuuttajia koskevissa haastattelututkimuksissa väärinymmärryksissä ei aina ole kyse maahanmuuttajan heikosta suomenkielen taidosta, vaan myös siitä, että samoille asioille annetaan eri merkityksiä. Usein maahanmuuttajatutkimuksissa, jossa haastateltava ja haastattelija on elänyt eri kulttuureissa, voivat kokemukset ja tulkinnat ympäröivästä maailmasta olla erilaisia. (Kyhä 2011, 100.)

sovittelua. Maahanmuuttajille suunnatut sovittelutyömuodot ovat keskittyneet suuriin kaupunkeihin ja etenkin pääkaupunkiseudulle, joissa suurin osa maahanmuuttajista asuu. Myös maahanmuuttajien löytäminen haastateltaviksi ja heihin yhteyden saaminen osoittautui haasteellisemmaksi kuin olin odottanut, minkä seurauksena yhdestä tutkimuksen kohdekaupungista jäi uupumaan maahanmuuttajan haastattelu. Haastattelin kuitenkin jokaisessa kohdekaupungissa vähintään kahteen haastatteluryhmään kuuluvia henkilöitä, joista toinen oli aina kirkon maahanmuuttajatyöntekijä, sillä he ovat tutkimuksessa pääaineiston roolissa. Lisäksi sekä maahanmuuttajien että sovittelijoiden haastatteluja on tästä huolimatta aineistossa kahdeksan kappaletta, mikä tarkoittaa sitä, että yhdessä kohdekaupungissa on haastateltu useampia näihin ryhmiin kuuluvia henkilöitä. Aineiston luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä heikentää se, ettei tutkimuksen kohdekaupunkeja ole nimetty. Toisaalta tutkimuksessa ei pyritä analysoimaan kaupunkikohtaisia eroavaisuuksia. Lisäksi tieto siitä, että haastatteluja on tehty maantieteellisesti laaja-alaisesti, on varsinkin kirkon maahanmuuttajatyöntekijöitä koskevan aineiston vahvuus.

Haastateltavan motivaatio on keskeistä haastattelun onnistumiselle (Hirsjärvi & Hurme 2000, 126). Suurin osa haastateltavista osallistui tutkimukseen innokkaasti ja kertoi pitävänsä tutkimuksen aihetta tärkeänä. Suurimmassa osassa haastattelutilanteita koin myös haastateltavien puhuneen käsiteltävistä aiheista avoimesti eikä esimerkiksi konfliktitilanteiden salailua tai peittelyä esiintynyt. En myöskään havainnut, että haastateltavat olisivat pyrkineet antamaan sosiaalisesti suotavia vastauksia heille esitettyihin kysymyksiin tai, etteivät he olisi ilmaisseet todellisia ajatuksiaan vaan otaksomia siitä, mitä haastattelijä haluaa heidän sanovan (Hurmejärvi ym. 1998, 203; Syrjälä ym. 1994, 153). Muutamassa kirkon maahanmuuttajatyöntekijän haastattelussa koin kuitenkin, että haastateltavat osallistuivat tutkimukseen hieman vastentahtoisesti. Tämä ilmeni lyhyinä vastauksina ja haastattelun yleisenä ilmapiirinä. Näissä tilanteissa oli aina kyse sellaisista haastateltavista, joihin olin ottanut yhteyttä toisen haastateltavan antaman suosituksen kautta, minkä olin ilmaissut haastattelupyynnössä.³⁶ Kyseiset haastateltavat varoivat selvästi sanojaan haastattelutilanteessa eivätkä esimerkiksi kuvailleet konfliktitilanteita yhtä yksityiskohtaisesti kuin muut haastateltavat. Tulkitsen tämän johtuneen siitä, etten saavuttanut heidän kanssaan samantasoista luottamusta kuin muiden haastateltavien kanssa.³⁷ Juuri luottamus on tutkimushaastattelun avainkysymys. Haastattelun anti, sen tulos, on välittömästi riippuvainen siitä, saavuttaako haastattelijä haastateltavan luottamuksen (Suoranta & Eskola 1998, 93). Pyrin rakentamaan luottamusta haastateltaviin kertomalla heille omasta taustastani ja tutkimuksesta. Lisäksi esitin myös arkaluontoisia asioita käsittelevät kysymykset suoraan, ettei haastateltavalle tulisi tunnetta siitä, että häneltä pyritään saamaan tietoa manipuloimalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 115.) Suurimmassa osassa haastattelutilanteita saavutinkin haastateltavien luottamuksen, mistä osoituksena oli etenkin haastateltavien avoimuus haastattelutilanteissa.

³⁶ Muutama suositelluista haastateltavista ei suostunut haastateltavaksi.

³⁷ Kysymys siitä, vaikuttiko tähän se, että heitä oli muiden taholta suositeltu haastateltaviksi jää avoimeksi.

Tiedostan tehneeni haastattelijana joitain virheitä varsinkin haastattelurupeaman alussa. Ne liittyivät kokemattomuuteeni haastattelijana ja siihen, etten vielä tarpeeksi hyvin tuntenut haastatteluissa läpikäytävää teemalistaa. Haastattelujen sujuvuudessa oli toivomisen varaa ja jälkeenpäin tarkasteltuna olen huomannut selittäneeni liikaa kysymyksiä haastateltaville, mikä kuitenkin väheni haastattelujen tekemisen myötä. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 124–125.) Tutkijan henkilökohtaiset ominaisuudet ja persoona vaikuttavat väistämättä myös siihen, mitä tutkijalle kerrotaan haastattelutilanteessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen mukaan haastattelijalla on osa sosiaalista vuorovaikutusprosessia ja hänen tulisi olla ystävällinen, lämmin ja sensitiivinen henkilö, joka pyrkii esittämään joskus vaikeiltakin tuntuvia kysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 98). Haastattelutilanteessa pyrin kohtaamaan haastateltavat ja välittämään kiinnostukseni heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan kohtaan. Asemani nuorena, kantasuomalaisena naistutkijana en näe merkittävästi vaikuttaneen haastattelutilanteisiin ja siihen, mitä haastatteluissa minulle kerrottiin, ainakaan kielteisesti. Päinvastoin asemani ja ikäni saattoivat tehdä haastattelutilanteesta vähemmän uhkaavan joidenkin haastateltavien silmissä. Koen teologitaustani antaneen minulle uskottavuutta ja oikeutusta kysyä haastateltavilta uskonnosta. Erityisesti se helpotti kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden kohtaamista, mutta myös maahanmuuttajien kohtaamista.

2.4.4 Aineiston analysointi

Laadullisen tutkimusaineiston analyysia on luonnehdittu havaintojen pelkistämiseksi ja tulosten tulkinnaksi. Pelkistäminen liittyy sääntöjen ja yleistysten luomiseen, jotka pätevät koko aineistoon. Tulkintavaiheessa taas ilmiöstä tuotetaan erilaisia merkityksiä. (Alasuutari 2001, 30–35.) Tässä tutkimuksessa haastatteluaineiston analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin avulla on tarkoitus luoda hajanaisesta aineistosta mielekäs, selkeä ja tiivis kokonaisuus kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysin avulla tutkittavaa ilmiötä kuvaillaan, järjestetään ja luokitellaan, jotta tutkittavasta aiheesta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Aineiston käsittely pohjautuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–108.)

Sisällönanalyysi perustuu siihen, että empiirinen aineisto kootaan osiin purkamisen ja pelkistämisen eli redusoinnin, aineiston ryhmittelyn eli klusteroinnin ja käsitteellistämisen eli abstrahoinnin avulla uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi ja näkemykseksi tutkittavasta ilmiöstä. Kaikkiaan analyysissä on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Näin on mahdollista vertailla tiettyjä teemojen eli aiheiden esiintymistä aineistossa, etsiä niistä samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia. Ideana on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Jos aineiston keruu on tapahtunut teemahaastattelun avulla, kuten tässä tutkimuksessa, haastattelussa käytetyt teemat muodostavat itsessään jäsennyksen aineistoon. Tosin niiden lisäksi tulee tavallisesti esille lukuisia muitakin teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173; Eskola & Suoranta 1998, 174.)

Näin ollen tämän tutkimuksen analyysi on pääosin seurannut haastatteluissa käsiteltyjä teemoja ja olen pilkkonut aineiston osiin näitä teemoja mukailen. Teemoittelun lisäksi myös tyypittelin aineistoa silloin, kun muodostin yleisluontoisempaan kuvaa kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden kohtaamista maahanmuuttajia koskevista konflikteista ja niiden ratkaisutavoista. Tyypittelyssä tiivistetään joukko tiettyä teemaa koskevia näkemyksiä yleistykseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93; Hirsjärvi & Hurme 2000, 173–175; Eskola & Suoranta 1998, 181.) Lisäksi kuvailin etenkin monikulttuurisesta sovittelusta ja kirkon maahanmuuttajatyöstä keräämääni aineistoa. Kuvailemalla pyritään kartoittamaan henkilöiden, tapahtumien tai kohteiden ominaisuuksia ja piirteitä. Kuvailuun päädyin muodostaakseni näistä työmuodoista yleisluontoiset kuvaukset, sillä niistä ei ole olemassa aiempaa laaja-alaista tutkittua tietoa. Tästä syystä pyrin kuvailussa vahvaan kuvaukseen eli perusteellisesti ja kattavasti kuvaamaan näitä tutkimuksen kohteena olevia ilmiöitä.³⁸ (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145.)

Aloitin analyysiprosessin haastattelujen litteroinnilla eli kirjoitin haastattelut sanatarkasti auki. Litteroitua tekstiä muodostui yhteensä reilut 600 sivua rivivälillä 1,5. Purin haastattelun tekstimuotoon heti haastattelua seuraavana päivänä, jotta asia olisi minulla mahdollisemman tuoreessa muistissa. Näin myös analysoin aineistoa ensimmäistä kertaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135.) Tosin laadullisessa aineistossa analyysiä tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa ja se alkaakin usein jo itse haastattelutilanteessa, sillä tutkija voi jo haastattellessaan tehdä havaintoja ilmiöistä niiden useuden, toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella, ja tyypitellä tai hahmoitella malleja syntyneistä havainnoista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–108; Hirsjärvi & Hurme 2000, 136; Patton 1990, 377–378.) Tämä parantaa sekä kerätyn aineiston että tehdyn analyysin laatua, kunhan tutkija ei anna näiden ensimmäisten tulkintojen vääristää aineiston keruuta niin, että aineistoa kerätään jonkin tulkinnan vahvistamiseksi, vaan aineisto kerätään vaihtoehtoisten selitysten ja tapojen löytämiseksi. Näin tutkijalla on käytettävänä sekä kysymykset että analyttiset havainnot, jotka muodostuivat aineiston keräämisen aikana. (Patton 1990, 378.) En litteroinut haastatteluissa esiintyviä taukoja tai painotuksia, koska en kokenut niitä tutkimuksen kannalta oleelliseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 139.) Tämän jälkeen luin litteroidun haastatteluaineiston useaan kertaan läpi, jotta siitä muodostuisi minulle selkeä kuva, sillä tutkijan on syytä tuntea aineistonsa perinpohjaisesti. Aineistoa kokonaisuutena lukemalla tutkija saa ymmärrystä analyysin tekoon. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143; Eskola & Suoranta 1998, 151.) Palasin aineistoon useaan otteeseen myös tutkimustyön edetessä.

Pääasiallisena aineiston analysointimallina käytin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tämän valitsin siitä syystä, ettei aihetta ole Suomessa aikaisemmin

³⁸ Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme tuovat esille, että yhteiskuntatieteissä kuvauksella on heikko arvostus. Se asetetaan usein vastakkain analyttisemmän ja teoreettisesti suuntautuneen tutkimuksen kanssa. He tuovat esille Ian Deyn näkemyksen, jonka mukaan tämä on perusteetonta, koska kuvailu sisältyy tieteellisiin teorioihin ja ilman kuvailua teorioilla ei olisi merkitystä ja sovellusarvoa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145). Hirsjärven ja Hurmeen mielestä toimintojen kuvausta tarvitaan usein päätöksenteon pohjaksi ja selvityksiä tarvitaan jatkuvasti, jotta erilaisten toimenpiteiden seuraksia voitaisiin ymmärtää paremmin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 146).

tutkittu eikä näin ollen tarjolla ollut suoraa teoriapohjaa, johon aineistoa olisi voinut verrata. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109, 113.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysia mukailleen seuraavaksi aloitin aineiston pelkistämisen kysymällä aineistolta tutkimusongelmien mukaisia kysymyksiä. Erottelin aineistosta teemahaastattelurunkoja myötäillen olennaisia lauseenosia ja ajatuskokonaisuuksia, ja merkitsin niistä muodostetut pelkistetyt ilmaisut niiden yhteyteen. Tein tämän erikseen jokaiselle haastatteluryhmälle, sovittelijoille, maahanmuuttajille ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille siten, että jokaisen ryhmän kohdalla käytin apuna jokaiselle ryhmälle käytettyä haastattelurunkoa. Tämä johtui siitä, että eri ryhmille esitetyt kysymykset olivat erilaisia niiden tarkastellessa samoja teemoja jokaisen ryhmän omasta näkökulmasta käsin. Pelkistämisen jälkeen listasin pelkistetyt ilmaisut, jonka jälkeen etsin pelkistetyistä ilmaisuista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Tämän jälkeen ryhmittelin samaa asiaa tarkoittavat ilmaisut ja yhdistelin ne alaluokiksi antaen alaluokille niiden sisältöä kuvaavan nimen. Tätä seurasi alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen niistä, kuten kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden suhtautuminen toisinuskoviin tai muslimimaahanmuuttajien suhtautuminen kristittyihin. Tässä vaiheessa tutkija päättää tulkintansa perusteella, mitkä asiat voidaan yhdistää samaan luokkaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147–149.)

Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä luodaan pohja tutkimuksen rakenteelle sekä kootaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Se on itse asiassa osa abstrahointiprosessia, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä edetään aineiston alkuperäisistä kielellisistä ilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Tämä tapahtuu jatkamalla samansisältöisten luokkien yhdistämistä niin kauan, kun se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. Käytännössä tämä tapahtuu, kun samansisältöisten alaluokkien yhdistelemisen perusteella koottuja yläluokkia yhdistetään pääluokiksi. Pääluokat kootaan yhteen kokoavan käsitteen avulla yhdistävään luokkaan. Abstrahointiprosessissa tutkija siis muodostaa yleiskäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Luokkien luotettavuuden varmistamiseksi arvioin aika ajoin, miten luokat vastasivat tutkimuksessa mukana olleiden ilmaisuja ja niiden merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–111; Hirsjärvi & Hurme 2000, 149–150; Syrjälä ym. 1994, 146.)

Induktiivisen sisällönanalyysin lisäksi käytin aineiston analysointimallina myös abduktiivista eli teoriaohjaavaa analyysia. Tätä käytin soveltaessani Jacob Bercovitchin ja S. Ayse Kadayifci-Orellanan teoriaa uskonnollisten sovittelijoiden ominaisuuksista ja vahvuuksista kirkon maahanmuuttajatyöntekijöihin maahanmuuttajien konfliktien sovittelijoina. Tämä analyysi tapahtuu luvussa 6.5.3. Lähtökohdiltaan teoriaohjaava analyysi etenee aineistolähtöisen analyysin tavoin aineiston ehdoilla. Ero tulee siinä, miten analyysin abstrahoinnissa eli käsitteellistämävaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Analyysiyksiköt, tässä tutkimuksessa lauseenosat tai ajatuskokonaisuudet, valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa niiden analyysiä. Tutkija lähestyy

aineistoa sen omilla ehdoilla ja vasta analyysin edetessä sovittaa sitä tiettyyn sopivaksi katsomaansa teoriaan tässä tapauksessa teoriaan uskonnollisten sovittelijoiden ominaisuuksista ja vahvuuksista konfliktien sovittelussa. Analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan paremminkin uusia ajatusuria aukovaa. Teoriaohjaavassa analyysissä tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit, joita tutkija pyrkii yhdistelemään toisiinsa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93–96, 117.) Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineiston analyysin luokittelu perustuu käytetyssä viitekehyksessä, kuten teoriassa, esiintyvään käsitteistöön. Näin ollen tämän tutkimuksen aineiston analyysiprosessi jatkui siten, että sen jälkeen, kun olin aineistolähtöisen analysoinnin avulla tarkastellut kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluja, niin tarkastelun siirtyessä kirkon maahanmuuttajatyöntekijöihin konfliktien sovittelijoina otin avuksi teorian uskonnollisten sovittelijoiden vahvuuksista konfliktien sovittelusta ja siitä tekemäni strukturoidun analyysirungon ja luokittelin aineiston tässä teoriassa esiintyvän käsitteistön avulla. Aloitin analyysin aineistolähtöisesti, minkä jälkeen siirryin tarkastelemaan aineistolähtöisesti poimittuja ilmaisuja Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan teorian valossa. Ryhmittelin aineiston ja suoritin abstrahoinnin teoriassa esiintyneiden käsitteiden avulla. Yhdistäväksi käsitteeksi analysoinnissa muodostui uskonnollisten toimijoiden ominaisuudet ja vahvuudet konfliktinsovittelussa ja neljäksi yläluokaksi identiteetti, vaikutusvalta, motivaatio sekä strategiat ja lähestymistapa konfliktinsovitteluun, joita kuvaavia ilmiöitä eli alaluokkia etsin aineistosta ja sijoitin ne analyysirungon sisään. (Tuomi & Saarijärvi 2009, 108–114.) Luokkien luotettavuuden varmistamiseksi arvioin tässäkin analysointiprosessissa aika ajoin sitä, miten luokat vastasivat tutkimuksessa mukana olleiden ilmaisuja ja niiden merkityksiä sekä lisäksi teoreettisia yhteyksiä.

Analyyseissa luotujen luokitusten perusteella siirryin aineiston tulkinnan vaiheeseen, jonka toteutin siten, että jokaisen ryhmän kohdalla selkeytin ja pohdin analyysissä esille tulleita ilmiöitä. Tulkinnallisten selitysten avulla tulevat esille tutkittavien ilmiöiden sosiaaliset merkitykset. Tulkinnat ohjaavat näkemään asioita kokonaisvaltaisemmin ja ne rikastuttavat tutkimuskohteesta saatavaa kuvaa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 150–152). Aineistoista tekemäni tulkinnat ovat pääosin luettavissa jokaisen haastatteluryhmän analyysiluvun päättävässä yhteenvetoa - kappaleessa. Sen jälkeen, kun olin analysoinut, luokitellut ja tulkinnut jokaisen haastatteluryhmän erikseen, analysoin haastatteluryhmiä keskenään niiden samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien havainnoimisen kautta etsien vastauksia tutkimuksen keskeisiin tutkimuskysymyksiin ja pohtien laajemmin niiden taustoja. Tämä tulkinta on luettavissa tutkimuksen viimeisessä luvussa.

Apuna analyysin tekemisessä käytin tekstinkäsittelyohjelman leikkaa – liitä – toimintoa sekä eri värejä ja fontteja osoittamaan eri haastateltavien ilmaisua helpottaakseni niiden erottamista toisistaan. Keräsin alkuperäisilmaisut, pelkistetyt ilmaisut ja eri luokat jokaista haastatteluryhmää koskevaan tiedostoon. Aluksi pidin haastateltavien nimet liitettyinä ilmaisuihin sekaantumisten minimoimiseksi, mutta myöhemmässä vaiheessa korvasin nimet

jokaiselle haastateltavalle annetulla koodilla. Analyysin lopuksi poimin haastatteluaineistosta alkuperäisilmauksia sitaateiksi, jotka kuvastivat aineistoa, elävöittivät aineiston esittelyä ja analyysiä, sekä toimivat perusteluina tekemilleni tulkinnoille. Haastattelumateriaali nousee tekstistä esiin sisennettynä. Haastattelusitaatin jäljessä on haastateltavan koodimerkintä suluissa. Siistin sitaatteja poistamalla lauseiden sisällön kannalta epäoleellisia täytesanoja. Näiden poistamista en ole merkinnyt tekstiin. Sen sijaan kolme pistettä sitaatin alussa, välissä tai lopussa merkitsee poistettuja tekstin osia. Lisäsin sitaatteihin hakasulkeisiin asiayhteyden ymmärtämistä helpottavia sanoja. Lisäksi haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi korvasin joitakin alkuperäisiä sanoja, kuten ilmaiset etnisistä ryhmistä, jonka ilmaisen myös hakasulkein. Joissain tekstin kohdissa on näkyvissä haastateltavien ääni suoraan tekstiin sisältyneenä, lainausmerkeillä muusta tekstistä erotettuna. Nämä kuvaavat kulloinkin käsiteltävää asiaa haastateltavan omin sanoin.

2.5 Lähestymistavan arviointi

2.5.1 Tutkimuksen eettisyys

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tutkijan huolellinen ja tarkka työ sekä rehellisyys tulosten käsittelyssä ja tutkimuksen sekä tulosten arvioinnissa. Lisäksi hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu eettisen tarkastelun kestävät tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmät ja avoimuus tutkimusten tulosten julkaistamisessa sekä muiden tutkijoiden tekemien tutkimusten kunnioittaminen. Lisäksi tutkimuksen yksityiskohtainen suunnittelu, toteuttaminen ja raportointi sekä vastuu tutkimuksesta kuuluvat hyvään tieteelliseen käytäntöön. (Hallamaa ym. 2006, 406–407.)

Oleellinen osa tutkittavien suojaa on osallistujien oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaaminen; osallistujille ei pidä aiheuttaa vahinkoa, heidän hyvinvointinsa on asetettava kaiken edelle ja mahdolliset ongelmat on etukäteen otettava huomioon. Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia; tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja ei luovuteta ulkopuolisille, eikä tietoja käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Kaikkien osallistujien on jäätävä nimettömiksi, elleivät he anna lupaa identiteettinsä paljastamiseen ja tiedot on järjestettävä niin, ettei osallistujien nimettömyys taata. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131; Kuula 2004, 131–137.) Etenkin tutkittaessa arkaluontoisina pidettäviä aiheita kuten konflikteja, tutkimuseettisesti tärkein kysymys on tutkittavien anonymiteetin suojaaminen. Keskeisimmät tavat laadullisten aineiston analysoinnissa anonymiteetin suojelemiseksi ovat henkilönimien ja asuinalueiden poistaminen sekä arkaluontoisten tietojen muuttaminen tai poistaminen tekstistä (Kuula 2006, 216).

Tutkimukseen haastateltavista sekä maahanmuuttajat että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät pitivät hyvin tärkeänä, että heidän tietonsa ovat tutkimuksessa mahdollisimman

tunnistamattomat. Maahanmuuttajien parissa tämä johtui etenkin käsiteltävien aiheiden arkaluontoisuudesta. Haastateltava voi joutua suureen vaaraan, jos käy ilmi että hän on kertonut yhteisön tai perheen asioista ulkopuoliselle henkilölle etenkin, kun kyseessä voi olla konflikti, joka käsittelee perheen tai yhteisön sisäistä väkivaltaa. Lisäksi tutkimuksen käsitellessä monelle muslimille arkaluontoista aihetta eli avun ja tuen hakemista kristilliseltä kirkolta, ja joissain tapauksissa myös muslimien kääntymisestä kristinuskoon, on haastateltavien henkilöllisyyden suojaaminen erittäin tärkeää. Kirkon piirissä henkilötietojen salaaminen koettiin tärkeäksi, jotta maahanmuuttajiin jo luotua luottamusta ei vaarannettaisi eikä varsinkaan vaarannettaisi niiden maahanmuuttajien asemaa, jotka esiintyvät kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden kertomissa esimerkeissä.

Anonymiteetin suojeleminen osoittautui hankalaksi kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden ja sovittelijoiden suhteen, koska kyseessä ovat suhteellisen pienet ammattiryhmät. Myös Suomen maahanmuuttajaväestö on pieni ja ihmiset tuntevat pitkälti toisensa.³⁹ Tämän takia päädyin siihen, että paljastan haastateltavista mahdollisimman vähän. Pääsääntöisesti en ole kertonut haastateltavien yksityiskohtaisia taustatietoja enkä ole määritellyt sitä, mistä kaupungista tutkittavat ovat enkä ole edes nimennyt kaupunkeja, joissa haastattelut on tehty. Tämä heikentää tutkimuksen läpinäkyvyyttä lukijalle ja estää esimerkiksi tarkkojen kaupunkikohtaisten eroavaisuuksien analysoinnin, mutta on ollut tarpeellinen haastateltavien anonymiteetin suojelemiseksi. Lisäksi lainauksissa olen joskus korjannut suomenkieltä paitsi lukemisen helpottamiseksi, myös mahdollisten tunnistettavuuden peittämiseksi. Lainauksen yhteydessä olen saattanut poistaa joitain tietoja, kuten etnisen ryhmän nimeämisen, mutta olen tehnyt sen niin, ettei se vaikuta kokonaisuuteen.

Haastateltavien merkitsemisessä päädyin käyttämään jokaisesta ryhmästä omaa koodimerkintää, joka koostuu ryhmän etukirjaimesta (S = sovittelijat, M = maahanmuuttajat, K = kirkon maahanmuuttajatyöntekijät) sekä jokaiselle haastateltavalle summittain annetusta numerosta (esimerkiksi M8), joka ei siis kuvaa esimerkiksi haastattelujärjestystä. Haastateltavien merkitsemiseen en ole käyttänyt peitenimiä. Kuten Arja Kuula on tuonut esille, peitenimet eivät ole ongelmattomia, sillä keksitty nimi voi olla tosiasiaa jonkun muun tutkimusjoukkoon kuuluvan oikea nimi tai muistuttaa liian paljon jonkun tutkimuskohteen edustajan nimeä (Kuula 2006, 216). Aiemmissa maahanmuuttajia koskevilla tutkimuksilla onkin tullut ilmi, että keksityt nimet ovat johtaneet väärin ihmisten syyllistämiseen yhteisön sisällä (Tiilikainen 2003, 110). Myös muutama tähän tutkimukseen osallistuneista maahanmuuttajista toi esille toiveen siitä, ettei heistä käytettäisi tutkimuksessa peitenimeä. Pidin hyvin tärkeänä sitä, että raportoidessani tutkimuksesta en aiheuta sillä haittaa kellekään osapuolelle enkä vaaranna sovittelijoiden ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemää työtä tai heikennä maahanmuuttajien asemaa heidän oman yhteisön tai laajemman maahanmuuttajayhteisön silmissä.

³⁹ Tätä kysymystä ovat pohtineet myös esim. Tiilikainen 2003 ja Saarinen 2005.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti ja heiltä saatiin suullinen suostumus haastatteluun osallistumiselle ja haastatteluaineiston käyttämiselle tässä tutkimuksessa.⁴⁰ Tutkimuksen eettisyyteen liittyy tutkimukseen tulevien informoiminen tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta (Kuula 2006, 119). Tämä osoittautui haastavaksi joidenkin maahanmuuttajaryhmään kuuluvien haastateltavien osalta, sillä heidän oli vaikea ymmärtää, mitä tutkimuksella tarkoitetaan, mihin sillä pyritään ja, mitä tutkija ylipäättään tekee.⁴¹ Kyseisille haastateltaville pyrin haastattelutilanteessa selventämään näitä asioita.⁴²

Mietin pitkään keneltä voin saada hyväksynnän tutkimukseni tuloksille. Pohdin osallistuvan kirjoittamisen mahdollisuutta eli, että haastateltavat saavat lukea ja kommentoida heitä koskevia tekstejä. (Latvala ym. 34–35.) Ajatuksen taustalla oli huoli haastateltavien anonyymiteetin säilymisestä sekä halusta saada mahdollisemman tarkasti aihetta koskeva tieto tutkimukseen. Kuitenkin ajan myötä päädyin siihen, että kyseinen menettelytapa ei välttämättä toisi esille niin paljoa uusia huomiota, että se olisi kannattavaa ajalliset resurssit huomioiden. Vaarana oli myös se, että haastateltavat muuttaisivat sanomisiaan ilman, että kyse olisi esimerkiksi epätarkasta aineiston tallentamisesta, vaan se perustuisi haastateltavien tämänhetkisiin ajatuksiin siitä, mitä heidän oli tarkoitus sanoa haastattelussa (Mason 2002, 193). Kuten Eskola ja Suoranta ovat todenneet, tutkittavat voivat olla sokeita kokemuksilleen ja tilanteelleen (Eskola & Suoranta 1998, 212). Lisäksi, koska tutkimuksessa on edellä esitetyillä tavoin huomioitu haastateltavien anonyymiteetin suojeleminen, haastateltavien anonyymiteetin säilyminen on todennäköistä. Kyseisen menettelytavan harkitseminen liittyi myös prosessiin etääntyä kerätystä aineistosta. Etääntyminen kerätystä aineistosta niin, että pystyin sen viileään ja etääntyneeseen analysoimiseen vei aikaa, koska koin tutkimusaiheen ja haastateltavien näkemykset läheiseksi ja tärkeiksi. (Gothóni 2000, 46.) Etääntymistä helpotti sen ymmärtäminen, että julkaistu tutkimus on kuitenkin lopulta tutkijan kirjoittama, jolloin tämä saa viimeisen sanan (Latvala ym. 2004, 35).

Yksi tutkimusprosessin taustalla vaikuttava kysymys oli se, kuinka tutkimustuloksia tullaan tulkitsemaan eri tahojen toimesta. Koska tutkimuksessa käsitellään maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja, lukevatko tietyt tahot vain nämä osat tutkimuksesta ja käyttävät niitä omiin tarkoituksiinsa? Tämä nousi huoleksi etenkin viime vuosina maahanmuuttajia

⁴⁰Arja Kuulan mukaan allekirjoitettua tutkimussuostumusta ei pääsääntöisesti tarvita haastatteluaineistojen keräämiseen, paitsi jos tietoja yhdistellään viranomaisilta saatuihin tutkittavia koskeviin tietoihin tai jos arkaluontoisia tietoja sisältävä aineisto aiotaan säilyttää jatkotutkimusta vasten tunnisteellisenä (Kuula 2006, 117). Kuulan mukaan eettisesti hyväksyttävä toimintatapa silloin, kun aineisto kerätään suoraan tutkittavilta ja tallennetaan sellaisenaan esimerkiksi äänittämällä, on haastateltavien kirjallinen informointi tutkimuksesta sekä tutkittavien vapaaehtoinen suostumus (Kuula 2006, 119).

⁴¹ Samanlaisen haasteen on kohdannut myös esimerkiksi Marja Tiilikainen tutkiessaan somalinalaisia (Tiilikainen 2003, 109).

⁴² Esimerkiksi Klaus Mäkelä ja Jennifer Mason ovat tuoneet esille, ettei tutkittaville tarvitse selittää yksityiskohtaisia tietoja tutkimuksesta, vaan usein riittää, että tutkija kertoo muutamalla lauseella yleistajuisesti, mitä tutkimus koskee. (Mäkelä 2004, 365; Mason 2002, 81.)

kohtaan koventuneen ilmapiirin takia. (esim. Åberg 2010; Huuska 2009.) Lisäksi osa maahanmuuttajahaastateltavista toi esille sen, etteivät jotkut maahanmuuttajaryhmät tule olemaan tyytyväisiä tutkimukseen ja voivat esittää sitä kohtaan ankaraakin kritiikkiä. Haastateltavien mukaan tämä johtuu etenkin siitä, että tutkimuksessa käsitellään muslimien kohtaamia konflikteja ja avun hakemista kirkon parista. Tutkimusta tehdessäni olen tiedostanut nämä näkökulmat, mutta ne eivät ole vaikuttaneet tutkimuksen tekemiseen ja aineiston analyysiin. Arkaluontoisinakin koetuista aiheista tehdyn perustellun tutkimuksen ja tiedon on päästävä esiin.⁴³ (Kuokkanen 2010; Kuula 2006, 136; Mäkelä 2004, 371.) Osaltaan näiden voidaan nähdä osoittavan myös tutkimusaiheen tärkeyttä tämän hetken Suomessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128–129.) Kokonaisuutena tehty tutkimus ja siinä esille tuodut esimerkit ja huomiot toivottavasti edistävät eri ryhmien keskinäistä ja sisäistä ymmärrystä.

Haastateltavat eivät useinkaan hyödy siitä, että he ovat osallistuneet tutkimukseen. Eivät myöskään tässä tutkimuksessa, ainakaan yksilötasolla. Laajemmin kuitenkin toivon tutkimuksen avaavan tietä uudenlaisten käytäntöjen luomiseen, josta kaikki tutkimukseen osallistuneet haastatteluryhmät hyötyisivät; sekä sovittelijat ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät omassa työssään konfliktinsovittelijoina että maahanmuuttajat, jotta heidän kohtaamiaan konflikteja ratkaistaisiin entistä kokonaisvaltaisemmin. Tutkimustekstissä on pyritty helppolukuisuuteen ja ymmärrettävyyteen, jotta tutkimukseen osallistuneet ja muutkin tiedeyhteisön ulkopuoliset ihmiset innostuisivat tutkimuksen lukemisesta ja hyödyntäisivät sen antia. (Latvala ym. 2004, 38.)

2.5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja asemani tutkijana

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta.⁴⁴ Luotettavuutta arvioidaan sen perusteella, miten tutkija on esittänyt tutkimusprosessin analyysin kulun, tulokset sekä yhteydet aineiston ja tulosten valossa. Laadullisen tutkimuksen tekijä pyrkiikin tuomaan esille tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden ennen kaikkea kuvailemalla tarkasti tutkimusprosessiaan ja selostamalla sen vaiheita totuudenmukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–141; Mason 2002, 187–192; Eskola & Suoranta 1998, 210; Patton 1990, 461.)

Tämä tutkimus on toteutettu tieteellisen tutkimuksen toteuttamista yleisesti ohjaavin periaattein ja siinä on noudatettu tieteelliselle tutkimukselle asetettuja eettisiä vaatimuksia. Tutkimuksessa on pyritty seikkaperäisesti kertomaan tutkimuksen teon kulusta, arvioitu

⁴³ Arja Kuula viittaa Joan Sieberin ja Barbara Stanleynhin, joiden mukaan arkaluontoisten ja ristiriitaisien tunteita herättävien aiheiden välttäminen tieteessä ei ole aina edes vastuullista (Kuula 2006, 136).

⁴⁴ Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuutta on haasteellista tarkastella tutkimusten yleisten luotettavuusmittareiden eli reliabiliteetin, jolla tarkoitetaan tutkimusten mittaustulosten toistettavuutta sekä validiteetin, jolla tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä eli sitä, mittasiko tutkimus juuri sitä mitä sen piti mitata, kautta. (Eskola & Suoranta 1998, 210; Patton 1990, 372.)

aineiston totuudenmukaisuutta ja tuotu haastateltavien ääni selvästi esille, jotta lukijalle muodostuisi selkeä ja luotettava kuva tutkimuksen etenemisestä, analysoidusta tutkimusaineistosta ja sille annetuista merkityksistä. (Eskola & Suoranta 1998, 181; Syrjälä ym 1994, 131.) Yksi tämän tutkimuksen luotettavuuden takaajista on tutkimuksessa käytetty triangulaatio. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja/tai menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 1998, 68). Tässä tutkimuksessa triangulaatiolla viitataan aineistotriangulaatioon. Aineistotriangulaatiolla voidaan tarkoittaa sitä, että yhdessä tutkimuksessa käytetään eri aineistoja, kuten haastatteluja ja tilastoja tai eri tiedon kohteita, mihin sillä tässä tutkimuksessa viitataan, koska tutkimusaihetta on tarkasteltu kolmen eri haastatteluryhmän näkökulmasta käsin. Aineistotriangulaatiota ei ole tässä tutkimuksessa käytetty haastattelujen paikkansapitävyyden testaamiseen totuuden merkityksessä, vaan tuomaan tutkimukseen syvyyttä ja laajuutta sekä hahmoittamaan tutkittavan ilmiön kokonaisuutta. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 140–144, 149.)

Luotettavuuden kannalta on syytä tarkastella myös sitä, miten tutkijan oma näkökulma vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan aseman arviointi osana laadullisen tutkimuksen prosessia ja sen uskottavuuden arviointia on tärkeää, koska tutkija itse on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline (Eskola & Suoranta 1998, 210; Patton 1990, 461.) Tutkijalla on omat ennakkokäsitykset, intressit ja asema, josta hän lähtee tutkimaan valitsemaansa kohdetta. Näin ollen tutkijan tulee raportoida kaikki henkilökohtainen ja ammatillinen tieto, joka on voinut vaikuttaa aineiston keräämiseen, sen analysoimiseen ja tehtyihin tulkintoihin kielteisesti tai myönteisesti tutkimusentulosten lukijoiden mielestä (Patton 1990, 461).

Seuraavaksi kuvailen taustaani ja toimintaani tutkimusprosessin aikana, jotta muodostuisi käsitys niistä lähtökohdista, jotka tutkimuksen tekemiseen ovat olleet olemassa. Olen perustutkinnoltani teologi. Jo teologiseen tiedekuntaan pyrkiessäni minua kiinnosti uskonnon ja politiikan suhde. Tämä kiinnostus säilyi perustutkinnon alkuvuosien ajan ja vaikutti esimerkiksi siihen, että päädyin opiskelemaan yleistä valtio-oppia sivuaineena. Pääainetta valitessani tutkinnon kolmantena vuotena ajattelin, että pystyisin parhaiten toteuttamaan omia mielenkiinnon kohteitani uskontotieteen parissa. Näin minusta oli hyvää vauhtia tulossa sekä teologi että uskontotieteilijä. Koen tämän ”kaksoisroolin” vahvuutena; ymmärtääkseni muita uskontoja ja niiden edustajia, minun pitää olla tietoinen omista lähtökohdistani ja siitä uskonnollisesta perinteestä, joka on vaikuttanut siinä ympäröivässä yhteiskunnassa, jonka jäsenenä olen kasvanut. Perusopinnot loppuvaiheessa, pro gradu – tutkimusaihetta pohtiessani törmäsin uuteen tutkimusalaan, uskonnolliseen rauhanrakentamiseen, joka vei minut mukanaan. Se näytti tutkivan juuri sitä kysymystä, jota olin pitkään pohtinut ”Miten uskonto voi edistää rauhaa eikä konflikteja?”. Maailmanpolitiikan tapahtumien viitoittamana pohdin kysymystä etenkin kansainvälisten konfliktien näkökulmasta ja pro gradu – työssä tarkastelin uskonnollista rauhanrakentamista aseellisen konfliktin eri vaiheissa. Pro gradu –työtä tehdessäni olin työharjoittelussa

Tampereen rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksessa, jossa pääsin syventymään rauhantutkimuksen eri puoliin. Tässä vaiheessa kiinnostukseni heräsi erityisesti konfliktien sovittelua kohtaan, joka silloin oli myös julkisuudessa presidentti Martti Ahtisaaren Kosovon rauhanneuvottelujen kautta.

Jatkotutkinto aihetta pohtiessani olikin hyvin selvää, että haluan keskittyä konfliktien sovitteluun ja tarkastella uskonnollisten toimijoiden toimimista sovittelijoina. Tässä vaiheessa mielenkiinnonkohteenani olivat vielä kansainväliset konfliktit. Keräsin tietoa ja muodostin kuvaa kansainvälisten konfliktien sovittelusta, joka oli minulle alana tuntematon. Jatkoin myös syventymistä uskonnolliseen rauhanrakentamiseen ja etenkin eri uskonnollisten toimijoiden toimintaan rauhanrakentamisessa ja konfliktinsovittelussa. Tietotaitoani käytännön sovittelusta syvensi tutkimustyön edetessä mahdollisuus osallistua Indonesiassa, Länsi-Kalimantanilla professori Timo Kivimäen johdolla paikallisen konfliktin ratkaisuprosessiin sekä työjakso Kirkkojen maailmanneuvostossa, jossa pääsin perehtymään kirkkojen kansainvälisen yhteistyöelimen toimintaa rauhan edistämiseksi.

Hiljalleen tutkimusintressini alkoi kuitenkin kääntyä kansainväliseltä kentältä kansallista kenttää kohden ja ryhdyin pohtimaan uskonnon merkitystä maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien sovittelussa Suomessa. Kuulin rikos- ja riita-asioiden monikulttuurisesta sovittelusta, jossa joko konfliktin osapuoli tai sovittelija on maahanmuuttaja ja kiinnostuin siitä, miten maahanmuuttajien kulttuuri ja uskonto tulevat esille monikulttuurisessa sovittelussa. Samoihin aikoihin sain myös tietää, että konfliktien sovittelusta oli vastikään järjestetty koulutus kirkon parissa, jonka seurauksena päädyin keskustelemaan koulutuksesta vastanneen kirkon maahanmuuttajatyön sihteerin Marja-Liisa Laihian kanssa. Laihian kanssa käydyssä keskustelussa selvisi, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät osallistuvat maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien ratkaisuun. Tämän tiedon myötä kiinnostukseni kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemää konfliktien sovittelua kohtaan virisi, ja ryhdyin kartoittamaan haastateltaviksi sopivia kirkon maahanmuuttajatyöntekijöitä. Aloitin myös sovittelijoiden haastattelemisen, koska halusin selvittää, millaisia konflikteja sovittelijat ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät sovittelevat, onko kyse kentien samoista konflikteista ja, miten näiden kahden toimijan tekemä konfliktinsovittelu suhteutuu toisiinsa. Luonnollisesti halusin käsitellä myös uskonnon roolia maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa näiden kummankin toimijan näkökulmasta käsin. Alusta asti oli selvää, että tahdon tutkimuksessa tuoda esille myös sovittelun kohteen eli maahanmuuttajien näkemyksen ja etenkin sen, miten maahanmuuttajat näkevät konfliktinratkaisun ja uskonnon roolin siinä, joten ryhdyin kartoittamaan sopivia haastateltavia myös maahanmuuttajien parista. Ilman maahanmuuttajien omaa näkemystä tutkimus olisi tuntunut vajaalta, heitä olisi tarkasteltu ikään kuin ulkopuolelta.

Tämä moninäkökulmainen ja poikkitieteellinen tutkimusote on haastanut minut tutkijana koko tutkimusprosessin ajan. Olen saanut tutustua minulle aiemmin tuntemattomaan ja monimuotoiseksi osottautuneeseen suomalaisen sovittelun kenttään ja sen tutkimukseen.

Painin pitkään sen kanssa, miten kansainvälinen konfliktinratkaisu ja suomalainen sovittelu suhteutuvat toisiinsa. Myös kirkon työntekijät olivat minulle tutkimuskohteena mysteeri teologitaustastani huolimatta. Tutkiessani kirkon maahanmuuttajatyötä olen päässyt tutustumaan minulle aiemmin tuntemattomiin aihealueisiin, kirkon sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen työhön, etenkin diakoniaan, sekä kirkkososiologiseen tutkimukseen. Myöskään Suomessa tehtyyn maahanmuuttajatutkimukseen ja sen parissa käsiteltyihin kysymyksiin en ollut aiemmin syventynyt, joten tämäkin kenttä avautui uutena ja pohdin hartaasti etenkin maahanmuuttajien haastattelemiseen liittyviä kysymyksiä ja valintoja. Näihin tutkimuskenttiin tutustumisessa minua ovat auttaneet kyseisten alojen asiantuntijoiden kanssa käydyt keskustelut, aiheista järjestetyt seminaarit, aiheista aiemmin tehdyt tutkimukset sekä tietenkin tekemäni tutkimushaastattelut.

Tietoni konfliktinsovittelusta ja etenkin uskonnollisesta konfliktinsovittelusta on varmasti ohjannut käsityksiäni ja näkemyksiäni tutkimusprosessin aikana, mutta koska kyseessä on ollut hyvin erilainen tutkimuskonteksti kuin aiheita aiemmin käsitelleissä tutkimuksissa, ei se ole liiaksi ohjannut tutkimuksen tekoa. Olen mielenkiinnolla kuunnellut haastateltavien näkemyksiä ja kokemuksia tutkimusaiheesta. Itse asiassa ainut tutkimusta koskeva työhypoteesini, jonka mukaan uskonnollisten toimijoiden puoleen käännytään konfliktiensovittelussa, koska heidät koetaan yhteisöidensä parissa auktoriteeteiksi, osottautui suurimmalta osin vääräksi.⁴⁵ Tiedostan myös, ettei suhteeni tutkimusaiheeseen ole viileän neutraali, vaan pidän aihetta - rauhaisaa yhteiseloä – hyvin tärkeänä. En kuitenkaan näe tämän estäneen tutkimusaiheen kriittistä tarkastelua.

⁴⁵ Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ei ole lukkoonlyötyjä ennako-olettamuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista, vaan pikemminkin laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulisi yllättyä tai jopa oppia tutkimuksen kuluessa. Tosin tutkijan on mahdollista ja suotavaakin kehittää itselleen ns. työhypoteesejä, eräänlaisia arvauksia siitä, mitä analyysi voi tuoda tullessaan. Aineiston avulla tutkija voi kuitenkin löytää uusia näkökulmia, ei vain todentaa epäilemäänsä. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20.)

3. Tutkimuskentän kartoittaminen

Tämä tutkimus liikkuu sekä suomalaisen sovittelun että kirkon maahanmuuttajatyön kentällä, joista kirkon maahanmuuttajatyö on pitkälti kartoittamaton tutkimusaihe. Tässä luvussa luodaan katsaus näiden työalojen historiaan ja siihen, mitä ne pitävät sisällään tänä päivänä.

3.1 Suomalainen sovittelu

Suomalainen sovittelukenttä on hyvin laaja. Tällä hetkellä Suomessa sovittellaan monipuolisesti erilaisia konflikteja rikosasioista kouluissa, perheissä ja naapurustossa tapahtuviin konflikteihin.⁴⁶ Uusia sovittelun työmuotoja syntyy koko ajan ja vanhat työmuodot laajenevat entisestään vastaamaan jo olemassa oleviin sekä uusiin sosiaalisiin ongelmiin (Iivari 2010, 45). Suomalaisen sovittelun kentällä kuitenkin yksi sovittelun työnmuoto, rikos- ja riita-asioiden sovittelu, on kaikista sovittelun työmuodoista vahvimmin edustettu sekä parhaiten organisoitu. Se on ensimmäinen Suomeen saapunut sovittelun työmuoto, jonka vanavedessä sovittelua alettiin soveltaa myös muihin konflikteihin. Nykyään rikos- ja riita-asioiden sovittelulla on erityinen asema jo senkin puolesta, että se on laissa määriteltyä toimintaa. Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että Suomessa sovittelusta puhuttaessa viitataan yleensä rikos- ja riita-asioiden sovitteluun.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on maksuton palvelu, jossa rikoksen osapuolilla on mahdollisuus kohdata toisensa luottamuksellisesti sekä käsitellä rikoksen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja puolueettoman sovittelijan läsnä ollessa. Suomessa sovittelu keskittyy pääasiassa rikosasioiden ympärille, riita-asioiden sovittelu on vähäistä. Sovittelun tavoitteena on saada aikaan sovinto sekä osapuolia tyydyttävä sopimus siitä, millä tavoin rikoksenteikijä hyvittää ja korvaa uhrille aiheuttamansa haitan ja vahingon, tai millä tavoin muutoin ratkaistaan sellaiset rikosasiaan liittyvät kysymykset, jotka ovat osapuolten sovittavissa. Kuten sovittelun luonteeseen kuuluu, sovittelijan tehtävä on toimia välittäjänä osapuolten välillä auttaen heitä ratkaisemaan erimielisyytensä itse. (Iivari 2008, 15.) Sovittelun tarkoituksena on lieventää tai poistaa rikoksen tai riidan osapuolille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä laajemmin vaikuttaa yhteisössä rikollisuutta vähentävästi ja yleistä sovinnollisuutta lisäävästi. (Iivari 2008, 19.) Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena.⁴⁷ Sekä virallisen syytteen alaisia rikoksia että

⁴⁶ Suomalaisen sovittelun työmuotoja ovat rikos- ja riita-asioiden sovittelu, koulusovittelu, perheasioiden sovittelu, läheissovittelu, työyhteisösovittelu, tuomioistuinsovittelu, Suomen asianajajaliiton tarjoama sovittelu, naapuruussovittelu ja ympäristöasioiden sovittelu. (Poikela 2010.)

⁴⁷ Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve, esimerkiksi lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia tai hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyrikoksia ei voi sovittaa (Iivari 2008, 16). Myös keskustelu

asianomistajarikoksia voidaan sovittelua. Myöskään asian käsittely ja ratkaisu poliisi- tai syyttäviviranomaisessa tai tuomioistuimessa ei estä sovittelua. Tavallisimpia sovittelussa käsiteltyjä asioita ovat vahingonteot, omaisuusrikokset ja pahoinpitelyt, jotka ohjautuvat sovitteluun pääasiassa poliisin tai syyttäjän osoittamina.⁴⁸ (Mehtonen 2011; Iivari 2008, 16.) Sovittelu siis tarjoaa toisenlaisen tavan ratkaista rikosasioita perinteiseen oikeusprosessiin verrattuna.⁴⁹

Evankelis-luterilaisella kirkolla, ja etenkin muutamalla sen työntekijällä, on ollut erityinen rooli sovittelun syntymisessä ja kehittämisessä Suomessa. Sovittelutoiminnan perusta luotiin 1970-luvun lopulla kirkon piirissä, jossa keskustelu rikosten rangaistusten, vankeuden ja rikosoikeusjärjestelmän vaihtoehtoista alkoi kirkon kriminaaliryhmien parissa. Kirkon työntekijät joutuivat erityisnuorisotyön parissa sovitteluun nuorisoyhteisöjen välisiä ristiriitoja sekä satunnaisesti myös kotiväkivaltaa ja muita rikos- tai riitatapauksia. Toiminnan myötä kirkon työntekijät alkoivat etsiä rikosoikeusjärjestelmälle vaihtoehtoisia tapoja käsitellä näitä konflikteja, sillä he eivät nähneet rikosoikeusjärjestelmän ottavan tarpeeksi huomioon näihin konflikteihin liittyvää erityisluonnetta. (Mehtonen 2011; Vantaan kaupunki 2008, 4.)

lähisuhdeväkivallan soveltumisesta rikos- ja riita-asioiden sovitteluun on käynyt kiivana siitä asti, kun vuonna 1995 tavallinen pahoinpitely yksityisellä paikalla muuttui asianomistajarikoksesta virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, minkä jälkeen sovitteluun lähetettyjen lähisuhteissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrä kasvoi. Pian tämän jälkeen alkoi väittely sovittelun soveltavuudesta näiden rikosten käsittelyyn. Sovittelun puolustajat katsovat, että sovittelu sopii hyvin ainakin joidenkin perheväkivaltatapauksien käsittelyyn etenkin silloin, kun sekä tekijä että uhri haluavat välttää oikeudenkäynnin. Sovittelussa asia pystytään käsittelemään pienemmin haitoin, se tarjoaa osapuolille oikeudenkäyntiä paremman mahdollisuuden välien selvittelyyn ja sen parissa voidaan tarvittaessa tehdä käyttäytymissopimus sekä ohjata osapuolia muiden avuntarjoajien pariin. Oikeudenkäynnissä sen sijaan voidaan vain tuomita rangaistukseen tai jättää tuomisematta. Kriitikoiden mukaan sovittelu on huono menetelmä perheväkivaltatapauksissa, koska se päästää tekijän liian helpolla ja hämärtää pahoinpitelyn rikosluonteen. Perheväkivallan katsotaan merkitsevän sellaista alistussuhdetta, että uhri ja tekijä eivät voi olla tasaveroisia osapuolia sovittelussa ja sovittelu vaarantaa uhrin turvallisuuden. Myös vapaaehtoissovittelijoiden kykyjen ja asiantuntemuksen riittävyyttä epäillään. Huomioitavaa on, että sovittelulaisissa säädetään, että vain poliisi- tai syyttäviviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä lähisuhdeväkivaltatapauksissa. (Flinck ym. 2011, 44–45; Flinck & Elonheimo 2010; Takala & Mielityinen 2001, 283–284; Takala 1998, 100–101.)

⁴⁸ Tämä siitäkkin huolimatta, vaikka sovittelulain mukaan sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, uhri, poliisi- tai syyttäviviranomainen tai muu viranomainen sekä alaikäisen huoltaja tai muun vajaanvaltaisen edunvalvoja (Iivari 2008, 16). Elonheimon mielestä viranomaisten rooli juttujen ohjaamisessa sovitteluun on Suomessa ylikorostunut. Hänen mukaan yksittäisten virkamiesten asenteet ja työtavat pääsevät muovaamaan sovittelun sovellusalaan epäyhtenäisellä tavalla. Uudessa-Seelannissa vastaava ongelma on Elonheimon mukaan ratkaisu siten, että oikeusviranomaisten pitää lähettää juttu ensimmäiseksi restoratiiviseen menettelyyn. Näin toimimalla käytännöistä ei tule kirjavia eivätkä yksittäiset virkamiehet voi boikotoida restoratiivista oikeutta. (Elonheimo 2010, 69.)

⁴⁹ Sovittelua voidaan luonnehtia rikosprosessille vaihtoehtoiseksi tai sitä täydentäväksi menettelyksi, joka voi korvata oikeudenkäynnin osin tai kokonaan ja johtaa seuraamusluonteiseen toimenpiteistä luopumiseen tai lieventää rangaistusta (Iivari 2008, 19). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että uhri voi luopua asianomistajarikoksessa rangaistusvaatimuksestaan, jolloin syyttäjällä ei ole enää syyteoikeutta, ja asia on rikosoikeudellisesti loppuun käsitelty. Oikeudessa sopimus voidaan puolestaan huomioida rangaistusta mitattaessa. Sovittelu ja siinä saavutettu sopimus eivät kuitenkaan automaattisesti tarkoita syytteistä luopumista ja oikeudenkäynniltä välttymistä - esimerkiksi tekijän aikaisempi syyllistyminen rikkomuksiin vaikuttaa ratkaisuun. (Iivari 2008, 73; S3.)

Ensimmäisen ja varsin alustavan ehdotuksen rikoksentehtäjän ja uhrin sovittelusta yhtenä kriminaalipoliittisena vaihtoehtona esitti kirkon diakoniakeskuksen kriminaaliryhmän sihteerinä Pekka Viirre vuonna 1977. Hän piti Lappeenrannassa kriminaalipoliittisessa seminaarissa puheen osallistuvammasta ongelmanratkaisusta ja välittävämpään kohtaamiseen perustuvasta ei-rankaisesta sosiaalisesta kontrollista. Tämän puheen jälkeen vastaavanlaisia ja täsmällisempiä ehdotuksia ja kannanottoja alkoi kuulua muualtakin - tosin kannanotot olivat vielä varovaisia, sillä radikaalien kannanottojen pelättiin murskaavan koko idean. Myöskään sovittelun käsite ei ollut vielä käytössä. (Järvinen 1993, 30; Iivari 1991, 197.) 1980-luvun alkuun tullessa Viirre teki aloitteen sovittelutoiminnan käynnistämiseksi. Vuonna 1982 Vantaan seurakuntayhtymän diakoniasihteerinä Erkki Jeskanen lähti selvittämään kokeiluprojektin toteuttamista Vantaalla. Yhteistoiminnassa Vantaan diakoniryhmän kanssa Vantaan seurakunnat kutsuivat joulukuussa 1982 alueen oikeus-, poliisi- ja sosiaaliviranomaiset keskustelemaan toiminnan aloittamisesta. Vuonna 1983 sovittelutoiminnan edistäminen otettiin yhdeksi kirkon kriminaaliryhmän toimintatavoitteeksi ja samalla toiminta käynnistyi Vantaalla Vantaan seurakuntien aloitteesta. Toiminta sai nopeasti tukea myös Vantaan kaupungilta, oikeusministeriöltä ja Suomen Akatemialta. Suomen Akatemia rahoitti sovittelutoiminnan käynnistämiseksi Sovitaan – kokeiluprojektia, jonka johtajaksi tuli dosentti Martti Grönfors ja suunnittelijaksi vankilapastorin tehtävästä Juhani Iivari.⁵⁰ Vuoden aikana projektille vakiintui tuki- ja seurantaryhmä, jonka puheenjohtajana toimi Erkki Jeskanen ja, joka koostui käräjäoikeuden, syyttäjän, poliisin, sosiaalitoimen ja kriminaalihuollon edustajista. Ensimmäisen sovittelukurssin jälkeen mukaan tuli myös sovittelijoiden edustus. Heti toiminnan alkaessa alkoi myös vapaaehtoisten sovittelijoiden kouluttaminen. Heidän koulutuksensa aloitettiin seurakuntien ja työväenopiston tuella. Ensimmäinen sovittelijoiden peruskurssi pidettiin syksyllä 1983. Sovittelutoiminta alkoi Vantaan Myyrmäessä tammikuussa 1984. Kolmen vuoden kuluttua Suomen Akatemian rahoituksen päätyttyä Vantaan kaupunki vakinaisti sovittelutoiminnan osaksi sosiaaliviraston työtä. (Mehtonen 2011; Vantaan kaupunki 2008, 4-5; Järvinen 1993, 31–32; Iivari 1991, 197–201.)

⁵⁰ Martti Grönfors oli vuosina 1981–82 ollut vierailevana professorina Uuden Seelannin Victoria yliopistossa ja osallistunut paikallisen sovitteluprojektin käynnistämistä suunnittelevaan työryhmään. Palattuaan Suomeen hän alkoi kartoittaa mahdollisuuksia käynnistää vastaava kokeilu Suomessa. Myöhemmin Grönfors on pyrkinyt osoittamaan sovittelun tavoitteiden yhteyden heimoyhteisölliseen ajatteluun, erityisesti mustalaisten verikosto-oikeuteen. (Iivari 1991, 199.) Juhani Iivari oli puolestaan 1980-luvun alussa ottanut kantaa sovittelun puolesta, sillä hänen mielestään vankila ei ollut oikea ratkaisu rikokseen, vaan seuraamus pitäisi kytkeä välittömästi takaisin tekoon ja sen käytännölliseksi vastineeksi. Myöhemmin Iivarista tuli suomalaisen sovittelun uranuurtaja. (Järvinen 1993, 31–32.) Sovitaan – projekti määriteltiin ”kokeiluksi sovittelujärjestelmän tutkimukseksi, kehittämiseksi ja soveltamiseksi Suomen olosuhteisiin, jonka tarkoituksena oli luoda toimintaedellytykset ja puitteet yhdyskunnissa tapahtuvalla virallisen oikeuslaitoksen ulkopuolella toimivalle määrättyjen rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminnalla” (Iivari 1991, 198). Sovitaan-projektin ohjelma oli avoin kehittämis-ohjelma, jossa todettiin vain harvoja erityisiä päämääriä. Yksi tällaisista oli uhrikompensaation tutkiminen siten, että sovitteluissa pyrittäisiin mahdollisuuksien mukaan rahakorvausten välttämiseen ja työkorvausten järjestämiseen. Näissä ei Iivarin mukaan erityisen hyvin kuitenkaan onnistuttu. (Iivari 1991, 198–199, 234.) Muuten toiminnan organisoimisessa ja kehittämisessä kokeilu onnistui hyvin ja toiminnan soveltaminen suomalaiseen yhteiskuntaan käynnistyi jopa yllättävän nopeasti ja laajasti (Iivari 1991, 234).

Vuonna 1987 sovittelutoiminta laajeni uusille paikkakunnille. Se käynnistettiin ensin suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Espoossa ja Tampereella, joista se myöhemmin levisi muualle Suomeen. Laajentuminen kuntien vapaaehtoisesti rahoittamana toimintana jatkui 1990-luvun puoliväliin saakka. Vuonna 1994 sovittelutoimintaa oli jo yli sadassa kunnassa. Se oli kuntien sosiaalitoimen, nuorisotoimen tai raittiustoimen yhteyteen organisoimaa tai kuntien ostopalveluna yhdistyksiltä ostamaa toimintaa. Valtakunnallisena vastuutahona oli sosiaali- ja terveysministeriö. Kehityksen myötä kirkon asema sovittelun parissa heikentyi, eikä sovittelua esimerkiksi lähdetty aktiivisesti levittämään seurakuntien kautta muualle Suomeen. Myös Vantaalla toiminta eriytyi seurakunnan toiminnasta sosiaali- ja terveysviraston sosiaalihuollon keskitettyihin palveluihin. Joillakin tasoilla yhteistyö vielä jatkui. Esimerkiksi vuonna 1991 itse sovittelutapaamisia pidettiin sovittelutoimistojen ja muiden sosiaalivirastojen tilojen lisäksi tarvittaessa seurakunnan tiloissa.⁵¹ Lisäksi vuonna 2007 Vantaalla toimivaan sovittelun yhteistyöryhmään, jonka tehtävä oli tiedottaa sovittelun sisällöstä ja mahdollisuuksista toimialuillaan sekä edistää yhteistyötä sidostahojen kanssa, kuuluivat edustajat Vantaan seurakuntayhtymästä, mutta tiivistä yhteistyön seurakunnan ja rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminnan välillä ei voida sanoa olleen sitten sovittelun alkuvuosien. (Mehtonen 2011; Vantaan kaupunki 2008, 8, 17; Takala & Mielityinen 2001, 285; Järvinen 1993, 35–50.)

Sovittelu oli pitkään järjestetty eri tavalla eri puolilla Suomea; joko kunnan omana toimintana, yhteistoimintana jonkun toisen kunnan kanssa tai ostopalveluna yhdistyksiltä tai toiselta kunnalta (Iivari 2008, 10). Pyrkimys sovittelun systemaattiseen organisointiin aina lainsäädännön tasolle asti käynnistyi 1990-luvulla. Tähän oli syynä se, ettei väestö ollut yhdenvertaisessa asemassa rikosasioiden sovittelun saatavuuden suhteen, vaikka sovittelun lopputulos pystyi olennaisesti vaikuttamaan asianosaisen oikeusasemaan (Iivari 2008, 3, 9).⁵² Sovittelulain (1015/2005) tullessa voimaan 1.1.2006 sovittelu laajeni koko maan kattavaksi toiminnaksi taaten laadukkaasti tuotetun sovittelupalvelun paikkakunnasta riippumatta.⁵³ Sovittelulain myötä sosiaali- ja terveysministeriöstä on tullut sovittelutoimintaa valtakunnallisesti ohjaava organisaatio.⁵⁴

⁵¹ Haastattelussa tuli ilmi, että näin toimitaan tänäkin päivänä joissain sovittelutoimistoissa. (S4, S8).

⁵² Vuonna 1991 tulivat voimaan uusitut säännökset toimenpiteistä luopumisesta. Niiden esitöissä sovittelu mainittiin yhtenä perusteena toimenpiteistä luopumiselle. Vuonna 1997 sovinto tuli rikoslainsäädännössä yhdeksi syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen perusteeksi. Sovinto on myös säädetty rangaistusta lieventäväksi seikaksi rikoslain yleisiä oppeja koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä. Tämän takia oli tärkeää sekä turvata sovittelupalveluiden valtakunnallinen saatavuus että huolehtia palvelujen laadukkaudesta ja siitä, että sovittelussa noudatetaan yhdenmukaisia menettelytapoja, joissa sovitteluun osallistujien oikeusturva otetaan huomioon (Iivari 2008, 9).

⁵³ Laissa säädetään sovittelutoiminnan hallinnollisesta organisoinnista sekä valtion korvauksesta toiminnan kustannuksiin. Lailla pyritään myös yhdenmukaistamaan sovittelussa noudatettavia menettelytapoja sekä edistämään siihen osallistuvien asiakkaiden oikeusturvan riittävää huomioimista sovittelua toteutettaessa (Iivari 2008, 15).

⁵⁴ Monissa muissa maissa sovittelutoiminnan on mielletty kuuluvan oikeusministeriön alaan toisin kuin siis Suomessa, jossa sovittelutoiminta nähdään osaksi sosiaalitoimintaa. (Elonheimo 2010, 30.)

Tällä hetkellä Suomessa on 39 sovittelutoimistoa. (Stakes 2011.) Sovittelutoimistot on organisoitu hyvin kirjavasti; osa sovittelutoimistoista toimii kunnallisella pohjalla ja osa yhdistyspohjalla niin, että niillä on toimeksiantosopimus valtion kanssa.⁵⁵ Kirjavuus johtuu pitkälti siitä, että sovittelulain tullessa voimaan sovittelutoimistot muodostettiin eri tavoin: osa kunnista teki toimeksiantosopimuksia jo olemassa olevien palveluntuottajien kanssa, osa kilpailututti palveluntuottamisen ja osalla kunnista oli jo pitkäaikaista kokemusta sovittelupalvelusta. (S4, Iivari 2008, 10). Sovittelutoimistot myös eroavat hyvin suuresti keskenään. Ensinnäkin ne eroavat yksiköiden koon suhteen; ne voivat olla yhden hengen, kolmen hengen tai jopa yhdentoista hengen toimistoja. Lisäksi toimintakentät, eteen tulevat ongelmat ja asiat ovat hyvin erilaisia riippuen siitä missä päin Suomea ja minkä kokoisessa yksikössä toimitaan. Kaikki tämä hankaloittaa sovittelutoimistojen yhtenäisten toimintakäytäntöjen luomista. Toisaalta sovittelutoimistojen edustajat ympäri Suomea pohtivat paljon yhdessä sovitteluun liittyviä asioita, ja sitä voidaan pitää hyvin verkostoituneena. (S4, S5). Vuonna 2011 rikos- ja riita-asioiden sovittelijoiden määrä oli 1284 henkilöä. Sovittelutoimistot saivat soviteltavakseen yhteensä 13 240 tapausta, joista rikostapauksia oli 12 895 kappaletta⁵⁶ ja riita-asioita 345 kappaletta. Vuodesta 2010 vuoteen 2011 sovittelun tapausmäärät olivat kasvaneet 7,5 prosenttia.⁵⁷ (Flinck ym. 2012)

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu, kuten muutkin sovittelun työmuodot, pohjautuvat restoratiiviseen oikeuteen.⁵⁸ Restoratiivisen oikeuden yleisesti hyväksytyyn määritelmän mukaan restoratiivinen oikeus on prosessi, jonka avulla nimenomaisen rikoksen⁵⁹ osapuolet yhdessä ratkaisevat, kuinka he käsittelevät rikoksen jälkiseuraukset sekä sen tulevaisuuden seuraamukset (Marshall 1999, 5). Restoratiivisen oikeuden termi tuli ensimmäistä kertaa esille rikosoikeuden kirjallisuudessa ja käytännön harjoittamisessa 1970-luvulla.⁶⁰ Kuitenkin

⁵⁵ Yhdistyspohjalla sovittelua järjestävät esimerkiksi setlementtiyhdistykset ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Aluehallintovirastot ovat velvollisia järjestämään sovittelutoiminnan niin, että sovittelupalvelua on saatavissa asianmukaisesti maan kaikissa osissa. (Stakes 2011.)

⁵⁶ Vuonna 2011 sovitteluun ohjatuista rikostapauksista 52 prosenttia oli väkivaltarikoksia, joista 15 prosenttia oli lähisuhdeväkivaltatapauksia. (Flinck ym. 2012.)

⁵⁷ Tähän liittyen Elonheimo tosin huomauttaa, että vaikka sovitteluun ohjattujen juttujen määrä onkin kasvanut etenkin sovittelulain säätämisen jälkeen, sovittelulla on edelleen varsin marginaalinen asema suomalaisessa rikosoikeusjärjestelmässä, ja sovittelun kohteena ovat vain harvat ja korostuneesti lievät ja nuorten rikokset (Elonheimo 2010, 31). Esimerkiksi vuonna 2011 sovitteluun tulleet 12 895 tapausta vastaa noin kahta prosenttia kaikista rikoslakirikoksista. (Flinck ym. 2012).

⁵⁸ Restoratiivisesta oikeudesta (*restorative justice*) käytetään suomeksi myös nimitystä korjaava oikeus. Kuten Gavrielides toteaa, restoratiivisen oikeuden käytäntöjä voidaan rikosoikeuden lisäksi käyttää esimerkiksi naapurikiistoissa, yhteisökonflikteissa, koulussa, avioerotilanteissa ja perhesovittelussa (Gavrielides 2007, 29). Elonheimon mukaan muita restoratiivisen oikeuden ilmentymiä Suomessa ovat etenkin läheisneuvonpito, monikulttuurinen sovittelu ja koulusovittelu (Elonheimo 2004, 179).

⁵⁹ Englanniksi määritelmässä käytetään termiä *offence*, jolla voidaan rikoksen lisäksi viitata rikkomukseen, loukkaukseen tai muuhun pahaan tekoon. Yksinkertaistamisen vuoksi käytän tässä termiä rikos.

⁶⁰ Restoratiivinen oikeus alkoi todenteolla vallata alaa kansainvälisesti rikosoikeuden kentällä 1990-luvulla. (Iivari 2010, 59; Braithwaite 2002, 8.) Restoratiivisessa oikeudessa rikosta ei ensisijaisesti nähdä lakien rikkomisena, vaan yksityisten ihmisten ja konkreettisten suhteiden loukkaamisena. Kun rikosoikeuden tavoite on ennen kaikkea rangaista rikollisesta teosta, restoratiivinen oikeus pyrkii korjaamaan vahingot, joita rikoksesta on aiheutunut sekä uhrille, yhteiskunnalle että rikoksentakijälle itselleen ja edustaa näin vaihtoehtoista tapaa käsitellä rikoksia. (Iivari 2007, 22–23; Elonheimo 2002.)

monien tutkijoiden mielestä restoratiivisen oikeuden käsitteen juuret ovat ikivanhat juontuen useimpien perinteisten yhteisöjen tapoihin ja uskontoihin.⁶¹ (Braithwaite 2002, 3-8; Hadley 2001a.)

Restoratiivisen oikeuden nähdään parhaiten toteutuvan fasilitatiivisessa eli mahdollistavassa sovittelussa, johon konfliktin osapuolet osallistuvat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti.⁶² Osapuolten asema konfliktinratkaisussa on aktiivinen ja tärkeä, he ovat prosessin keskipisteessä - tekijä ei ole passiivinen rangaistuksen kohde eikä uhri ole pelkkä todistaja. Restoratiivisen prosessin keskeisinä arvoina ovat kunnioitus, suvaitsevaisuus, myötätunto, luottamus ja anteeksianto. Keskeisellä sijalla prosessissa on tunteiden käsittely ja moraalinen pohdinta. Tasavertainen vuorovaikutus, kuunteleminen ja avoin dialogi rohkaisevat asianosaisia puhumaan rehellisesti sekä lisää tunnetta oikeudenmukaisuudesta, vähentää osapuolten tuntemaa katkeruutta ja parantaa ihmisten välisiä suhteita. (Elonheimo 2004, 181–183; Elonheimo 2003.)

Sovittelussa rikoksen tekijä ja uhri kohtaavat kahden koulutetun ja puolueettoman sovittelijan kanssa.⁶³ Ennen osapuolten yhteistapaamista sovittelijat voivat keskustella heidän kanssaan erikseen. Sovittelun kuluessa voidaan tarpeen mukaan siirtyä myös takaisin

Keskeistä on osapuolten ehdoilla tapahtuva ongelmanratkaisu, jossa otetaan huomioon myös oikeuslaitoksen odotukset. Suomessa keskustelu restoratiivisesta oikeudesta on käynnistynyt hitaasti eikä lakimieskoulutuksessakaan restoratiivisella oikeudella ja sovittelulla sen käytännön ilmentymänä ole ollut kovin vakiintunutta asemaa (Elonheimo 2010, 32). Tämä aiheuttaa epätietoisuutta siitä, miten oikeusjärjestelmä ja sovittelu toimivat käytännössä rinnakkain. Esimerkiksi vakavien rikoksien sovitteluun liittyen keskeinen kysymys ei ole se, voidaanko niitä sovittaa, vaan se, saadaanko niitä sovittaa. (Elonheimo 2010, 70; Iivari 2010a.)

⁶¹ Laajoihin antropologisiin lähteisiin nojaten restoratiivisten menetelmien nähdään olleen vallitseva konfliktinratkaisumenetelmä ennen modernin yhteiskunnan syntymistä. Tällöin yhteisöt sitoivat yksilöt hyvin tiukasti osaksi sosiaalista ryhmää ja käsittelivät konfliktit pääasiassa sovittelun ja korvauksen kautta. Jotkut restoratiivisen oikeuden kannattajat, kuten John Braithwaite viittaa näihin "alkuperäisiin restoratiivisiin lähestymistapoihin" antropologisina universaaleina. Kaikkein ilmeisimmäksi monista restoratiivisen oikeuden alkuperäisistä tarinoista on sanottu modernin restoratiivisen menetelmän erottamatonta yhteyttä alkuperäiskulttuureihin. Restoratiivisten menetelmien uudelleen tuleminen historian nähdään alkavan Uuden-Seelannin maoreista ja Australian aboriginaaleista sekä Kanadan ja Yhdysvaltojen alkuperäiskansoista. Pohjois-Amerikan, Afrikan ja Australaasian alkuperäiskansat ovat käyttäneet suhteellisen epävirallisia, yhteisöllisiä prosesseja, joihin ei ole kuulunut tarkoituksellista ja virallista kivun, eristämisen ja nöyryyttämisen määräämistä laittaakseen rikosentekijän vastuuseen teoistaan yhteisölle. Tyypillisesti nämä epäviralliset prosessit ovat pitäneet sisällään yhteisön jäsenten, rikosentekijän ja uhrien tapaamisia, joissa tietojen kokoamisen, syyttämisen, tunnustamisen, korvauksen, katumuksen ja sovinnon kautta on ratkaistu rikokseen liittyvät ongelmat, ja jonka jälkeen rikosentekijä on uudelleen integroitu osaksi yhteisöä. Nämä alkuperäiskansojen konfliktinratkaisumenetelmät ovat inspiroineet ja vaikuttaneet restoratiivisten menetelmien kehittämiseen, ja tuoneet niitä aiempaa yhteisöllisempään suuntaan. (McLaughlin ym. 2003, 2; Braithwaite 2002, 3-8; Brunk 2001, 32; Marshall 1999, 7.) Tämän historian myötä restoratiivisen oikeuden menetelmiä ei nähdä myöskään ainoastaan länsimaalaisiin käsityksiin pohjautuvina menetelminä, mikä helpottaa niiden soveltamista laajasti eri kulttuurien parissa. (Ammar 2001, 162.)

⁶² Fasilitatiivisessa sovittelussa pyritään saamaan esiin osapuolten todelliset intressit ja sovittamaan niitä yhteen (Ervasti 2001, 30).

⁶³ Parityöllä varmennetaan sovittelijoiden tasapuolisuus ja puolueettomuus. Yleensä pyritään siihen, että sovittelijat edustavat molempaa sukupuolta, jotta eri näkökulmat tulevat sovittelussa edustetuksi (Iivari 2007, 26). Sovittelussa esiin tulevat asiat ovat luottamuksellisia ja sovittelijoita sitoo vaitiolovelvollisuus (Iivari 2007, 28).

luottamuksellisiin erillistapaamisiin, jos tunteet ovat saaneet sovittelun kannalta negatiivisen ylivallan tai on ilmeistä, että osapuoli on jäänyt alakynteen tai ei ole riittävän selvästi kyennyt tuomaan esille omia näkemyksiään yhteistapaamisessa. Käytännössä ennakkotapaamisia ei kuitenkaan juuri hyödynnetä, vaan sovittelijoilla on useimmiten tapana sopia käytännön järjestelyistä puhelimitse ennen yhteistapaamista. (Elonheimo 2010; Mielityinen 1999.) Itse sovittelu tapahtuu yleensä yhden tapaamiskerran aikana. Yhteistapaamisessa käydään läpi tapahtunutta ja sen aiheuttamia tunteita. Osapuolet voivat purkaa tapahtuneen aiheuttamia vihan, pelon, ahdistuksen ja koston tunteita. Tunteiden purkamisen avulla sekä uhri että tekijä saavat mahdollisuuden päästä tapahtuman yli.

[K]ohtaaminen, että sä istut saman pöydän ääressä sen kanssa...kasvokkain, että sehän on...eräänlaista vastuunottoa, et sä niin kuin antaudut siihen tilanteeseen, että sä tulet ja monellehan se on aikamoinen kynnyks... (S2)

Ihannetapauksessa sovittelussa osapuolet käyvät vapaamuotoisessa keskustelussa läpi sen, mitä rikos on heille merkinnyt. Ensin keskustellaan rikoksesta ja sen seurauksista, ja sen jälkeen siitä, miten vahingot voitaisiin korvata, pitäisikö teosta lisäksi rangaista ja, miten uudet rikokset voitaisiin ehkäistä. Tekijä myöntää tekonsa, katu, pyytää anteeksi ja lupaa korjata aiheuttamansa vahingot. Keskustelussa kunnioitetaan ja kuunnellaan molempia osapuolia. Rikos tuomitaan moraalisesti, mutta rikoksen tekijää ei hylätä. Tavoitteena on päästä ratkaisuun, joka tyydyttää molempia osapuolia ja syntyy osapuolten ehdoilla. Sovittelussa tehdään kirjallinen sopimus siitä, miten rikoksentekijä korvaa aiheuttamansa vahingon rikoksen uhrille. Sovittelijat auttavat sopimuksen tekemisessä, valvovat sen kohtuullisuutta sekä seuraavat sopimuksen toteutumista. (Mehtonen 2011; Elonheimo 2003; Elonheimo 2002.)

Kuten sovittelua konfliktinratkaisutapana yleisesti, myös suomalaista rikos- ja riita-asioiden sovittelua määrittelee vahvasti vapaaehtoisuus. Vapaaehtoisuus ensinnäkin siten, että koko sovitteluprosessi on osapuolille vapaaehtoinen, jonka seurauksena kumpikin osapuoli voi milloin tahansa prosessin aikana peruuttaa suostumuksen sovitteluun, jolloin sovittelu välittömästi keskeytetään. (Iivari 2008, 15.) Lisäksi sovittelun vapaaehtoisuus näkyy siinä, että sovittelijoina toimivat vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelu on ammatillisesti johdettua vapaaehtoistoimintaa, ja varsinaisen sovittelun hoitavat yleensä tehtävään koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijoiden vapaaehtoisuudella halutaan korostaa sovittelun erillisyyttä viranomaistoiminnassa ja yhteyttä kansalaisyhteiskuntaan.⁶⁴ Sovittelijat edustavat asuma-alueensa väestöä koulutettuina vapaaehtoistyöntekijöinä eivätkä ole

⁶⁴ Sovittelun vapaaehtoisuus liittyy Iivarisen mukaan rikossovittelun historiallisiin lähtökohtiin Suomessa, jolloin rikosoikeusjärjestelmän tunnettu kansainvälinen kriitikko Nils Christie vaati konfliktien palauttamista kansalle, jotta tavalliset ihmiset saadaan ratkomaan toistensa ongelmia virallisjärjestelmän sijasta (Iivari 2010a). Vapaaehtoisen sovittelijan toivotaankin vertaisena kansalaisena rohkaisevan osapuolia käsittelemään rikostaan tai riitaansa itse eikä odottamaan ulkopuolista ratkaisua (Takala & Mielityinen 2001, 287).

sovittelijana työ- tai virkasuhteessa.⁶⁵ (Iivari 2008, 19.) Laaja vapaaehtoisuus tarvitsee kuitenkin rinnalleen sovittelutoimiston ammattihenkilöstön ohjauksen, joka käytännössä tiiviisti ohjaa vapaaehtoisia koko ajan ja pyrkii takaamaan sovittelun laadukkuuden. (S4, S7). Tutkimukseen haastateltujen sovittelijoiden mukaan koko sovitteluprosessin ajan on tärkeää korostaa, että sovittelu on vapaaehtoista sekä osapuolille että sovittelijoille. (S7, S8, S6, S4, S3). Tämä lisää heidän mukaansa myös sovittelumotivaatiota:

[K]oko ajan korostaa sitä, että tää on vapaaehtoista kaikille teille ja tää on meille sovittelijoilla vapaaehtoista myös, niin tavallaan se tuo yllättävällä tavalla siihen motivaatiota lisää, että kuka tahansa voi kävellä millä tahansa hetkellä pois ja käytännössä kukaan ei ole koskaan ainakaan multa kävellyt, että ne halua viimeiseen asti yrittää vaikka alussa voi olla vaikka mitä aggressioita siinä läsnä. (S7)

Yksi hämmentävä seikka on sovittelun kutsuminen rikos- ja riita-asioiden sovitteluksi. Sovittelulaisissa määritellään, että sovittelussa voidaan käsitellä rikosasioiden lisäksi myös sellaisia riita-asioita, joissa ainakin yksi osapuoli on yksityinen henkilö ja, jos riita on sen kohde sekä asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen vähäinen.⁶⁶ (Iivari 2008, 6.) Sovittelutoimiston tehtävään kuuluu arvioida, onko tietyn riita-asian käsittely sovittelussa mahdollista. Luonteeltaan riidan tulee olla vähäinen, sillä laajojen riitojen sovitteluun ei ole olemassa resursseja. Riidan arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös vapaaehtoisten sovittelijoiden asiantuntemus, sillä jotkut riidat voivat olla liian monitahoisia vapaaehtoisten sovittelijoiden soviteltaviksi (S4, S5). Tutkimus riita-asioiden sovittelusta on hyvin vähäistä, siitä olemassa oleva tieto perustuu vuosittaisiin tilastoihin. Näiden tilastojen mukaan vuoden 2011 aikana riita-asioita tuotiin sovitteluun reilu kaksi prosenttia kaikista sovitteluun tulleista tapauksista. (Flinck ym. 2012.) Tässä ei ole tapahtunut sovittelun historian aikana muutosta, sillä 1990-luvun alussa riita-asioiden osuus oli vain prosentti. (Järvinen 1993, 68.)

Sovittelijoiden haastattelut vahvistivat käsitystä siitä, että riita-asioiden määrä sovitteluista on todellakin pieni, sovittelutoimistoista riippuen 1-3 prosentin luokkaa kaikista sovitteluista. Esimerkiksi erään suuren sovittelutoimiston 1 000 jutusta 12 juttua oli riita-asioita. Haastateltavien mukaan soviteltavaksi tulevat riidat ovat monesti luonteeltaan pitkäikäisiä ja niihin on jo kokeiltu erilaisia ratkaisuyrityksiä. Sovitteluun tuleminen koetaan viimeisenä ratkaisukeinona. Tämän myötä riita on yleensä jo niin kärjistynyt, että sovittelussa on vaikea tehdä enää mitään riidan sovitteluksi. Jotkut sovittelijat kokivat myös riita-asioiden sovittelua haittaavan sovitteluun vahvasti kuuluva osapuolten vapaaehtoisuus, sillä harvoissa riita-asioissa molemmat osapuolet ovat halukkaita sovitteluun. Haastateltavat halusivat riita-asioita enemmän soviteltaviksi, mutta riita-

⁶⁵ Sovittelijat eivät siis saa työstään palkkaa, mutta yleensä heille maksetaan pieni kulukorvaus (Takala & Mielityinen 2001, 287).

⁶⁶ Näin ollen esimerkiksi kahden yhtiön väliset riidat rajautuvat sovittelun ulkopuolelle (Iivari 2008, 6).

asioiden päätyminen sovittelutoimistoihin soviteltaviksi koettiin haasteellisena. Kuten aiemmin tuli esille, huomattavan suuri osa kaikista tapauksista oli tullut sovitteluun esitutkinnan kautta.⁶⁷ Poliisilla on rikosasioissa velvollisuus tarjota sovittelun mahdollisuutta, mutta riita-asioissa ihmisten pitäisi itse osata ottaa yhteyttä sovittelutoimistoon. (S5, S6, S4, S3, S8).

Muistan että yhden kerran mä olin iltapäivystäjänä täällä...niin yks rouva tuli kadulta, että hänellä olis riita-asia. Että mä ilahduin ihan hirveesti. Että ei siitä sopimusta tullut, mutta mä sanoin, että näin tämän homman pitäisi toimia. (S6)

Useimpien haastateltavien mielestä syy siihen, miksi riita-asioita ei tule sovitteluun, on epätietoisuus koko sovittelutoiminnasta ja sen mahdollisuuksista. Tietoisuus sovittelupalvelusta ja siitä, että kuka tahansa voi pyytää sovittelua, on kovin vähäistä. Sovittelijat toivoivat tietoisuuden lisääntyvän niin, että ihmiset osaisivat ottaa heihin yhteyttä myös riidoissaan. Myös Henrik Elonheimon mielestä riita-asioiden sovittelua tulisi lisätä, koska riita-asioissa oikeussuojan hakeminen on hyvin kallista. Jos sovittelua ei ole tarjolla, on vaarana, että turvaututaan epärakentaviin konfliktinratkaisutapoihin, kuten ongelman sietämiseen, toisen osapuolen välttämiseen tai väkivaltaan. (S5, S6, S4, S3, S8; Elonheimo 2010, 70.) Lisäksi Elonheimon mukaan voidaan kysyä, kuinka tiukkaa erottelua rikosten ja riitojen välillä ylipäätään tarvitaan; voitaisiinko sovittelun kohteena nähdä rikosten ja riitojen sijaan konfliktit? (Elonheimo 2010, 70).

Tiedon puute sovittelusta on ongelma myös rikosasioiden puolella. Haastattelujen mukaan monella on virheellinen mielikuva siitä, että sovittelu koskee ainoastaan nuoria ja nuorten tekemiä vahingontekoja.⁶⁸ Esimerkiksi yhden haastatteluissa esille tulleen sovittelutoimiston asiakaskunnasta yli puolet oli jo vuosien ajan ollut täysi-ikäisiä. Samaisessa sovittelutoimistossa oli viime vuosina myös soviteltu kymmeniä eri rikosnimikkeitä ja soviteltavissa rikoksissa oli ollut kyse jopa tuhansien eurojen korvaussummista. (S4). Myös tilastojen mukaan vuonna 2011 sovitteluun osallistuneista rikosten ja riita-asioiden tekijöiksi epäillyistä vajaa puolet, 45 prosenttia oli alle 21-vuotiaita. Lisäksi sovittelun piirissä vuonna 2011 käsitellyt teot kohdistuivat selvästi aikuisväestöön. (Flinck ym. 2012.) Sovittelutoimistot kokevat sovittelusta tiedottamisen hankalaksi, vaikka kyseessä onkin kaikkien kansalaisten lakisääteinen oikeus. Sovittelutoimistojen pitää markkinoida toimintaansa sekä yhteistyökumppaneilleen kuten poliisilaitokselle, syyttäjävirstolle ja kuntien sosiaalitoimille että tavalliselle kansalaisille vierailuiden, tiedotteiden, tapahtumien

⁶⁷ Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että syyttäjät ja poliisi lähettävät sovittelutoimistoon yleensä esitutkintapöytäkirjan tiedusteltuaan osapuolten halukkuutta sovitteluun, jonka jälkeen sovittelutoimistosta otetaan yhteyttä rikoksen osapuoliin sovitteluprosessin käynnistämiseksi. Syyttäjälle tiedotetaan sovitteluprosessin lopputuloksesta (Takala & Mielityinen 2001, 286.)

⁶⁸ Kuten Juha-Pekka Takala ja Ida Mielityinen ovat tuoneet esille, sovittelulla on ollut ja on edelleen vahva kytkentä lastensuojelullisiin tavoitteisiin ja nuorisotyöhön sekä sosiaalityöhön ylipäätään. Rikosten sovittelun on oletettu olevan tuloksellisinta lasten ja nuorten kohdalla, jotta orastava rikosura voitaisiin katkaista. (Takala & Mielityinen 2001, 286.)

ja median kautta. Rajallisten resurssien puitteissa markkinointi kohdistuu etenkin rikosten sovittelun yhteistyökumppaneihin. (S5, S8, S4). Tieto sovittelun mahdollisuudesta ei siis näytä saavuttavan ihmisiä, vaikka Juhani Iivarin mukaan suomalainen sovittelujärjestelmä onkin kansainvälisesti vertailtuna yksi kehittyneimmistä ja vakiintuneimmista, ja sovittelua käytetään rikosasioiden yhteydessä suhteellisen runsaasti muihin maihin verrattuna. (Iivari 2008, 13.)

3.2 Kirkon maahanmuuttajatyö

Maahanmuuttajatyö kirkon parissa alkoi virallisesti vuonna 1986, kun Helsingin hiippakunta nimesi ensimmäisen pakolaistyön sihteerinsä. Jo tätä ennen kirkon parissa oli tehty maahanmuuttajatyötä etenkin pääkaupunkiseudulla vuonna 1979 Suomeen saapuneiden venepakolaisten parissa. Työ oli vahvasti ruohonjuuritason työtä eli yksittäisten pakolaisten konkreettista auttamista käytännön asioissa. (Koistinen 2004, 2.) Kun hiippakunnan pakolaistyöntekijä aloitti virassaan vuonna 1986, kirkon pariin saatiin ensimmäistä kertaa henkilö, joka pystyi ottamaan vastuulleen seurakuntien työntekijöiden informoimisen uudesta tarpeesta ja toimintamahdollisuuksista sekä kouluttamaan heitä uudessa tehtävässä. Hänen työnkuvaansa kuului seurakuntien työntekijöiden kouluttaminen maahanmuuttajien kohtaamiseen ympäri Suomea. Helsingin hiippakunnan pakolaistyöntekijä toimi asiantuntija myös valtionhallinnon ja kaupunkien pakolaistyön koulutuksissa ja yhteistyöneuvotteluissa. Hiippakunta järjesti myös sairaaloiden lääkäreille ja hoitohenkilökunnalle koulutusta vieraasta kulttuurista tulevan potilaan kohtaamiseen ja hoitamiseen. (Koistinen 2004, 4.) Aluksi toiminnasta puhuttiin kirkon parissa venepakolaistyönä, josta nimitys muuttui pakolaistyön kautta pakolais- ja maahanmuuttajatyöksi. Tämän jälkeen nimitys muuttui maahanmuuttajatyöksi, mutta nykyisin käytetään myös nimityksiä vieraskielinen seurakuntatyö tai monikulttuurinen työ. (Koistinen 2004, 2.)

Laajemmin maahanmuuttajatyö sai alkunsa paikallistasolla seurakunnissa 1990-luvun alussa, jolloin seurakunnissa ryhdyttiin nimeämään maahanmuuttajatyöstä vastaavia työntekijöitä vastauksena maahanmuuttajien merkittävän lisääntymisen tuomiin haasteisiin. (K13, K8, K7, K1). Monilla paikkakunnilla seurakunnat olivat merkittävässä asemassa ensimmäisten maahanmuuttajien vastaanottamisessa ja kotouttamisessa. Seurakunnat järjestivät maahanmuuttajille suunnattuja koulutuksia ja tilaisuuksia sekä antoivat kerhotiloja maahanmuuttajaryhmien käyttöön. (K7, K13, K8, K14).

Mä tein sitä kansainvälistä diakoniaa silloin 90-luvun alussa. Täällä ei ollut silloin vielä sosiaalitoimessa esimerkiksi yhtään maahanmuuttajalle nimettyä sosiaalityöntekijää eikä mitään muuta tahoja kuin seurakunta ja [paikallinen] Punainen risti, jotka sitten yhdessä tekivät ja meillä oli sitten vähän enemmän voimavaroja ja rahaa kuin Punaisen ristin paikallisyhdistyksellä, että täällä

me sitten käytännössä järjestettiin sitä ystäväpalvelukoulutusta ja tapahtumia ja ihan kaikkia laidasta laitaan. (K13)

...[K]un tänne ruvettiin ottamaan pakolaisia vastaan vuonna 90, kun [kaupungin maahanmuuttajapalvelujen] toimisto on perustettu, niin meillä [seurakunnalla ja kaupungin maahanmuuttajapalveluilla] oli vielä ne toimipisteet vierekkäin...ja me aloitettiin se silleen, että me tehtiin sitä työtä aika yhdessäkin...Ja me aloitettiin silloin seurakuntana, että me pidettiin asukasiltoja...me aloitettiin leirit silloin heti ja sitten oli kontakti koko ajan näihin kaupungin työntekijöihin ja me tehtiin yhteisiä kotikäyntejä ja me oltiin kyllä todella tiiviissä yhteistyössä. Että aloitettiin [x-maalaisten] kanssa se alkuvastaanotto silloin ja...meidän tällaisessa maahanmuuttajakiryhmässä oli heti pakolaisia mukana...Me pidettiin sitten kaikenlaisia infotilaisuuksia ja sitten just niitä asukasiltoja ja sitten me ruvettiin pitämään niitä leirejä heti eka kesästä. (K8)

1990-luvun puolessa välissä kirkko, ja etenkin diakonia, kohtasi suuren haasteen, kun laman vaikutukset alkoivat näkyä suomalaisessa yhteiskunnassa. Diakonian asiakaskontaktit lähtivät kasvuun vuonna 1994 ja jatkoivat kasvuaan aina vuoteen 1998 asti, jääden tämänkin jälkeen aikaisempaa korkeammalle tasolle. Esimerkiksi vuosina 1996–1999 diakonian asiakasmäärät nousivat sadallatuhannella verrattuna aikaisempiin vuosiin. (Grönlund ja Hiilamo 2005, 100; Kettunen, 2001, 117.) Laman mukanaan tuomilla haasteilla oli kokonaisvaltaisia vaikutuksia etenkin diakoniatyöhön, mikä vaikutti myös resursseihin kohdata maahanmuuttajia ja monikulttuurisia kysymyksiä. Silti toiminnan kehittämiseen pyrittiin etenkin pääkaupunkiseudulla niissä seurakunnissa, joiden alueella oli runsaasti maahanmuuttajia. Jotkut seurakunnat erikoistuiivat tietyistä maista tuleviin maahanmuuttajiin sen mukaan, mistä päin alueella asuvat maahanmuuttajat olivat kotoisin. (Koistinen 2004, 5.) Keskushallinnon tasolla vuonna 1989 Kirkon Ulkomaanavun yhteyteen oli perustettu pakolaistyönsihteerin tehtävä, johon palkkaus tuli Kirkkohallitukselta. Vuonna 1999 nimike muuttui Kirkon maahanmuuttajatyön sihteeriksi.⁶⁹ Kirkkohallituksessa toimivan maahanmuuttajatyön sihteerin tehtävään kuuluu koordinoida kirkon maahanmuuttajatyön toimintaa ja luoda sille yleisiä linjauksia.

Kirkon nelivuotiskertomuksessa *Monikasvoinen kirkko*, joka kuvaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa vuosina 2004–2007, maahanmuuttajatyö sijoittuu osaksi diakonia- ja yhteiskunnallista työtä. Maahanmuuttajatyön tarkoituksena on kutsua seurakunnan yhteyteen muualta Suomeen tulevia ja edistää myönteistä monikulttuurista asenneilmastoa alueellisesti ja yleensä suomalaisessa yhteiskunnassa. Työn puitteissa seurataan aktiivisesti maahanmuuttoa ja etnistä tasa-arvoa koskevien lakien ja

⁶⁹ Vuonna 2001 toteutetun organisaatiouudistuksen myötä Kirkon maahanmuuttajatyön sihteeri muutti Kirkon Ulkomaanavusta Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston yhteyteen (Koistinen 2004, 5).

toimintasuunnitelmien toteuttamista sekä tarvittaessa otetaan kantaa maahanmuuttajia koskeviin asioihin. (Monikasvoinen kirkko 2008, 190.) Monikulttuurisen työn tarve alkaa jo näkyä koko kirkon strategiassa sekä seurakuntayhtymien ja suurempien seurakuntien tasolla. Kirkon omassa piirissä tehdään jatkuvasti vaikuttamistyötä maahanmuuttajatyön osalta ja seurakunnille tarjotaan henkilöstökoulutusta, konsultaatiota sekä työyhteisön kehittämistä maahanmuuttajatyön saralta.⁷⁰ Kirkon maahanmuuttajatyön verkkosivuilta on löydettävissä koulutusmateriaalia ja Kirkkohallitus on laatinut useita ohjeistuksia maahanmuuttajien kohtaamisesta. (Laihia 2011; Suomen ev. lut. kirkko 2011b; Migrant Church 2011; Meidän kirkko 2007; Kirkkohallitus 1999.)

Kirkkohallituksen tehtävänä on huolehtia paikallisseurakuntien maahanmuuttajien parissa tehtävän työn koordinoinnista ja koulutuksesta, mutta paikallisseurakunnat ovat avainasemassa itse maahanmuuttajatyössä. Kirkon piirissä ei ole olemassa kattavaa tilastoa niistä työntekijöistä, jotka tällä hetkellä tekevät työtä maahanmuuttajien parissa. Kirkon maahanmuuttajatyön sihteerin Marja-Liisa Laihian arvion mukaan kokoaikaisia maahanmuuttajatyöntekijöitä on 10–15 henkilöä ja muun työn ohessa maahanmuuttajatyötä tekeviä ainakin 200 henkilöä.⁷¹ (Laihia 2011.) Maahanmuuttajatyö on järjestetty seurakunnissa eri tavoin: työ on joko määrätty hoidettavaksi kokonaisuudelle tiimille, kansainväliseen työhön erikoistuneelle viranhaltijalle tai yksittäiselle diakonille tai papille muun viranhoidon ohella. Seurakunnissa, joiden alueella ei ole merkittävästi maahanmuuttajia, maahanmuuttajatyötä ei ole määritelty kenenkään vastuualueeksi.⁷² (Laihia 2011.) Myös haastatteluissa esille tulleissa seurakunnissa maahanmuuttajatyö oli järjestetty monin eri tavoin:

Meillä on diakoniakeskus, niin siellä on varmaan ollut jo [monia vuosia] tämmöinen maahanmuuttajatyöntekijä, joka on sitten kaikkien seurakuntien ihmisten asioiden kanssa, että kun sitä on varmaan ollut niin vähän periaatteessa sitä tarvetta ja sitä osaamista ja se on sitten keskitetty sinne, mutta nyt sitten on vähitellen seurakuntiin siirtynyt...[Joissakin] seurakunnassa ei ole tehty mitään systemaattista, että ois tehty jotain viikkotoimintaa, mutta [toisissa] seurakunnissa on sitä jonkun verran tehty, mutta että jossain seurakunnissa ei sitten asu maahanmuuttajia seurakunnan alueella. (K2)

⁷⁰ Kirkon nelivuotiskertomuksen 2004–2007 mukaan monikulttuurisuuteen liittyvää koulutusta oli järjestänyt 13 prosenttia seurakunnista. Koulutuksen järjestäminen oli ollut selvästi yleisintä suurissa seurakunnissa. (Monikasvoinen kirkko 2008, 191).

⁷¹ Laihian mukaan työntekijöiden toimenkuvien suuren kirjon takia on vaikea määrittellä, kuinka monta prosenttia kunkin työntekijän toimenkuvasta on maahanmuuttajatyötä (Laihia 2011).

⁷² Vuonna 2007 neljäosalla kaikista seurakunnista oli nimetty vastuuhenkilö tai – tiimi maahanmuuttajatyöhön. Vastuuhenkilön tai – tiimin nimeäminen yleistyi seurakunnan väkiluvun kasvaessa; kun vain viidessä prosentissa alle 4 000 hengen seurakunnista oli nimetty vastuuhenkilö tai – tiimi maahanmuuttajatyöhön, niin yli 12 000 hengen seurakunnista sellainen oli kahdessa kolmasosassa. (Monikasvoinen kirkko 2008, 190).

Tälläkin hetkellä on paikallisseurakunnissa aina nimetty se vastuhenkilö, se voi olla pappi tai diakoni, mutta jokaisessa seurakunnassa on yksi, joka tekee oman työnsä ohella. Tällä hetkellä on aika hyvät valtuudet tehdä sitä työtä. (K12)

...[A]lunperin diakoniatyö otti vastuulleen tämän [maahanmuuttajatyön] ja järjesti tilaisuuksia. Sitten tuli vähän sitä, että he kokivat sen liian vaativaksi ja raskaaksi ja tästä on noin kuusi tai seitsemän vuotta, kun diakonityöntekijät halusivat sen päävastuun siirtää lähetyssihteerille ja sekään ei oikein sitten kyllä toiminut. Että tokihan [diakonityöntekijöille] tulee näitä maahanmuuttajia asiakkaaksi ja ihan aktiivista työtä on ollut koko ajan, mutta kun aikaisemmin diakoniatyö järjesti tämmöisiä kutsutilaisuuksia leirikeskukseen, niin sen jälkeen, kun se vastuu siirrettiin, se käytännössä loppui. (K10)

Kirkon maahanmuuttajatyöhön osallistuu maahanmuuttaja-termin alaisuudessa erilaisia maahanmuuttajaryhmiä, jotka eroavat toisistaan lähtökohdiltaan, taustoiltaan ja tarpeiltaan huomattavasti. Eri maahanmuuttajaryhmät voidaan jaotella seuraavasti: a) pakolaiset ja turvapaikanhakijat, b) avioliiton kautta tulleet maahanmuuttajat, c) työperäiset maahanmuuttajat, d) paluumuuttajat, etenkin inkeriläiset ja e) kansainväliset opiskelijat. Lisäksi joissain seurakunnissa maahanmuuttajatyössä näkyvät pitkään ulkomailla asuneet, Suomeen palanneet kantasuomalaiset, jotka tuntevat kuuluvuutta kansainväliseen seurakuntatoimintaan. Tämä ryhmä, kuten myös kansainväliset opiskelijat, tulevat seurakunnan maahanmuuttajatyön pariin myös käytännön asioiden neuvonta-avun saajina, sillä he eivät kuulu kaupungin maahanmuuttajapalveluiden piiriin. (K6, K10, K5, K13, K11, K4, K15; Maahanmuuttajat ja Kirkko 1996, 17–19.)

Maahanmuuttajatyön toimialoihin haastatelluissa seurakunnissa kuuluivat yksilökohtainen työ henkilökohtaisina tapaamisina sekä monityyppinen kerho- ja leiritoiminta, joiden tarkoitus on edistää maahanmuuttajien hyvinvointia ja sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Yksilökohtainen työ on kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden, etenkin diakonien perustyötä, johon kuuluu vastaanotto- ja kotikäyntityötä. Vastaanottotyö koostuu pääasiassa suomalaisessa yhteiskunnassa asioimiseen liittyvästä neuvonnasta ja ohjauksesta sekä usein myös konkreettisesta auttamisesta eri viranomaisverkostoissa. Iso osa diakonian työnkuva on taloudellisen neuvonnan ja avun tarjoaminen.⁷³ Taloudellinen avustaminen pitää sisällään laskuissa ja tiukoissa taloudellisissa tilanteissa avustamista. (K6, K14, K5, K2, K9). Lisäksi vastaanotoilla haetaan apua erilaisiin sosiaalisiin ja psyykkisiin ongelmiin, ja etenkin

⁷³ Useamman haastateltavan mukaan diakonian vastaanotolle tulemisen yleisin syy on taloudellisen avun hakeminen, olipa kyseessä kantasuomalainen tai maahanmuuttaja. (K6, K14, K5, K2, K9).

perhekriseihin, joten sielunhoito- ja kriisityö kuuluvat vahvasti yksilökohtaisen työn kuvaan. (K13, K14, K6, K1, K9, K15).

Ryhmätoiminnot muodostavat seurakunnissa toisen maahanmuuttajatyön toimintamuodon. Ryhmätoiminnassa viikoittaisia toimintoja ovat erilaiset kerhot, kuten perhekerhot, suomenkielenkerhot, musiikkikerhot ja urheilukerhot, jotka pyrkivät tarjoamaan maahanmuuttajille mielekästä toimintaa sekä edistämään maahanmuuttajien hyvinvointia ja sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Edellä luetelluille seurakunnan maahanmuuttajatoimintaan osallistuville maahanmuuttajaryhmille järjestetään toisistaan eroavaa toimintaa maahanmuuttajatyön piirissä, sillä ryhmät eroavat toisistaan lähtökohdiltaan, taustoiltaan ja tarpeiltaan hyvin paljon. Yleensä toiminta, kuten kerho, on suoraan suunnattu tietyille kansallisuus- tai maahanmuuttajaryhmälle. Haastatteluissa esille tulleita ryhmätoimintoja olivat esimerkiksi sudanilaisten miesten ryhmä, inkeriläisten vanhusten ryhmä ja pakolaisille suunnatut perhe- ja urheilukerhot. Kirkon nelivuotiskertomuksen mukaan seurakunnista kuusi prosenttia järjesti vuonna 2007 säännöllisiä ja kahdeksan prosenttia tilapäisiä eri kansallisuuksille tarkoitettuja yhteisiä tilaisuuksia. Eri ryhmille järjestettyä toimintaa oli eniten inkeriläisille, venäläisille ja virolaisille. (Monikasvoinen kirkko 2008, 190.) Ryhmätoiminnan kautta voidaan pyrkiä tutustuttamaan myös eri maahanmuuttajaryhmiä sekä maahanmuuttajia ja kantasuomalaisia toisiinsa. Haastatteluissa tuli esille, että 1990-luvun alussa maahanmuuttajatoiminnan käynnistyessä eri etnisistä ryhmistä tulevien maahanmuuttajien yhteiseen ryhmätoimintaan oli suhtauduttu varauksellisesti, koska sen oli pelätty aiheuttavan konflikteja, mutta nykyisin myös tällaista toimintaa on tarjolla monessa seurakunnassa ja kokemukset siitä ovat olleet hyviä. Esimerkiksi useampi seurakunta on järjestänyt kansainvälisiä ruokakursseja, joissa ruoan nähdään toimivan neutraalina ja ihmisiä yhdistävänä asiana. (K2, K6, K12, K10, K1, K15, K11).

Tärkeitä ryhmätoiminnan työmuotoja ovat maahanmuuttajille suunnatut leirit, joita seurakuntien parissa järjestetään etenkin kesäisin. Leirien kohderyhmänä ovat monesti vasta Suomeen tulleet maahanmuuttajat. Leirien yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on edesauttaa maahanmuuttajien sopeutumista uuteen kotimaahan. (K12, K6, K8, K1). Tähän ne pyrkivät tutustuttamalla maahanmuuttajia etenkin suomalaiseen kulttuuriin ja luontoon sekä Suomen historiaan, maantietoon ja kieleen. Haastateltavien mukaan leirit ovat hyvin suosittuja maahanmuuttajien keskuudessa ja leireille tulijoita olisi enemmän kuin niihin on paikkoja. Esimerkiksi yhden suuren seurakunnan alueella leiritoimintaa tarjotaan vuosittain yli kahdellesadalle maahanmuuttajalle. Myös kaupungin puolelta leirit ovat tunnustettuja ja kaupunki voi osallistua leirien järjestämiseen yhteistyössä seurakunnan kanssa, vaikka muuten kaupunki ja seurakunta eivät tekisi yhteistyötä maahanmuuttajatyön saralla. (K10, K14, K12, K6, K1, K16, K8).

Lisäksi maahanmuuttajatyöhön kuuluu olennaisena osana vieraskielinen seurakuntatyö, jossa pyritään tukemaan kristittyjä maahanmuuttajia. Tähän työhön kuuluvat yllämainittujen

toimintojen lisäksi etenkin erikieliset jumalanpalvelukset, raamattupiirit sekä rippikoulu- ja kasteopetustyö. (K12, K7, K1, K6, K11, K15, K5). Seurakuntakohtaiset erot maahanmuuttajatyön toteuttamisessa, etenkin eri ryhmätoimintojen järjestämisaktiivisuudessa, ovat suuria. (K6, K1, K7, K13, K10, K12, K15, K5, K11; Monikasvoinen kirkko 2008, 190–191.)

4. Suomalainen sovittelu ja maahanmuuttajat

Suomen monikulttuuristumisen myötä maahanmuuttajat erilaisine kulttuuritaustoineen ovat tulleet osaksi suomalaista sovittelukenttää. Tässä luvussa selvitetään, miten sovittelukenttä on vastannut monikulttuurisuuden mukanaan tuomiin haasteiseen. Vastausta etsitään siihen, millaisia maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja sovittelun parissa sovitellaan ja, miten näitä konflikteja sovitellaan. Luvussa keskitytään tarkastelemaan sitä, miten kulttuuri huomioidaan maahanmuuttajille suunnatuissa sovittelutyömuodoissa. Erityisenä tarkastelun kohteena on uskonnon näkyminen maahanmuuttajille suunnatuissa sovittelutyömuodoissa ja sovittelussa ylipäätään.

4.1 Suomalainen sovittelu ja maahanmuuttajat

Maahanmuuttajat tulevat sovittelussa esille varsinkin asiakasryhminä, mutta myös toimijoina etenkin kahdessa sovittelun työmuodossa: rikos- ja riita-asioiden monikulttuurisessa sovittelussa sekä naapurussovittelussa. Luultavasti maahanmuuttajat tulevat jossain määrin esille myös muiden sovittelutyömuotojen, kuten koulusovittelun ja työyhteisösovittelun asiakaskuntana, mutta näitä työmuotoja ei ole varsinaisesti suoraan maahanmuuttajille suunnattu.⁷⁴

4.1.1 Naapurussovittelu

Suomen Pakolaisapu ry käynnisti pääkaupunkiseudulla vuonna 2006 maahanmuuttajien ja suomalaisten asumisviihtyvyyden parantamiseen keskittyvän Kotilo-projektin puitteissa naapurussovitteluprojektin ja siihen liittyvän koulutusohjelman. Pääkaupunkiseudulta koulutusohjelma on laajentunut myös Turkuun, Tampereelle ja Oulun seudulle. (Pakolaisapu 2011.) Naapurussovittelussa puututaan asuinyhteisöjen sellaisiin konflikteihin, joissa on mukana maahanmuuttajia. Sen tavoitteena on erityisesti asumisviihtyvyyden parantaminen. Maahanmuuttajat toimivat sovittelussa etenkin asiakkaina, mutta myös sovittelijoina. Hankkeen aikana maahanmuuttajia on koulutettu naapurussovittelijoiksi projektin kaikilla toiminta-alueilla. (S1).

Naapurussovittelussa soviteltavat riidat ovat yleisemmin pieniä, kiinteistöyhtiön tai asukkaan omaisuuteen kohdistuneita vahingontekoja, arkielämää häiritsevää käyttäytymistä tai naapureiden välisiä riitoja. Yleisemmin naapurussovittelussa sovitellaan kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien välisiä ristiriitoja, joissa valituksen aiheesta on tehnyt kantasuomalainen. Tapauksia, joissa maahanmuuttaja olisi valittanut

⁷⁴ Esimerkiksi kulttuuriset ristiriidat ovat nykyisin monissa yrityksissä myös varsin ajankohtaisia (Pehrman 2010, 140).

kantasuomalaisesta naapurista, on hyvin vähän. Joskus harvoin kyseessä voi olla myös maahanmuuttajien keskinäinen ristiriita. (Ekholm 2011,4.) Maahanmuuttajien ja kantaväestön välejä kiristävät usein hyvin arkipäiväiset asiat ja ristiriidat aiheutuvat yleensä heidän erilaisista asumistavoistaan ja -kulttuureistaan. Nämä voivat kärjistyä ja johtaa jatkuviin yhteydenottoihin ja valituksiin kiinteistöyhtiöön. Ristiriitoja voivat aiheuttaa esimerkiksi erilaiset äänet ja tuoksut, pesutupien ja yhteisten tilojen käyttö, piittaamattomuus aikatauluista sekä vierailijoiden määrä ja vierailuaikojen pituudet. Erään haastateltavan mukaan kaikissa tapauksissa erilaiset äänet tai tapa elää eivät oikeasti edes häiritse naapureita, mutta niihin liittyvät ennakkoluulot ja kuvitelmat saavat riidan aikaiseksi. (S1; Pakolaisapu 2011.)

Mä olen monta kertaa miettinyt..., että mikä on sitten miellyttävämpi naapuri, että semmoinen alkoholisti, joka sitten kantaa ryyppysakkia sinne naapuriin vai että siellä asuu kumminkin perhe..., että kun se on ihan tavallinen perhe, joka siellä asuu ja usein vielä tällainen ydinperhe, et siellä on vielä molemmat vanhemmat, että kaikkien mittapuiden mukaan sen pitäisi olla se normaaleista normaalein, paitsi että sitten on se ulkonäkö tai alkuperä voi olla jostain muualta...Että varmaan jos tekis tämmöisen rasti ruutuun ketä haluaa, niin sitä haluaisi sen lapsiperheen ja sitten kun se tulee, niin väärää väriä. (S1)

Sovittelu käynnistyy yleensä isännöitsijän tai asumisneuvojan kautta. Jos ainakin riidan toiselta osapuolelta on saatu lupa asian ohjaamisesta eteenpäin, Kotilo-projektista otetaan yhteyttä ja varmistetaan, ovatko osapuolet halukkaita sovitteluun, jonka jälkeen sovittelijat tulevat mukaan ja järjestävät konkreettisen tapaamisen (Ekholm 2011, 6). Naapuruussovittelu noudattaa restoratiivisen oikeuden yleisiä periaatteita, joten sovitteluprosessin edellytys on, että kumpikin osapuoli haluaa osallistua sovitteluun. Sovittelussa käydään avointa keskustelua riidan osapuolten kesken niin, että osapuolet voivat tuoda esiin omia näkökulmiaan ja mielipiteitään, ja päästä sopimukseen. Naapuruussovittelussa voi sovittaa ristiriitatilanteita, joilla on selkeästi määriteltävät osapuolet. Osapuolilla täytyy olla myös mahdollisuus vaikuttaa käsiteltävään asiaan. Lisäksi sovitteltava asia täytyy pystyä konkretisoimaan. Naapuruussovitteluun liittyy myös hienovaraisuutta, sillä tapaukset liittyvät kodin ympärille ja yleensä hyvin henkilökohtaisiin asioihin.⁷⁵ Naapuruussovittelussa ei sovittella rikos- ja riita-asioiden sovittelun pariin kuuluvia tapauksia. (Pakolaisapu 2011; S1).

Kotiloprojektin naapuruussovittelun tulokset ovat olleet hyviä siinä toimivan sovittelijan mielestä juuri sen takia, että useimmiten sovittelussa on tapahtunut restoratiivisuuden ydin eli osapuolet ovat kohdanneet toisensa kasvokkain, keskustelleet, pyytäneet anteeksi ja

⁷⁵ Naapuruussovittelussa pohdittaviin kysymyksiin kuuluu esimerkiksi se, missä määrin naapurilla on oikeus tarkkailla, miten toiset asuvat tai, miten jotain asioita riidan toisesta osapuolesta on saatu selville. (S1; Ekholm 2011.)

keksineet itse ratkaisun olemassa olevaan ristiriitaan. Naapuruussovittelussa sovittaviin konflikteihin on kuulunut myös seurantajärjestelmä niin, että sovittelussa sovittun ajan kuluessa osapuoliin on otettu yhteyttä ja kysytti sovinnon pitävyydestä. Tämä järjestelmä on osaltaan ylläpitänyt käsitystä siitä, että sovittelut ovat olleet enimmäkseen onnistuneita. (S1)

4.1.2 Monikulttuurinen sovittelu

Monikulttuurista sovittelua on sovittelutoimistojen yhteydessä tehtävä rikos- ja riita-asioiden sovittelu, joissa toisena tai molempina osapuolena on maahanmuuttaja. Monikulttuurisen sovitteluun liittyy myös maahanmuuttajien kouluttaminen sovittelijoiksi. Monikulttuurinen sovittelu aloitettiin Suomessa vuonna 2002, kun *Let's Talk* – projekti käynnistettiin Vantaan ja Helsingin sovittelutoiminnassa.⁷⁶ Projekti toteutettiin pääasiassa vuoden 2003 aikana ja sen koordinaattorina toimi kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM:n Baltian ja Pohjoismaiden aluetoimisto Helsingissä. *Let's Talk* – projekti järjesti pääkaupunkiseudulla koulutusta jo toiminnassa oleville sovittelijoille sekä koulutti myös eri kulttuuritaustaisia henkilöitä sovittelijoiksi. Käytännössä projektin aikana jo toiminnassa mukana olevat sovittelijat saivat täydennyskoulutusta monikulttuurisuuden kohtaamisesta sovittelussa. Lisäksi projektin aikana aloitettiin maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kouluttaminen sovittelijoiksi. Projektin myötä sovittelusta kertova esite käännettiin myös kuudelle eri kielelle.⁷⁷ Vaikka projektiin osallistuneiden sovittelutoimistojen mukaan *Let's Talk* - projektin keston lyhyden vuoksi siinä kehitetty toiminta pääsi kunnolla vauhtiin vasta projektin loppumisen jälkeen, projekti koettiin heidän parissaan hyödyllisenä.⁷⁸ Monikulttuuristen sovitteluiden nähtiin onnistuvan entistä paremmin etenkin siksi, koska maahanmuuttajataustaisten sovittelijoiden panos sovitteluissa oli auttanut maahanmuuttaja-asiakkaita ymmärtämään sovittelun tarkoituksen ja merkityksen sekä edistänyt heidän turvallisuuttaan osallistua sovitteluun.⁷⁹ (Vantaan kaupunki 2008, 14, 16; Salonen & Iivari 2004.)

Nykyisin, kahdeksan vuotta *Let's talk* – projektin päättymisen jälkeen, monikulttuuristen sovittelujen määrä vaihtelee huomattavasti paikkakunnittain. Joillain toimistoilla ei ole ollenkaan monikulttuurisia sovittelutapauksia, joillain niitä on ollut yksi viimeisen kymmenen vuoden aikana, joillain taas on muutama juttu vuodessa, ja toisaalta on toimistoja, joilla monikulttuurisia juttuja on 70–100 kappaletta vuodessa. Eniten monikulttuurisia juttuja sovittellaan Etelä-Suomen sovittelutoimistoissa. Valtakunnallisesti keskimäärin noin 10 prosenttia kaikista sovittelujutuista on monikulttuurisia. (S4, S3, S8). Ongelmallisena sovittelukentällä on pidetty sitä, miten sovittelu voidaan määritellä monikulttuuriseksi ja, kuka voidaan määritellä maahanmuuttajaksi - kuinka kauan pitää asua

⁷⁶ Monikulttuurisesta sovittelusta käytettiin ennen nimeä sosiaalinen sovittelu. Sitten nimi on muuttunut monikulttuuriseksi sovitteluksi.

⁷⁷ ruotsiksi, englanniksi, ranskaksi, somaliaksi, venäjäksi ja yleisarabiaksi.

⁷⁸ Vuonna 2004 Vantaan sovittelutoimistossa sovitteli 67 tapausta, joissa ainakin toinen asianosainen oli maahanmuuttajataustainen (Vantaan kaupunki 2008, 14, 16).

⁷⁹ Lisää tietoa projektista kts. Salonen & Iivari 2004.

Suomessa, että on vielä maahanmuuttaja? Näin ollen yleisesti on päädytty siihen, että monikulttuuriseksi sovitteluksi jutun määrittää se, miten sovittelussa on tarvittu tulkkia. Tulkkien käytön tilasto on samalla myös tilasto monikulttuuristen sovittelujen määrästä, sillä mitään suoranaisia tilastoja ei ole olemassa. (S5, S4). Valtakunnallisesti sovittelutoimistojen yleisimmät tulkatut kielet ovat venäjä, arabia, englantia, kurdi, persia ja somalia. (S4). Tulkattujen kielten määrä antaa myös suuntaviivoja siitä, mitkä etniset ryhmät ovat monikulttuurisen sovittelun laajinta asiakaskuntaa. Miehet ja nuoret ovat eniten edustettuina monikulttuurisen sovittelun asiakkaina, mutta haastateltavien mukaan myös naisia on ollut jonkin verran asiakkaina kulttuuritaustasta riippuen. Haastateltavien mukaan monikulttuurisen sovittelun keski-ikäinen asiakas on keski-ikäinen mies. (S4, S5, S6).

Monikulttuurisessa sovittelussa sovitteltavat tapauksesta ovat rikosasioita, jotka ovat tulleet pääsääntöisesti esitutinnan kautta sovitteltaviksi. Yleisemmin tapauksissa on kyse pahoinpitelyistä ja vahingonteoista. Haastateltavat eivät muistaneet, että monikulttuurisessa sovittelussa olisi sovitteltu riita-asiaa. Useimmiten monikulttuurisen sovittelun osapuolina ovat maahanmuuttaja ja kantaväestöön kuuluva, harvemmin eri maahanmuuttajaryhmiin kuuluvat henkilöt. Maahanmuuttajat eivät olleet tuoneet oman yhteisön välisiä konflikteja sovitteltaviksi monikulttuuriseen sovitteluun. Viimeisen vuoden aikana uutena haasteena monikulttuuriseen sovitteluun olivat tulleet lähisuhdeväkivaltatapaukset, joissa yleensä toinen osapuolista oli ollut maahanmuuttaja. Näiden tapausten sovittelun haastateltavat kokivat todella haastavaksi, koska niissä erilaiset kulttuuritaustat ja kulttuureihin liittyvät perinteet tulevat esille enemmän kuin muissa tapauksissa. (S4, S5, S6). Lisäksi sovitteluun oli tullut niin sanottuja seksuaaliväkivaltatapauksia, joissa osapuolina olivat yleensä olleet kantasuomalainen tyttö ja maahanmuuttaja poika. Tapaukset olivat yleensä johtuneet kulttuurien erilaisista pukeutumistavoista. (S2).

Kuten naapurisuussovittelussa myös monikulttuurisessa sovittelussa sovittelijoina toimii sekä kantasuomalaisia että maahanmuuttajia. Iivarisen mukaan monikulttuurinen sovittelu vaatii sovittelijoilta erityisiä taitoja osapuolten kulttuurierojen huomioimisessa ja kohtaamisessa (Iivari 2008, 62). Sovittelijan peruskoulutus ei kuitenkaan mahdollista perehtymistä monikulttuurisuuteen, vaan se on toteutettava jatkokoulutuksena; joko teemaitoina tai pidempänä seminaarina.⁸⁰ Lyhyempiä koulutuksia järjestetään sovittelutoimistojen sisällä ja laajempia kursseja eri sovittelutoimistot järjestävät yhteistyössä. Haastateltavat kokivat, että yleisellä tasolla peruskurssi antaa valmiudet myös monikulttuuriseen sovitteluun. Haastatteluissa kävi ilmi, että niissä sovittelutoimistoissa, joissa on enemmän monikulttuurisia juttuja, sovittelijakoulutuksessa käydään läpi monikulttuurisen sovittelun prosessi eli se, mitä sovitteluohjaajat sovittelutoimistossa huomioivat monikulttuuristen juttujen yhteydessä. Jos jutussa on esimerkiksi jotain erityispiirteitä, sovitteluohjaajat keräävät tarvittavan materiaalin sovittelijoille sekä huomioivat tulkin tarpeen.

⁸⁰ Ylipäätään sovittelijoiden vapaaehtoisuus merkitsee sitä, ettei sovittelijoilta voi vaatia laajaa koulutusta ja kokemusta monista asioista. Sovittelijat käyvät noin 3 kuukautta kestävästä peruskurssista, jonka jälkeen sovittelutyöhön jääville järjestetään jatkokoulutusta ei aiheista. (S3; Takala & Mielityinen 2001, 287.)

Lyhytkestoisissa jatkokoulutuksissa sovittelijat olivat saaneet koulutusta tulkin käyttöön ja kulttuuriseen kohtaamiseen, laajemmissa jatkokoulutuksissa oli puolestaan keskitytty maahanmuuttajien ja erilaisuuden kohtaamiseen sovittelukentällä sekä kunnianloukkauksiin. (S8, S5, S3, S6). Joissakin toimistoissa oli muodostettu vapaaehtoisista sovittelijoista ryhmä, jonka parista sovittelijat ensisijaisesti valitaan monikulttuurisiin juttuihin. Tähän ryhmään kuuluvat sekä maahanmuuttajataustaiset sovittelijat että sellaiset kantasuomalaiset sovittelijat, jotka ovat kiinnostuneita monikulttuurisista asioista ja saaneet siihen koulutusta. (S4, S5). Haastateltavien mielestä oli tärkeää, että monikulttuurisia juttuja sovittelevat henkilöt ovat kiinnostuneita sovitteluun juuri monikulttuurisia juttuja, etteivät maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen liittyvät ennakkoluulot vaikuttaisi sovitteluprosessiin.⁸¹ (S1, S4, S5).

Monikulttuurisen sovittelun tapa huomioida maahanmuuttajat sovittelussa on ollut maahanmuuttajien kouluttaminen sovittelijoiksi. Maahanmuuttajien kouluttaminen sovittelijoiksi aloitettiin *Let's Talk* –projektin yhteydessä. Tämän jälkeen maahanmuuttajia on koulutettu sovittelijoiksi etenkin isommissa sovittelutoimistoissa. Haastatteluhetkellä kahdessa sovittelutoimistossa oli kaksi vakituista maahanmuuttajaa sovittelijaa ja yhdessä toimistossa seitsemän. (S5, S4, S3). Näissä sovittelutoimistoissa maahanmuuttaja sovittelijat sovittelevat kaikkia tapauksia, myös kantaväestön välisiä tapauksia. Heitä ei siis pidetä reservissä ainoastaan monikulttuurisia sovittelutapauksia varten, vaan heillä on yhtäläinen oikeus sovittaa niin sanotusti tavallisiakin rikosasioita. Haastateltavien mukaan maahanmuuttaja sovittelijoihin oli yleisesti suhtauduttu sovittelutilanteissa myönteisesti. (S4, S5, S6). Maahanmuuttaja sovittelijoita oli käytetty myös konsultointiapuna erilaisissa sovittelutapauksissa ja sovittelijoille suunnatuissa keskusteluilloissa sekä kerätessä monikulttuurisen sovittelun hyviä käytäntöjä. Jossain tapauksissa heitä oli käytetty myös sovittelutoiminnan tiedottamisessa maahanmuuttajayhteisöille. Haastateltavat pitivät hyvänä maahanmuuttajien toimimista sovittelijoina. Heidän nähtiin tuovan sovitteluun uudenlaista näkökulmaa, kulttuurillista ymmärrystä, ja lisätietoutta sekä asiakkaille että muille sovittelijoille. Maahanmuuttaja sovittelijoiden nähtiin tekevän näkyväksi myös nykyistä moninaista yhteiskuntaa, ja olevan vastaus sovittelun periaatteeseen siitä, että sovittelijat edustavat asuma-alueensa väestöä. Lisäksi maahanmuuttaja sovittelijoiden mukana olo nähtiin askeleena kohti maahanmuuttajien parempaa oikeusturvaa ja yhdenvertaisuutta. (S5, S4, S6, S3).

Mutta se minkä mä olen kyllä nähnyt kauhean hyväksi on se, että kun meillä oli tää maahanmuuttajataustaisten sovittelijoiden kurssi ja nyt monet heistä

⁸¹ Muiden kuin ei-maahanmuuttajien monikulttuurisessa sovittelussa sovittelijoina toimimista kohtaan on yleisesti esitetty kritiikkiä, sillä sovitteluperiaatteen mukaisesti sovittelijan tulisi edustaa asuma-alueensa väestöä; esimerkiksi tuskin monellakaan kantasuomalaisella vapaaehtoissovittelijalle on todenmukaista kuvaa maahanmuuttajan arkielämästä Suomessa. Norjassa tähän on kiinnitetty huomiota, minkä seurauksena sovittelijat ovat vierailleet vastaanottokeskuksissa oppiakseen pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden elinolosta. Tämän on nähty lisäävän sovittelijoiden ymmärrystä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista ja näin ollen lisäävän heidän pätevyyttään toimia sovittelijoina monikulttuurisissa jutuissa. (Albrecht 2010, 13.)

on jäänyt tähän mukaan niin tavallaan tulee sitten sellaista..., että miten kommunikoidaan, miten asioita kannattaa argumentoida, että se on niin paljon vakuuttavampaa kun joku omaan yhteisöön kuuluva ihminen on siinä. (S7)

Meillä on aivan loistava yks sovittelija, joka on tottunut just täällä Lähi-idässä ja arabikulttuurissa sovittelemaan itsekin työnsä puolesta, niin hän on loistava sovittelija...Hän osaa huomioida sen ja ottaa sen huomioon siinä sovittelussa..., että se ei tuu pelkästään lähisuhdeväkivallassa, se tulee kaikissa muissakin naapuririidoissa ja näissäkin esille se, että se on siellä kulttuurissa vähän eri tavalla hoidettu sitä asiaa. (S8)

Ja kerran yks niin sanotusti tavalliselta kurssilta oleva sovittelija sanoi, että oli hyvä, että oli tällainen monikulttuurinen sovittelupari hänen kanssaan vaikka asiakkaalla oli jostakin muualta se kulttuuri, niin siinä oli kuiteskin jotain sellaista tietämystä, mikä hänen mielestä se oli avuksi siinä. (S6)

Haasteeksi maahanmuuttajien sovittelijoina toimimisessa koettiin etenkin heidän suomenkielentaitonsa. Maahanmuuttajan oma suomenkielentaito tulisi olla niin hyvä, että hän pystyisi selvittämään tarpeeksi selkeästi sovittelun idean ja siihen liittyvät muutoseikat. Yhdessä sovittelutoimistossa ajateltiin, ettei maahanmuuttajien ole helppoa kiinnittyä sovittelun kaltaiseen kantaväestön kuvioon, jossa pitää vapaaehtoisesti kouluttautua ja käydä jatko- ja täydennyskoulutuksissa. Tämän takia maahanmuuttaja sovittelijoiden nähtiin tarvitsevan erityistä huolenpitoa, minkä puolestaan nähtiin vaativan lisää resursseja. Ongelmana nähtiin myös maahanmuuttajien liikkuvuus Suomen sisällä sekä Suomesta pois muuttaminen. (S3, S8, S4, S6). Tästäkin huolimatta haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että maahanmuuttajia tulisi olla sovittelijoita enemmän ja heidän tulisi edustaa laajasti eri etnisiä ryhmiä.⁸²

4.2 Maahanmuuttajille suunnatun sovittelun erityishaasteita

⁸² Berit Albrecht on tutkimuksessaan tuonut esille myös maahanmuuttajien sovittelijoina toimimista vastustavia kantoja. Ensinnäkin maahanmuuttajien toimimista sovittelijoina on vastustettu sen vuoksi, koska sovittelussa kaikkia pitäisi kohdella tasavertaisesti ja näin ollen kulttuurisen taustan ei pitäisi olla siinä missään roolissa, vaan kaikkien sovittelijoiden tulisi voida sovittaa kaikkia tapauksia. Tämä oli ratkaistu tähän tutkimukseen osallistuvissa sovittelutoimistoissa siten, että maahanmuuttaja sovittelijat sovittavat kaikkia, myös kantaväestöä koskevia tapauksia. Tosin haastattelussa tuli ilmi, ettei näin toimita kaikissa sovittelutoimistoissa, vaan joissakin toimistoissa maahanmuuttaja sovittelijat sovittavat ainoastaan monikulttuurisia juttuja. (S4, S3). Lisäksi Albrechtin mukaan jotkut maahanmuuttajat eivät välttämättä halua sovittelijaa oman kulttuurin parista, sillä tietoutta omasta tilanteesta ei haluta levittää häpeän ja kasvojen menetyksen takia. Lisäksi sovittelijan voidaan nähdä pitävän helpommin välimatkaa ja neutraaliutta osapuoliin, jos hänellä ei ole tietoa osapuolten kulttuurista. (Albrecht 2010, 14–15.)

Yksi iso haaste monikulttuurisen sovittelun parissa on tietoisuuden lisääminen sovittelusta maahanmuuttajien parissa, vaikka restoratiivisen oikeuden perinteet ja konfliktien ratkaiseminen sovittamalla onkin monelle maahanmuuttajalle hyvin tuttua. Useampi haastateltava oli pannut merkille, että sovittelu on menettelynä monelle muusta kulttuurista tulevalle paljon tutumpaa kuin kantasuomalaisille. Esimerkiksi ristiriitojen sovittelu erilaisten välimiesten, kuten suvun vanhimman tai yhteisössä tietyssä asemassa olevan henkilön välityksellä voi haastateltavien mukaan olla hyvinkin luontevaa eri kulttuuritaustoista tulevien henkilöiden parissa. (S4, S8, S7). Toisaalta haastateltavat olivat huomanneet, että maahanmuuttajia tulee myös kulttuureista, joille on hyvin vierasta ajatella, että osapuolet voisivat keskenään keskustelemalla sovittaa konfliktin. (S3, S8, S5, S4). Haastateltavat kokivat maahanmuuttajien tarvitsevan tietoa ylipäättään sovittelun mahdollisuudesta sekä siitä, että se on lain takaama etuoikeus, mikä tosin ei ole selvää edes kantasuomalaisille. Erityisen tärkeänä nähtiin ymmärryksen lisääminen niin, että maahanmuuttajilla olisi yhtäläiset lähtökohdat sovitteluun kantasuomalaisten kanssa. Ymmärryksen vahvistamiseen liittyy tiiviisti myös tulkin käyttö. Sovittelulain mukaan sovittelun edellytyksenä on, että kumpikin osapuoli kykenee ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen (Iivari 2008, 15). Tämän toteuttaminen ja takaaminen on yksi haastavimmasta ongelmista, joita monikulttuurisen sovittelun parissa tällä hetkellä kohdataan.

Haastateltavien mukaan viittaaminen maahanmuuttajien omiin yhteisöllisiin järjestelmiin oli auttanut joissain tapauksissa sovittelun idean selvittämisessä, mutta käytännössä tietämättömyys suomalaisesta sovittelusta tuo ongelmia monissa sovittelun eri vaiheissa. Suurin osa, elleivät kaikki monikulttuuriset sovittelutapaukset tulevat soviteltaviksi poliisiviranomaisen kautta. Haastateltujen mukaan poliisien parissa on edelleen huomattavia eroja ensinnäkin siinä, miten poliisi ottaa sovittelun mahdollisuuden puheeksi asiakkaan kanssa ja toisekseen siinä, miten aktiivisesti poliisit käyttävät tulkkia sovittelusta kerrottaessa.⁸³ Haastateltavien mukaan heidän on todella tärkeää vielä itse selvittää asiakkaalle, mistä sovittelussa on kyse, jotta asiakas voi tehdä päätöksen sovitteluun osallistumisesta oikean ja kattavan tiedon valossa. (S4, S3, S8). Maahanmuuttajalle ei yleensä myöskään riitä pelkkä sovittelusta kertominen, vaan ymmärryksen takaamiseksi pitää selvittää koko suomalainen rikos- ja viranomaisjärjestelmä ja se, miten asiat vaikuttavat toisiinsa. Monelle maahanmuuttajalle tulee yllätyksenä esimerkiksi se, että poliisin hälyttäminen paikalle pahoinpitelytilanteessa lähtee automaattisesti etenemään rikosasiaan, vaikka ilmoittaja ei sitä haluaisikaan. (S4). Toinen virallisen syytteen alaisiin ja vakaviin rikoksiin liittyvä, huomioon otettava seikka on se, että ne menevät joka tapauksessa rangaistuksen osalta syyttäjälle. Maahanmuuttajalla voi olla sellainen harhaluulo, että sovittelu poistaa tämän rinnakkaisen prosessin. Näin ollen sovittelijoiden on

⁸³ Tähän liittyen Ida Mielityinen on tuonut esille, että vaikka useiden paikkakuntien syyttäjien ja poliisien asenteet sovitteluun ovat myönteisiä, niin sovittelua kohtaan esiintyy huomattaviakin ennakkoluuloja etenkin eri rikostyyppien sovittelun suhteen eikä suurillakaan paikkakunnilla ole onnistuttu luomaan luottamuksellista viranomaisyhteistyötä sovittelun tueksi. (Mielityinen 1999.)

tärkeää viestittää, että sovittelu ei sulje pois virallisen syytteen alaiseen vakavaan rikokseen liittyvää oikeusprosessia. (S3, S8, S1).

Maahanmuuttajat ovat usein myös epätietoisia siitä, onko sovittelussa kyse viranomaistoiminnasta ja lähetetäänkö sovittelusta tietoja poliisille tai maistraattiin siten, että sovittelun epäonnistuminen vaikuttaisi kielteisesti oleskelulupa- tai maistraattiin menoon tai yrittäjänä toimimiseen. Tähän liittyvä ongelma on myös se, missä määrin erilaiset pelot vaikuttavat siihen millaisiin sopimusratkaisuihin osapuoli suostuu. On mahdollista, että osapuoli joutuu tällaisessa tilanteessa suostumaan kohtuuttomiin sopimusratkaisuihin. (S8, S3; Albrecht 2010, 15.) Lisäksi jos sovittelijalla on syytä epäillä, että osapuoli on pakotettu sovitteluun, sovittelu keskeytetään, koska sen edellytys vapaaehtoisuudesta ei toteudu. (S4, S3, S8). Tähän liittyy läheisesti myös kysymys siitä, miten vapaaehtoisuudesta sovitteluun osallistuminen itse asiassa maahanmuuttajalle on, jos sovitteluun osallistutaan suurimmaksi osaksi oikeudenkäyntimenettelyjen ja maastakarkoituksen pelossa?

[Sovittelut] tulee poliisilta tai syyttäjältä. Että silloin ollaan jo aika pitkällä mun mielestä ja sit mä ajattelen niin kuin maahanmuuttajataustaistenkin kannalta, niin se voi olla semmoista hirveen pelottavaa. Siis kuitenkin se kokemus oikeusjärjestelmästä voi olla niin erilainen kun me Suomessa voidaan kuitenkin hyvin pitkälle luottaa meidän oikeusjärjestelmän tällaiseen oikeudenmukaisuuteen ja myöskin tasapuoliseen ihmisten kohteluun, että se voi tuoda sitten paljon sellaista lisärasitetta tällaisiin tilanteisiin ja pelkoa. (S8)

Tulkin käyttö liittyy suoraan maahanmuuttajataustaisten ymmärrykseen sovittelusta. Kaikilla on oikeus käyttää tulkkia. Yleensä sovittelutoimistoissa lähdetään siitä, että asiakkaiden oikeusturvan ja ymmärryksen varmistamiseksi tulkkia käytetään herkästi. Haastateltavat kokivat, että tulkin käyttö on sekä sovittelijan että asiakkaan etu. Sovitteluissa käytetään tulkikeskuksen virallisia asioimistulkkia, joita koskee salassapitovelvollisuus.⁸⁴ (S3, S8, S1, S2). Tulkkauksen tarve hankaloittaa sovittelua ja sen järjestämistä. Ensinnäkin, koska sovittelutoimistoissa ei voida käyttää tulkkia kaikissa tilanteissa, päädytään tilanteisiin, joissa sovittelutoimistolta joudutaan määräämään sovittelun ajankohta, vaikka normaalisti asiakas voi siihen itse vaikuttaa. Tämä vaikuttaa osaltaan maahanmuuttajan oikeusturvan toteutumiseen. Vielä akuutimmaksi ongelmaksi tulkkaus muodostuu itse sovittelutapaamisessa. Berit Albrechtin mukaan tulkkauksen yleinen ongelma on viestin merkityksen häviäminen tulkkauksen myötä. Esimerkiksi Albrechtin havainnoimissa tapauksissa tulkkaus oli estänyt sovittelun osapuolten osallistumisen sujuvaan dialogiin, koska tulkit keskeyttivät osapuolet usein muistuttaakseen osapuolia puhumaan hitaasti ja pitääkseen tulkkauksen vaatimia taukoja. Tulkkauksen myötä lauseet tulee myös pitää lyhyinä ja se yleensäkin vaikeuttaa näkemään osapuolten

⁸⁴ Tulkkina ei käytetä lapsia eikä mielellään ketään asiakkaan tuttua. Vaikka sovittelija osaisi asiakkaan kieltä, hänkään ei voi toimia tilanteessa tulkkina. (S3, S8, S1, S2).

välittömät reaktiot esille tullessiin asioihin. (Abrecht 2010, 9-10.) Toisaalta maahanmuuttajat eivät välttämättä halua käyttää tulkkia, vaikka he sitä tarvitsisivatkin. Haastateltaville oli usein tullut vastaan tilanne, jossa sovittelija oli selvästi kuullut asiakkaan tarpeen tulkkaukselle, mutta asiakas oli kokenut, ettei hän halua käyttää tulkkia. Haastateltavien mukaan syynä tähän on se, ettei tulkkeihin luoteta. Heidän pelätään puhuvan asiakkaan asiat muille saman yhteisön jäsenille tulkkeja koskevasta salassapitovelvollisuudesta huolimatta. Taustalla on myös sekä uhrien että tekijöiden kokemana leimautumisen pelko oman yhteisön keskuudessa. (S4, S3, S8). Näissä tapauksissa joudutaan pohtimaan kysymystä siitä, sovitellaanko mieluummin ilman tulkkia niin, että maahanmuuttaja saadaan tulemaan sovitteluun vai eikö sovitella ollenkaan. (S4). Jos päädytään sovitteluun ilman tulkkia, maahanmuuttajilla on ongelmia ilmaista itseään ja pukea sanoiksi tunteitaan, mikä vaikeuttaa keskinäisen ymmärryksen ja sympatian syntymistä. Kaiken kaikkiaan sekä tulkin käyttö että sen puuttuminen voi johtaa väärinymmärryksiin. (Abrecht 2010, 9-10.)

Monikulttuurinen sovittelu eroaa niin sanotusta tavallisesta rikos- ja riita-asioiden sovittelusta myös sen suhteen, keitä sovitteluun asianomaisen kanssa osallistuu ja, kuka osapuolta sovittelussa oikeasti edustaa. Osapuolilla on oikeus käyttää rikos- ja riita-asioiden sovittelussa tukihenkilöitä, jotka voivat olla esimerkiksi osapuolten sukulaisia. Lähtökohtana sovittelussa kuitenkin on, että neuvottelut tapahtuvat varsinaisten osapuolten kesken. Tämän vuoksi tukihenkilöiden tai avustajien mukanaolo on aina erikseen sovittava ja vastapuolen tulee hyväksyä heidän osallistumisensa sovitteluun. Jos tukihenkilöiden läsnäolo sovittelussa ei päästä yhteisymmärrykseen, asiasta päättää sovittelutoiminnan vastuhenkilö. (S3, S8; Iivari 2007, 43; Elonheimo 2002.)

Haastateltujen mukaan etenkin afrikkalaisnuorten tapauksissa sovitteluun osallistuu monesti vanhempien lisäksi runsaasti muita sukulaisia. Haastateltujen mielestä toisaalta on hyvä, että maahanmuuttajilla on oman yhteisön tuki vieraassa maassa ja läheiset tulevat tukemaan sovitteluprosessia, mutta toisaalta tukihenkilöiden liiallinen innokkuus ottaa osaa jutun selvittämiseen voi hankaloittaa osapuolten välistä sovitteluprosessia. Ongelmaksi voivat muodostua myös suvun mukana tulevat pienet lapset, jotka helposti vievät huomion itse sovittelulta. (S8, S2). Tukihenkilöiden ja perheen laaja mukanaolo tuo monesti mukanaan myös ongelman edustajuudesta. Sovittelun lähtökohta on, että se tapahtuu varsinaisten osapuolten kesken heidän läsnä ollessaan. Haastateltaville oli tullut vastaan tapauksia, joissa osapuolen kulttuurille oli ollut ominaista edustajuus eli se, että joku toinen hoitaa asian asianomaisen puolesta. Tällaisessa tilanteessa haasteena on saada itse asianomainen paikanpäälle. Myös osapuolten ollessa alaikäisiä aikuiset voivat helposti dominoida keskustelua ja estää varsinaisten osapuolten suoran osallistumisen.⁸⁵ (S8, S2). Lisäksi varsinkin afrikkalaisissa kulttuureissa naiset ovat haastateltavien mukaan niitä, jotka yleensä

⁸⁵ Tämä ei tosin ole ongelma ainoastaan monikulttuurisessa sovittelussa, sillä kantasuomalaistenkin rikos- ja riita-asioiden sovittelussa on yleistä, että tukihenkilöiden, etenkin vanhempien, läsnäollessa aikuiset hallitsevat keskustelua, saattavat estää alaikäistä esittämästä kantaansa ja päättävät asian hänen puolesta. (Elonheimo 2003; Takala 1998, 105–106.)

hoitavat sovitteluun liittyvät asiat perheen lasten tai nuorten ollessa kyseessä. (S3, S8). Tämä herättää kysymyksen siitä, millainen tietämys sovitteluun tulevilla äideillä sovittelusta ja sen vaikutuksista ylipäätään on, ja miten tämä vaikuttaa itse sovitteluun ja etenkin sen lopputulokseen?⁸⁶

Kulttuurien erilaiset käsitykset sukupuolirooleista tuovat oman lisänsä monikulttuuriseen sovitteluun. Ensinnäkin haastateltavat kokivat, että miehen toimiminen sovitteluparin toisena osapuolena on monikulttuurisissa sovitteluissa vielä suhteessa tärkeämpää kuin kantasuomalaisten sovittelussa, jossa pyritään myös käyttämään nais-mies-työparia tasapuolisen näkökulman luomiseksi. (S3). Toisekseen sovittelutoimistoissa on jouduttu miettimään missä määrin otetaan huomioon monikulttuurisen sovittelun osapuolen toive päättää sovittelijan sukupuoli, koska yleisesti sovittelutoimiston tehtävään kuuluu päättää, ketkä soveltuvat parhaiten sovittelijoiksi kyseiseen tapaukseen. (S4). Maahanmuuttajat voitaisiin ottaa huomioon sovittelussa huomioimalla esimerkiksi sovittelijoiden ikä ja sukupuoli valittaessa sovittelijoita monikulttuurisiin sovitteluihin. Berit Albrechtin mukaan Norjassa joltain osin näin toimitaankin, mutta Suomessa sovittelijat ovat suuremmaksi osaksi tällaista käytäntöä vastaan. Albrechtin mukaan suomalaiset sovittelijat perustelevat kielteistä kantaansa sillä, että rikos- ja riita-asioiden sovittelun tulee olla sopusoinnussa suomalaisen kulttuurin, normien ja arvojen kanssa, koska se on osa oikeusjärjestelmää. (Albrecht 2010, 13–14.)

Vahvasti monikulttuuriseen sovitteluun liittyy se, kuinka paljon sovittelijan tulisi tietää ja tuntee muita kulttuureja voidakseen toimia monikulttuuristen juttujen sovittelijana. Osa sovittelijoista oli sitä mieltä, että heillä tulisi olla enemmän perustietoa eri kulttuureista ja niihin liittyvistä tavoista. Toiset olivat puolestaan sitä mieltä, etteivät he tarvitse tällaista erityistietoa, koska henkilö on parempi kohdata yksilönä eikä tietyn kulttuurin edustajana. (S4, S7, S6, S8, S3).

Toisaalta se, että jos sä tiedät paljon jostain kulttuurista, niin sä helposti oletat, että kaikki sen kulttuurin edustajat toimivat samalla tavalla, mikä ei sitten todellisuudessa pidä paikkaansa, sillä...jokainen ihminen on kuitenkin yksilö, niin siinä on se riski, että lähetään kategorisoimaan ja yleistämään, mutta toisaalta tietysti on ihan hyvä olla tietoinen joistain kulttuurillisista seikoista mitkä saattavat sitten helpottaa sitä kontaktia ja kanssakäymistä. Että missä sitten mennään, että mihin se raja vedetään, että miten paljon pitää tietää? Yks sanoi hirveen hyvin sen, että no miltä susta tuntuis mennä vaikkapa Vietnamissa sovitteluun ja kun ne tietää, että sä oot suomalainen, niin sitten siellä on pöydällä Suomen lippu ja sit ne on varannut sulle

⁸⁶ Marja Tiilikainen (2003) on esimerkiksi tuonut esille, kuinka lasten hoitaminen on somaliperheissa Suomessakin pääasiassa naisten vastuulla ja, että somalilaiset kokevat olevansa tässä roolissa yksin, sillä heillä ei täällä ole perinteistä sukulaisten muodostamaan turva- ja apuverkkoa, johon he voisivat tukeutua.

koskenkorvaviinaa ja hommanneet jostain ruisleipää suunnilleen siihen neuvotteluun, et sit vois tulla sellainen olo, että...voi ei. (S4)

Yhteistä haastateltaville oli kuitenkin se, etteivät he halunneet problematisoida sovittelua liikaa niin, että normaalista asiasta tehdään vaikea miettimällä liikaa erilaisia käytäntöjä. Yleinen mielipide haastateltavien parissa vaikutti olevan, että on hyvä olla tietoinen joistakin kulttuurin tuomista erityispiirteistä, mutta tärkeintä on tapauskohtaisesti miettiä, mitä tilanteessa tarvitsee ottaa huomioon.

4.3 Uskonnon näkyminen sovittelussa

Haastateltavien mukaan maahanmuuttajille suunnattujen sovittelutyömuotojen parissa uskonto oli tullut esille pääasiassa konfliktien taustasyissä sekä sovitteluun liittyvien käytännön asioiden järjestelyssä, mutta ei korostetusti itse sovittelussa. Varsinkin naapurisuussovittelun ristiriitojen taustalla on haastateltavien mukaan hyvin usein joku uskontoon, etenkin islamin harjoittamiseen kuuluva toimintatapa, kuten ramadanin vietto, muslimien suhtautuminen koiriin tai sukupuoliroolien erilaisuus ja niiden vastakkaisuus kantasuomalaisiin tapoihin nähden. (S1, S7).

[K]oiranomistaja on loukkaantunut, jos islaminuskoiset lapset tämän koiranomistajan mielestä ovat kiusanneet tätä koira juoksemalla karkuun ja kiljumalla tai jopa kivittämällä sitä koira ja taas on sitten nämä konfliktin toiset osapuolet, itse islaminuskoiset kokee että tämä koira on [saastainen], joka on päästetty irti heidän läsnä ollessaan ja heidän lapsiaan koskettelemaan. (S1)

Uskontoa oli käytetty haastateltavan mukaan naapurisuussovittelun konflikteissa kaksinaisessa roolissa - sekä lyömäaseena toista osapuolta kohtaan että oman tietynlaisen käyttäytymisen oikeuttamisena. Varsinkin silloin, kun uskontoa käytetään oman käyttäytymisen oikeuttamiseen, sovittelija joutuu hankalaan tilanteeseen ja selventämään maahanmuuttajalle uskonnon ja lain suhdetta suomalaisessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa ramadanin aikainen erilainen elämänrytmi oli aiheuttanut naapurustossa kohua siitä, miksi joku saa käyttäytyä toisin kuin järjestyssäännöissä sanotaan. Sovittelija oli joutunut selittämään tilanteessa sen, että omaa uskontoa saa ja pitää pystyä Suomessa harjoittamaan, mutta Suomessa toimitaan suomalaisten sääntöjen eikä islamin oppien mukaisesti, jolloin järjestyssäännöt ovat ne, mitkä määrittävät kuinka tulee toimia. Ramadania saa siis harjoittaa, mutta siten, että naapurit otetaan huomioon. (S1).

Haastateltavien mukaan uskonto ei ollut tullut näkyvästi esille monikulttuurisen sovittelun parissa sovitelluissa tapauksissa. Heidän mukaansa soviteltavat tapaukset ovat yleensä sellaisia, joissa uskonto ei nouse millään tavalla esille, kuten baaritappelu, joka tulee

rikosasiaan sovittelavaksi monikulttuurisen sovittelun pariin. (S4, S1). Ainoastaan yhdelle haastateltavalla tuli mieleen tapaus monikulttuurisesta sovittelusta, jossa uskonto oli tullut selvästi esille:

Se oli sellainen asetelma, että siinä oli yks muslimi kääntynyt kristityksi ja oliko se niin, että hän oli mennyt viemään jotain lehtisiä lähelle moskeijan ovea joillekin vanhoille tutuillensa tai muuten. Että tästä tuli konfliktia. Että ne oli samaan etniseen ryhmään kuuluvia maahanmuuttajataustaisia molemmat ja kaikki ja siinä yks osapuolista oli tällainen vähän niin kuin merkittävämmässä asemassa siinä moskeijassa oleva henkilö, mutta tuota että siinä tuli siitä näkökulmasta, että tuli tällaisia uskonriitoja...(S7)

Konflikti oli ensiksi yritetty ratkaista oman yhteisön sisällä imaamin johdolla, mutta se ei ollut tuottanut tulosta, joten osapuolet olivat tehneet toisistaan rikosilmoitukset. Tällöin juttu oli päätynyt monikulttuurisen sovittelun pariin. Tosin sovittelussakaan ei päästy ratkaisuun, sillä haastateltavan mukaan molemmilla osapuolilla oli ollut hyvin selkeä kuva siitä, että heitä oli kohdeltu väärin. Haastateltava kertoi tunteneensa olonsa tilanteessa hyvin voimattomaksi. (S7).

Muutoin uskonto oli tullut sovittelijoille eteen lähinnä käytännön asioiden järjestelyissä. Haastateltavat olivat joutuneet pohtimaan ramadanin vaikutusta siihen, miten asiakkaaseen saa yhteyden tai, mikä olisi paras ajankohta sovittelulle, jottei se menisi päällekkäin rukoushetkien kanssa. Lisäksi oli jouduttu pohtimaan rukouspaikan järjestämisestä sovittelutoimiston yhteyteen. (S4, S6, S8). Itse sovittelutilanteessa suhtautuminen uskontoon on hyvin neutraalia. Sovittelija ei saa tuoda julki itseään ja oma ajatuksiaan, eikä näin ollen omaa uskontoaan. Tähän liittyy myös käytännöntasolla ohjeistus siitä, miten sovittelijoiden tulee pukeutua monikulttuurisiin sovitteluihin – ei liian paljastavasti eikä saa laittaa esimerkiksi ”isointa ristiä kaulaansa”. (S4). Uskontoa ei muutenkaan nosteta puheenaiheeksi, ellei se liity jotenkin sovitteltavaan juttuun. (S8, S4). Pääosin haastateltavat kokivat uskonnon suhteen puolueettomana ja neutraalina olemisen suhteellisen ongelmattomaksi, tosin ongelmaksi voivat heidän mukaansa muodostua sovittelijan tiedostamattomat ilmeet ja eleet, joita sovittelija välittää kohdatessaan erilaisia asioita monikulttuurisessa sovittelussa. Osa haastateltavista nosti esille myös uskontoon suhtautumisen ristiriitaisuuden. Esimerkiksi ristin esille ottanut sovittelija sanoi, ettei hän toisaalta tiennyt loukkaisiko kaulassa oleva risti asiakasta, koska asiakkaat ovat kuitenkin tietoisia siitä, että sovittelijoilla on usein erilainen uskonnollinen tausta kuin heillä. (S4, S7).

Kaiken kaikkiaan haastateltavat eivät nähneet uskontoa asiana, johon pitäisi suhtautua erityisellä tavalla, vaan asiana muiden joukossa. Toisaalta eräs haastateltavista totesi, että se, ettei hän näe uskonnon olleen merkittävässä roolissa sovittelavissa tapauksissa voi johtua myös siitä, ettei hän osaa nähdä ja tulkita eleitä, ruumiinkieltä tai muita kanssakäymiseen liittyviä asioita oikealla tavalla eikä näin ollen näe tilanteessa olevaa uskonnollista

latautuneisuutta. (S1). Lisäksi yhden sovittelijan mukaan maahanmuuttajien uskonto vaikuttaa käänteisellä tavalla siihen, ettei ainuttakaan maahanmuuttajaperheen sisäistä konfliktia oltu käsitelty kyseisessä sovittelutoimistossa. Hänen näkemyksensä mukaan uskonto vie maahanmuuttajat pois sovittelujärjestelmän parista ja estää maahanmuuttajia integroitumasta sovittelusysteemiin sekä vaikuttaa siihen, että perheet käsittelevät konfliktinsa omissa ympyröissään. (S2).

Vaikka uskontoon suhtautuminen olikin hyvin neutraalia sovittelijoiden keskuudessa, he kokivat, että joissain tapauksissa yhteistyö uskonnollisten toimijoiden kanssa voisi olla hedelmällistä sovittelun kannalta. Osa sovittelijoista oli törmännyt imaamisovittelun käsitteeseen monikulttuuristen sovittelutapausten yhteydessä.⁸⁷ Yhdessä sovittelutoimistossa oli ollut puhetta siitä, että imaamin läsnäolo tai yhteys imaamiin voisi toimia hyvin joissakin tapauksissa, mutta ajatusta ei oltu viety eteenpäin. (S6). Eräällä haastateltavalle imaamisovittelu oli tullut esille monikulttuuristen lähisuhdeväkivaltatapauksien yhteydessä useammankin kerran, mutta hän ei ollut kokenut, että siitä olisi voinut olla hyötyä tapausten sovittelussa. (S8). Asiakkaille oli kerrottu, että Suomessa toimitaan Suomen lakien mukaisesti:

Että teillä on tämä oma tapanne sieltä omasta maasta, mutta tässä prosessi meidän on noudatettava näitä Suomen lakeja ja sen mukaan sitten edetään tässä sovittelussa. (S8)

Imaamien kanssa tehtävää yhteistyötä oli harkittu vakavimmin naapurisuussovittelun parissa. Naapurisuussovittelun Kotilo-projektin yhteydessä oli tehty tutustumismatka Ruotsiin Rinkebyhyn, jossa oli korostettu aktiivista yhteistyötä asuinalueiden moskeijoihin ja imaameihin tai muihin uskonnollisiin henkilöihin, sillä he voivat toimia arvovallallaan tehokkaina viestinviejinä omien yhteisöjensä sisällä. Rinkebyssä tämä oli toteutettu niin, että eri uskontojen edustajista oli koottu alueelliset neuvostot, jotka kokoontuvat aika-ajoin keskustelemaan ajankohtaisista asuinalueeseen liittyvistä asioista. Kotilo-projektin yhteydessä tätä mallia oli yritetty tuoda Suomeen, mutta se ei ollut käynnistynyt. (S1). Osa sovittelijoista oli sitä mieltä, että yhteistyöstä imaamien kanssa voisi muodostua hyvä apu sovitteluun. He kuitenkin kokivat sen käytännön toteuttamisen hankalana ja työläänä. Lisäksi koettiin tärkeänä, että mukaan saataisiin myös muut kuin parhaiten kotoutuneet ja kaikista liberaaleimmat imaamit, jotta syntyisi aito yhteys kaikkiin maahanmuuttajaryhmiin. (S1, S6, S7).

Yksikään tutkimuksessa esille tulleista sovittelutoimistoista ei tehnyt sovittelun saralla yhteistyötä paikallisen seurakunnan kanssa. Seurakunnat tulevat kuitenkin kuvaan sovittelun jälkeisessä muiden palveluiden pariin ohjaamisen yhteydessä. Koska sovittelu itsessään on hyvin lyhytkestoinen, siinä ei voida kunnolla keskittyä muuhun kuin itse soviteltavaan ongelmaan. Yleensä kuitenkin soviteltavan tapauksen taustalta löytyy muita ongelmia,

⁸⁷ Imaamisovitteluun palataan seuraavassa luvussa.

joihin on tärkeä puuttua uusien ristiriitojen ennaltaehkäisemiseksi ja asiakkaan tilanteen parantamiseksi. (Iivari 2007; Elonheimo 2002.) Näissä palveluohjauksissa tulevat huomioon muut toimijat, myös seurakunnat. Haastateltavien mukaan seurakunnalla voi olla keskeinenkin rooli palveluntarjoajina etenkin perheasianneuvottelukeskuksissa sekä diakoniatyön parissa keskusteluavun antajana ja toimeentulon turvaajana. Tosin eräälle haastateltavalle oli epäselvää se, millaisen taustan omaavia asiakkaita voi ohjata seurakunnan palvelujen, esimerkiksi perheasianneuvottelukeskuksen pariin. Epäselvää oli esimerkiksi se, saako sen pariin ohjata kirkkoon kuulumattomia kantasuomalaisia. (S4). Esitteet seurakunnan tarjoamista palveluista löytyvät useimmista sovittelutoimista ja asiakkaat ohjataan niiden pariin, jos asiakkaat kokevat ne itselleen sopivaksi vaihtoehdoksi. (S6, S5, S8).

[E]simerkiksi mulla tulee nyt mieleen yks tapaus, jossa nimenomaan oli sovittelu järjestetty kirkon tiloissa ja siellä nimenomaan asiakkaat opastettiin diakoniatyön piiriin eli sopimukseen kirjattiin, että osapuolet ottavat yhteyttä diakoniatyöntekijään ja käyvät siellä keskustelemassa, saavat sieltä keskusteluapua, että voi olla tällaisia yksilöllisiä nämä ratkaisut näissä heidän omassa tilanteessa. (S3)

Siinä, miten seurakunnan palveluita tarjotaan maahanmuuttajille, tuli esille kahdenlaista kantaa. Yhdessä toimistossa oli tietoa siitä, että seurakunnalla on hyvää perheneuvonta- ja parisuhdetyötä, mutta heille ei ollut tullut mielenkään tarjota evankelisluterilaisen kirkon palveluita maahanmuuttajille, joten he olivat ohjanneet asiakkaat suoraan muiden palveluiden piiriin. (S4). Toisessa toimistossa puolestaan oli tiedossa, että kirkolla on työssään myös maahanmuuttajanäkökulma, josta oli olemassa myös esitteitä kyseisellä toimistolla ja niitä oli tarjottu maahanmuuttajille samalla periaatteella kuin kantasuomalaisillekin asiakkaille eli, jos asiakas oli kokenut ne itselleen sopivaksi vaihtoehdoksi. (S3, S8).

Kuten haastatteluista kävi ilmi, joissain sovittelutoimistoissa sovittelua oli tehty myös seurakunnan tiloissa, jos asiakas oli näin halunnut tai seurakunnalta oli löytynyt sovitteluun sopivat tilat. Haastateltavat eivät liittäneet seurakunnan tilojen käyttöön mitään uskonnollisia ulottuvuuksia:

...[M]eillä oli sellainen ongelmatilanne, että meillä oli neuvottelutila [eräällä paikkakunnalla], joka sattui olemaan seurakunnan tiloissa niin [kantasuomalainen] asiakas ei suostunut tulemaan sinne, koska hän ei kuulu kirkkoon. Eikä sillä ollut mitään tekemistä sen kirkkoon kuulumisen kanssa, me käytettiin vaan tilaa. (S4)

Haastateltavat olivat avoimia kehittämään yhteistyötä seurakuntien kanssa myös sovittelun saralla. Yhteistyö nähtiin hedelmällisenä mahdollisuutena etenkin riita-asioissa, joissa

haastateltavien mukaan tarvitaan yleensä erityyppistä tieto-taitoa ja tukea kuin rikosasioissa. Haastateltavien mielestä tietoisuutta sovittelusta voisi levittää kirkon työntekijöille, että he osaisivat ottaa yhteyttä sovittelutoimistoon ja saada apua ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Lisäksi kirkon työntekijät voisivat haastateltavien mielestä tarjota sovittelua vaihtoehtoisena menetelmänä asiakkailleen, jos sovittelu ei kirkon työntekijän luona jostain syystä onnistu. (S2, S7, S6, S3). Yhtenä mahdollisena yhteistyönä haastattelussa tuli esille uskonnollisen toimijan osallistuminen sovitteluun. (S3, S6, S7, S4).

[P]aikkakunnille, joissa on vastaanottokeskuksia ja joissa esiintyy aika ajoin konflikteja eri etnisten ryhmien kesken, voisi järjestää kirkon työntekijöitä, jotka sovittelevat juuri niitä tilanteita...(S7).

Tosin tämän järjestämisessä tuli esille sen käytännöllinen toteuttaminen eli, miten kirkon työntekijöitä voitaisiin kouluttaa sovittelijoiksi. Haastateltavat eivät olleet tietoisia siitä, onko sovittelukoulutusta järjestetty muuten kuin heidän sektorillaan, ja he sanoivat omien voimavarojen menevän omien vapaaehtoisten sovittelijoiden perus-, jatko- ja täydennyskoulutukseen. (S3, S4).

Syynä siihen, miksi haastateltavat näkivät yhteistyön kirkon ja seurakuntien kanssa luontevana oli se, että heidän mielestään sovittelun ja kirkon periaatteet sekä se, mihin kummatkin pyrkivät, tulevan hyvin lähelle toisiaan. Haastateltavat näkivät yhtäläisyyksiä uskonnollisessa ajattelussa sekä sovittelun ajattelumaailmassa. (S6, S3, S8, S2, S1, S5).

[M]utta se että ne arvot mitä mekin edustetaan, niin nehan on hyvin tällaisia kristillisiä arvoja myös eli tämä inhimillisyys ja tällainen rehellisyys kaiken kaikkiaan ja se vastuunottaminen ja kaikki tällainen Tää oikeudenmukaisuus ja ihmisen kunnioittaminen on mun mielestä sekin yks kristillisyyden näitä peruseriaatteita. (S8)

Ja koko sovitteluhan on käynnistynyt niin kuin seurakunnan niin kuin kirkollisista piireistä... Että se on hyvä muuten muistaa tämä historiakin ja tosiaan nämä termit, [anteeksipyyttäminen, anteeksianto ja sovinto], niin ne on todella kaikissa uskonnoissa varmaan mukana.⁸⁸ (S3)

...[S]e hyvittäminen, joka on äärettömän arvokas asia ja nousee siitä [uskonnosta], että jos sä tunnustat tän teon, niin sä voit sitten hyvittää sen joko sitten juridisesti niin kuin kärsimällä rangaistuksen tai sitten tätä ihmistä kohtaan...(S2)

⁸⁸ Huomioitavaa on, että haastateltavista ainoastaan yksi tiesi, että sovittelu on Suomessa käynnistynyt kirkollisten toimijoiden aloitteesta. (S3)

Haastateltavat kokivat uskonnon tulevan esille myös sovitteluprosessille keskeisten tunteiden käsittelyssä. Kuten aiemmin on tullut esille, sovitteluprosessin keskiössä on osapuolten tunteiden läpikäyminen ja moraalinen pohdinta. (Elonheimo 2004; Elonheimo 2002; Takala 1998, 52–53.) Jukka Takalan mukaan sovittelijoiden mielestä sovittelun kannalta tutuimpia ja sovitteluprosesseissa tärkeimpiä tunteita ovat suuttuminen, häpeä, anteeksianto, anteeksipyyntö, sovitus, viha ja kauna (Takala 1998, 52–53). Myös tähän tutkimukseen haastatellut sovittelijat korostivat anteeksipyyttämisen ja anteeksiantamisen asemaa sovitteluprosessissa.⁸⁹ (S2, S5, S6, S3, S8).

[Sovittelu] tähtää siihen, että ihmiset voisivat kohdata toisensa ja pyytää tekonsa anteeksi ja usein on, että lyödään kättä päälle, jopa halataan, tehdään sovinto, pyydetään se, ja sovittelija saattaa ihan kysyä, että mitä haluat tälle toiselle sanoa ja sitten se saattaa johtaa hyvin siihen anteeksipyyttämiseen ja anteeksiantamiseen ja ne ovat upeita hetkiä... (S2)

Sopimuksissahan hyvin yleistä on tää anteeksipyyttäminen ja annetaanko anteeksi vai aletaanko antamaan anteeksi ja onko anteeksiantaminen vastaanotettu. Kyllä sitä aina ite pohtii, että onkohan toi ihan, että onko pystynyt antamaan anteeksi... ja varmasti moni sitä pohtii. (S6)

Moni haastateltava koki anteeksipyyttämisen ja anteeksiantamisen tematiikan uskonnollisesti värittyneeksi. He myös kokivat, että etenkin kristinuskon käsityksellä armosta ja anteeksiannosta voisi olla paljon annettavaa sovittelulle. (S2, S5, S6, S3, S8).

Että sillä lailla tämmöinen, minusta se on uskonnollinen tää anteeksipyyttäminen ja anteeksiantaminen, ite koen sen ainakin niin...eikä se rajaudu pelkästään kristinuskoon. (S3)

Mä oon miettinyt välillä, kun mulla on se Antti Kylliäisen kirja tästä anteeksiantamisesta, että siinä ois kyllä paljon kosketuspintaa tähän meidän työhön, että mietin voisko sitä käyttää vaikka sovittelijoiden koulutuksessa. (S5)

⁸⁹ Juhani Iivarin mukaan John Braithwaite on yksi niistä, jotka viime aikoina ovat korostaneet rikosten käsittelyyn liittyvää tunnerekisteriä ja etenkin anteeksipyyttämisen, anteeksiantamisen ja häpeän kokemusten positiivista vaikutusta sovitteluun (Iivari 2010, 61). Braithwaiten tunnetuin kirja *Crime, shame and reintegration* (1989), kuvaa rikoksen käsittelyprosessin ihannevaiheita. Braithwaite tukee ajatusta ”vihaa syntii, mutta älä synnintekijää”. Hänen mukaansa on tärkeää, että tekijä häpeää rikostaan, mutta tarkoituksena ei ole tehdä rikosentekijästä pysyvästi häväistyä ja halveksittua, vaan tavoitteena on rikosentekijän uudelleen integroituminen yhteisöön. Saadakseen mahdollisuuden palata takaisin osaksi yhteisöä, rikosentekijän tulee osoittaa katumusta, pyytää anteeksi uhrit ja korjata rikoksen aiheuttama vahinko. (Braithwaite 1989.) Siitä, miten anteeksipyyntö ja anteeksianto tapahtuvat käytännössä sovittelussa kts. Takala 1998, 50–51.

4.4 Yhteenvetoa

Tässä tutkimuksessa on pääosin keskitytty tarkastelemaan rikos- ja riita-asioiden monikulttuurista sovittelua. Se on toinen kahdesta maahanmuuttajille suunnatuista sovittelutyömuodosta, jolla on naapurisuussovittelua virallisempi ja pysyvämpi asema. Kuten rikos- ja riita-asioiden sovittelun parissa yleisesti, myös monikulttuurisessa sovittelussa käsiteltävät tapaukset ovat rikosasioita, jotka ovat tulleet pääsääntöisesti esitutinnan kautta sovittelaviksi. Haastatteluissa ei tullut esille yhtään monikulttuurisen sovittelun parissa käsiteltäviä riitatapausta. Huomioitavaa on myös se, että osapuolina monikulttuurisen sovittelun tapauksissa oli useimmiten kantaväestöön kuuluva ja maahanmuuttaja, ainoastaan harvoin eri maahanmuuttajayhteisöihin kuuluvat henkilöt. Maahanmuuttajat eivät siis olleet tuoneet omien yhteisöjensä sisäisiä konflikteja monikulttuurisen sovittelun pariin ratkaistavaksi. Nämä seikat viittaavat vahvasti siihen, että maahanmuuttajat ratkaisevat kohtaamansa konfliktit pääasiassa jossakin muualla, eikä nykyinen monikulttuurisen sovittelun järjestelmä tarjoa maahanmuuttajille paikkaa, jonka parissa he vapaaehtoisesti sovittelevat kohtaamiaan konflikteja.

Maahanmuuttajille suunnatun sovittelun toteuttamisessa ilmenee monia haasteita, jotka menevät ristiin sekä sovittelulain että restoratiivisen oikeuden ihanteiden kanssa. Ensinnäkin yleisellä tasolla restoratiiviset menetelmät edellyttävät konfliktin osapuolten kommunikointia, jonka tulisi ihanteellisesti johtaa toisen osapuolen näkökulman ymmärtämiseen. Sovittelussa kommunikoinnin oletetaan tapahtuvan suurimmaksi osaksi konfliktin varsinaisten osapuolten välillä, mikä tekee osapuolten keskinäisestä ymmärryksestä keskeistä sovittelun onnistumiselle. Monikulttuurisessa sovittelussa tämä prosessi monesti vaikeutuu, kun eri kieliryhmistä ja kulttuureista tulevat osapuolet erilaisina käyttäytymistapoineen, rituaaleineen ja arvoineen kohtaavat. (Albrecht 2010.) Tässä vaarana on, kuten Berit Albrecht on tuonut esille se, että sovittelun osapuolten erilaiset kulttuuritaustat johtavat väärinkäsityksiin ja muihin kommunikaatio-ongelmiin sekä pahimmillaan uhrin uudelleen sortamiseen, jos niitä ei sovittelussa osata oikealla tavalla huomioida (Albrecht 2010, 3). Sovittelun käytännöntoteuttamisen tasolla haasteeksi muodostuu maahanmuuttajan ymmärryksen takaaminen sovittelusta, sovittelun vapaaehtoisuus, sovittelijan identiteetti, tulkin käyttö sekä tukihenkilöiden ja edustajien asema sovittelussa. Näiden tiimoilta sovittelutoimistoissa joudutaan pohtimaan, missä määrin sovittelijat voivat joustaa joistain sovittelun periaatteista sen takia, että asiakas ja asiakkaan kulttuuritausta halutaan ottaa huomioon. Koska sovittelu perustuu asiakkaan itsemääräämisoikeuteen, kunnioitukseen sekä mielipiteiden ja toiveiden arvostamiseen, ristiriidan muodostaa se, mitä asioita on kohteliasta ottaa huomioon ja kunnioittaa ja näin ollen joustaa joistain sovittelun periaatteista ja, missä asioissa tulee pitää kiinni sovittelun totutuista toimintakäytännöistä. Niihin toimintakäytäntöihin, joihin on olemassa sovittelulain velvoitus, kuten asianomaisen henkilökohtainen läsnäolo sovittelussa, rajan veto on suhteellisen selkeää. Hankalampia ovat ne toimintakäytännöt, joihin on totuttu ja, jotka on koettu hyväksi, mutta joilla ei ole lain tuomaa velvoitetta.

Monikulttuuriseen sovitteluun liittyy olennaisesti kysymys siitä, kuinka paljon sovittelijan tulisi tietää ja tuntea muita kulttuureja voidakseen toimia monikulttuuristen tapausten sovittelijana. Haastatteluissa tuli ilmi, että nykyisellään sovittelijoiden koulutus monikulttuurisuudesta ei ollut laajaa eikä järjestelmällistä. Lähinnä se liittyi monikulttuurisen sovittelun käytäntöihin, kuten tulkin kanssa toimimiseen. Haastatteluissa tuli esille myös sovittelijoiden mielipide-erot aiheeseen liittyen. Toiset sovittelijat kokivat, että heillä pitäisi olla enemmän tietoa eri kulttuureista ja varsinkin erilaisista kulttuurillisista tavoista. Toiset puolestaan kokivat, etteivät he tarvitse tietoa maahanmuuttajien kulttuurista, vaan ihmiset tulee kohdata yksilöinä eikä tietyn kulttuurin edustajina. Ylipäätään haastateltavat kokivat, ettei kulttuuri tule esille sovittavissa jutuissa niin, että se oleellisesti vaikuttaisi niiden sovitteluun. He pitivät tapauksia siis kulttuurisesti neutraaleina. Kuitenkin uutena haasteena monikulttuuriseen sovitteluun viimeisen vuoden aikana olivat tulleet lähisuhdeväkivaltatapaukset, joissa yleensä toinen osapuolista oli ollut maahanmuuttaja. Näiden tapausten sovittelun haastateltavat kokivat haastavina, koska heidän mukaansa niissä korostuu osapuolten erilainen kulttuuritausta ja kulttuuriin liittyvät perinteet enemmän kuin muissa jutuissa. Vaikuttaako siis rikos- ja riita-asioiden sovittelussa käsiteltyjen juttujen luonne sovittelijoiden mielipiteeseen siitä, kuinka paljon eri kulttuureista olisi hyvä tietää sovittelun kannalta?

Itse asiassa tarkastellessa sovittelijoiden näkemyksiä kulttuurisen tietämyksen tarpeesta sovittelussa tulee kuva siitä, että sovittelijat näkevät kulttuurin merkityksen sovittelussa aika suppeasti. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että sovittelijat näkevät kulttuurin vaikuttavan sovittelussa pääasiassa Guy Oliver Fauren määrittelemään käyttäytymisen tasoon ja etenkin kommunikaatioon. Kuten Faure tuo esille, kommunikaatioon liittyy pyrkimykset kuvailla tietyille kulttuureille tyypillisiä tapoja toimia neuvottelutilanteissa.⁹⁰ Tämä ei Fauren mukaan kuitenkaan oikeasti auta ymmärtämään toisen osapuolen kulttuuria, vaan tarjoaa usein hyvin homogeenisen ja stereotyyppisen kuvan kyseisen kulttuurin edustajista. Fauren mukaan ei tulisikaan olettaa, että monikulttuurisessa kanssakäymisessä käyttäytymisen tulisi olla samankaltaista. (Faure 2009, 510, 513, 518.) Tarkastelemalla tutkimukseen haastateltujen sovittelijoiden näkemyksiä kulttuurin merkityksestä monikulttuurisessa sovittelussa näyttää siltä, että yleisesti sovittelijoiden keskuudessa kulttuurisen tietämyksen lisäämisen ymmärretään pyrkivän juuri kuvailemaan ja määrittelemään tietyille kulttuureille tyypillisiä tapoja toimia neuvottelutilanteissa, minkä takia sitä vastustetaan samankaltaisin perustein, joita Faure on asiaa kohtaan esittänyt. Sovittelijat eivät siis näe muita tasoja – uskomuksia, kognitiota ja identiteettiä - joihin Fauren mukaan kulttuuri voi konfliktinratkaisussa vaikuttaa. (Faure 2009, 510, 513.) Sovittelijoiden parissa kulttuurin myös nähdään olevan sellainen konfliktinsovittelun puoli, jota voidaan hallita teknillisen osaamisen sekä asiantuntijuuden ja taitojen lisäämisen kautta. (Lederach 1995).

⁹⁰ Kulttuuria ovat tällä tavalla käsitelleet esimerkiksi Geert Hofstede (1991) ja David Augsburg (1992).

Tähän liittyy myös kysymys siitä, missä määrin sovittelijoiden mielestä sovittelussa tulisi ottaa esille kulttuurien erilaisuus ja siihen liittyvät kysymykset. Haastattelut tukevat Albrechtin tutkimuksen tulosta, jonka mukaan rikos- ja riita-asioiden sovittelijat ovat yhtä mieltä siitä, ettei sovittelussa ole sopivaa nostaa aktiivisesti esille kulttuurien erilaisuutta ja eroavaisuuksia, koska kaikkien osapuolten tulisi olla tasavertaisia kulttuurisesta taustasta huolimatta ja, koska konfliktin osapuolten tulee itse päättää, mistä sovittelussa keskustellaan ja otetaanko kulttuurista eroavaisuutta esille. (Albrecht 2010, 12–13.) Toisaalta tässä tutkimuksessa, kuten myös Albrechtin tutkimuksessa, tulee esille, kuinka naapuruussovittelussa keskustellaan usein kulttuurin erilaisuuteen liittyvistä asioista, esimerkiksi ramadanin vietosta. Naapuruussovitteluun tulevia konflikteja ei nähdä vain tehdyn valituksen näkökulmasta, vaan niiden ratkaisemiseksi nähdään tarvittavan molemminpuolista kulttuurista ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta. Albrechtin mukaan tämä noudattelee enemmän restoratiivisen oikeuden periaatteita – keskustelu kulttuuriin liittyvistä asioista voi johtaa parempaan keskinäiseen ymmärrykseen osapuolten välille ja tällä tavoin restoratiivisempaan prosessiin ja parempiin lopputuloksiin (Albrecht 2010, 11). Yleisesti ottaen haastateltavien keskuudessa monikulttuurista sovittelua ei haluttu problematisoida liikaa eikä sitä haluttu muokata niin, että se paremmin kohtaisi maahanmuuttajien tarpeita. Ennemminkin monikulttuuriseen sovitteluun sovelletaan sovittelun perusmallia, jossa mahdollisuuksien mukaan pyritään huomioimaan kulttuuriset kysymykset. Suomalaisen sovittelun parissa tehtävä monikulttuurinen sovittelu näyttäytyy siis hyvin pitkälti tutkimuksen alussa esitellyltä John Paul Lederachin kuvailemalta ohjailevalta mallilta, jossa konfliktinratkaisumalli ja siinä käytetyt tekniikat nähdään yleismaailmallisina sekä kulttuurillisesti neutraaleina (Lederach 1995, 53).

Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole toimivin malli monikulttuurisessa kontekstissa, sillä Lederachin mukaan yleismaailmallinen konfliktinratkaisumalli on itse asiassa upotettu kulttuuriin ja mallin sisältämät epäsuorat kulttuuriset oletukset vaikuttavat esimerkiksi siihen, miten osallistujat näkevät kolmannen osapuolen roolin konfliktissa, konfliktinratkaisussa käytetyn kommunikaation tahdin, tarkoituksen ja tyylin sekä koko ratkaisuprosessin pyrkimyksen. (Lederach 1995.) Michelle LeBaron (2011) on huomannut tarkastellessaan pohjoisamerikkalaista sovittelua, joka näyttäytyy pitkälti samankaltaisena kuin suomalainen sovittelu, että siinä käytetyn sovittelumallin keskeisiä arvoja ovat tehokkuus, rationaalinen analyysi ja objektiivisuus, ja sille tunnusomaista on avoin kommunikaatio, osapuolten ohjattu tapaaminen sekä puolueettoman kolmannen osapuolen väliintulo. Lisäksi sovittelu pidetään yleensä muodollisessa ympäristössä, se on aikaan sidottua ja siihen liittyy yksilöitä, jotka edustavat lakia. LeBaronin mukaansa tällainen sovittelumalli on sopivampi yksilökeskeiselle kuin yhteisökeskeiselle kulttuurille. LeBaronin mielestä esimerkiksi sovittelijoita ei voida nähdä pohjoisamerikkalaisessa sovittelumallissa puolueettomina kolmansina osapuolina, sillä sovitteluprosesseissa sovittelijat tekevät monia pieniä päätöksiä liittyen siihen, kuka saa osallistua sovitteluun, mikä on sovittelun kannalta asiankuuluvaa, mikä on keskeistä ja mikä on toisarvoista ja,

kuinka sovittelussa edetään, joihin vaikuttavat sovittelijoiden omat kulttuuriset suuntaukset ja maailmankuvat. LeBaronin mielestä tällaisessa sovitteluprosessissa on vaarana se, että se alistaa niitä, jotka eivät sovi tähän kulttuurisidonnaiseen sovittelumalliin ja suosii niitä, jotka voivat sovittaa omat arvonsa, kulttuurinsa ja näkemyksensä siihen. Erilaisesta kulttuurista tulevan osapuolen täytyy mukauttaa toimintatapansa ja arvonsa sovittelumallin sallimiin raameihin. (LeBaron 2011.)

LeBaronin ja Lederachin ajatuksiin viitaten voidaan kysyä, miten toimiva monikulttuurinen sovittelu itse asiassa nykyisenkaltaisena on? Mihin esimerkiksi sovittelijoiden vaikutusvalta suomalaisessa rikos- ja riita-asioiden monikulttuurisessa sovittelussa perustuu ja, onko se relevantti maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna? Haastateltujen sovittelijoiden mukaan heidän vaikutusvaltansa sovittelijoina perustuu sovitteluideologian mukaisesti vapaaehtoisuuteen eli siihen, etteivät he ole viranomaistoimijoita vaan yhtäläillä kansalaisia edustaen niin sanottua auktoriteetitonta järjestelmää. Tuoko tämä kuitenkin maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna tarpeeksi suurta vaikutusvaltaa sovittelijalle toimia oikeutettuna sovittelijana, varsinkin kun maahanmuuttajat eivät tule sovittelun pariin vapaaehtoisesti? Toisaalta maahanmuuttajien viranomaisia kohtaan tuntema pelko tukee tätä näkökulmaa, vaikkakin ymmärrys siitä, ettei sovittelussa ole kyse viranomaistoiminnasta ei ole maahanmuuttajien parissa kovin selvää. Kaiken kaikkiaan vaikka maahanmuuttajien toimiminen sovittelijoina on hyvä askel, niin se ei välttämättä ole riittävä askel maahanmuuttajien tarpeiden huomioimiseksi konfliktien sovittelussa.

Kuten rikos- ja riita-asioiden sovittelun historiasta tuli esille, uskonnollisilla toimijoilla on ollut keskeinen merkitys sovittelun kehittämisessä Suomessa. Ajatteluun rikosten sovittelusta restoratiivisen oikeuden kautta on vaikuttanut uskonnollisten toimijoiden uskonnollinen ajattelutapa, vaikka sitä ei korostetusti olekaan tuotu esille. Tähän viittaa esimerkiksi seuraava lainaus Pekka Viirteeltä, jonka ehdotuksesta sovittelutoiminta vuonna 1983 aloitettiin Vantaalla:

En pidä rankaisemisesta vaan mielekkäämpää on, että ihminen joutuu selvittämään asiansa. Jos poika varastaa mummolta kassin kadulta, hän saa siitä sakkoa tai ehdollista. Mutta se ei ole vastaus mummon tuntemaan pelkoon ja ahdistukseen. Sen sijaan se voisi olla, että nuori joutuu kuulemaan vanhuksen pelot ja käymään keskustelua siitä, miksi näin kävi, häpeämään ja pyytämään anteeksi. Pappina ajattelutapani on, että ihmisellä on oikeus pyytää ja saada anteeksi ja kun on tehnyt väärin, täytyy yrittää korvata se jotenkin. Tärkeää on tekijän ja uhrin vuorovaikutus ja tekijän vastuu. (Kostiainen 2003).

Myös moni tutkimukseen haastateltu sovittelija koki sovittelulle keskeiset tunteet, anteeksiannon ja anteeksiopyynnön, uskonnollisina ja näki, että etenkin kristinuskon käsityksellä armosta ja anteeksiannosta voisi olla annettavaa sovittelulle. Michael Hadleyn

mukaan restoratiivisella oikeudella, johon sovittelun eri työmuodot pohjautuvat, onkin hengelliset juuret kaikissa suurissa maailmanuskonnoissa ja sen periaatteet katumuksesta, anteeksiannosta ja sovinnosta tekevät restoratiivisesta oikeudesta syvästi hengellisen prosessin. Hadleyn mukaan esimerkiksi monet restoratiivisiin menetelmiin osallistuneet henkilöt ovat tuoneet esille sovittelun syvällisesti hengellisen puolen, joka koetaan silloin, kun rikoksenteelijät ymmärtävät uhreilleen tai heidän perheilleen aiheuttamansa kärsimyksen ja osoittavat katumusta ja, kun rikoksen uhrin tai heidän perheensä kokevat henkilökohtaisen parantumisen rikoksenteelijän katumisen sekä oman anteeksiantokyvyn myötä. (Hadley 2001b, 11.) Etenkin kristinuskon parista löytyy helposti restoratiiviseen oikeuteen liittyviä periaatteita. Kristinuskon käsitykset tunnustuksesta, katumuksesta, anteeksiannosta ja synnin muttei synnintekijän vihaamisesta tekevät siitä helposti yhteensopivan restoratiivisen oikeuden ihanteiden kanssa.⁹¹ (McLaughlin ym. 2003, 3.) Yhteneväisyys ei kuitenkaan rajaudu pelkästään kristinuskoon, vaan restoratiiviseen oikeuteen liittyviä periaatteita ja toimintatapoja on löydettävissä myös esimerkiksi islamin parista sekä teoreettisella että käytännöllisellä tasolla.⁹² Restoratiivisen oikeuden juurien juontuminen useimpien perinteisten yhteisöjen tapoihin sekä uskontoihin helpottaakin sen soveltamista eri kulttuurien parissa. (Braithwaite 2002, 3-8; Hadley 2001a; Ammar 2001, 162.)

Vaikka suomalaisella sovittelulla on vahvasti kirkkoon ulottuvat juuret ja sovittelun uskonnollisävytteisten termien, kuten anteeksiantamisen, anteeksipyytämisen, armon ja katumuksen toteuttaminen sovittelun parissa on lähtenyt uskonnollisesta ajattelutavasta käsin, näihin termeihin liittyvä uskonnollisuus sekä uskonnollisten toimijoiden toimiminen sovittelussa on riisuttu sovittelun parista pois. Tämä ei ole ainoastaan suomalainen ilmiö, sillä Michael Hadleyn mukaan restoratiivisen oikeuden uskontoihin ulottuvat juuret eivät juuri näy restoratiivisen oikeuden toteuttamisessa nykypäivänä. Hadleyn mukaan suhde hengellisyyden ja rikosoikeuden välillä on enimmäkseen jätetty huomioimatta restoratiivisen oikeuden tämänhetkisessä tieteellisessä ja yleistajuisessa tutkimuksessa, mikä hänen mukaansa jättää ison aukon restoratiivisen oikeuden ymmärtämiseen ja kehittämiseen. (Hadley 2001b, 2.)

⁹¹ Näitä periaatteita on myös käytetty länsimaisen ja englanninkielisen restoratiivisen oikeuden tutkimuksen tukemiseen. Monet kristilliset toimijat ovat olleet aktiivisia restoratiivisen oikeuden edistämässä sekä tutkimuksen että käytännön parissa. Esimerkiksi Belgiassa Leuven katolisessa yliopistossa tehdään runsaasti tutkimusta restoratiivisesta oikeudesta liittyen etenkin nuorisooikeuteen. (McLaughlin ym. 2003, 3.) Yhdysvalloissa puolestaan mennoniitat ovat hyvin vaikutusvaltaisia ja aktiivisia restoratiivisen oikeuden edistämässä. Itse asiassa ensimmäisen tiedossa olevan rikos- ja riita-asioiden sovitteluprosessin järjestivät juuri mennoniitat Kanadassa, Ontariossa vuonna 1974, josta se myöhemmin levisi Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan. Lisäksi Eastern Mennonite University on hyvin aktiivinen restoratiivisen oikeuden tutkimuksen saralla. Myös jotkut restoratiivisen oikeuden tutkijat, etenkin Howard Zehr, ovat tutkimuksissaan tiiviisti liittäneet restoratiivisen oikeuden kristinuskon yhteyteen. (VOMA 2011; Zehr 1995.)

⁹² Naval H. Ammarin mukaan teoreettisella tasolla useimpien tulkintojen mukaan islam sallii konfliktinratkaisussa uhrin ja rikoksenteelijän välisen kohtaamisen. Lisäksi uhrille suoritettavien korvauksien määrääminen on luonnollista ja myös kaikkien osapuolten osallistuminen konfliktinratkaisuun on tiettyyn rajaan asti sallittua. Käytännössä monet muslimiyhteisöt itse asiassa jo harjoittavat Ammarin mukaan sovittelua, hyvittämistä ja anteeksiantoa. Ammar tosin huomauttaa, että vaikka peruselementit restoratiivisen oikeuden ja islamin yhdistämiseen ovat jo olemassa, tarvitaan lisää tutkimusta, jotta siitä voitaisiin tehdä selkeämpi kuva (Ammar 2001, 178).

Vaikka tutkimukseen haastateltavat sovittelijat eivät myöskään pitäneet uskontoa sovittelun kannalta keskeisenä eivätkä nähneet uskonnolla olevan erityistä roolia maahanmuuttajille suunnatuissa sovitteluissa ja, vaikka uskontoon suhtautuminen olikin hyvin neutraalia sovittelijoiden keskuudessa, he kokivat, että joissain tapauksissa yhteistyö uskonnollisten toimijoiden kanssa voisi olla hedelmällistä maahanmuuttajille suunnatuissa sovitteluissa. Etenkään sovittelijat eivät poissulkeneet laajempaa yhteistyötä kirkon työntekijöiden kanssa, vaan näkivät siinä erilaisia mahdollisuuksia. Haastateltavien mielestä yhteistyö kirkon työntekijöiden kanssa voisi sovittelussa toimia juuri siksi, koska heidän mielestään sovittelun ja kirkon periaatteet sekä pyrkimykset tulevat hyvin lähelle toisiaan.

5. Maahanmuuttajat, konfliktien sovittelu ja uskonto

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten maahanmuuttajat itse näkevät konfliktinratkaisun. Luvussa selvitetään, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat ja, miten he näitä konflikteja ratkaisevat. Erityisesti luvussa tarkastellaan sitä, millaisena maahanmuuttajat näkevät kulttuurin ja etenkin uskonnon roolin konfliktinratkaisussa. Luku alkaa haastateltujen maahanmuuttajien uskonnollisen taustan kuvailulla, jotta muodostuisi kuva siitä, millaista lähtökohdista käsin haasteltavat puhuvat luvussa käsiteltävistä teemoista.

5.1 Haastateltujen maahanmuuttajien uskonnollinen tausta

Uskonnolliselta taustaltaan haastateltavista maahanmuuttajista kuusi oli muslimeja ja kaksi kristittyä.⁹³ Haasteltavien suhtautuminen yleensä uskontoon sekä uskonnon merkitys heille vaihteli suuresti haastateltavien kesken. Osaa haastateltavista voidaan sanoa maallistuneiksi kuvailtaessa heidän suhdettaan uskontoon. (M1, M3)

Olen saanut todella tiukan islamilaisen kasvatuksen, isä on todella tiukka, mutta [nuorena aloin kyseenalaistamaan] Jumalan olemassaolon ja sen, miten uskonto ja politiikka kulkee käsikädessä ja...miten islamia oli käytetty hyväkseen alistamaan kansaa...Mä en halua, että uskonto on missään tekemisissä [politiikan kanssa]...Mä sanon, että en ole muslimi. [Mutta] olen syntynyt ja kasvanut muslimiksi ja mulla on todella iso sympatia islamia kohtaan...(M1)

[M]ulle henkilökohtaisesti uskonto on vaan joku semmoinen spirit, joka välillä auttaa, kun masentuu tai stressaantuu, että joku hinaa mua ylös, että hey come on, että älä nyt masennu, että kyllähän me tästä selvittää, että se on semmoinen asia...Ja kyllähän se tässä elämässä voi välillä ohjaila, mutta se ei mua erota porukasta eikä, että mun pitää jotenkin toisia tai toiseen uskontokuntaan kuuluvia ihmisiä vähätellä tai kohdella heitä jotenkin [huonosti], ei missään nimessä... (M3)

Suurin osa haastateltavista kuitenkin koki uskonnon hyvin merkitykselliseksi osaksi heidän identiteettiään ja jokapäiväistä elämäänsä. (M2, M4, M6, M5, M8, M7). Tähän liittyen muutamalla haastateltavalla oli myös merkittävä rooli omassa uskonyhteisössään. (M5, M8, M4).

⁹³ Yleinen kuvaus tutkimukseen haastatelluista maahanmuuttajista löytyy tutkimuksen alusta luvusta 2.4.1.

Uskonto on ihan jokapäiväistä elämää, että miltä näyttää ja että rukoilee ja jotenkin se tässä [x] kulttuurissa on iso osa, että se kuuluu siihen jokapäiväiseen elämään, että ei ole mitään toista tapaa elää elämää. (M6)

Edustan muslimien ääripäätä, muslimiydintä...olen konservatiivi [uskonnossa]...en hyväksy kirkosta tai kristinuskosta mitään. (M2)

Olen muslimi, mutta olen käynyt kristillistä koulua, joten katson asioita aina kummaltakin puolelta...täällä [paikkakunnalla] muslimiyhteisössä minulla on iso rooli. (M4)

Useimmat haastateltavat suhtautuivat tutkimuksen aiheeseen positiivisesti. He näkivät aiheen ajankohtaisena ja tuovan esille heidän tärkeänä pitämiään asioita. (M1, M5, M3, M6, M4, M7). Muutama haastateltava kannusti erityisesti tutkimaan aihetta kriittisesti ja kantaaottavasti. (M1, M3).

Tästä minun mielestä on niin tärkeää saada se tieto eteenpäin, koska mä en ole koskaan ajatellut näin...Se on todella ajankohtainen ja minun mielestä maailmanlaajuisesti aika laaja ja ajankohtainen varsinkin, [kun] meillähän aina Suomessa haudataan kaikki tai yritetään haudata, ettei mitään tulisi, mutta kyllä minun mielestäni se alkaa olla lähellä.. (M1)

Toisaalta haastateltavien joukossa oli myös henkilö, joka ei käsittänyt tutkimuksen aihepiiriä eikä näin ollen nähnyt sen tarpeellisuutta. Kyseisen haastateltavan mukaan tutkimuksen aihe oli ”täysin utopistinen” ja hän kysyi useampaan otteeseen oliko hän ymmärtänyt tutkimuksen aiheen oikein. (M2). Kyseisen haastateltavan mukaan tutkimus tulee myös aiheuttamaan tiukkaa ja kielteistä keskustelua muslimiväestön keskuudessa. (M2). Myös toinen haastateltava toi haastattelussa esille, että joidenkin muslimien suhtautuminen tutkimukseen tulee olemaan kielteinen. (M4).

5.2 Konfliktien kohtaaminen, luonne ja sovittelu

Haastateltavat maahanmuuttajat olivat kohdanneet monia erityyppisiä konflikteja heidän Suomessa asumiensa vuosien aikana. Yleisemmin haastatteluissa esille tulleet konfliktit liittyivät perhe-elämään, maahanmuuttajanuorten identiteetin etsintään ja itsenäistymiseen sekä yhteisloon toisten maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten kanssa. Yksi haastateltavista kuvaili konfliktien määrää omassa yhteisössään seuraavasti:

Viisi vuotta sitten [tällä paikkakunnalla] oli 200 [tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvaa henkilöä], joista suurin osa oli perheitä ja kun me tultiin, niin

tapahtui niin monia konflikteja. Emme voineet edes ymmärtäneet miten meillä voi olla niin paljon ongelmia paikassa, jossa ei ole sotaa. (M5)

Suurin osa haastatteluissa esille tulleista konflikteista koskettivat perhe-elämän ongelmia ja johtuivat etenkin Suomessa vallitsevista erilaisista tavoista ja kulttuurista, kuten parisuhteen tasa-arvosta ja lasten asemasta perheessä. (M5, M8, M1, M7, M6). Lisäksi haastatteluissa tuli esille koulussa ja vapaa-ajalla esiintyviä lapsia ja nuoria koskevia konflikteja, jotka olivat luonteeltaan sekä maahanmuuttajien keskinäisiä että maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välisiä. Näissä oli kyse pahoinpitelyistä. (M7, M6, M3).

Haastatteluissa tuli esille myös maahanmuuttajayhteisön sisäisiä valtakonflikteja, jotka yhden haastateltavan mukaan johtuvat siitä, että uudessa kotimaassa maahanmuuttajat kyseenalaistavat helposti sen, kuka edustaa ja, millä valtuuksilla koko yhteisöä. Rajanveto on tiukkaa, koska vieraassa maassa ja kulttuurissa omaa kulttuuria pyritään säilyttämään ja suojelemaan viimeiseen asti kantaväestön vaikutuksilta. (M3).

Että sen takia, joskus jopa avoimen keskustelun käyminen joissain asioissa voi olla hirveän vaikeaa, että ihmiset on jotenkin sulkeutuneita. Voi olla että kotimaassa nämä asiat on ihan itsestään selviä ja niistä voidaan keskustella ja eriäviä mielipiteitä voidaan esittää, mutta sitten yhtäkkiä kun tullaan vieraaseen maahan, missä ihmiset uskoo johonkin mihin ne ei usko tai ihmisillä on joitakin semmoisia tapoja, jotka voivat olla niissä kulttuureissa aika hankala ymmärtää, että sen takia on semmoista valtataistelua voi olla. (M3)

Lisäksi esille tuli uskonyhteisöjen sisäisiä konflikteja, jotka liittyvät erilaisiin tapoihin harjoittaa uskontoa. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoi konfliktien johtuvan siitä, että moskeijan toimintaan osallistuu monista eri taustoista tulevia muslimeja, joilla on keskenään erilainen käsitys uskonnonharjoittamistavoista, kuten oikeasta tavasta rukoilla. (M4).

...[S]anotaan, että tuo tulee Somaliasta, tuo tulee Tšetšeniasta, tuo tulee Saudi-Arabiasta...ja ihmiset tappelee asioista, joista ei tarvitsisi tapella. (M4)

Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, sovittelu on konfliktinratkaisumenetelmä tuttu monelle maahanmuuttajalle. Tämä pätee myös tähän tutkimukseen haastateltuihin maahanmuuttajiin. Useimmat haastateltavat kertoivat, että heille on luontaista kääntyä konflikteja kohdatessaan jonkun toisen henkilön puoleen konfliktin ratkaisemiseksi. (M5, M8, M4, M6). Yksi haastateltavista kertoi, kuinka hänen kulttuurissaan ajatus sovittelijasta on olemassa hyvin vahvana ja ensimmäinen asia konfliktin tapahtuessa on miettiä, kuka voi auttaa sen sovittamisessa. (M5). Toinen haastateltava kertoi, kuinka hänen mielestään konfliktin sattuessa muiden ihmisten on puututtava siihen ja autettava konfliktin ratkaisemisessa. Hän näki eurooppalaisena tapana sen, ettei toisia auteta konfliktitilanteiden ratkaisemisessa.

(M4). Yhden haastateltavan mukaan muiden puoleen kääntyminen konfliktin ratkaisemiseksi auttaa osapuolia myös tuntemaan, etteivät he ole tilanteessa yksin. Hänen mukaansa ihmiset hänen yhteisössään eivät näe konfliktia sellaisena, johon henkilö on itse syyppää ja, jonka hän on itse aiheuttanut, minkä vuoksi hänen tulisi se myös yksin selvittää, vaan konflikti kohdataan ja selvitetään yhdessä, jotta siitä päästään yli suurempia murehtimatta. (M8).

Yksi haastateltavista kertoi, kuinka konfliktin tapahduttua konfliktin osapuolten lähipiirin ihmisiä ryhdytään käymään läpi ajatuksena tarkastella heidän ominaisuuksiaan toimia kyseisen konfliktin sovittelijana. Tavoitteena on löytää sopivin henkilö sovitteluun juuri kyseistä konfliktia. Sovittelijan tulee olla ennen kaikkea luotettava, tarpeeksi oppinut sekä puolueeton. Useimmiten sovittelijana toimii sukulainen, kaveri tai yhteisön vanhin. (M5). Muidenkin haastateltavien mukaan sovittelija tulee yleisimmin konfliktin keskiössä olevien henkilöiden lähipiiristä. (M8, M4, M6). Tosin jos konfliktiin ei heidän toimestaan löydetä ratkaisua, sovitteluapua voidaan hakea yhteisön vanhimmilta tai uskonnolliselta henkilöltä. (M6, M4, M8).

...[K]äsitellään ihan perheen kesken. Jos se ei auta, niin sitten perheen joko äidin sukulaiset tai isän sukulaiset puuttuu asiaan ja koittaa sovittella...., että yleensä koetetaan ihan perheen sisällä pitää ne... (M6)

[Kulttuurissani] kunnioitetaan vanhempia konfliktien sovittelijoina, koska heillä ajatellaan olevan paljon iän mukanaan tuomaa kokemusta ja tietoa. (M8)

Puolet haastateltavista kertoi myös itse toimineensa sovittelijana. Sovittelijoina toimineet olivat uskonnolliselta taustaltaan sekä muslimeja että kristittyjä. (M5, M8, M4, M2). Pääasiassa haastateltavat olivat toimineet sovittelijoina oman yhteisönsä sisäisissä konflikteissa; tosin yhdessä tapauksessa haastateltava oli saanut tunnustetun sovittelijan roolin yli kansallisuus- ja uskontorajojen. (M5). Sovittelijan roolin haastateltavat olivat sanojensa mukaan saaneet heihin kohdistuneen luottamuksen ja kunnioituksen myötä. (M5, M8, M4).

Sovittelijoina toimineet haastateltavat pitivät selvästi arvossaan saamaansa roolia ja heihin kohdistunutta luottamusta. He myös kokivat sovittelijan roolin omakseen ja saivat toisten ihmisten auttamisesta mielihyvää. (M4, M5, M8). Toisaalta välillä sovittelijana toimiminen oli tuntunut haastateltavista myös raskaalta. Sovitteluprosessi itsessään voi olla hyvin vaativa, varsinkin jos toinen osapuolista on kärsimätön eikä anna sovitteluprosessille sen tarvitsemaa aikaa, mikä pahimmillaan johtaa uusien konfliktien syntymiseen. (M8). Myös sovittelun epäonnistuminen siitä huolimatta, että siihen uhraa paljon aikaa ja resursseja, tai sen huomaaminen, ettei ole kykenevä sovitteluun tiettyä konfliktia, tekevät sovittelutyöstä raskasta. (M5).

Yhden sovittelijana toimineen haastateltavan mukaan hänen tapaansa toimia sovittelijana vaikuttavat hänen kulttuuristaan lähtöisin oleva malli sovittelusta, hänelle vuosien aikana kertynyt sovittelukokemus sekä se, että hän on perheellinen, mikä etenkin auttaa häntä paremmin ymmärtämään konfliktien syitä. (M5). Hän kuvaili toimintaansa sovitteluprosessissa näin:

Ensinnäkin sinun tulee kysyä osapuolilta hyväksyvätkö he sinut sovittelijaksi, sillä jos toinen hyväksyy ja toinen ei, niin silloin sinä et voi tehdä mitään...Yleensä silloin, kun osapuolet hyväksyvät sinut sovittelijaksi, se on merkki siitä, että he haluavat ratkaista konfliktin, mikä on hyvä asia...Ensinnäkin sinun tulee olla puolueeton, toisekseen olla luotettava ja pitää kuultavat asiat omana tietonasi ja kolmanneksi sinun tarkoituksena on saada sovinto osapuolten välille niin, että he voivat jatkaa normaalisti elämää. Sovittelijasta itsestä täytyy myös tuntua siltä, että hän voi auttaa osapuolia. Itse prosessi menee niin, että ensiksi puhun osapuolten kanssa erikseen, jotta saan ymmärryksen siitä, mistä konfliktissa on kyse, ja mitkä asiat aiheuttavat eniten kiistaa osapuolten välille. Mutta sovittelijan rooli ei ole olla kummankaan puolella ja sanoa kuka on oikeassa ja kuka väärässä, vaan kuunnella kummankin osapuolen tarina konfliktista ja sen syistä. Tämän jälkeen tuon osapuolet yhteen ja kertaan syn konfliktiin osapuolilta saadun tiedon pohjalta ja varmistan, että osapuolet hyväksyvät kerrotun ja sen jälkeen kysyn osapuolilta heidän mielipidettään siihen, mitä he haluavat tilanteelle tehdä. Osapuolten toiveet kuultuaan sovittelijan tehtävä on kertoa, mitkä ratkaisut ja toimenpiteet hänen mielestään voivat auttaa konfliktin ratkaisemisessa. (M5)

Toinen sovittelijana toiminut haastateltava puolestaan kuvaili toimivansa sovittelijana ”sisarussuhteessa”. (M8). Tällä hän tarkoitti sitä, että ihmisten tullessa kertomaan konflikteistaan, hän pyrkii käsittelemään niitä hänen ja osapuolten välille luodussa sisarussuhteen tyyppisessä suhteessa. Hänestä konfliktien sovittelu tällaisessa joustavassa ja rennossa ilmapiirissä on helpommin lähestyttävää konfliktin osapuolille. Hän myös kertoi, kuinka hänen kulttuurissaan sovittelu pohjautuu vahvasti esimerkkien kertomiseen. Sovittelija antaa ohjeita konfliktista selviämiseen kertomalla, kuinka samanlaisista tilanteista on menneisytydessä selvitty. Esimerkkien tarkoitus on rohkaista osapuolia näkemään, että konfliktin voi ratkaista. Konfliktin osapuolet kunnioittavat ja kuuntelevat sovittelijaa, ja silloinkin, jos osapuoli ei ole samaa mieltä sovittelijan kanssa, hän vastaanottaa sovittelijan antamat ohjeet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että osapuolen olisi noudatettava niitä. Kyse on ennemminkin siitä, että kyseisen haastateltavan kulttuurissa konfliktinsovittelu pohjautuu vahvasti kulttuurin yhteisöllisyyteen. Esimerkiksi jos henkilöllä ei ole ruokaa ja naapuri auttaa häntä ruoan hankkimisessa, niin konfliktin sattuessa naapurilla on oikeus puuttua konfliktiin eikä henkilö voi olla välittämättä naapurin

puheista, koska naapuri oli auttanut häntä aiemmin ruoan hankkimisessa. (M8). Sovittelijaa kuunnellaan siis etenkin yhteisön normiston mukaisesta kunnioituksesta toista yhteisön jäsentä kohtaan. Mutta vaikka sovittelija tulee usein useimmiten konfliktin osapuolten lähipiiristä, tai hän on yhteisön keskuudessa arvostettu henkilö, sovittelijalla ei kuitenkaan ole auktoriteettiasemaa kertoa osapuolille lopullista ratkaisua konfliktiin. Ratkaisun valitseminen on loppupeleissä kiinni osapuolista itsestään. (M6, M5, M8, M4).

Haastateltavien mukaan maahanmuuttajayhteisön sisäistä konfliktien sovittelua tapahtuu laajasti ympäri Suomea eri maahanmuuttajayhteisöissä. (M5, M8, M4, M6).

Kyllä sitä [yhteisön vanhimpien puoleen kääntymistä] tekevät itse asiassa kaikki maahanmuuttajat, joita tiedän [tällä] alueella. Kaikilla yhteisöillä on heidän omat yhdistyksensä ja näiden yhdistysten yhtenä tarkoituksena on ratkaista yhteisön sisällä tapahtuvia konflikteja...Arvioisin, että yli 90 prosenttia konflikteista ratkaistaan näin, perheiden välillä, eivätkä he käänny virallisten työntekijöiden puoleen. Esimerkiksi omassa yhteisössäni noin 95 prosenttia konflikteista on ratkaistu oman yhteisön jäsenten toimesta. (M5)

Kun ajattelen useimpia näitä etnisiä ryhmiä..., niin he myös tekevät tämmöistä sovittelua. Tiedän yhden henkilön, joka on ollut täällä kauemman aikaa ja, joka on kunnioitettu kristitty omassa yhteisössään ja hän tekee tätä sovittelua myös aika paljon omassa yhteisössään. (M8)

Haastateltujen maahanmuuttajien tietämys sovittelupalveluista, monikulttuurisesta sovittelusta ja naapurussovittelusta, oli heikko. Suurimmalla osalla haastateltavista ei ollut niistä tietoa. (M4, M6, M1, M7, M2). Osa haastateltavista tiesi ammattinsa kautta sovittelupalvelun olemassaolosta, mutta kukaan heistä ei kertonut vieneensä omia konfliktejaan tai tietävänsä oman yhteisönsä parista ketään, joka olisi vienyt konfliktin palvelun pariin soviteltavaksi. (M5, M8, M3). Haastateltavista ne, joilla oli tietoa sovittelupalvelujen olemassaolosta, olivat sitä mieltä, että maahanmuuttajataustaisten sovittelijoiden mukanaolo sovittelussa on ehdottoman hyvä asia, koska he ymmärtävät konfliktin juuret ja tietävät, miten ratkaista konfliktit oman kulttuurin mukaisesti. (M5). Lisäksi sen nähtiin lisäävän sovittelun tehokkuutta. (M3).

...[E]hkä voisi olla parempi sekä asianomistajalle että rikosentekijälle [etenkin puhuttaessa nuorista], että jos sovittelijan roolissa oleva ihminen on joko maahanmuuttaja, suomalaiseen yhteiskuntaan hyvin integroitunut tai sitten on sitä uskontoa edustava, jolla on kuitenkin se suomalainen yhteiskunta hallinnassa, niin kyllä se helpottaa. Että ratkaisun löytäminen ei ole silloin vaikeaa. Mutta jos siellä istuu supisuomalaiset sovittelijat, niin kenties voi suhtautua tekijäkin hyvin välinpitämättömästi, että no mitäs noi tietää meistä... (M3)

5.3 Uskonnon näkyminen sovittelussa

Maahanmuuttajien kanssa konfliktien kohtaamisesta ja sovittelusta keskusteltaessa uskonto tuli esille luonnollisena, sovitteluun kuuluvana asiana. Uskonnon käyttäminen konfliktinratkaisussa oli ollut yleistä etenkin maahanmuuttajien lähtömaissa, mutta Suomessakin se on jatkunut.

Mutta uskonnon kautta kyllä mä muistan ainakin [kotimaassani] uskonnon kautta sovitteliin todella paljon. (M7).

Useimmiten uskonto näkyi maahanmuuttajien haastatteluissa joko sovittelussa käytetyn uskonnollisen kielen tai sovittelijana toimineen henkilön uskonnollisuuden kautta. (M4, M5, M8, M7, M2, M1, M3).

Uskonnolliset toimijat käyttävät usein uskonnollista kieltä ajatuksiensa esittämiseen sekä niiden oikeuttamiseen toimiessaan konfliktien sovittelijoina. Toisaalta haastatteluista kävi ilmi, että omissa yhteisöissään konfliktin sovittelijoina toimivat haastateltavat käyttävät myös uskonnollista kieltä ja uskonnosta nousevia esimerkkejä konfliktien sovittelun tukena. (M4, M5, M8). Näin uskonto on osa myös sovittelua, joka ulkopäin katsottuna näyttää maalliselta.

Yleensä käytän sovittelussa maalaisjärkeä, mutta joskus, kun yritän auttaa jotain henkilöä ja kertoa, kuinka hänen tulisi toimia, niin silloin saarnaan ja kerron esimerkkejä profeettojen ajoista tai Jeesuksen ajasta...joskus se auttaa...koska joskus jotkut ihmiset eivät ymmärrä, kun puhut heille. Mutta sitten, jos lisäät Koraanin tai Raamatun jakeita puheeseesi, he sanovat, että ok näin se [asia] on. Joskus se, että luet tai saarnaat [niistä], voi auttaa. (M4)

Raamatullisten periaatteiden käyttö sovittelutilanteessa kristittyjen kanssa auttaa, koska joskus jos on jotain konfliktia avioliitossa tai lasten kanssa tai tällaisissa asioissa, on hyvä löytää ensimmäiseksi periaatteet, jotka auttavat osapuolia ottamaan asian vakavasti ja tuo heidät lähemmäksi toisiaan, minkä jälkeen he voivat päättää, mitä he haluavat tehdä konfliktin ratkaisemiseksi...Joskus ainoa asia mikä voi auttaa on uskonto ja siitä kumpuavat periaatteet, joita voi soveltaa omaan elämäänsä. (M5)

Haastatteluissa tuli ilmi, että uskonnollisten auktoriteettien ja henkilöiden toimimista sovittelijoina esiintyy sekä muslimien että kristittyjen parissa. Tutkimukseen haastateltujen muslimimaahanmuuttajien mukaan imaamisovittelua tehdään Suomessa monissa eri moskeijoissa. Yleensä imaamin luokse mennään silloin, kun konfliktiin ei ole löytynyt ratkaisua oman perheen tai sukulaisten tekemän sovittelun myötä. Moskeijassa sovitteltavat

konfliktit liittyvät haastateltavien mukaan perheen sisäisiin asioihin, yleisimmin avioliittoon sekä lasten tekemisiin, kuten kotoa karkaamisiin. (M2, M6, M4).

Näkemykset imaamin asemasta ja arvovallasta konfliktien sovittelussa erosivat huomattavasti haastateltujen muslimien keskuudessa. Esille tuli kaksi erilaista näkemystä. Toisen näkemyksen mukaan imaamisovittelu on käypä konfliktinratkaisukeino silloin, kun konfliktia ei ole saatu soviteltua osapuolten vanhempien, sukulaisten tai yhteisön vanhimpien johdolla. Pääsääntöisesti konfliktit kuitenkin pyritään ratkaisemaan ilman imaamia. Imaamisovittelussa imaamilla on näkyvä auktoriteettiasema sovittelijana ja imaamin antamalla ratkaisuehdotuksilla on huomattavaa painoarvoa. Imaami on siis enemmän kuin puolueeton neuvonantaja kolmannen osapuolen roolissaan. (M6, M4, M2).

Että jos ei sitten perheen sisällä [sovittelu] onnistu, niin se on sitten moskeijassa, jolloin varmaan se pappi on sitten se auktoriteetti. (M6)

Kun et voi ratkaista konfliktia kotona, niin voit viedä konfliktin ensin kyläpäällikölle ja se yritetään ratkaista hänen johdolla, mutta jos se ei onnistu, niin sitten viet konfliktin moskeijaan, jossa imaami voi yrittää auttaa sinua ratkaisemaan sen. (M4)

Toisen haastattelussa esille tulleen näkemyksen mukaan imaamisovittelu on vanhanaikaista eikä sillä ole merkitystä nykymaailmassa. (M7, M1, M3).

Joo no se on tavallaan nyt vähän vanhanaikainen juttu, että se ei ole enää nykymaailmassa tämmöistä...Vanhanaikainen juttu oli semmoinen, että jos imaami kolmannessa maailmassa sovittelee näitä ongelmia, niin hän myös, hänelle naitetaan naisia ja hän on niin kuin tämmöinen jumala ja hänellä on hyviä vaimoja ja palvelijoita ja...se päättää miten sattuu, se ei välttämättä tarkoita, että se aina tekee hyvää. Se ei ole näin. Se on niin kuin tämmöistä vanhaa kulttuuria. (M7)

Imaami on monessa yhteiskunnassa...sama kuin kirkon pappi...Pienissä kylissä, joissa kaikki on alkeellista, niin silloin se imaami on ihan sama kuin suomalaisissa vanhoissa yhteiskunnissa kylän pappi, [joka] tuli jakamaan perintöä ja hoiti sovittelua...ja [joka] on joskus ostanut isojakin metsiä halvalla ja...tehnyt [muitakin] tämmöisiäkin temppuja ja toiset on lahjoittanutkin niitä imaamille, kun ei ole ollut mitään muuta antaa. (M1)

Toisaalta samat haastateltavat tiedostivat imaamisovittelua tapahtuvan myös nyky-Suomessa. He kokivat sen ongelmalliseksi etenkin siitä syystä, koska imaameilla ei välttämättä ole konfliktinratkaisussa tarvittavaa tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja tavoista toimia siinä. Syynä imaamin puoleen kääntymiseen nämä haastateltavat näkivät sen,

ettei muslimeilla ole Suomessa vaihtoehtoisia tahoja, johon he luottaisivat tarpeeksi pyytääkseen apua konfliktinratkaisuun. (M3, M1).

[N]äihin moskeijoihin tällä hetkellä ei välttämättä saa, semmoista ehkä hengellistä tukea voi saada, mutta että ei semmoista että voisi jossain asiassa yhteiskunnallisesta syystä tulla mukaan, että voisi auttaa, koska suurin osa näistä...imaameista ja näistä auktoriteettia omaavista tyypeistä näissä paikoissa nehän on kuitenkin vielä ehkä sopeutuminen yhteiskuntaa, integroituminen vielä kesken, saatikka sitten että olisi tuntemusta suomalaisesta yhteiskunnasta ihan oikeesti, koska tää on hemmetin hankala maa...[M]utta sitten joillekin, joka on heikko...[eikä ole] henkistä vahvuutta pärjätä täällä, niin sen takia ne istuu tuolla temppelissä ja ne hakevat apua ja sitten jos tulee viranomaisten kanssa ongelmia, niin niihin ne soittaa ja pyytää apua ja ei ne katso, että tietääkö se ihminen mitään yhteiskunnasta, tuntee se ihminen edes lastensuojelusta tai poliisilainsäädännöstä ja pystyykö auttamaan ja voiko hän antaa minulle neuvoja... (M3)

Mutta kun se hämää, [ihmiset] elää siinä toivossa, että se imaami tekee sitä [sovittelua], että ne sitten [sanoo, että] no me käytiin imaamilla ja kaikki on nyt kunnossa. Niin selittää ja ajattelee, että nyt on kaikki kunnossa...(M1)

Haastateltavat olivat sitä mieltä, ettei imaamisovittelusta olisi hyötyä rikos- ja riita-asioiden sovitteluun tyypillisesti tulevien konfliktityyppien, siis rikosasioiden kuten pahoinpitelyjen ja vahingontekojen, sovittelussa. (M6, M2, M1). Yksikään haastateltava ei myöskään tuonut esille ajatusta siitä, että imaamisovittelussa noudatettu islamilainen laki ohittaisi Suomen lain, jos ne olisivat ristiriidassa keskenään.

Näit mitä mä oon muslimien välisissä tapeluissa tai rikoksissa on koettu sovittella, niin mä en ole koskaan kuullut, että imaami olisi ollut mukana asioissa, että se on koetettu perheen kesken ja niinkun osapuolten perheiden kesken sovittella, että ei mentäis sitten oikeuteen, että niitten kesken, mutta en ole kuullut, että imaami ois mukana tässä. (M6)

Ei, ei. Se on aika jännä. Se on teidän käsitys, [että imaamisovittelua käytettäisiin konfliktinratkaisuun]. (M1)

Laki tulee väistämättä vastaan imaamisovittelusta puhuttaessa, jos puhutaan väkivallasta, [kuten perheväkivallasta]. (M2)

Imaamisovittelusta keskusteltaessa moni haastateltava toi esille mielipiteensä imaamien asemasta ja arvostuksesta Suomessa. Haastatteluissa kävi ilmi, ettei imaameihin enää

helposti luoteta ja heidän arvostuksensa ja merkitys muslimien elämässä on muutenkin heikentynyt. (M7, M2, M1, M4, M6).

Kyllä mä uskon, että joskus aiemmin ja varmaan Arabimaissa [imaameilla] on aika vahva asema ja iso auktoriteetti, mutta Suomessa en usko, että on niinkään, että kaikki päättää ihan omista asioistaan..., mutta että varmaan sitten, jos on jotain uskontoon liittyvää, niin kyllä varmaan uskotaan mitä se imaami sanoo, että on niin kuin siinä, mutta sit kun tulee yksityiselämään ja tämmöisiin omiin ongelmiin, niin ei varmaankaan... (M6)

Meidän moskeijassa on kaksi imaamia ja he ovat koulutettuja ja hyviä...Mutta joskus minusta tuntuu heidän saarnatessaan, että he yrittävät painostaa minua kertomalla, mikä on oikea tapa tehdä asioita ja, miten minun tulisi oikeaoppisena muslimina tehdä asiat...tällöin lähdän heti rukouksen jälkeen pois moskeijasta. (M4)

Mutta täällä Suomessa oleva imaami, sillä ei ole mitään asiaa sen [vihkitodistuksen] kanssa, se ei voi muuttaa, ei voi erottaa, ei voi tehdä asialle mitään. Tarkoitan että helpottaakseen [eroa se,] mitä [imaami] voi tehdä, niin se on ihan sama [kuin antaisi]...mulle jonkun bonuskortin, tässä sulle bonuskortti menkää syömään ja lopettakaa riitely, sillä on melkeen sama arvo. (M1)

Kristittyjen maahanmuuttajien haastatteluissa tuli puolestaan esille, että kristityt kääntyvät usein konflikteissa sovitteluavun saamiseksi papin tai muun uskonnollisen toimijan puoleen. Etenkin afrikkalaisessa kulttuurissa papeilla on merkittävä asema konfliktien sovittelijoina. (M5, M8).

Kristittyjen parissa syy siihen, miksi pappien halutaan toimia konfliktien sovittelijoina, perustuu ennen kaikkea siihen, että pappeihin luotetaan ja heitä arvostetaan suuresti. Papin asema on kunnioitettu ja näin ollen papilla on myös tiettyä aseman mukana tulevaa auktoriteettia. Papilla ei kuitenkaan nähdä konfliktin sovittelijana olevan auktoriteettia päättää konfliktien osapuolten puolesta, kuinka konflikti tulisi ratkaista, vaan tarjotun ratkaisuehdon valitseminen jää osapuolille itselleen. Lähinnä papin auktoriteettiasema vahvistaa siis itse sovitteluprosessia. Lisäksi pappien nähdään osaavan toimia konfliktitilanteissa. (M8, M5).

...[S]uurin osa niistä ihmisistä, jotka tunnen ja jotka ovat kristittyjä, luottavat kirkkoon. Se on ensimmäinen mihin luotetaan...jos sinä olet kristitty ja sinulla on ongelma Afrikassa tai [tietyissä Afrikan maassa], ensimmäinen henkilö, jonka sinä kutsut tilanteeseen on kirkon pappi, koska sinä luostat häneen ja sinä tiedät, että hänet on koulutettu tällaisiin asioihin ja tiedät

myös, ettei hän kerro perheesi asioita muille, mikä on hyvin tärkeää. Tämän takia mielestäni suurin osa kristityistä luottaa kirkkoihin. Näin ollen uskonnolla on tosi iso rooli, jos puhutaan kristityistä ihmisistä joita minä tunnen [Afrikan eri maista]...ja tiedän, että kristinusko on auttanut ratkaisemaan hyvin monenlaisia konflikteja, joita on tapahtunut täälläkin... Itse asiassa ihmiset luottavat yhä vähemmän sosiaalityöntekijöihin, kristityt luottavat eniten kirkkoon. (M5)

Kristittyjen lisäksi myös muslimit voivat kääntyä kirkon työntekijöiden puoleen konfliktien ratkaisemiseksi. Suurin osa haastateltavista, sekä muslimeista että kristityistä, olivat tietoisia siitä, että jotkut muslimit ovat Suomessa kääntyneet kirkon puoleen konflikteja kohdatessaan. (M5, M8, M7, M4, M1).

Mä tiedän todella paljon muslimeita, jotka asuvat Suomessa ja silloin, kun he tarvitsevat apua, niin he menevät kirkkoon. (M7)

Tiedän myös, että jopa jotkut muslimit ovat menneet kirkon diakonin luokse... (M5)

Toisaalta haastateltavien joukossa oli myös heitä, joille tieto ja koko ajatus muslimien kääntymisestä kirkon puoleen tuli uutena. (M6, M2, M3).

Ai jaa. Aika yllättävää..., että on saanut apua [kirkosta]... en ole tiennytkään. (M6)

Haastatellut kristityt maahanmuuttajat eivät nähneet tässä ongelmaa, mutta muslimimaahanmuuttajat suhtautuivat asiaan eri tavoin. Osa haastateltavista muslimeista suhtautui asiaan myönteisesti ja ymmärtäväisesti, kun taas muutama haastateltava suhtautui siihen hyvin epäilevästi. Myönteisesti kirkon puoleen kääntymiseen suhtautuneiden muslimien mukaan sillä, mitä uskontoa ihminen tunnustaa ei ole avun saannin kannalta merkitystä, vaan merkitystä on ainoastaan sillä, mistä ihminen saa konfliktiin tarvitsemansa avun. (M4, M3, M7, M5, M8).

Ei sille ole mitään merkitystä. Uskonto on tietysti sitä mitä se on jokaiselle ihmiselle, jotakin se merkitsee, mutta sitten kuitenkin tässä nyt, kun maahanmuuttajaihmisistä on kysymys, jolla on jonkunlainen dilemma jossain asiassa, jos siihen...seurakuntaan ottaa yhteyttä, ei sillä ole mun mielestä mitään merkitystä, jos sieltä saa asianmukaista mitä hän tarvitsee ja mahdollisesti sieltä voi saada, koska ihmiset ovat siellä koulutettuja, ihmiset osaavat kieltä ja on verkostoja... (M3)

Se on ihan ok...Kristityllä tavalla voi auttaa ja muslimi tavalla voi auttaa. Ylipäättään auttaminen on inhimillistä ja meidän täytyy auttaa toisiamme, joten emme voi sanoa, että muslimi ei voi auttaa tai kristitty ei voi auttaa...Eikä minun mielestä siinä ole mitään pahaa, jos kristitty menee muslimin luokse tai muslimi menee kristityn luokse pyytämään apua, tästä maailmasta ei löydy Koraania tai Raamattua, joka kieltäisi sen. (M4)

...[A]jattele, kun ihminen täällä...maan alla asuu ja ihmisiä, jotka viranomaiset on hylännyt, niin silloin viimekipassa sulla on oikeesti niin kuin hätä, niin saa mennä uskontojohtajan luokse ja se on fakta, ihan sama missä päin maailmassa olet...Sen takia mä en niin kuin, totta kai ne lähtee kirkkoon...Kun Ruandassa tapahtui sota, kaikki lähtivät kirkkoon. Sisällissota, kaikki lähtivät moskeijaan ja kirkkoon niin kuin kaikki hakeutui sinne, koska siinä on paikka, jossa ihmiset oikeasti yrittää auttaa, jos ne pystyy...(M7)

Kuitenkin osa näin ajattelevista myönsi, että monelle muslimille kirkon puoleen kääntyminen voi olla ongelmallista, sillä muslimit voivat suhtautuvat sekä omaan että toisten uskontoon monin eri tavoin. (M4, M3).

...[M]oni omaksuu, että kirkko on jotenkin sellainen [paha], mulle se ei ole..., [mutta] että kaikilla ei ole sitä uskoa ja kasvatusta... (M3)

Varauksellisesti asiaan suhtautuneet haastateltavat olivat sitä mieltä, että muslimien tulisi ensisijaisesti hakea apua omalta yhteisöltään tai moskeijasta. Yksi haastateltava suhtautui asiaan hyvin kielteisesti. Hän ei voinut ymmärtää, miten muslimi voisi kääntyä kristityn puoleen avunhakemisessa. Nämä haastateltavat halusivat myös muita haastateltavia enemmän tietää aiheesta lisää, kuten esimerkiksi siitä, minkälaisissa konflikteissa kirkon puoleen oli käännytty ja, mitkä ryhmät tätä olivat tehneet. (M2, M6).

Jos on saanut apua sieltä, jos ei muualta ole saanut apua, niin miksipä ei..., [mutta] kyllä mä haluaisin tietää, että minkälaisia ongelmia heillä on ollut, että ne on mennyt...Mutta, että yleensä ois ihan kiva, että kääntyis eka niin kuin moskeijan tai imaamin puolella, että jos sieltä vois apua saada. (M6)

Mutta koraani sanoo, että älkää olko edes kristittyjen ystäviä...miten ne voi sitten päästää kristittyjä sekaantumaan oman perheen asioihin? Se apu pitää löytää omasta yhteisöstä, jos on olemassa muslimiyhteisö, niin se auttaa. Ketkä ovat muslimeita, jotka ovat tehneet tätä? Ja millaisista konflikteista puhutaan? Suomalaisiako vastaan? (M2)

Osa haastateltavista otti tästä asiasta keskusteltaessa puheeksi myös laajemmin muslimien ja kristittyjen väliset suhteet. Haastateltavista hän, joka ei hyväksynyt muslimien avun hakemista kirkon parista, suhtautui muutenkin hyvin epäileväisesti kirkkoon ja sen toimintaan. Kyseinen haastateltava kertoi, ettei hän luota kirkkoon ja epäili kirkon muslimeihin suuntautuvien työmuotojen motiivina olevan kääntämisen. Hän myös epäili, että kirkon toimintaa osallistuvat muslimit eivät tiedä osallistuvansa kirkon toimintaan tai, että diakonit työskentelevän kirkon alaisuudessa. (M2). Hän suhtautui epäroiden myös uskontodialogiin, sillä hänen mielestään ”papit voivat sanoa imaameille sen, mitä imaamit haluavat kuulla eikä sanomisilla ole oikeasti mitään merkitystä”. (M2). Eräs muslimi haastateltava puolestaan kertoi, kuinka hän tietää ”varmana sen, että jotkut muslimit haluavat alistaa kristittyjä”. (M4). Hänen mukaansa nämä ihmiset ovat uskontorasisteja, koska he pitävät kristittyjä arvottomina ja uskonnottomina. Hänen mukaansa ”jotkut näin ajattelevista ihmisistä sanovat, että kristityt pitäisi tappaa”. (M4).

Toisaalta osa haastateltavista muslimeista oli sitä mieltä, että uskonto on ihmisiä yhdistävä asia. Erään haastateltavan mukaan silloin, kun ihmisellä on vahva uskonto, hän on paljon ymmärtäväisempi muita uskontoja kohtaan riippumatta siitä, mistä uskonnosta on kyse. (M6). Yhden haastateltavan mielestä rukoilu on eri uskoisia yhdistävä asia; toiset rukoilevat muslimien tavalla ja toiset kristittyjen tavalla, mutta kummatkin rukoilevat yhtä ja samaa Jumalaa. (M4). Kaiken kaikkiaan haastateltavat korostivat, että Suomen muslimiväestö tulee monista erilaisista kulttuuritaustoista ja, että muslimit ovat jakautuneet moniin eri ryhmiin, joilla on huomattavastikin toisistaan eroavia tapoja tulkita islamia, mikä heijastuu heidän käyttäytymiseen ja käsityksiin eri elämäntilanteista, kuten avioliiton tasa-arvosta ja suhtautumisesta toisuskoviin. (M5, M2, M4, M7, M1). Haastateltavien mukaan Suomesta löytyy myös muslimiryhmiä, jotka edustavat konservatiivista uskonnontulkintaa islamista. (M2, M4, M1). Yhden haastateltavan mukaan Suomen muslimiväestö on kaiken kaikkiaan hyvin konservatiivinen verrattuna moniin muihin Euroopan maihin ja muslimiväestön ydintä voi luonnehtia jopa äärikonservatiiviseksi. Hänen mukaansa tätä kuvastaa esimerkiksi se, että joissakin Suomen konservatiivisimmissa moskeijoissa käydään keskustelua siitä, mistä ovesta naiset voivat mennä sisälle moskeijaan. (M2). Haastateltavien mukaan Suomen muslimiväestöstä löytyy myös fundamentalistisia muslimiryhmiä. (M1, M7, M3).

Syy siihen, miksi muslimit kääntyvät kirkon puoleen konflikteissa, oli haastateltavien mielestä muslimien kirkon työntekijöitä kohtaan tuntema luottamus. Luottamuksen takaajana toimii uskonto. (M7, M3, M4). Myös haastateltavista hän, joka suhtautui kielteisesti muslimien kirkon puoleen kääntymiseen, näki, että kirkon työntekijöitä kohtaan tunnettu luottamus voi olla syy siihen, että jotkut muslimit toimivat näin. Tosin hänen mielestään edellytys tämän suuruisen luottamuksen syntymiselle on, että osapuolet ovat tunteneet toisensa pitkään. (M2).

...[J]os mulla on ongelma, niin mä tiedän, että jos mä menen kirkkoon, niin kirkko ei ainakaan soita poliisille ja sano, että tulkaa hakemaan se on täällä, mä en usko. (M7)

Mutta toki islaminuskoiset, heissä se herättää luottamusta, mikä mullekin on välillä vähän ihmetystä herättävä, että mikä nyt tää uskonto tähän sotketaan, mutta se on heille tärkeää ja sen takia mä en vähättele sitä...Alkuvaiheessa ainakin, kun päästään sisään [luotetaan ennemmin kirkon työntekijään kuin viranomaiseen]. Mutta sitten kun huomataan, että muutkin tekevät samaa työtä ja haluavat auttaa niin se voi muuttua. Mutta alkuvaiheen [luottamuksen] synnyttäminen voi olla aika paljon [kirkon työntekijöiden] käsissä. (M3)

5.4 Yhteenvetoa

John Paul Lederachin mukaan avain kulttuurin huomioimiselle monikulttuurisissa puitteissa on katsoa, minne ja kenelle yhteisön parissa konfliktit päätyvät, ja tunnistaa nämä kulttuurillisten ryhmien sisällä luontaisesti toimivat konfliktinratkaisijat ja rauhantekijät (Lederach 1995.) Se on ollut tämän luvun johtoajatuksena; katsoa maahanmuuttajien näkökulmasta, minne heidän kohtaamansa konfliktit päätyvät ja, miten näitä konflikteja ratkaistaan. Luvun tarkoituksena on ollut antaa maahanmuuttajien kertoa omista näkemyksistään konfliktinratkaisusta ja etenkin uskonnon roolista konfliktinratkaisussa – ääni, joka usein jää sekä tutkimuksen että käytännön parissa kuulematta. (Albrecht 2010.)

Haastattelut tukivat näkemystä siitä, että sovittelu on konfliktinratkaisumenetelmänä hyvin tuttu ja luonnollinen monille maahanmuuttajille. Haastateltavien kuvailut konfliktien sovittelusta täyttivät useimmat restoratiivisen oikeuden ihanteet ja periaatteet, kuten sovittelun vapaaehtoisuuden, puolueettomuuden sekä sovinnon sovittelun päämääränä niin, että osapuolet voivat jatkaa elämäänsä normaalisti. Sovittelu on myös prosessina hyvin samankaltainen: molempia osapuolia kuunnellaan sekä erikseen että yhdessä ja lopullinen päätäntävä ratkaisun tekemisen suhteen on osapuolilla. Sovittelija ei siis kolmannen osapuolen roolissaan ole yleensä auktoriteettiasemassa ratkaisun suhteen, vaikka hänen rooliinsa kuuluukin ehdottaa osapuolille ratkaisumahdollisuuksia. Konfliktien sovittelutavasta on siis löydettävissä monia yhteneväisyyksiä. Vaikka tässä tutkimuksessa sovittelu oli tuttua kaikille haastateltaville, täytyy kuitenkin muistaa, että maahanmuuttajia tulee myös kulttuureista, joille sovittelu on hyvin vieras ajattelutapa. Näin ollen ei voida siis olettaa, että sovittelu olisi maahanmuuttajienkaan parissa yleismaailmallinen konfliktinratkaisutapa.⁹⁴ Haastateltavien mukaan maahanmuuttajayhteisön sisäistä

⁹⁴ Esimerkiksi Berit Albrecht on siis tuonut esille, ettei sovittelu välttämättä toimi kaikilta osin arabien, aasialaisten ja venäläisten keskuudessa. Albrechtin mukaan Arabimaista tulevien parissa sovittelusta ongelmallista tekee se, etteivät Arabimaista tulevat halua helposti myöntää syyllisyyttään, mikä on keskeinen restoratiivisen oikeuden vaatimus. Venäläiset puolestaan suhtautuvat hyvin

konfliktien sovittelua tapahtuu laajasti ympäri Suomea eri maahanmuuttajayhteisöissä. Tässä kohdin on tosin huomioitava se, että eri maahanmuuttajaryhmät ja yksittäiset henkilöt ovat kotoutumisen eri vaiheissa, joten heidän keskuudessaan vallitsee sekä uusia että vanhoja arvoja ja sosiaalista järjestäytymistä. Kuten John Paul Lederach on tuonut esille, osa maahanmuuttajista kotoutuu uuteen maahan niin vahvasti, että he etäännyvät omista perinteisistä kulttuurisista arvoistaan ja näin ollen konfliktinratkaisutavoissaan (Lederach 1995). Tämän tutkimuksen puitteissa tällainen ei kuitenkaan tullut esille, mikä johtunee Suomen maahanmuuttajaväestön nuoruudesta verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin, jossa maahanmuuttajataustaisia yhdysvaltalaisia voi olla jo monessa sukupolvessa. Voidaan kuitenkin olettaa, että vastaava tilanne kehittyy ajan myötä myös Suomeen uusien maahanmuuttajasukupolvien myötä.

Lähtökohdiltaan ja ajatuksiltaan sovittelu on siis hyvin samankaltaista kuin rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Eroja rikos- ja riita-asioiden käytössä olevaan, länsimaiseen sovittelumalliin kuitenkin löytyy. Merkittävimpanä näistä on se, millaisena ihanteellinen kolmas osapuoli nähdään. Haastateltavien mukaan sovittelijan tulee olla luotettava, tarpeeksi oppinut, puolueeton ja kunnioitettu. Ero löytyy kuitenkin siitä, että haastateltavien mukaan sovittelija tulee lähes aina konfliktin osapuolten lähipiiristä. Vain jos lähipiirin toimesta konfliktiin ei löydetä ratkaisua, sovitteluapua voidaan hakea yhteisön vanhimmilta tai uskonnolliselta henkilöltä. Tämä tukee John Paul Lederachin ja Kevin Avruchin esittämiä näkemyksiä siitä, että etenkin yhteisöllisistä kulttuureista tuleville henkilöille ihanteellinen kolmas osapuoli ei välttämättä ole virallinen ja ulkopuolinen sovittelija, vaan vapaamuotoinen, sisäpiiriin kuuluva sovittelija, joka tuntee konfliktin osapuolet ja osaa ottaa sovittelussa huomioon kulttuurin arvot ja tavat sovitella. Merkille pantavaa on, että tällainen sovittelija myös koetaan puolueettomaksi, vaikka hän kuuluukin osapuolten lähipiiriin. (Avruch 2002, 84; Lederach 1995.) Konfliktien sovittelu on muutenkin yhteisöllistä; perhe, naapurit, ystävät ja sukulaiset ovat tiiviisti mukana konfliktinratkaisussa. Aiemmat islamilaista konfliktinratkaisua tarkastelleet tutkimukset ovat myös osoittaneet, että yhteisön rooli on hyvin ilmeinen islamilaisissa lähestymistavoissa konfliktinratkaisuun (Abu-Nimer 2003; Said & Funk 2001). Vaikka sovittelu on yhteisöllistä, on vaarana kuitenkin se, että sovittelijan tuleminen lähipiiristä ja konfliktin ratkaiseminen lähipiiriin keskuudessa piilottaa konfliktin muilta kuin konfliktin keskiössä olevien henkilöiden läheisiltä, kuten viranomaisilta, mikä voi joissain tapauksissa heikentää konfliktin osapuolten asemaa. Haastateltavien tietämys maahanmuuttajille suunnatuista sovittelutyömuodoista oli heikko. He kuitenkin näkivät maahanmuuttajien toimimisen sovittelijoina monikulttuurisen sovittelun parissa hyvänä ja sovittelun tehokkuutta lisäävänä asiana, koska maahanmuuttajataustaiset sovittelijat ymmärtävät, kuinka konfliktit tulee ratkaista oman kulttuurin mukaisesti. Kulttuurin merkitys konfliktinratkaisussa korostui siis tässäkin.

rangaistuskeskeisesti sovitteluun, joten heillä on vaikeuksia ymmärtää sovittelun perusidea. He myös olettavat, että sovittelija tekee kaikki päätökset. Aasialaiset puolestaan voivat kokea konflikteista puhumisen, etenkin vieraiden kanssa, häpeällisenä. (Albrecht 2010, 17–19.)

Vaikka haastatellut maahanmuuttajat tulivat erilaisista taustoista - he olivat tulleet Suomeen eri syistä, olivat asuneet Suomessa erimittaisia aikoja ja heillä oli erilaiset uskonnolliset taustat – olivat he monista haastatteluissa käsitellyistä teemoista yhtä mieltä. Yksi tällainen oli uskonnon näkeminen merkityksellisenä konfliktinsovittelun kannalta. Tätä mieltä olivat siis myös ne haastateltavat, jotka eivät pitäneet uskontoa henkilökohtaisesti kovin tärkeänä. Uskonto tuli haastateltavien kanssa keskusteltaessa hyvin luonnolliseksi osaksi sovittelua ja he näkivät uskonnon tuovan sovitteluun tietynlaista oikeutusta ja arvostusta. Uskonto tuli esille joko sovittelussa käytetyn uskonnollisen retoriikan tai sovittelijana toimivan henkilön uskonnollisuuden kautta. Uskonnollisen kielen ja uskonnosta tulevien esimerkkien käyttö sovittelussa oli yleistä silloinkin, kun sovittelijana toimi muu kuin uskonnollinen toimija. Tämä tukee tutkimuksen alussa esitettyä näkemystä siitä, että kulttuurilliset uskonnolliset ominaisuudet näyttelevät yhtä tärkeää roolia konfliktinratkaisuprosesseissa kuin ei-uskonnolliset kulttuuriset ominaisuudet uskonnon ollessa kulttuuristen normien ja arvojen, ylipäättään identiteetin, voimakas aineisosa. (Faure 2009; Abu-Nimer 2001, 686; Said & Funk 2001, 2.)

Haastatteluissa tuli ilmi, että uskonnollisten toimijoiden sovittelijoina toimimista esiintyy sekä muslimien että kristittyjen parissa. Näistä muslimien parissa tehtävää imaamisovittelua tehdään haastateltavien mukaan Suomessa monissa eri moskeijoissa. Haastatteluista kävi ilmi, että yleensä imaamin luokse mennään silloin, kun perheen sisäisiä asioita koskevaan konfliktiin ei ole löytynyt ratkaisua perheen tai sukulaisten sovittelun myötä. Myös Helsingin Sanomissa julkaistujen artikkelien mukaan Helsingin moskeijoissa järjestetään sovittelua parisuhdeongelmissa, etenkin avioerotilanteissa ja lastenkasvatusongelmissa (Vihavainen 2011; Mustranta 2009). Artikkelien mukaan moskeijoissa sovittelua hoitaa lautakunta, joka muodostuu imaamista ja muutamasta yhteisön vanhimmasta jäsenestä. Lautakunta voi tarvittaessa kysyä neuvoa myös erityisesti uskonnollisiin kysymyksiin perehtyneeltä lautakunnalta, joista arvovaltaisimmat sijaitsevat muualla Euroopassa. (Mustranta 2009.) Artikkeleista toiseen haastatellun imaamin mukaan sovittelussa annettujen ohjeiden seuraaminen on jokaisen oma asia, mutta jos osapuolet eivät sovittelun aluksi sitoudu noudattamaan hänen päätöksiään, ei juttua kannata yrittää sovittaa. Artikkelissa kuvailtu sovittelu noudattaa yleisiä sovittelun pääpiirteitä osapuolten erikseen ja yhdessä kuulemisineen, mutta huomattavaa on, että sovittelu on yhteisöllistä huomioiden myös osapuolten lähipiirin näkemykset ja kokemukset. Artikkelisiin haastatellun imaamin mukaan sovitteluun tullessa jutuissa, jotka olivat useimmiten koskeneet siis avioeroja, lasten huostaanottoja tai perheväkivaltaa, oli noudatettu Suomen lakia, mutta hän huomauttaa, että jos soviteltavaksi tulisi esimerkiksi perimysasioita, ne ratkaistaisiin islamilaisen lain mukaan. Tämä voisi johtaa suomalaisesta käytännöstä poikkeaviin ratkaisuihin. (Mustranta 2009.)

Islamilaisen lain soveltaminen perheoikeuden alan sovitteluissa on herättänyt keskustelua etenkin Isossa-Britanniassa, jossa vuonna 2007 myönnettiin viidelle islamilaiselle tuomioistuimelle oikeus sovittaa siviilijuttuja, kuten avioeroja, talousriitoja, perintöasioita,

perheväkivaltaa ja naapuriristiriitoja. Näiden tuomioistuinten ratkaisut ovat lainvoimaisia, jos molemmat osapuolet suostuvat sovitteluun. (Bowen 2010; Taher 2008; Edwards 2008; Kouros 2008, 184.) Myös Kanadassa Ontarion osavaltiossa on käyty kiivasta keskustelua islamilaisen lain käyttämistä perheasioiden sovittelussa. Islamilaista perheoikeutta ryhdyttiin soveltamaan Kanadan lain salliman sovittelumenettelyn puitteissa vuonna 2003, mutta koska se aiheutti paljon yleistä vastustusta, asiaa ryhdyttiin selvittämään.⁹⁵ Selvityksen myötä sovittelumenettely evättiin vuonna 2006 Ontariossa kaikilta uskonnollisilta ryhmiltä perustuen siihen, että kaikkien ontariolaisten tulisi olla yhden ja saman lain alaisena. Tämä tosin oli vastoin selvityksessä annettuja suosituksia, joiden mukaan uskonnollinen sovittelu olisi tullut säilyttää, mutta sen valvonta- ja oikeussuojamekanismeja olisi pitänyt vahvistaa. Päätös ei kuitenkaan ole vaikuttanut epäviralliseen uskonnolliseen konfliktinratkaisuun, jota monet muslimit edelleenkin käyttävät. (Bunting & Mokhtari 2009; Kouros 2008, 184–185; Kouros 2007; Berger 2006.)⁹⁶ Kristiina Kourosen mukaan enemmistö Suomessa asuvista muslimeista ei pidä islamilaista perhelainsäädäntöä keskeisenä osana muslimi-identiteetilleen. Hänen mukaansa Suomessa asuvien muslimien keskuudessa yleinen suhtautumistapa on islamilaisen lain kannattaminen periaatteen tasolla, mutta Suomen lain mukaisten ratkaisujen kannattaminen käytännön kysymyksissä. (Kouros 2008, 193–197; Kouros 2007.) Myöskään tähän tutkimukseen haastatellut muslimit eivät tuoneet esille ajatusta siitä, että imaamisovittelussa noudatettu islamilainen laki ohittaisi Suomen lain, jos ne olisivat ristiriidassa keskenään.

Haastateltujen muslimien mukaan muiden kuin perhe- ja parisuhteeseen liittyvien konfliktien sovittelussa imaamin puoleen kääntyminen on harvinaista. Osa haastateltavista näki imaamisovittelun toimivana perhekonfliktien sovittelussa, mutta osa piti sitä myös niiden sovitteluissa vanhanaikaisena sekä ongelmallisena. Kuitenkin kaikissa tapauksissa konfliktit pyritään pääsääntöisesti ratkaisemaan ilman imaamia. Haastateltavat eivät nähneet, että imaamisovittelusta olisi hyötyä rikos- ja riita-asioiden sovitteluun tyypillisesti tulevien konfliktien sovittelussa. Imaamisovittelusta on käyty keskustelua myös suomalaisessa mediassa, kun loppuvuodesta 2010 silloinen perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Kimmo Sasi toi antamassaan haastattelussa esille mahdollisuuden käyttää uskonnollisia sovittelijoita siviiliasioiden sovittelussa. Sasin mukaan islamilaisen maahanmuuttajien olisi helpompaa sitoutua uskonnollisen sovittelijan tekemiin ratkaisuihin ja tällaisen sovittelujärjestelmän luominen voisi edistää sovinnollisuutta yhteiskunnassa. (Alastalo 2010.) Asiasta nousi pienimuotoinen kohu, koska lausuntoa tulkittiin niin, että Sasi puolsi sharia-lain soveltamista joihinkin siviiliasioihin, kuten avioeroon ja perintöön

⁹⁵ Vastustajat sekä Kanadassa että Isossa-Britanniassa ovat olleet huolissaan etenkin naisten tasa-arvon toteutumisesta sovittelussa. (Bunting & Mokhtari 2009; Rohe 2004.)

⁹⁶ On tärkeää huomata, että Isossa-Britanniassa ja Kanadassa islamilaisen lain soveltamista perheoikeuden sovitteluun on pidetty vaihtoehtoisena konfliktinratkaisutapana, joka ei perustu sovitteluun *mediation* mielessä, mihin suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun voidaan nähdä perustuvan, vaan *arbitration* mielessä niin, että sovittelija toimii välimiehenä. Välimiesmenettelyssä välimiehen tekemä päätös on sitova siitäkin huolimatta, vaikka toinen osapuoli olisi erimielistä päätöksestä. (Bunting & Mokhtari 2009; Taher 2008.)

liittyvissä sovitteluissa.⁹⁷ (Kammonen 2010.) Sasi kuitenkin tarkensi, ettei hän kannata sharia-lain soveltamista, vaan uskonnollisten yhteisöjen harjoittamaa, Suomen lakia noudattavaa sovittelumenettelyä, mikäli sillä voidaan välttää jonkin siviiliasian vieminen käräjäoikeuden päätettäväksi. Hänen mielestään uskonnollisilla yhteisöillä voi olla merkitystä, jos niistä löytyy henkilö, johon molemmat osapuolet luottavat ja saavat näin paremman sovun aikaiseksi. Sasi rajasi kuitenkin uskonnollisten yhteisöjen sovittelun siviiliasioihin, joissa osapuolina on kaksi henkilöä, eikä hän ”sotkisi uskonnollisia yhteisöjä rikos- ja riita-asoiden sovitteluun, koska niissä on kyse rikosoikeudellisista teoista”. Sasin mukaan asian hyötyä ja resurssitarpeita tulisi selvittää, jonka jälkeen toiminta voitaisiin käynnistää ja myöntää sille virallinen status oikeusministeriön tuen myötä. (Kammonen 2010.)

Yleisesti ottaen imaameja kohtaan tunnettu luottamus ja arvostus sekä imaamien merkitys muslimien elämässä on haastateltavien mukaan kuitenkin heikentynyt. Imaamien roolista, toiminnasta ja koulutuksesta on käyty kiivasta keskustelua eri puolilla Eurooppaa (Maussen 2006). Tämän keskustelun parissa imaameihin liittyviksi huolenaiheiksi on esitetty monia maahanmuuttajien haastatteluissakin esille tulleita seikkoja. Ensinnäkin imaamit ovat monesti äskettäin tulleita, usein tilapäisiä maahanmuuttajia, jotka on määrätty uskonnolliseen tehtäväänsä heidän lähtömaissaan tai heidät on värvätty ylikansallisten verkostojen kautta, minkä vuoksi heillä on puutteelliset tiedot nykyisestä asuinmaastaan eivätkä he yleensä osaa asuinmaan kieltä. Imaamit eivät myöskään ole perehtyneitä maahanmuuttajavähemmistöjen Euroopassa kohtaamiin kysymyksiin ja haasteisiin, minkä takia he eivät suoriudu yhteisön johtajan roolistaan. Lisäksi huolenaiheena on koettu se, että imaamit näkevät muslimien eurooppalaisissa yhteiskunnissa kohtaamat kysymykset ja haasteet heidän oman, usein konservatiivisen tai islamistisen, lähtömään näkökulmasta käsin, minkä on koettu heikentävän yleistä integraatioprosessia ja islamin eurooppalaistumista. (Maussen 2006, 25–26.) Näihin huolenaiheisiin, varsinkin radikaalin islamin torjumiseen, on pyritty tarttumaan etenkin kouluttamalla imaameja, sillä ongelmien on nähty juontuvan siitä, etteivät imaamit tunne asuinmaansa kieltä, lakia tai kulttuuria. Itävalta, Belgia, Saksa ja Hollanti ovatkin perustaneet imaameille yliopistotasoisista koulutusta.⁹⁸ Asiasta on käyty keskustelua myös Suomessa (Ijäs 2010; Yliopistot valmiita ottamaan...2011).

Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajien haastatteluissa korostui Suomen muslimiväestön kirjo ja sitä seuraava islamin tulkintatapojen kirjo. Itse asiassa Suomessa, jossa muslimeja on verraten vähän, islam on paljon monimuotoisempaa kuin keskimäärin muslimienemmistöisessä maassa. (Muhammed 2011, 258.) Suomen muslimiväestössä ei ole yhtä tai kahta dominoivaa etnistä ryhmää, jotka hallitsisivat ulkopuolista kuvaa muslimeista,

⁹⁷ Esimerkiksi Kokoomusnaisten silloinen pääsihteeri Elina Laavi tyrmäsi ajatuksen, kuten myös Kristillisdemokraattien silloinen puheenjohtaja Päivi Räsänen, joka piti ehdotusta vaarallisena päänavauksena. (Kimmo Sasi Kotimaassa...2010; Laavi 2010.)

⁹⁸ Keskustelua on käyty siitä, missä imaamien koulutuksen tulisi tapahtua ja ovatko yliopistot parhaita paikkoja tarjota imaamikoulutusta. Kts. esim. Torvik 2010; Schepelern Johansen 2005.

vaikkakin se, että somalit ovat Suomen suurin muslimiryhmä, on Suomen muslimiväestön omaleimainen piirre.⁹⁹ (Martikainen 2008, 77). Husein Muhammedin mukaan eri maista tulevilla, islamin eri suuntauksia edustavilla ja eriasteisesti uskonnollisilla tai kokonaan ei-uskonnollisilla muslimeilla on hyvin vähän tekemistä keskenään (Muhammed 2011, 235–236). Sunni- ja shiiamuslimit käyvät eri moskeijoissa rukoilemassa ja heillä on omia uskonnollisia yhdyskuntiaan ja yhdistyksiään. Eri muslimimaista tulevat samankin lahkon edustajat ovat hyvin vähän tekemisissä keskenään jo siksi, että heillä ei ole yhteistä kieltä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla somalit, pakistanilaiset, tataarit, kurdit ja etniseltä syntyperältään suomalaiset muslimit ovat pääosin järjestäytyneet kukin oman yhdistyksensä ja oman rukoushuoneensa ympärille.¹⁰⁰ Lisäksi samankin etnisen tai kielellisen ryhmän sisällä esiintyy islamin eri suuntauksia, eri tulkintoja monista islamin säännöistä, eriasteista uskonnollisuutta sekä eri uskonoppineiden ja uskonnollisten johtajien kannattamista. (Muhammed 2011, 235–236.)

Kristityt maahanmuuttajat puolestaan kääntyvät usein konflikteissa papin tai muun uskonnollisen toimijan puoleen. Haastatteluista tuli ilmi, että papin puoleen käännytään monenlaisten konfliktien kanssa. Merkittävimmät syyt pappien näkemiseen toivottuina sovittelijoina oli heitä kohtaan tunnettu luottamus, arvostus ja kunnioitus sekä heidän asemansa mukana tuleva tietynlainen auktoriteetti. Auktoriteetin ei kuitenkaan nähty olevan sellaista, että papilla olisi valtaa päättää, miten konflikti ratkaistaan, vaan lähinnä auktoriteettiasema vahvistaa itse sovitteluprosessia. Suurin osa haastateltavista oli tietoisia siitä, että myös muslimit ovat hakeneet kirkon työntekijöiltä konfliktien sovitteluapua ja he suhtautuivat asiaan myönteisesti. Haastateltavien mielestä syynä tähän on kirkon työntekijöitä kohtaan tunnettu luottamus. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että luottamuksen takaajana toimii uskonto.

⁹⁹ Somalien jälkeen suurimmat muslimiryhmät Suomessa ovat arabit, kurdit, Kosovon albaanit, turkkilaiset, iranilaiset ja bosnialaiset, jotka yhdessä kattavat vajaat 90 prosenttia muslimeista (Martikainen 2008, 73).

¹⁰⁰ Suomen muslimiväestön kasvaessa myös islamilaisten uskonnollisten yhdyskuntien ja yhdistysten määrä on nopeasti lisääntynyt. 1990-luvun alussa uskonnollisia yhdyskuntia ja yhdistyksiä oli Suomessa yhteensä 13, kun vuoden 2007 loppuun mennessä niiden määrä oli kasvanut 74:ään (Martikainen 2008, 75). Tähän on osaltaan vaikuttanut Suomen kotouttamislaki, jonka tarkoituksena on tukea maahanmuuttajien kielen ja kulttuurin säilyttämistä, ja jonka myötä viranomaiset ovat olleet merkittävässä roolissa maahanmuuttajien järjestäytymisen tukemisessa. (Martikainen 2008, 74; Pyykkönen 2007; Martikainen 2004.) Martikainen tosin huomauttaa, että vaikka osa Suomen moskeijayhdyskunnista onkin selkeästi jonkin etnisen ryhmän hallittamia, niin on olemassa lukuisia luonteeltaan enemmän monikansallisia moskeijoita, joissa englanti ja jopa suomi toimivat jäseniä yhdistävinä kielinä. (Martikainen 2008, 75). Lisäksi on huomattava, että muslimeista islamilaisiin yhdyskuntiin kuuluu vain murto-osa, arvioilta alle 10 000 (Ketola 2010, 42).

6. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ja konfliktien sovittelu

Kuten edellisessä luvussa tuli ilmi, maahanmuuttajat uskontokunnasta riippumatta kääntyvät konfliktiansa kanssa myös kirkon työntekijöiden puoleen. Tässä luvussa selvitetään, millaisissa konflikteissa maahanmuuttajat ovat kääntyneet kirkon maahanmuuttajatyöntekijän puoleen ja, miten kirkon maahanmuuttajatekijät ovat näitä konflikteja ratkaisseet. Lisäksi tarkastellaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden roolia ja vahvuuksia konfliktinsovittelijoina sekä sitä, miten he tähän rooliin suhtautuvat. Luvun aluksi tarkastellaan kirkon maahanmuuttajatyöhön liittyviä erityispiirteitä.

6.1 Kirkon maahanmuuttajatyön erityispiirteitä

Kirkon maahanmuuttajien parissa tekemään työhön liittyy muutamia mielenkiintoisia piirteitä. Ensimmäinen näistä on maahanmuuttajatyöhön suhtautuminen kirkon sisällä. Suurin osa haastatelluista kirkon maahanmuuttajatyöntekijöistä koki, että seurakunnissa maahanmuuttajatyö jää yhden tai muutaman henkilön vastuulle. Näin oli siitäkin huolimatta, että maahanmuuttajatyötä oli tehty monissa seurakunnissa jo parinkymmenen vuoden ajan. Useimmissa seurakunnissa maahanmuuttajatyö on nimetty yhden tai muutaman työntekijän vastuualueeksi ja he kantavat siitä enemmän tai vähemmän vastuuta seurakunnasta riippuen. Maahanmuuttajatyöntekijät tekevät töitä itsenäisesti ollen riippuvaisia omista kontakteistaan ja vastaten eteen tulevista haasteista. Muut seurakunnan työntekijät eivät ole, ainakaan laaja-alaisesti, maahanmuuttajien kanssa tekemisissä eivätkä myöskään tarjoa maahanmuuttajatyöntekijälle konkreettista tukea. (K14, K2, K10, K7, K6).

Miksi maahanmuuttajat sitten jäävät helposti vain muutamien työntekijöiden vastuulle? Haastateltavien mukaan moni kirkon työntekijä kokee epävarmuutta maahanmuuttajien kohtaamisessa. Moni kirkon työntekijä kokee maahanmuuttajatyön itselle vieraaksi. Jos se ei suoraan kuulu työntekijän työnkuvaan, eikä työntekijä näin ollen koe asiaa omalle vastuulle, on se helpompi työntää suoraan syrjään. (K10, K14, K3).

Sen oon huomannut, että täällä [ei ole], en tiedä mistä kaikesta se johtuu, mutta ollaan niin kuin varautuneita, ettei tavallaan ole sellaista suoraa valmiutta tähän maahanmuuttajien vastaanottamiseen... Niin se vaan on niin, että moni ei koe sitä itselleen tarpeelliseksi...Tää ehkä kuvaa meidän suomalaisten asennetta, että saahan tänne tulla, mutta ei se minulle kuulu. Että sellainen perusmyönteisyys puuttuu tai ylipäättään kristityn kutsumus ottaa vastaan vieraita...(K10)

Lisäksi haastateltavien mielestä maahanmuuttajien kohtaamiseen liittyvään epävarmuuteen vaikuttaa se, että maahanmuuttajatyö koetaan haasteellisena. Työntekijät kokevat, ettei heillä ole kohtaamiseen tarvittavia taitoja, varsinkaan kielitaitoa. Myös maahanmuuttajien erilaiset statukset, etenkin turvapaikanhakijoiden epävarmuus Suomeen jäämisestä, vaikuttaa siihen, ettei maahanmuuttajiin osata suhtautua. (K10, K3, K2, K14).

Hyvin monelle se on vielä semmoinen vieras asia, mutta yksin mä tätä hyvin paljon teen, että semmoista konkreettista tukea ei tähän kyllä tule... että kun tarvitaan englantia puhuvaa niin mut soitetaan paikalle...tän ulkomaalaisen kanssa puhumaan... (K2)

Ehkä se on myös sitä, että kun tää on niin kuin uus asia täällä ettei ole niitä valmiuksia ja taitoja, kielitaitoa, että millä kielellä kohdataan. Siinä on hirveesti kysymyksiä, joka luo sitten sitä etäisyyttä maahanmuuttajiin. (K10)

Kirkon työntekijöiden, kuten koko yhteiskunnan, parissa maahanmuuttajiin ja varsinkin toisinuskoviin maahanmuuttajiin myös suhtaudutaan eri tavoin. Haastateltavien mukaan toisinuskovien maahanmuuttajien kohtaaminen voi olla ongelmallista sellaisille kirkon työntekijöille, jotka noudattavat ”tiukemman linjan uskontoa”. (K9, K6). Haastateltavien mukaan joidenkin kirkon työntekijöiden on ylipäätään vaikea ymmärtää maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemää työtä ja yhteyksiä toisinuskovien maahanmuuttajien kanssa. (K3, K14, K6, K9, K2, K10).

[T]äällä kirkon piirissä joskus saanut kuulla, että minkäs takia minä niitä vääräuskoisia autan, että sun pitäis kuule...vaan Raamattua antaa niille... (K6).

Minulle esimies sanoi [pioneerityöntekijänä maahanmuuttajatyötä aloittaessani], että se on hukkaan heitettyä energiaa, he ottavat sen minkä annat...ja sitten työtoverit miettivät, että kun ne eivät maksa kirkollisveroja nämä maahanmuuttajat, että mites kun sinne pistetään varoja tähän työmuotoon, että onko tää nyt ihan oikeudenmukaista. (K14)

No konflikteja nyt tulee...minun ja esimerkiksi tiettyjen seurakunnantyöntekijöiden välillä, että kun mä järjestän esimerkiksi...itsenäisyyspäiväjuhlia ja joskus paastonlopetusjuhlia meidän seurakunnan tiloissa, niin sehän närkästyttää sitten todella kunnan kristittyjä, kun ne muslimit pitää siellä meidän seurakunnalla niitä juhlia ja metelöivät ja tanssivat ja laulavat siellä. Että kuinka muslimit saa meidän tiloja käyttää, meidän pyhiä tiloja. (K6)

Haastatteluissa tuli esille myös seurakuntien muiden työntekijöiden myönteisestä suhtautumisesta maahanmuuttajatyötä kohtaan. Kuitenkin yleisesti ottaen haastateltavien mukaan monikulttuurisuuden kohtaamisessa on seurakuntien sisällä vielä paljon parannettavaa, jotta monikulttuurisuus olisi laajasti koko seurakunnan työtä läpileikkaava asia. Haastateltavien mielestä maahanmuuttajien tulisi näkyä seurakunnan normaalitoiminnassa ja jokaisella työntekijällä sekä seurakuntalaisella tulisi olla avoin asenne ja uskallus maahanmuuttajien kohtaamiseen. (K14, K2, K10, K9, K3).

Toinen mielenkiintoinen piirre puhuttaessa kirkon tekemästä maahanmuuttajatyöstä on maahanmuuttajatyötä tekevien suhtautuminen toisinuskoviin. Kirkon työntekijän kohdatessa ja työskennellessä toisinuskovien kanssa tulee väistämättä eteen kysymys käännyttämisestä. Kirkon ulkoasian osaston julkaiseman Maahanmuuttajat ja kirkko – oppaan (1996) mukaan kirkon tekemää maahanmuuttajatyötä ohjaa kristinuskon periaate siitä, että jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi. Kirkon periaatteiden mukaan kaikki maahanmuuttajat ovat yhtä arvokkaita ja samanarvoisia maassa ennestään asuvien kanssa riippumatta heidän maahanmuuttonsa syystä. Ristiriitaisuutta toisinuskovien maahanmuuttajien kohtaamiseen tuo se, että samalla kun kirkko kunnioittaa muita uskontoja tunnustavien ihmisten uskonnollista vakaumusta, on kirkolla kuitenkin todistustehtävä kaikkialla ja kaikissa tilanteissa. (Maahanmuuttajat ja kirkko 1996, 11, 23.)

Yleisesti ottaen haastateltavien suhtautuminen käännyttämistä kohtaan oli torjuvaa ja siitä puhuminen sai heidät varautuneeksi. Haastateltavien reaktiot tukevat Mari Pyynt tutkimuksen tulosta, jonka mukaan pääkaupunkiseudun kirkon maahanmuuttajatyöntekijät suhtautuivat varauksellisesti ja torjuvasti käännyttämiseen.¹⁰¹ (Pyy 2002).

Osa haastateltavista ei kokenut, että heitä olisi epäilty käännyttämisestä. (K7, K13, K1, K3, K12).

[E]n ole koskaan kohdannut omassa työssäni tällaista..., että kukaan edes olis epäillyt tällaista. Ei, ei koska ei näissä aputilanteissa voi, se ei edes ensinnäkään kuulu meidän työn toimintaperiaatteisiin koko käännyttämisena. (K1)

Toisaalta osa haastateltavista koki, että heitä oli epäilty käännyttämisestä. (K6, K9, K2, K11, K14). Useimmissa tilanteissa käännyttämisepäilyä ei ollut esitetty suoraan, vaan se oli tullut esille eleissä sekä erilaisena käyttäytymisenä, kuten kontrollointina siinä, mitä kirkon parissa tehdään.

¹⁰¹ Pyynt tutkimuksessa pääkaupunkiseudun maahanmuuttajatyöntekijät arvottivat käännyttämiseen tähtäävän työn kielteisesti ja siitä haluttiin erottua monin eri tavoin. Ne lähetystyön ja kristillisen palvelun muodot, jotka liitettiin käännyttämisen asiansyhteyteen, nähtiin kielteisinä ja niistä haluttiin erottautua. (Pyy 2002, 82–84, 93–95.)

Se on sellainen olo, että on voitu tulkita, että pelkästään se, että mä kutsuin siihen meidän seurakuntatalolle niitä maahanmuuttajanaisia, niin varmaan se koettiin jonkunlaiseksi käännyttämiseksi. Että kyllä mä uskon, että se on jossain määrin sitten joillekin semmoinen kokemus. (K9)

[A]inakin sellaista kontrollointia on olemassa, että esimerkiksi kun meillä on semmoinen maahanmuuttajanaisten ryhmä, jossa on käynyt sitten näitä islaminuskoisia ja sitten aina välillä sitten heidän nää uskonnolliset johtajat haluavat tarkistaa, että mitä siellä tehdään ja he haluavat ainakin olla selvillä siitä...Ja sitten kun...järjestettiin täällä pari sellaista koulutusta [islamiin liittyen]...niin siihen tuli ainakin yhdellä kertaa semmoinen islamilainen hengellinen johtaja, joka tuli nimenomaan kontrolloimaan sitä, että se on oikeanlaista mitä opetetaan, koska sitä ei opettanut muslimi. Se oli semmoista kritisoitavaa, hänellä oli hyvin tarkkaavainen asenne...(K11)

Haastateltavat eivät olleet kohdanneet käännyttämispäilyjä ainoastaan toisinuskovien maahanmuuttajien, vaan myös kantasuomalaisien taholta. Joidenkin haastateltavien mukaan kaupungin ja eri järjestöjen maahanmuuttajatyöntekijöiden suhtautumista heitä ja heidän tekemäänsä työtä kohtaan värittää epäluulo kirkon maahanmuuttajatyön tarkoituksista. (K14, K2, K3, K10).

[S]e uskonnon rajan ylittäminen oli jotenkin se askel, joka oli ensin otettava itse, eli se ajatus siinä, että tuota voinko minä kristittyinä tehdä muslimien parissa töitä ilman, että joku ajattelee, että minä olen heti käännyttämässä. No tietysti en voinutkaan tehdä niin, koska osa heti ajatteli, että mitä se kirkko siellä tekee muslimien kanssa, että se on käännyttämistä, mutta tuota sitten ei oikeastaan niiden muslimien itsensä taholta, vaan niin kuin kansasuomalaisien taholta tuli tätä epäilyä. (K14)

Useat haastateltavat - etenkin ne, jotka työskentelivät diakoniatyön parissa - kertoivat, että heidän suhtautumisestaan toisinuskoviin maahanmuuttajiin ohjaa diakoniset periaatteet, joiden mukaan diakoniatyöntekijä toimii inhimillisen kärsimyksen vähentämiseksi sekä ihmisten elinolosuhteiden ja elämänlaadun parantamiseksi kunnioittamalla jokaista ihmistä Jumalan luomana. Periaatteiden mukaan diakoniatyöntekijä kunnioittaa ja puolustaa jokaisen ihmisen oikeutta omaan uskontoon, mielipiteeseen ja kulttuuriin eikä auttamisellaan tavoittele muita päämääriä. (K1, K6, K13; Korpela 2008, 61.)

Ja eri kansallisuuksia, riippumatta uskonnosta tai poliittisista mielipiteistä, ei tarvi olla kirkon jäsen, että oikeastaan aika diakoniset periaatteet...täältä voi hakea apua, ihan rohkeasti ja se ensikontakti on tärkeä, että kuinka otat vastaan tän ihmisen uskontoon ja poliittiseen ynnä muuhun ihonväriin

katsomatta, että hän on apua tarvitseva lähimmäinen, joka tulee pyytämään neuvoa. (K1)

Ja sitten tää yhdenvertaisuus, että me ei kysytä sitä todellakaan, että oletko sinä nyt kristitty, että me emme voi auttaa, jos sinä olet muslimi, että näin ei tapahdu, et me ei täällä kysytä sitä uskonnollisuutta... (K6)

Vaikka haastateltavat suhtautuivatkin käännyttämiseen kielteisesti, eivätkä he omien sanojensa mukaan pyri siihen, jotkut haastateltavat näkivät etenkin muslimimaahanmuuttajat toisinuskovina, joiden kanssa tilanteen salliessa ja ilmapiirin ollessa avoin haluttiin keskustella kristinuskosta. (K6, K1). Kyseiset haastateltavat eivät pitäneet tätä kuitenkaan käännyttämisenä, vaan heidän mukaansa se oli ennemminkin tiedon jakamista. Lisäksi esille tuli työn taustalla oleva ajatus siitä, että maahanmuuttajatyöntekijä julistaa omilla teoillaan kristinuskosta ja siihen kuuluvista arvoista. (K13).

Jos muslimi itse haluaa tietää, että miltä perusteelta me tehdään tai mikä on meidän arvomaailma niin toki vastaan, mutta käännyttämisestä ei todellakaan ole kysymys...meidän toimintaperiaatteisiin [käännyttäminen] ei kuulu, mutta olen toki valmis kertomaan, jos tästä minulta kysytään. Että tunnen muslimeja, jotka ovat kiinnostuneita kristinuskosta ja silloin olen antanut heille omankielisen Raamatun. Mutta se ei ole se numero yksi sillä tavalla, että se olisi se meidän ensimmäinen asia, miksi tämä ihminen tulee tähän, vaan se hätä, me vastataan siihen hätään. Että jos ihmiselle on nälkä, niin annetaan leipää ja sitten vasta keskustellaan muista asioista. (K1)

Uskontoon liittyvistä kysymyksistä keskusteltaessa haastateltavat pitivät tärkeänä oman vakaumuksensa säilyttämistä ja siitä kiinni pitämistä kunnioittaen samalla myös toisinuskovien omaa uskontoa. (K1, K13, K11, K6).

Ja sitten mä teenkin sen aika selväksi mun vastaanotolle kun tulee, että jos puhutaan uskontoon liittyvistä asioista, niin mä sanon, että meidän tehtävä on täällä auttaa, että jokaisen uskontoa on kunnioitettava ja kristityt kunnioittavat ja diakoniatyössä kunnioitetaan, mutta että minä uskon niin kuin kristityt uskovat ja sä voit uskoa niin kuin haluat... sanon, että voit olla ihan omana itsenäsi niine ajatuksinesi kun olet ja niinä arvoinesi kuin olet minun kanssa tässä ja myös minä olen omieni kanssa. (K13)

[K]un käydään näitä läpi ja välillä nauretaan yhdessä, meillä on yhteistä huumorintajua, niin sitten sukelletaan välillä ihan syvällisiin kysymyksiin ja käydään pääsiäisen tapahtumia siinä samassa jouluhartaudessa, että mitä se tarkoittaa se ristinkuoleminen ja ihan perusasioita he kyselee [ja] minä voin kysellä heiltä, että toinen toistaan kunnioittaen. (K1)

Kristillinen elementti on siis vahvasti mukana seurakunnan tekemässä maahanmuuttajatyössä eikä sitä pyritä peittelemään toisinuskovienkaan parissa toimiessa. Kristinuskon näkymiseen ei tosin haastateltavien mukaan ole aina suhtauduttu yhtä avoimesti. Osa haastateltavista kertoi suhtautuneensa varauksellisesti kristinuskon esille tuomiseen toisinuskovien maahanmuuttajien parissa maahanmuuttajatyön alkuvaiheissa. (K6, K14).

Aluksi minäkin olin aika arka pitämään hartauksia, kun kaikki oli niin kuin 90 prosenttisesti muslimeita, että en mä rupee siellä mitään virsiä laulamaan tai soittaa kitaraa tai rukoilemaan, ... että mäkin arkailin aluksi liikaa... (K6)

Mä olin varonut itse hirveen paljon sitä, että tuodaan tällaisia uskonnollisia elementtejä niin kuin siihen yhteiseen olemiseen, että meillähän oli aikaisemmin aina, että heillä oli joku paikka missä he voi rukoilla ja sitten oli tämä kristillisperinteinen iltahartaus tai joku muu, joka oli avoin jos halus tulla tai [olla] tulematta...[T]ämä [toinen] työntekijä sitten ajatteli, että pidetään ruokarukouksetkin ja mä sisälläni pelkäsin vähän, että mites tää onnistuu... (K14)

Haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi, että myös ne haastateltavat, jotka olivat aluksi arkailleet uskonnon esille tuomista maahanmuuttajatyössä, tuovat sen nykyään avoimesti esille. Selvimmin uskonto tulee esille leireillä ja kerhoissa pidettävissä hartauksissa ja rukouksissa. Maahanmuuttajien suhtautuminen uskonnon avoimeen näkymiseen on haastateltavien mukaan ollut myönteistä, eikä yksikään haastateltava tuonut esille, että siitä olisi aiheutunut ongelmia. (K2, K13, K14, K6, K8, K16).

...[R]uokarukous oli sellainen, joka ei ollut Jeesukselle osoitettu vaan Jumalalle yleisesti, ja sitten kun oli leiripalaute, niin sitten yksi muslimiäiti käyttää puheenvuoron, että hänestä oli niin tosi mukavaa, että tällä leirillä muistettiin, että keneltä me tää ruoka saadaan...(K14)

...[M]eillä on hirveen hyviä kokemuksia sitten siitä, että voi olla että on leiri, jossa melkein kaikki on muslimeita, mutta silti että jos siellä on seurakunnantyöntekijä vaikka pappi pitää jotakin ihan tällaisia onko ne sitten iltarukous tai sunnuntaikirkko, että siellä on kaikki [mukana], että ei ihmiset silleen [pelkää osallistua], että se on silleen luontevaa. (K16)

...[M]utta sitten kun kokeiltiin [yhteisiä hartauksia], niin melkeinpä kaikki tuli niihin juttuihin ja ne halus, että lauletaan vielä ja ne tuli sinne messuun ja rukoili omia rukouksiaan ja pitivät virsikirjaa ja itkivät, että me oltiin yhdessä

[siinä] kirkossa pitämässä rukoushetkeä, pientä messua ja siellä oli kaikki niin kuin sekaisin ja me kristityt oltiin niin kuin vähemmistönä siinä. (K6)

Haastateltavat kokivat, että uskonto edistää läheisemmän ja tiiviimmän suhteen syntymistä maahanmuuttajatyöntekijän ja maahanmuuttajan välille. (K11, K6, K9, K14).

[K]ansanopistossa oli tällainen ... kurssi maahanmuuttajanuorille, ne oli kaikki poikia ketkä olivat, että ne suorittivat peruskoulua siellä kansanopistossa. Siinä oli yksi ateisti ja sitten oli ehkä jotain buddhalaisia, ei kovin uskonnollisia, ja sitten oli [muslimi] nuoria, osa oli melko uskonnollisia niistä. [N]iin sitten mä silloin... tajusin sen niin konkreettisesti, että miten tämä uskonto yhdistää, vaikka sekin oli tää heidän uskonnollisuus, tää [muslimi] nuorten uskonnollisuus ja mun uskonnollisuus, niin mä huomasin, että mä pääsin ihan eri tasolla keskustelussa näiden nuorten kanssa, jotka olivat myös uskonnollisia, että se oli niin yhdistävä tekijä kun puhuttiin rukoilemisesta ja kaikesta siitä arkipäivän uskonnollisuudesta ja mihin luottaa ja mitä toivoo ja mihin asettaa toivonsa elämässä ja kaikki nää. Että silloin mä ymmärsin, että se on tosi suuri yhdistävä tekijä, että se toi niin kuin heillekin, että musta tuntui, että heidän oli niin kuin helpompi olla kun mä näytin korttini ja kerroin mitä mä ajattelen niistä asioista, että he luottivat sitten. (K11)

Joo kyllä mä uskon, että se oli osittain myöskin se, että me tultiin niin läheiseksi, että me voitiin puhua kumpikin omasta uskosta ja omasta elämästä ihan aidosti... (K9)

Lisäksi haastateltavat kokivat, että maahanmuuttajat saavat uskonnon näkymisestä, myös silloin kun se on eri kuin heidän oma uskontonsa, tukea omaan hengellisyyteensä sekä oikeutusta uskonnollisuuden ilmaisemiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. (K14, K2, K6, K1, K9, K11).

Että on se jumala sitten Allah tai Buddha niin tai sit sitä ei oo tai mikä tahansa, niin ihmiset kokee sen tärkeeksi, että täällä otetaan tosissaan se, että sä uskot johonkin, että sä olet uskovainen, että sille ei naureta tai sitä ei mitätöidä. (K6)

Ja noi maahanmuuttajat, oli ne sitten muslimeja tai kristittyjä, niin ne kantaa hyvin erillä tavalla sitä omaa uskonnollisuuttaan ja uskoansa, että heille se on niin kuin mä ehkä uskaltaisin väittää, että siellä meidän perhekerhossakin, että vaikka me ollaan kristittyjä, ne tietää sen ihan vahvasti, että me ei sitä mitenkään peitellä, niin tuota he saa tietyllä tavalla myös siihen omaan hengelliseen elämäänsä sitä, että he saavat edes jossain hiljentyä miettimään

sitä omaansa. Mutta se, että heillä on jotenkin semmoinen kaipuu ehkä myös siihen, koska ei Suomessa sitä mitenkään näy, heillä ei ole välttämättä omia yhteisöjä, ei mitään, niin se jää niin pieneksi, että heidän on ehkä jossain saatava elää todeksi sitä omaansa ja sitä uskonnollista kokemusmaailmaansa. (K2)

Se on varsinkin näissä maahanmuuttajissa tullut esille, että ainut paikka missä heidät otetaan todesta tai heidän uskonto otetaan todesta, on kirkko ja seurakunta, että missään muualla sitä ei oteta todesta. (K9)

Kaiken kaikkiaan haastateltavat suhtautuivat avoimen kunnioittavasti toisinuskovien omaa uskontoa kohtaan eivätkä he kokeneet eri uskonnon olevan ongelma toisinuskovien maahanmuuttajien kohtaamisessa. Haastateltavien mielestä toisinuskovia vaikeampaa on kohdata uskonnottomia ja ateisteja yhteisen kielen ja ajatusmaailman puuttumisen takia. (K3, K13, K9, K1, K2, K11). Samankaltainen ajatus on tullut esille myös Tuula Haatajan uskontodialogia käsittelevässä tutkimuksessa, jossa haastatellut diakonityöntekijät pitivät uskontokriittisiä suomalaisia toisinuskovia maahanmuuttajia haasteellisempina kohdata. (Haataja 2007.) Haastateltavat olivat valmiita työskentelemään toisinuskovien kanssa, mutta raja siinä, minkälaista työtä haastateltavat ovat valmiita heidän kanssaan tekemään, meni monella hengellisessä perustavanlaatuisessa yhteistyössä, kuten jumalanpalvelusyhteydessä. Toisin kuin Mari Pyyntä tutkimuksessa, jossa haastatellut kirkon maahanmuuttajatyöntekijät eivät olleet valmiita tukemaan muslimimaahanmuuttajien omaa uskontoa, osa tämän tutkimuksen haastateltavista oli valmiita tukemaan myös toisinuskovien omaa uskonnollista elämää; he itse asiassa pitivät sitä tärkeänä. (K12, K6, K8, K11, K2, K9, K1, K7, K13; Pyy 2002, 93.)

[M]ä kannustan muslimeja olemaan niin kuin aktiivisia muslimeja, koska silloin niillä on moraalinen selkäranka ja sitten ne säästyy monilta tällaisilta paheilta ja todennäköisesti ne onnistuu paremmin niitten kotoutumisessa, kun ne jättää tällaiset alkoholikoikeilut ja jotenkin sellaisen elämänmenon, mitä ehkä heidän vanhemmatkaan eivät hyväksyisi. Että tavallaan rohkaisen käymään moskeijassa ja käymään koraanikoulussa, että mä en nää sitä sillä tavalla ongelmana. (K12)

6.2 Eri uskontojen näkyminen kirkon maahanmuuttajatyössä

Haastatteluissa useimmiten esille tulleet uskonnot olivat islam ja kristinusko. Muutama haastateltava mainitsi buddhalaisista, hinduista sekä uskonnottomista ja ateisteista, mutta nämä ryhmät eivät tulleet esille tämän tutkimuksen keskiössä eli konfliktien tuomisessa

seurakunnan maahanmuuttajatyöntekijöiden ratkaistavaksi.¹⁰² (K7, K12, K9, K11, K15). Haastatteluissa muslimit tulivat kristittyjä useimmiten esille, ja monissa seurakunnissa muslimit olivat muutenkin enemmistönä kirkon maahanmuuttajatyön asiakaskunnassa. (K2, K9, K13).

...[M]un asiakkaina on ollut 90 prosenttisesti muslimeja, että kristityt on vähemmistönä... Et nyt sitten vasta viime parin vuoden aikana...on tullut kristittyjä, että se on ollut aika jännä, että ahaa te ootte kristittyjä... (K9)

6.2.1 Muslimit

Muslimit alkoivat selvemmin näkyä Suomessa 1990-luvun alussa, kun pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrän kasvu lisäsi yhtä aikaa muslimiväestön määrää (Martikainen 2008, 70). Kuluneen kahden vuosikymmenen aikana muslimien määrä on kasvanut Suomessa huomattavasti; 1990-luvun alussa Suomessa oli tuhat muslimia, nykyisten arvioiden mukaan heitä on noin 60 000.¹⁰³ (Martikainen 2011a; Muhammed 2011, 59; Martikainen 2009, 5; Martikainen 2008, 72.) Suomen muslimit ovat tataareja lukuun ottamatta pääsääntöisesti pakolais- ja turvapaikanhakutaustaisia, minkä lisäksi erityisesti perheen yhdistäminen ja vähemmässä määrin avioliitot, opiskelu- ja työsiirtolaisuus ovat tuoneet muslimeja Suomeen (Martikainen 2008, 77).

Muslimien määrän lisääntyminen on näkynyt myös kirkon parissa. Vuonna 1997 toteutetun seurakuntakyselyn mukaan, jossa kartoitettiin seurakuntien toimintaa muslimien ja islamilaisten yhdyskuntien parissa, seurakuntien valtaosan alueella ei asunut muslimeja. Joka kymmenennen seurakunnan alueella muslimeita asui enemmän, mutta kontaktit muslimeihin eivät olleet kovin tiiviitä. (Martikainen 2009, 14.) Hyppäys on valtava kirkon 2004–2007 nelivuotiskertomukseen, jossa lähes kaikki vastaajat kertoivat seurakunnan toimintaan osallistuvan maahanmuuttajia, joista suuri osa oli muslimeja. Lisäksi 15 prosenttia seurakunnista ilmoitti heillä olleen vuonna 2007 muslimien kohtaamiseen liittyvää toimintaa. (Monikasvoinen kirkko 2008.)

Kirkko on ollut aktiivisesti kiinnostunut islamista ja etenkin Suomessa asuvista muslimeista vuodesta 1988 lähtien, jolloin Kirkon lähetystyön keskuksen alaisuuteen perustettiin islam-jaosto. Islam-jaoston, nykyiseltä nimeltään islam-työryhmän, tavoitteena on ollut seurata islamin kehitystä sekä Suomessa että muualla maailmassa, tiedottaa islamista ja järjestää

¹⁰² Tämä jako noudattelee Laihon tutkimusta, jossa kirkon maahanmuuttajatyöntekijät kertoivat kohtaavansa tosinuskovista muslimien (90 %) lisäksi ateisteja ja uskonnottomia (76 %), buddhalaisia (51 %) sekä noin kolmanneksen hinduja (Laiho 2009, 37).

¹⁰³ Tarkkaa määrää on hyvin hankala arvioida, koska lukumääräarvio pitää tehdä eri ryhmät (tataarit, suomalaiset käännyttäiset, maahanmuuttajat ja maahanmuuttajien lapset) huomioiden eikä yhtenäisiä tilastoja ei ole olemassa. (Martikainen 2008, 71–73.) Esitetty luku perustuu Martikaisen ja Muhammedin esittämään arvioihin muslimien nykyisestä lukumäärästä. (Martikainen 2011; Muhammed 2011, 59; Martikainen 2009, 5.)

islam-aiheisia koulutuksia, pohtia islamia teologiselta kannalta sekä verkostoitua Suomessa ja ulkomailla. (Martikainen 2009 9-10.)¹⁰⁴ Tuomas Martikaisen mukaan islam – työryhmä onkin ollut Suomessa pioneerin roolissa monissa kirkkoon ja islamiin liittyvissä kysymyksissä (Martikainen 2009, 28). Islam -työryhmän parissa nousivat ajatukset myös uskontodialogin aloittamisesta muslimien kanssa vuonna 1990, mutta ajatukset konkretisoituivat vasta vuonna 1997, kun islam-työryhmä piti ensimmäisen varsinaisen dialogitapaamisen. Tosin jo tätä ennen oli ruohonjuuritasolla joidenkin seurakuntien parissa ollut pienimuotoista dialogitoimintaa. (Martikainen 2009, 19.) Ensimmäisestä dialogitapaamisesta lähtien perinnettä on jatkettu kahdessa vuosittaisessa dialogitapaamisessa, joissa on tarkoituksella keskitytty ainoastaan uskonnollisten kysymysten käsittelyyn. Teemoina ovat olleet esimerkiksi usko Jumalaan, Koraani ja Raamattu, rukous, pyhiinvaellus, perhe, uskonnonvapaus, nuoriso ja rakkaus. Pelkät yhteiskunnalliset aiheet on jätetty tietoisesti sivuun. Martikaisen mukaan keskustelu ”yleisinhimillisistä” kysymyksistä on ollut keino välttää mahdolliset kiusalliset tilanteet dialogissa. Dialogitapaamiset ovat noin kolme tuntia kestäviä tapaamisia. Ne alkavat yhteisellä aterialla, jota seuraa kaksi alustusta etukäteen sovitusta teemasta sekä yleisökeskustelu. Dialogitapaamiset pidetään vuoroin kirkon ja vuoroin jonkun islamilaisen yhdyskunnan tiloissa ja niissä on ollut keskimäärin 20–25 osallistujaa. Tapaamiset ovat keskittyneet toiseuden kohtaamisen ympärille. Niiden uskontoteologisina lähtökohtina ovat olleet molemminpuolinen henkilökohtainen ja uskonopillinen tutustuminen, keskinäinen kunnioitus ja kuunteleminen. (Martikainen 2009, 19–22.) Dialogiin osallistuneiden luterilaisten mielestä tapaamisten merkittävänä antina on ollut luottamuksellisten, henkilökohtaisten suhteiden syntyminen muslimivaikuttajien kanssa (Martikainen 2009, 27).

Kirkko ja islam -työryhmän uskontodialogi on pitkäaikaisin ja säännöllisin Suomessa toteutettu kristittyjen ja muslimien välinen vuoropuhelu (Martikainen 2009, 27). Se ei tosin ole ainoa, sillä myös erikokoisia paikallisia dialogitapaamisia on järjestetty, joista merkittävimmäksi Martikainen nimeää Heidi Rautionmaan ja Isra Lehtisen vetämän *United Religions Initiativen* Suomen toiminnan Helsingissä vuodesta 2001 lähtien. Yhteiskunnalliselta statukseltaan merkittävin on puolestaan ollut presidentti Tarja Halosen vetämä, vuoden 2001 maailmanpolitiikan tapahtumista alkusysäyksensä saanut dialogi uskonnollisten johtajien kanssa.¹⁰⁵ (Illman 2010, 101; Martikainen 2009, 15, 21).

¹⁰⁴ Islam-jaosto siirtyi Kirkon ulkoasian neuvoston alaisuuteen vuonna 1994 ja samalla sen nimi muutettiin islam-työryhmäksi (Martikainen 2009, 13).

¹⁰⁵ Kaksi viikkoa Yhdysvaltoihin kohdistuneen terrori-iskun jälkeen Suomen juutalaisten, kristittyjen ja muslimien johtohenkilöt kokoontuivat presidentin palatsissa keskustellakseen maailmantilanteesta. Tästä muodostui alku vakiintuneelle yhteistyölle, sillä ensimmäisen tapaamisen jälkeen foorumi alkoi kokoontua kaksi kertaa vuodessa. Foorumi ei ole ollut etusijassa teologinen, vaan sen parissa on keskusteltu ajankohtaisista kysymyksistä Suomessa ja ulkomailla. Pyrkimyksenä on ollut muodostaa avoin keskustelukanava yhteisöjen välillä, jossa ajankohtaisista ongelmista voidaan keskustella toistuvain väliajoin. Yleensä asialistalla ovat olleet ajankohtaiset maailmantapahtumat: terrori-iskut ja kriisit, suvaitsevaisuuskysymykset, uskonto ja väkivalta, uskonto ja rauha. Lisäksi on käsitelty moniuskontoista Suomea koskevia kysymyksiä: maahanmuuttajien tilannetta, uskonnonopetusta ja valtion avustusta uskonnollisille yhteisöille. Foorumi on toiminut valtiovallasta irrallisena. (Illman 2010, 101.)

Pitkäaikaisesta kirkon parissa tehdystä uskontodialogista huolimatta dialogitoiminnalle ei kirkon tasolla ole olemassa selkeitä ohjeita, joita paikallisseurakunnat voisivat käyttää dialogitoiminnan aloittamiseksi omilla alueillaan. Tämän takia Martikaisen (2009, 26) mukaan dialogitoiminta on lähes jokaisella paikkakunnalla alkanut alusta ja ”pyörä on aina jouduttu keksimään uudelleen”. Kirkon nelivuotiskertomuksen 2004–2007 mukaan uskontodialogiin liittyvää toimintaa oli vuonna 2007 järjestänyt joka kymmenes seurakunta. Säännöllistä toimintaa oli ollut kolmessa prosentissa seurakunnista. (Monikasvoinen kirkko 2008, 191.) Myös tähän tutkimukseen haastatellut kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ottivat usein esille uskontodialogin keskustelun kääntyessä muslimeihin. Useassa seurakunnassa oli ollut uskontodialogitoimintaa paikallisten muslimien kanssa ja haastateltavat suhtautuivat siihen hyvin positiivisesti. (K1, K11, K12, K14).

Näissä seurakunnissa dialogiin osallistujat olivat muslimien puolelta olleet joko tavallisia muslimeja, omien yhdistystensä yhdyshenkilöitä tai imaameja. (K14, K11, K1, K12). Haastateltavat kokivat, että muslimit olivat olleet innokkaita uskontodialogiajatuksista ja osallistuneet mielellään vuorovaikutukselliseen keskusteluun. (K1, K12, K14, K11) Ainakin yhdessä tapauksessa ajatus uskontodialogiryhmän perustamisesta oli tullut muslimeita:

[N]ämä muslimiedustajat esitti itse, että eikö me voitais järjestää tällaisia kohtaamisia, joissa voitais keskustella niin kuin kristityt ja muslimit keskenään, että mistä on kysymys ja mitä meidän usko sanoo... [X-ryhmään kuuluvathan] olivat eläneet hirveen sellaisessa homogeenissä yhteiskunnassa niin kuin mekin täällä, että ei heillä siellä kristittyjä justkaan ollut niin kuin ei meillä muslimeja kauheesti ollut, että me oltiin niin kuin samalla viivalla siinä asiassa tietyllä tavalla, koska molemmat lähtee semmoisesta käsityksestä, että se oma [uskonto] on tunnettu ja muita ei tunneta... (K14)

Kaikki uskontodialogiryhmät, joihin haastateltavat olivat osallistuneet, olivat olleet muodoltaan keskusteluryhmiä. Niissä oli usein ollut etukäteen päätetty teema, jonka tiimoilta osapuolet olivat käyneet keskustelua omista lähtökohdistaan käsin. Useissa dialogiryhmissä teemat olivat olleet uskonnollisia ja käsitelleet esimerkiksi pyhiä kirjoituksia, profeettoja, tuomiopäivää, Jeesusta ja Muhammadia. (K14, K11). Suosittuja olivat olleet myös keskustelut arkisimmista asioista, erityisesti perheasioista. Yksi dialogiryhmistä oli jopa tehnyt yhteisen kannanoton perheasioiden puolesta. Kannanottoon oli koottu muslimeja ja kristittyjä perheasioissa yhdistäviä asioita, ja se oli toimitettu eduskuntaa. (K14). Yksi dialogiryhmä poikkesi muista siinä, että sen parissa oli keskitytty keskustelemaan uskonasioiden sijaan paikkakunnan ajankohtaisista asioista, jotka koskettivat sekä muslimeja että kristittyjä. Ryhmä oli pohtinut muun muassa nuorten työttömien miesten yhteiskunnallista asemaa ja aktivointia sekä suomalaisten vanhuksien yksinäisyysongelmien ratkaisukeinoja. (K1).

Haastatteluissa tuli esille myös uskontodialogiryhmien tarkoitus toimia konfliktien ennaltaehkäisijoinä. Tosin yksikään haastateltava ei nostanut sitä suoraan esille, vaan se tuli ilmi ennemminkin sivulauseiden kautta. Ryhmien kautta pyritään ennaltaehkäisemään sekä muslimien ja kantasuomalaisten välisiä konflikteja että eri muslimiryhmien välisiä konflikteja. Erään haastateltavan sanoin yhteistyö muslimien kanssa on myös ennaltaehkäisevää toimintaa terrorismia vastaan Suomessa. (K3, K11, K12). Myös Martikainen on tuonut esille kirkon islam-työryhmän kaksoisagendan. Hänen näkemyksen mukaan islam-työryhmän parissa uskontodialogi on nähty ohjattuna lääkkeenä islamilaisen radikalisoitumisen ja terrorismin estämiseen, mikä on ilmennyt työryhmän paternalistisena suhtautumisena muslimeja kohtaan sekä muslimien monitorointina (Martikainen 2011b).

Me ollaan silleen ajateltu, että se niin kuin voi estää sitten konfliktien syntymistä, jos on tällainen perustaso kunnossa, että on varmuus siitä. Ja sitten myös nämä yhdyshenkilöt, kun he keskustelevat meidän ihmisten kanssa, niin he sitten saa myös semmoisen tarkemman käsityksen, että mistä kristinuskossa on kysymys, että sitten heidän on turvallisempi kertoa myös omille jäsenillensä, että näihin voi tukeutua ja meillä on paljon samoja [arvoja]. (K11)

...[E]ttä jos täällä nyt sattuis jotain [konfliktia], nää kirkkoherrat ja imaamit on niin hyvissä väleissä, että heillä olisi luontevaa tulla yhteen ja lausua jotakin asiasta ja vaikuttaa omista yhteisöissään, mitä he ovat kyllä nytkin tehneet. Että tällaista ennaltaehkäisevää. (K12)

...[Uskontodialogiryhmä on] rakentanut myös yhteyttä näitten sunni- ja shiiamuslimien välillä, koska eivät he sitten hirveesti ole aktiivisesti tekemisissä [keskenään]. (K11)

Yksi haastateltava kertoi esimerkin varauksellisesti ja aggressiivisestikin kirkkoon ja ylipäätään kristinuskon näkymiseen suomalaisessa yhteiskunnassa suhtautuneesta muslimista, joka oli lieventänyt kannanottojaan sen jälkeen, kun hän oli ottanut osaa dialogiryhmään. Hänet oli myös kutsuttu osallistumaan seurakunnan järjestämään islammikoulutukseen. Haastateltava koki, että kyseisen henkilön mielipiteet olivat tasoittuneet sen myötä, kun hän oli päässyt tasavertaiseen keskustelukumppanuuteen kirkon toimijoiden kanssa. (K11).

Ajatus konfliktien ennaltaehkäisemisestä oli tullut esille myös muslimien puolelta. Eräs haastateltava kertoi, kuinka muslimijärjestö oli ottanut häneen yhteyttä ja pyytänyt kirkkoa ottamaan osaa heidän tapahtumiin. Muslimijärjestö oli halunnut kirkolta ”saarnaamista ja rauhan tukemista”, sillä se koki, että rauha on kaikkien yhteinen asia, ja että järjestö pystyisi yhdessä kirkon kanssa vaikuttamaan etenkin musliminuorukaisiin. (K3).

Haastateltavien mukaan muslimit ovat jakaantuneet Suomessa moniin eri ryhmiin, joiden suhtautuminen kirkkoon eroaa ääripäästä toiseen. Haastateltavien kokemusten mukaan joidenkin muslimien on suhteellisen helppo olla kanssakäymisessä kirkon kanssa, jotkut taas suhtautuvat kirkkoon varauksellisesti, mutta voivat silti olla kirkon kanssa tekemisissä tiettyjen asioiden puitteissa, ja joihinkin muslimeihin ei kirkon työntekijöillä ole olemassa minkäänlaisia yhteyksiä.

Haastateltuihin kirkon maahanmuuttajatyöntekijöihin yhteyttä ottaneet ja heiltä apua pyytäneet muslimit voidaan haastattelujen perusteella jakaa kahteen ryhmään: niihin, jotka ovat maallistuneita ja joille uskonto ei näyttele suurta roolia elämässä sekä niihin, jotka määrittelevät itsensä vahvasti muslimeiksi ja suhtautuvat varauksellisesti kristinuskoon ja kirkkoon sen edustajana. Suurin osa haastateltavista koki, että ne muslimit, jotka näkyvät kirkon maahanmuuttajatyön parissa suhtautuvat uskontoonsa vapaamielisesti ja ovat niin sanotusti ”maallistuneempia”, ”löysin rantein ottavia” muslimeja eivätkä ”tiukan linjan” kannattajia. (K13, K1, K11, K2, K6, K3). Eräälle haastateltavalle moni muslimi oli määritellyt uskontotaustansa kertomalla, että hän on syntyperäinen muslimi, ”mutta hän ei enää niin paljon välitä niistä asioista”. (K1). Haastateltavat kokivat, että maallistuneiden muslimien joukossa kynnys kirkon pariin tulemisesta ei ole kovin korkea. Ensitapaamisessa muslimi oli saattanut epäroidä sitä, kuinka hyväksyttävää on, että hän muslimina tulee kirkon pariin, mutta siitä oli yleensä päästy keskustelemalla yli hyvin nopeasti. (K6). Haastateltavien mielestä ero muslimien kirkkoon suhtautumisessa liittyy osaksi siihen, ovatko muslimit sunni- vai shiiamuslimeja. Haastateltavat pitivät shiiamuslimeja sunnimuslimeja avoimempina sekä rauhaa rakastavina, joille uskontojen rinnakkaiselo ja yhteys kristittyihin on luontevaa. (K3, K11, K1). Haastatteluissa tuli tosin esille myös se, että vaikka maallistuneet muslimit eivät olekaan kovin uskonnollisia, niin he voivat silti noudattaa muslimikulttuurille tyypillisiä periaatteita ja ajatuksia. (K2).

Melkein yhtä suuri osa kirkon maahanmuuttajatyöntekijöihin yhteyttä ottaneista muslimeista voidaan luokitella sellaisiksi, jotka yhteydenotosta huolimatta suhtautuivat varauksellisesti kirkkoon ja seurakunnan työntekijöihin kirkon edustajina. Näiden muslimien joukossa oli tullut esille pelko kääntymisestä. Maahanmuuttajatyöntekijän kohdatessaan he olivat ensimmäiseksi kertoneet olevansa muslimeja eivätkä kristittyjä. Heille on hyvin tärkeää tehdä selväksi heidän oma uskonnollinen taustansa. Osa heistä oli myös painottanut alkukohtaamisessa sitä, etteivät he aio kääntyä kristityiksi, vaikka ovatkin tekemisissä kirkon kanssa. (K2, K14, K15, K11, K13, K16, K9).

...[H]irveen moni...otti yhteyttä, että joutuuko hän nyt kristittyjen hautausmaahan, kun hän on ottanut kirkolta avustuksia... ja minä ihmettelin, että mistä tää juttu oikein kertoo ja mistä se on lähtöisin, että näin moni, että kyllä mä ymmärrän, jos yksi kyselee huolestuneena, mutta että sitten se tulee useampaa eri kautta. Kunnes sitten mun juttusille tulee yks mies, jota minä en ollut avustanut, [mutta] joka kyllä pohti sitä..., niin hän oli ollut yhteydessä

Saudi-Arabian imaamiin ja kysynyt, että voiko hän ottaa kristityltä kirkolta avustusta ja imaami oli sitten sanonut, että voit ottaa, jos et allekirjoita mitään...No sitten tietysti meidän papereihinhan täytyy, jos taloudellista avustusta antaa, niin jättää joku nimi ja jälki, että mä sitten jouduin hänelle selostamaan, että miksi, että minkälaisia papereita täydennetään silloin kun anotaan avustusta ja minkälaisista tulee kirkon jäsen, että ei voi niin kuin tulla kirkon jäseneksi vahingossa. Niin se oli se toinen epäilyksen kohde, että tulee kirkon jäseneksi ja joutuu [kirkon] hautausmaahan. (K14)

Haastateltavien mukaan tärkeimpänä kirkon maahanmuuttajatyön mainostajana muslimien parissa toimii ”puskaradio”. Haastateltavilla oli kokemus siitä, että yhden muslimin otettua yhteyttä kirkon maahanmuuttajatyöntekijään ja hänen saadessa apua tilanteeseensa, hänen esimerkkiään seurasi joukko muita muslimeja, etenkin ensin yhteyttä ottaneen sukulaisia ja ystäviä. (K1, K14, K6). Kun kirkon työntekijältä on saatu tarvittu apu ja hänen toiminnastaan on syntynyt luotettava kuva, voi muslimin ja kirkon työntekijän välillä muodostua vuosia kestävä, hyvinkin tiivis yhteys. (K13, K14)

Mutta läheskään kaikille muslimeille suhde kristinuskoon ja kirkkoon ei ole lainkaan yhtä ongelmaton ja hyväksyttävä. Haastateltavat tiesivät paikkakunnillaan asuvan muslimeja, joille kirkkoon tuleminen oli niin iso kynnyks, ettei heitä varmasti näy kirkon maahanmuuttajatyön parissa. (K9, K2, K12, K6, K13, K7, K1). Haastateltavat kokivat, että näillä muslimeilla on niin suuret ennakkoluulot kirkkoa ja kirkon työntekijöitä kohtaan, etteivät he ottaisi vastaan kirkon tarjoamaa apua tai hyväksyisi kirkon tekemää työtä muslimien parissa. Haastateltavilla oli kokemuksia myös siitä, että muslimit olivat peruuttaneet osallistumisensa joihinkin tapahtumiin, kun heille oli käynyt selväksi, että seurakunta on niissä joillain tavalla mukana. (K13, K12, K9, K7)

...[J]onkun verran on tullut sellaisia, että perhe on, tai äiti ja lapsi on, ilmoittautunut maahanmuuttajaleirille, mutta sitten isä on kieltänyt menemästä. (K7)

Esimerkiksi mä yritin yhtä maahanmuuttajien ja perhekerhon yhtä yhteistä tapaamista...niin siitä ei kerta kaikkiaan tullut mitään, kun mä olisin kutsunut heidät kylään meille perhekerhoon, mutta onko se talo, jossa on risti, niin ei käynyt... (K9)

Lisäksi kirkon toimintaan osallistuneet tai kirkolta apua hakeneet muslimit voivat kohdata syrjintää sekä oman yhteisön että laajemman muslimiyhteisön taholta.

...[J]onkun verran mä olen kuullut..., että täällä...vastaanottokeskuksessa toimii voimakas muslimiyhteisö ja kun ne kuulee, että joku on hakenut kirkolta apua, niin ne pahoinpitelee sitten tämän ihmisen. (K2)

...[O]siltaan se, että mulla on ollut hyvin läheisetkin kontaktit joihinkin näihin ihmisiin, niin se [on] aiheuttanut varmaan jonkinlaista semmoista epämääräistä pelkoa ..., että ... [näitä ihmisiä] sitten alettiin ihan syrjiä täällä...oli semmoisia tilanteita, että se oma yhteisö alkoi hylkiä jotain ihmistä ja se oli aika rankkaa ja just yhden tytön tilanne, että häntä alettiin sitten huorittelemaan. (K9)

6.2.2 Kristityt

Suurin osa Suomessa asuvista maahanmuuttajista on kristittyjä.¹⁰⁶ (Martikainen 2011a.) Jotkut tahot, kuten nykyinen sisäasianministeri Päivi Räsänen, ovat sitä mieltä, että uskonnolliselta taustaltaan kristittyjä maahanmuuttajia tulisi suosia esimerkiksi kiintiöpakolaisia valittaessa, sillä he ovat muita helpommin sopeutettavissa suomalaiseen, perusarvoiltaan kristilliseen yhteiskuntaan. (Pakkanen 2011; Raeste 2010.) Kuitenkin kuten muslimimaahanmuuttajat myös kristityt maahanmuuttajat tulevat eri puolilta maapalloa, haastatelluissa esille tulleissa seurakunnissa etenkin eri Afrikan maista¹⁰⁷, Kiinasta, Intiasta ja Pakistanista, ja edustavat usein hyvinkin erilaista kristinuskkoa luterilaiseen kristinuskoon verrattuna. (K11, K10, K12, K5). Eroavaisuudet tulevat esille erilaisissa jumalanpalvelmistavoissa, hengellisyydessä ja opillisissa näkemyksissä, ja ne aiheuttavat myös yhteentörmäyksiä.

Kirkon parissa eri kristityistä maahanmuuttajaryhmistä käytetään nimitystä etniset seurakunnat.¹⁰⁸ Etniset seurakunnat näkyvät eri tavoin kirkon parissa. Yksi malli etnisten seurakuntien huomioimiseen ovat erikieliset ryhmät, jotka toimivat tiiviisti luterilaisen kirkon sisällä, ja joilla tästä syystä on oma työntekijä, joko pappi tai diakoni, kirkossa. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tehdään viittä erikielistä seurakuntatyötä, jotka näkyvät vaihtelevasti eri pääkaupunkiseudun seurakunnissa.¹⁰⁹ (K4, K12, K5, K7). Toisena mallina on niin sanottu uskonyhteys (*fellowship*), jossa etniset seurakunnat toimivat kirkon sisällä ja

¹⁰⁶ Martikaisen mukaan enemmistö maahanmuuttajista on kristittyjä. Martikaisen arvion mukaan vuonna 2009 kaikista Suomessa asuvista ulkomailla syntyneistä oli kristittyjä 53–61 prosenttia, muslimeja 17–19 prosenttia ja uskonnottomia 11–21 prosenttia. Lisäksi buddhalaisia, kansanuskon harjoittajia, hinduja, sikhejä ja juutalaisia oli kutakin 1-4 prosentin verran. Arviointiperusteena Martikaisella on ollut maahanmuuttajan syntymämaa. (Martikainen 2011.)

¹⁰⁷ Nigeriasta, Kongosta, Sudanista ja Keniasta. (K11, K10, K12, K5).

¹⁰⁸ Kuten Mika Vähäkangas on tuonut esille, ryhmät eivät kuitenkaan yleensä keskity vain yhteen etniseen ryhmään, sillä monet kielet ovat alueellisia yleiskieliä, joiden käyttöalue ylittää valtiolliset rajat. Lisäksi kiinalaisissa seurakunnissa edes kieli ei ole täysin yhdistävä tekijä, sillä niissä joudutaan tulkkamaan mandariinikiinan ja kantoninkiinan välillä. (Vähäkangas 2009, 105.) Toisekseen englanninkieliset yhteisöt eivät halua tulla luonnehdituksi ”etnisiksi”, sillä ne edustavat mielestään aitoa ja universaalia Raamattuun perustuvaa kristinuskkoa. Tosin Vähäkangas tuo esille, että kristillisten maahanmuuttajaryhmien leimautuminen ”etnisiksi” on niille myös hyödyllistä, sillä perinteiset suomalaiset kirkot eivät koe niitä tällöin kilpailijoiksi ja näin ollen tekevät heidän kanssaan auliimmin yhteistyötä mm. antamalla tiloja niiden käyttöön. (Vähäkangas 2008.)

¹⁰⁹ Nämä ovat arabian-, viron-, kiinan-, englannin- ja venäjänkielinen seurakuntatyö. (K4, K12, K5, K7, K3).

lähellä paikallista seurakuntaa saaden siltä apua toimintaansa. Heille ei kuitenkaan ole suunnattu omaa luterilaisen kirkon työntekijää. Kolmannessa mallissa etniset seurakunnat saavat käyttää kirkon tiloja toimintaansa, mutta ne toimivat siellä itsenäisesti eikä yhteyksiä paikallisen seurakunnan kanssa juurikaan ole. (K4, K7). Näiden lisäksi on olemassa suuri joukko kristittyjä maahanmuuttajayhteisöjä, jotka toimivat itsenäisesti yksittäisinä seurakuntina, ja joilla ei ole yhteistyömuotoja luterilaisen kirkon kanssa (Vähäkangas 2009, 105).

Mika Vähäkankaan mukaan edes sama kirkkotausta ei välttämättä takaa käytännössä tai edes arvomaailman puolesta kovinkaan suurta samanmielisyyttä silloin, kun tullaan eri kulttuureista (Vähäkangas 2009, 91). Tämä tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Kristittyjen maahanmuuttajien ja luterilaisten kantasuomalaisten jumalanpalvelmistavoissa, hengellisyydessä ja opillisissa näkemyksissä on huomattavia eroavaisuuksia. Ensinnäkin kristittyjen maahanmuuttajien tapa harjoittaa hengellisyyttään ja palvella Jumalaa poikkeaa hyvin usein luterilaisista jumalanpalvelusperinteistä, sillä suuri osa kristityistä maahanmuuttajista edustaa karismaattisia tai uushelluntailaisia suuntauksia. (K7, K14; Vähäkangas 2009, 104.)

Semmoinen kulttuuriero siinä tietenkin on yleensä näiden maahanmuuttajien osalta, että tällainen periluterilainen uskonnollisuus ja menot, että onhan niissä eroja tosiaankin ettei voi verratakaan...se on enemmän tällaista vapaaseurakuntatyylisiä, siis toisin sanoen helluntailaistyyppistä, jossa voi olla musiikkia, paljon rukousta, erityisesti tällaiset kielilläpuhumiset tai muut tällaiset hyvin voimakkaat tuntemukset tai tunteenpurkaukset niin ne ovat hyvin ominaisia siellä...Että varmaan tavallinen keskiverto seurakuntalainen ihmettelis varmasti jos näkis. (K7)

Erot jumalanpalvelmistavoissa sekä kulttuurista johtuvat erilaiset tavat ovat näkyvin ero useimpien kristittyjen maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten luterilaisten välillä. (K7; Vähäkangas 2009, 106.)

Alkuaan he kokoontuivat täällä...samaan aikaan..., kun meidän jumalanpalvelus ja meidän nämä seurakuntalaiset rupesivat valittamaan, kun niin kauhean kova rummutus kuuluu alhaalta takaa, että se vähän niin kuin häiritse tuolla kirkossa olijoita...[T]otta kai tulee yhteydenottoja, että miten saa toimimaan ja miten ajankäyttö tulee, miten siivotaan, miten pidetään paikat kunnossa...Niin juuri se ongelma, että heillä ei ne aikataulut oikein pidä, että me joudutaan sitten joustamaan siinä ja se on tietenkin ikävää, jos on sovittu joku, esimerkiksi kaste tai joku muu, joka on sitten meidän seurakunnan puolelta varattuna seurakuntalaisten puolelta ja sitten käy näin, että paikat ei täällä olekaan vielä kunnossa tai vielä täällä ollaan. Se ei oikein meinaa mennä perille. (K7)

Käytännöllisten ja selvästi esille tulevien eroavaisuuksien lisäksi taustalta on löydettävissä myös eroavaisuuksia, jotka eivät helposti näy sellaisille kantasuomalaisille kristityille, jotka eivät ole aktiivisissa tekemisissä kristittyjen maahanmuuttajien kanssa. Ensinnäkin kristityillä maahanmuuttajilla on monesti hyvin erilainen käsitys henkisydestä kuin luterilaisella kantasuomalaisella ja Jumalan lisäksi elämään vaikuttavat myös vainajat, noituus ja erilaiset henget. (K14, Vähäkangas 2009, 100–101; Vähäkangas 2008.)

...[Yhdellä etniselle ryhmällä] on tämä henkien ajaminen aika iso juttu, niin kuin tämmöinen henkien olemassaolo afrikkalaisessa kulttuurissa on ihan jokapäiväistä, että henkiä on siellä sun täällä..., että he heti ajattelee, että kun jotain pahaa tapahtuu, että se on hengen aiheuttamaa. (K14)

Toinen eroavaisuus, joka ei vielä tällä hetkellä näy kirkon arjessa kovin selvästi, tulee esille tarkasteltaessa kristittyjen maahanmuuttajien ja luterilaisten kantasuomalaisten suhdetta oppiin sekä määriteltäessä moraalisesti hyväksyttäviä asioita. Ensinnäkin suurin osa kristittyjen maahanmuuttajien yhteisöistä on itsenäisiä seurakuntia, jotka eivät kuulu mihinkään laajempaan organisaatioon. Ne eivät sitoudu minkään tunnustuskunnan oppiin eivätkä hahmottele itselleen omaa oppiperustaa, vaan ne usein edustavat jälkitunnuksellisuutta, joka korostaa opin sijaan tunnetta ja henkilökohtaista sitoutumista. Uskon perusta on Raamattu ja moraalien sekä elämänhallinnan kysymykset ovat monille ryhmille keskeisempiä kuin opilliset pohdinnat. (Vähäkangas 2009, 95–96.) Juuri kristittyjen maahanmuuttajien moraalit voivat poiketa hyvinkin radikaalista siitä, mihin Suomessa on totuttu, sillä ei-kristittyjen lisäksi myös valtaosa luterilaisista nähdään useimpien kristittyjen maahanmuuttajaryhmien näkökulmasta kääntymyksen tarvitsijoina alkoholin käytön, löyhän seksuaalimoraalin, homoseksuaalisuuden suvaitsemisen sekä suuren aborttilukumäärän takia. (K14, Vähäkangas 2008.)

Niin ja siihenhän liittyy kans konfliktteja tähän asiaan, kun nää kristityt, varsinkin afrikkalaistaustaiset, on hyvin fundamentalisteja, että homoseksuaalisuutta ei hyväksytä, naispappeuttakaan ei kaikki hyväksy ja monissa muissakin asioissa hyvin Raamattua kirjaimellisesti tulkitsevia, että mä olen havainnut esimerkiksi...kun on keskusteltu näitten pienien kristillisten ryhmien asemasta, että onko niin kuin oikein edes, että ne on mukamas ... luterilaisen seurakunnan sateenvarjon alla, vaikka ne olis jotakin muuta kuin luterilaisia, että kun niitten tunnustus on niin erilainen...(K14)

Edellä mainitut konfliktteja aiheuttavat asiat eivät rajaudu pelkästään kristittyjen maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välille, vaan ne näkyvät myös kristittyjen maahanmuuttajaryhmien sisäisissä sekä eri etnisiin ryhmiin kuuluvien kristittyjen maahanmuuttajaryhmien välisissä suhteissa. (K5, K7, K11)

...[N]yt meillä on kyllä [tietty ryhmä] enemmistönä täällä ainakin näissä kokoontumisissa ja heillä on nyt vähän erilainen tämmöinen...hengellisyys kuin näillä muilla ja ne nyt vähän dominoi siellä ja se aiheuttaa ristiriitoja. He ovat siis enemmän juuri näitä helluntalaisia...Ja sitten taas toisaalta kun siellä on sitten [näitä peruslinjaisia] ja valitettavasti nyt on tapahtunut kahtiajakautuminen heidän osalta. (K7)

[O]n ollut tilanteita joissa esimerkiksi... joku taitamaton vieraileva saarnaaja on puhunut ylistävästi valitusta kansasta arabijumalanpalveluksessa ja se ei ole oikein mennyt hyvin läpi. Eli kun niistä monet...kokee sympatiaa palestiinalaisiin ja sitten, jos puhutaan juutalaisista valittuna kansana kovin ihastuksissaan, niin se todella loukkaa. Tämmöinen tyypillinen konflikti on noussut joskus pintaan. (K5)

Mahdollisia konfliktien aiheuttajia on siis nähtävillä myös kristittyjen maahanmuuttajien parissa, sillä yhteinen uskonto ei välttämättä takaa yhteisiä arvoja eikä toimi muutenkaan yhdistävänä tekijänä eri kulttuureista tulevien ihmisten välillä. Kirkolle kristityt maahanmuuttajat tuovat monia vastausta vaativia kysymyksiä, joista päällimmäinen lienee suhtautuminen kristittyihin maahanmuuttajiin.

Yksi kokonainen konfliktialue on vielä nää etniset seurakunnat ja evankelisluterilainen kirkko ja näiden kahden välinen kahnaus. Evankelisluterilaisella kirkolla on tietyt byrokraatit ja tietyt toimintamallit ja kirkko suhtautuu aika ylimielisesti etnisiin seurakuntiin. [Se] ei kohtele niitä seurakuntina, vaan työmuotona, jonka puolesta voidaan tehdä päätöksiä kysymättä näiltä ihmisiltä. Näissä tapahtuu loukkaantumisia ja epäluottamusta syntyy. (K5)

Esimerkiksi tämän luvun alussa kuvailtuun tapaukseen, jossa seurakuntalaiset valittivat kristittyjen maahanmuuttajien jumalanpalveluksen aiheuttamasta häiritsevistä äänistä jumalanpalveluksen aikana, ongelman ratkaisemiseksi päädyttiin siihen, että kristitty maahanmuuttajaryhmä siirtyi pitämään jumalanpalvelustaan seurakuntatalolle. Haastateltavan mukaan ratkaisun seurauksena kristityt maahanmuuttajat saivat mahdollisuuden palvella Jumalaa haluamallaan tavalla, mutta yhteydet luterilaisiin kantasuomalaisiin katosivat lähes kokonaan - nykyisin heihin törmää ainoastaan seurakuntatalolla siivoamassa käyvät vahtimestarit. (K7)

...[H]e kokevat kuitenkin tärkeäksi, että heillä on tämmöinen etninen yhteys keskenään, että he pystyvät sitä ylläpitämään, ne kokee niin kuin että se on tärkeintä heille... [H]e eivät voi sillä tavalla suoraan integroitua sisälle tänne meidän suomalaiseen seurakuntaan noin vaan, me ollaan ajateltu niin, että se voi olla sellainen hyvä porras tai sellainen eteinen siihen, kun he ensiksi ovat

yhdessä siellä omassa porukassaan, että tulevat sitten ja näin on toivottukin. [E]ttä meillä on ollut pari kertaa vuodessa yhteisiä tilaisuuksia juuri [heidän] kanssa. (K7)

6.3 Konfliktit, joihin on haettu apua kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiltä

Kuten edellisessä luvussa tuli ilmi, maahanmuuttajat uskontokunnasta riippumatta kääntyvät kirkon työntekijöiden puoleen konfliktinsa kanssa. Tähän on reagoitu myös kirkon parissa järjestämällä kirkon työntekijöille mahdollisuus osallistua kahteen eri koulutukseen, joiden parissa on perehdytty monikulttuuristen konfliktien kohtaamiseen.

Ensimmäisenä koulutuksena kirkon parissa aloitettiin 2000-luvun alkupuolella MOD eli Moninaisuus, oivallus ja dialogi-koulutus. MOD-koulutuksen juuret juontavat Ruotsiin, jossa se syntyi 1980-luvun alkupuolella, kun vähemmistöjen asemasta huolestuneet kristilliset tahot reagoivat monikulttuuristumisen mukanaan tuomiin etnisiin konflikteihin kehittämällä erilaisia vuorovaikutusmenetelmiä.¹¹⁰ MOD-koulutus pyrkii selvittämään erilaisuutta ja identiteettiä koskevien ristiriitoja tuomalla näkyviin sisäistetyt asenteet ja ennakkoluulot, jotka synnyttävät tai vahvistavat syrjiviä toimintamalleja.¹¹¹ Koulutus koostuu perus- ja jatkokurssista, jotka perustuvat erilaisiin vuorovaikutustehtäviin, keskusteluihin, aivoriikkiin ja rooliharjoituksiin. Näiden tarkoitus on tarjota menetelmiä, joiden avulla voidaan rakentavasti selvittää konflikteja aiheuttavia kysymyksiä. (Suomen ev.lut.kirkko 2011a.) MOD -koulutusohjelma on käytössä ympäri Pohjoismaita ja Suomessa sen lisenssinhaltija on evankelisuterilaisen kirkon kirkkohallitus, jonka toimesta MOD-koulutusaineisto muokattiin vuonna 2003 paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan soveltuvaksi. Suomessa toimintaa koordinoi kirkon maahanmuuttajatyön sihteeri yhdessä kouluttajista muodostetun ohjausryhmän kanssa. Kirkon lisäksi MOD – koulutustoimintaa järjestävät esimerkiksi Suomen Punainen Risti, 4H-liitto ja Allianssi-nuorisoyhteistyö. (Suomen ev.lut.kirkko 2011a.) MOD-koulutus on ollut osa kirkon työntekijöiden monikulttuurisuuskoulutusta 2000-luvun alusta lähtien ja kirkon henkilöstökoulutukseen on kuulunut kaikille avoin MOD-koulutus. Kirkon parissa tavoitteena on ollut, että kirkosta tulisi aidosti monikulttuurinen yhteisö, jossa kaikki työntekijät vahtimestareista taloustoimiston työntekijöihin ja papeista perheneuvojiin olisivat prosessoineet omia asenteitaan suhteessa erilaisuuteen ja etniseen moninaisuuteen. (Suomen ev.lut. kirkko 2011a, Laihia 2011.)

¹¹⁰ MOD on Ruotsissa rekisteröity tavaramerkki, jonka omistaa Studieförbundet Bilda yhdessä Sensus opintoliiton kanssa. (Suomen ev.lut. kirkko 2011a).

¹¹¹ MOD ei keskity pelkästään etnisyyden tai ihonvärin aiheuttamaan syrjintään, vaan syrjintä voi niiden lisäksi kohdistua esimerkiksi sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen (Suomen ev.lut.kirkko 2011a).

Toinen selvemmin konflikteja ja etenkin niiden ratkaisemista käsittelevä koulutus pohjautuu Mai Salmenkankaan ja Elina Ekholmin sisäasianministeriölle kokoamaan opaskirjaan *Puhumalla paras. Ratkaisuja arjen etnisiin ongelmiin* (2008), joka esittelee ratkaisutapoja arjen monikulttuurisiin konflikteihin. Kirja on suunnattu eri aloilla etnisten vähemmistöjen kanssa työskenteleville henkilöille. Kirkon maahanmuuttajasihteeri Marja-Liisa Laihia oli mukana kirjan tekoprosessissa ja sen innoittamana hän päätti järjestää kirkon parissa vuonna 2009 Sovittelun työotteen kaksipäiväisen koulutustyöpajan.¹¹² (Laihia 2011.) Työpajassa kuultiin sovittelun ja monikulttuurisen työn ammattilaisia ja tehtiin harjoituksia, joissa käsiteltiin kirkon työntekijöiden työssään kohtaamia konflikteja ja pohdittiin erilaisia lähestymistapoja niihin (Hurtig 2009, 46). Sovittelevan työotteen kokeilumuotoiseen työpajaan osallistui yhteensä 15 henkilöä, joista noin puolet oli maahanmuuttajia. Kaikki osallistuneet maahanmuuttajat olivat uskonnolliselta taustaltaan kristittyjä. (M5, S1). Tähän tutkimukseen haastatteluista henkilöistä kolme oli ottanut osaa kyseiseen työpajaan. Heidän pääällimmäiset kokemukset työpajasta olivat myönteisiä. (M5, K1, S1). Kyseiset haastateltavat kokivat työpajan antaneen heille tietoa sovittelun peruslähtökohdista. Kurssin lyhyden vuoksi siinä ei ollut mahdollista syventyä itse sovittelutaitoihin, mutta se oli tarjonnut tietoa erilaisista sovittelumahdollisuuksista Suomessa ja rohkaissut käyttämään sovittelua apuna arkipäiväisissä tilanteissa.¹¹³ Osallistujat pitivät työpajan hyvänä puolena siihen osallistuvien monikulttuurista taustaa, mikä toi esille sekä maahanmuuttajien että kantasuomalaisten näkökulmat ja kokemukset konflikteista lisäten ryhmien keskinäistä ymmärrystä. (S1, M5; Hurtig 2009, 47.) Yhtenä tärkeimmistä työpajan antimista pidettiin sitä, että se antoi osallistujille rohkeutta puuttua konflikteihin. Se myös auttoi osallistujia tunnistamaan oman roolinsa sovittelija. (S1, M5).

Mä luulen, että aika monelle niistä se oli semmoinen ihana huomio, että huomasi, että mähän teen tätä, että mähän osaan tätä jo. Että se oli aika kiva. Siellä oli sellaisia työntekijöitä, sitten yhtäkkiä tuli sellainen, että hei mä teen tätä koko ajan. (S1)

Kokeiluluonteisen työpajan jälkeen Laihian tarkoituksena oli jatkaa sovittelevan työotteen koulutustyöpäjoja osana kirkon maahanmuuttajatyötä tarjoamalla niitä etenkin kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille, mutta kyseisen kokeilumuotoisen työpajan jälkeen työpäjoja ei ole järjestetty. Niille ei ole ollut tilausta, vaikka työpajassa oli tullut esille se, kuinka paljon arkielämässä esiintyy erilaisia ristiriitoja ja konflikteja. (Laihia 2011; Hurtig 2009, 46.) Myöskään MOD-koulutuksia ei ole järjestetty kirkon parissa vuosien mittaan kuin muutamia, kun taas muiden yhteistyössä koulutusta järjestävien tahojen, kuten Suomen Punaisten Ristin parissa koulutuksille on ollut tilausta ja niitä on järjestetty säännöllisin väliajoin (Suomen ev.lut. kirkko 2011a; Laihia 2011). Näin ollen tavoite siitä, että jokainen kirkon työntekijä kävisi MOD-koulutuksen, ei ole toteutunut. Kumpikaan monikulttuurisiin konflikteihin suuntautuneista koulutuksista ei siis ole herättänyt innostusta kirkon parissa,

¹¹² Koulutustyöpaja pidettiin Järvenpäässä 18. – 19.3.2009 (Hurtig 2009, 46).

¹¹³ Esimerkiksi vapaaehtoisen rikos- ja riita-asioiden sovittelijan kurssi kestää noin 3 kuukautta.

vaikka Marja-Liisa Laihian mukaan varmasti kaikki kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ovat kohdanneet konflikteja ja auttaneet niissä. (Laihia 2011.)

Konfliktien runsautta todistaa myös tähän tutkimukseen tehdyt haastattelut. Näitä haastatteluissa esille tulleita konflikteja tarkastellaan seuraavaksi lähemmin. Olen luokitellut esille tulleet konfliktit neljään pääryhmään: parisuhde- ja perheväkivaltakonfliktit, maahanmuuttajayhteisöjen sisäiset sekä eri yhteisöjen väliset konfliktit, kääntymykseen liittyvät konfliktit sekä muut konfliktit.

6.3.1 Parisuhde- ja perheväkivaltakonfliktit

Maahanmuuttajia koskevista konflikteista eniten haastateltavien esimerkeissä tulivat esille erilaiset perheeseen liittyvät konfliktit ja etenkin erimuotoinen perheväkivalta. Tähän konfliktiryhmään kuuluvat konfliktit ja väkivalta parisuhteessa¹¹⁴, väkivalta lapsia kohtaan sekä kunniaan liittyvä väkivalta.

Yleisemmin kirkon maahanmuuttajatyöntekijän luokse oli tultu selvittämään avioeroa tai parisuhdekiiriä, jonka aiheuttajana oli ollut perheväkivalta. (K1, K4, K10, K5, K6, K15). Haastateltavien mukaan monessa tapauksessa kyse oli siitä, että muutokset kulttuurissa olivat aiheuttaneet käymistilan perheiden sisälle. Vaikka avioparit tulisivatkin samasta kulttuurista, niin sopeutuminen uuteen, suomalaiseen kulttuuriin tapahtuu eri tahtiin, mikä aiheuttaa ristiriitoja pariskunnan välillä. Esimerkiksi Marja Pentikäisen (2005) tekemässä tutkimuksessa tulee esille, kuinka suomenkielen oppimisnopeus voi aiheuttaa ristiriitoja pariskuntien välille. Myös uudenlainen käsitys tasa-arvosta oli saanut monet naiset huomaamaan, että heidän asemansa suomalaisessa kulttuurissa on tasavertainen miesten kanssa ja, että naiseen kohdistuva väkivalta on pätevä syy avioerolle. (K5, K10).

...[P]erhe, joka tulee kulttuurista, jossa perheväkivalta on niin kuin normi ..., se että mies lyö vaimoan on normaalia ja sallittua ja ne oli muuttanut Suomeen, elänyt täällä muutaman vuoden ja vaimo oppi suomalaisia arvoja ja kuuli, ettei tällaista pidä suvaita...ja vaimo...sai tämmöisen innostuksen ja kuuli...että tämä on myös avioeron peruste ja laittoi avioeron vireille. (K5).

...[K]aksi henkilöä, jotka salaa muuttivat asumaan yhteen, molemmat olivat avioliitossa [tahoillaan], mutta molempien aviopuolisot olivat alkuperämaassa. Täällä he muutti salaa yhteen ja jopa, kun mä kysyin joskus asiasta epäiltyäni, he kielsivät ettei mitään tällaista ole. Mutta sitten tässä yhdessä elämisessä, tässä avoliitossa alkoi esiintyä väkivaltaa ja tän

¹¹⁴ Huomioitavaa on, että suurimmassa osassa esille tulleissa tapauksissa oli kyse parisuhteista, joissa molemmat osapuolet kuuluivat samaan etniseen ryhmään. Jos kyseessä oli ollut kahteen eri etniseen ryhmään kuuluvasta parista, niin kuitenkin toinen osapuolista ei ollut kantasuomalainen.

väkivallan tähden sitten tää naisosapuoli tuli pelokkaana kerran juttelemaan mulle tilanteesta ja kysymään mitä hänen pitäisi tehdä. (K5)

Yks nuori perhe heiltä oli otettu pieni vauva sijoitukseen [ja] he tulee sitten mun luo, että vain sinä voit auttaa, että haetaan se meidän vauva sieltä pois. (K6)

Lisäksi haastatteluissa tuli esille konflikteja, joissa väkivalta oli suunnattu etenkin perheen lapsia kohtaan. Haastateltavien mukaan näissä konflikteissa on kyse perheensisäisten valtarakenteiden muutoksista Suomeen muuttamisen seuruksena. Lapset oppivat vanhempiaan paremmin suomenkielen ja tämän myötä pystyvät kommunikoimaan ja myös toimimaan tulkkeina monissa eri tilanteissa, myös sellaisissa, jotka eivät ole sopivia lasten korville. Lapsilla on siis perheissä enemmän valtaa kuin aiemmin osaamisensa ja suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumisen takia, eikä isä ole enää se, joka päättää perheen asioista. Tämä turhauttaa miehiä ja he purkavat turhautumisensa väkivaltana muita perheenjäseniä, ja etenkin lapsia kohtaan. (K2, K9). Haastateltaville oli tullut vastaan myös perheenjäsenten psyykkiset ongelmat, jotka vaikuttavat perheen sisäiseen elämään ja valtarakenteeseen.

Aika paljon tällä hetkellä on...sellaisia perheitä, joissa molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista sairastaa jo yleisemmin psyykkisesti, että on siis kokenut jonkin sellaisen trauman siellä kotimaassaan... joka täällä sitten vielä on aktivoitunut niin, että semmoiset post-traumaattiset stressireaktiot esimerkiksi ovat hyvin yleisiä...Ja jonkun verran on lapsiasiakkaita, että vanhemmat eivät jaksakaan itse asioidakaan...Että alaikäinen lapsi...on tavallaan se viestintuoja sieltä perheestä. (K13)

Perheväkivaltaan liittyy läheisesti myös kunniaväkivalta.¹¹⁵ Konkreettisesti konfliktitilanteista ulkopuolisena tutkijana oli haastavaa tehdä eroa siitä, missä tapauksissa

¹¹⁵ Kunniaväkivallalla viitataan tässä patriarkaaliseen kunniaväkivaltaan, joka eroaa muusta kunniaan liittyvästä väkivallasta, kuten verikostosta siinä, että patriarkaalinen kunnia on aina sidoksissa seksuaalisuuteen. Patriarkaalista kunniaväkivaltaa ilmenee yhteisöissä, joissa miehen asema on dominoiva naiseen nähden ja nainen määrittää suhteessa miespuolisiin sukulaisiinsa. Kunniaväkivalta perustuu siihen, että naisen katsotaan rikkoneen kunniakoodeja. Kunniakoodit ovat tiukasti sidoksissa naisen seksuaalisuuteen ja siveyteen. Tyttöjen ja naisten siveellisyys on yhteisölle merkki siitä, että koko perhe ja suku on kunniallinen ja uskottava. Kunniaa loukanneen teon jälkeen tahrattu kunnia on puhdistettava ja palautettava. Kunniaväkivallan muotoihin kuuluvat muun muassa perheiden sisällä tapahtuva fyysinen ja henkinen väkivalta, pakkoavioliitot, vapaudenriisto sekä kunniamurhat. Kunnian menettäminen liittyy pääsääntöisesti naisten käyttäytymiseen, joten uhreina ovat usein perheen nuoret naiset, mutta myös mies voi aiheuttaa perheen kunnian menetyksen, jos hän on homo- tai biseksuaali. Mies voi kohdata kunniaväkivaltaa myös silloin, jos hänet pakotetaan avioliittoon tai, jos hän puolustaa kunniaväkivallan kohteena olevaa naista. Myös kunnian menetyksestä syytetyn naisen (oletettu) partneri voi joutua kunniaväkivallan uhan alaiseksi. Kunniaväkivalta tapahtuu aina perheen tai suvun piirissä, ja olennainen piirre on, että tekijää tukee, ja mahdollisesti myös avustaa, hänen lähisukunsa. (Ala-Lipasti 2009; Räisä 2009; Akar & Tiilikainen 2009; Salmenkangas 2006.)

oli kyse perheväkivallasta ja missä kunniaväkivallasta. Siksi en ole lähtenyt tulkitsemaan kerrottuja tapauksia, vaan kunniaväkivallaksi olen määritellyt ne konfliktit, joissa siitä oli ollut kyse haastateltavan mielestä. Kahdessa tapauksessa oli selvästi kyse kunniaväkivallasta, koska maahanmuuttaja oli itsekin nimennyt häneen kohdistuneen väkivallan kunniaväkivallaksi. Yhdessä tapauksessa kaikki asiaan liittyvät tapahtumat olivat haastateltavan mukaan viitanneet vahvasti siihen, että kyseessä oli kunniaan liittyvä väkivalta. Eräs haastateltava oli kohdannut kunniaväkivaltakonflikteja enemmänkin. (K9, K6, K3).

...[Y]ksi nuori nainen tuli sanomaan minulle, että mä lähden nyt. Ja mä kysyin että mihin sä lähdet? [Hän sanoi,] että mä muutan nyt..., sä et saa kertoa kenellekään että mä oon käynyt tässä ja et saa kertoa kenellekään, että mä lähden...Hän häipyi ja kertoi, että jos hän olisi tänne jäänyt, niin olisi voinut tapahtua jotakin. (K6)

...[O]li tosiaan erilaista väkivaltaa perheen sisällä isän ja tyttären välillä, että se on varmaan ollut kaikkein rankin mitä olen kohdannut, että veljet ovat olleet väkivaltaisista tyttöjä, siskoja kohtaan... ja just yhden tytön tilanne, että häntä alettiin sitten huorittelemaan, koska hän oli rohkeampi ja enemmän sopeutunut tähän meidän kulttuuriin..., että hän kävi töissä ja hänellä oli semmoista ulkopuolistakin elämään enemmän. Pukeutui ihan ja eli mun näkökulmasta todella niin kuin kuuliaisesti siinä heidän kulttuurissaan. Mutta sitten kuitenkin koettiin, en tiää varmaan olikin, että jos hän oli vaikka jutellut jonkun miehen kanssa tai pojan kanssa tai kulkenut yksin jossain, niin tällaisiin kaikkiin helpommin puututtiin ja koettiin sitten semmoiseksi uhkaksi ehkä sitten ne yhteydet...[J]a siihen tuli kaikennäköisiä siveettömyysepäilyksiä ja muuta, kun hän oli katsonut parvekkeelta ulos ja siellä oli joku mies katsonut häneen päin tai jotain tällaista ja...hänet tosiaan pahoinpideltiin täällä ja hänen siskonsa, että heillä oli tosi vaikea se tilanne...(K9)

Perheen sisäisiin konflikteihin kuuluvina konflikteina esille tuli myös konfliktit, jotka johtuivat maahanmuuttajanuoren, etenkin muslimityttöjen, seurustelusta kantasuomalaisten kanssa. Tästä oli kokemusta muutamalla haastateltavalla. He eivät kuitenkaan maininneet, että näihin konflikteihin olisi liittynyt väkivaltaa. (K6, K10). Lisäksi perheen sisäisinä konflikteina tulivat esille nuorten aikuistumiseen liittyvät ongelmat, etenkin siihen toisinaan liittyvät huume- ja alkoholikokeilut. (K3)

6.3.2 Maahanmuuttajayhteisöjen sisäiset sekä eri yhteisöjen väliset konfliktit

Haastatteluissa tuli seuraavaksi eniten esille maahanmuuttajayhteisöjen sisäiset konfliktit. Näillä tarkoitetaan sellaisia konflikteja, jotka ilmenevät tietyn maahanmuuttajayhteisön sisällä sen jäsenten välisissä keskinäisissä suhteissa. Yleensä kyse oli ihmissuhteisiin ja ryhmädynamiikkaan, kuten vallan jakoon, liittyvistä konflikteista. Haastateltavien mukaan nämä konfliktit johtuvat etenkin yhteisöjen pienuudesta. Yhteisön jäsenillä ei ole varaa valita kenen kanssa he ovat tekemisissä, jolloin ihmiset joutuvat pakostakin tekemisiin myös sellaisten ihmisten kanssa, joiden kanssa he eivät normaalisti olisi kanssakäymisessä. Lisäksi sen seurauksena, että kulttuuriero on usein huomattava valtakulttuuriin nähden, yhteisön jäsenet viettävät paljon aikaa yhdessä ja elävät omaa kulttuuria voimakkaasti keskenään, mikä lisää jäsenten välisiä jännitteitä. (K5, K4, K3, K11).

Mä olin normaalisti...työhuoneessa ja sitten tänne tuli sellainen [kauan Suomessa asunut] mies. [Paikkakunnalla] on sellainen aika voimakas... muslimien yhteisö...heillä ei [ole]... sellaista paikallista imaamia, mutta on tällainen asianhoitaja, joka on kyllä hyvin uskonnollisesti suuntautunut ja...on semmoisessa aika voimakkaassa asemassa ja hän on...hyvin semmoinen tiukan linjan muslimi ja tosi jyrkkä kannanotoissaan. Nää eri maalaiset...muslimit, niin he olivat kriittisiä tämän...johtajan toimista...Tämä [luokseni tullut] mies...kertoi, että tämä ihminen siellä moskeijassa käyttää liikaa valtaa ja hän dominoi liiaksi asioita eikä anna muille kansallisuuksille riittävästi toimintatilaa, että he haluaisivat panna viralta tämän ...johtajan. [He] kokivat, että he ovat perustaneet ja luonut sitä yhteisöä..., mutta sitten tämä yks...on ottanut ylivallan ja he haluaisivat nyt... siihen jonkun toisen asianhoitajaksi. Sitten hän sanoi, että islamissa sillä on enemmän vaikutusvaltaa, jos joku valtauskonnon edustaja, joku kristitty tai tietty määrä...se oli jotain 16 eri henkilöä pitää allekirjoittaa tämä vaatimus, tällainen paperi, että hänet otettaisiin pois virasta, että se on riittävän pätevä siihen, että saadaan joku toinen siihen tilalle. Että hän pyysi kirkolta apua siihen, että me voitaisi meidän arvovallalla vaikuttaa, kirjoittaa nimiä siihen, että me kaadettaisi tämä valtasuhde. (K11)

Tietyn maahanmuuttajayhteisön sisäisiä konflikteja oli tullut kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tietoisuuteen myös avioerotilanteissa sukujen välisinä riitoina. Näissä konflikteissa samaan maahanmuuttajayhteisöön kuuluvat henkilöt olivat mustamaalanneet toisiaan ja uhanneet toisiaan väkivallalla. Haastateltavien mukaan näissä konflikteissa etenkin eronneet naiset joutuvat pelkäämään turvallisuutensa takia. (K1, K3).

Osa haastateltavista oli havainnut, että maahanmuuttajat tuovat lähtömaansa, kotiseutunsa tai kotiseurakuntansa tavat ja siellä vallinneet ristiriidat mukanaan Suomeen, ja ne ovat aktiivisesti osa elämää myös täällä. Tämä oli yksi eri maahanmuuttajayhteisöjen välisiä konflikteja aiheuttanut asia. Erilaiset tavat törmäävät yhden laajemmin, kuten kielen kautta, määritellyn ryhmän sisällä. (K4, K7, K3, K11). Esimerkiksi haastatteluissa tuli esille yhden

kristityn ryhmän sisäinen tilanne. Tähän ryhmään oli kuulunut henkilöitä eri maahanmuuttajayhteisöistä, sillä ryhmä oli muodostettu yhteisen kielen perusteella. Tämä ei kuitenkaan ollut riittävä perusta harmoniselle yhteiselolle, vaan ryhmän sisällä oli alkanut vahvasti tulla esille sekä kulttuurierot että kirkkokuntakohtaiset erot. Kirkkokuntakohtaiset erot ja erilaiset tavat ilmaista hengellisyyttä olivat saaneet aikaan sen, että yksi ryhmittymä oli ottanut johtavan aseman muihin ryhmän jäseniin nähden, mikä puolestaan oli johtanut ristiriitoihin ryhmän sisällä. Lopulta ristiriidat olivat menneet niin pitkälle, että ryhmän yhteiselo ei enää sujunut, vaan se oli jakaantunut kahtia. (K4, K7, K3). Haastateltavat olivat myös huomanneet, etteivät jotkut yhteisöt halua olla tekemisissä joidenkin tiettyjen yhteisöjen kanssa. Tätä tuli haastattelussa esille sekä kristittyjen että muslimien taholta. (K2, K5, K4, K3, K8, K11).

6.3.3 Kääntymykseen liittyvät konfliktit

Haastateltavien mukaan kääntymystapaukset ovat äärimmäisen konfliktiherkkiä. Kääntymykset pyritään tekemään mahdollisemman matalalla profiililla ja salaa niihin liittyvän käännynnäiseen kohdistuvan turvallisuusuhan, jopa hengenvaaran, takia.¹¹⁶ (K7, K11, K6, K5). Joidenkin islamin tulkintojen mukaan muslimin uskonnosta luopuminen ja/tai kääntymyksen tekeminen toiseen uskontoon on kuolemantuomiolla rangaistava teko.¹¹⁷ (Saeed & Saeed 2004).

[Muslimeja] on jonkun verran kääntynyt kristityksi ja he järjestään saa tappouhkauksia...Että tämmöistä kivittämistä on tapahtunut. Lievää pahoinpitelyä on tapahtunut ja sitten lasten kaappauksia on tapahtunut tästä syystä... sitten tietysti on pelkoa paljon. (K5)

Käännättämiseen liittyy myös sen pohtiminen, missä määrin kääntymyksen tehneitä henkilöitä voi tuoda julki kristillisissä piireissä, koska julkisuus lisää riskejä kääntymyksen tehneen henkilöllisyyden paljastumiseen. Eräällä haastateltavalla oli kokemuksia kristillisistä ryhmistä, jotka keräävät toimintaansa varoja julkaisemalla tarinoita käännynnäisistä. (K5)

...[H]enkilö, joka antoi haastattelun ja oli peitenimellä ja niin sitten hänet jäljitettiin sen haastattelun sisällön perusteella ja tuota se on aika kova, että hän on niin kuin aika järkyttynyt siitä, että hän oli liian rohkea. Hänen oman yhteisönsä sisältä ihmiset tunnisti hänet. (K5)

¹¹⁶ Tämä tuli selvästi esille myös haastateltavien tavassa puhua näistä tapauksista. Haastateltavat alensivat äänenpainoaan ja varoivat selvästi sanojaan.

¹¹⁷ Aihe on herättänyt viime aikoina paljon keskustelua muslimien parissa, kun jotkut tahot ovat tuoneet esille mielipiteensä siitä, ettei kääntymyksestä rankaiseminen kuulu enää nykypäivään. Kts. Saeed & Saeed 2004.

6.3.4 Muut konfliktit

Yllämainittujen konfliktityyppien lisäksi haastatteluissa tuli esille yksittäisiä, keskenään hyvin erityyppisiä konflikteja, joihin oli haettu ratkaisua kirkon maahanmuuttajatyöntekijältä. Konfliktit olivat koskeneet esimerkiksi maahanmuuttajien työelämää:

Monet maahanmuuttajat on perustanut pieniä firmoja ja niissä ei välttämättä aina seurata kaikkia pykäläiä. On hirveen paljon työtehtävien ketjuttamista, että yksi ihminen kirjautuu työntekijäksi, toinen ihminen tulee sijaiseksi, koska hänellä on joku kiireellinen juttu ja sitten sijainenkin etsii jonkun, joka tekee itse sen työn, että tämmöistä tapahtuu aika paljon. No nyt oli tämmöinen tilanne, että maahanmuuttaja, jolla oli tämmöinen pikkuinen firma ja tapahtui tämmöinen kolmanteen polveen ketjuttaminen, jonkun työtehtävän ketjuttaminen ja se henkilö ei hoitanut sitä tehtävään kunnolla ja niin tää maahanmuuttaja, joka toimi työnantaja sanoi, ettei hän maksa tästä, koska sitä työtä ei tehty. Ja siitä tuli hirveä soppa ja vyyhti ja tää, joka oli sen työn huonosti tehnyt, syytti tätä taas, että hän on väärinkäyttänyt ja ei ole maksanut edes hänen sosiaaliturvamaksujaan eikä mitään, koska tapahtu tällainen ketjutus, että se oli niin kuin laitonta työtä siinä mielessä. Ja tää työnantajana toimiva henkilö oli seurakuntalainen ja toinen seurakuntalainen, joka sai kuulla tästä asiasta tietyn version, ryhtyi syyttämään häntä, sanoi että minä ilmoitan poliisille ja tää taas hermostui ja sitten näiden kaikkien kanssa mä kävin keskustelua. (K5)

Sit on aika paljon tämmöistä hämätouhua, että ihmiset tekee laitonta työtä, esimerkiksi ihmiset tekee laitonta rakennustyötä ilman lupia ja lisenssejä esimerkiksi sähköitä ja ilman veronmaksua ja sitten se, joka on työn tilannut ei ole tyytyväinen siihen ja on hirveä soppa. Ne alkaa syyttää toisiaan ja vainoamaan toisiaan. (K5)

Lisäksi konfliktit olivat koskettaneet esimerkiksi maahanmuuttajan kaltoinkohtelua työelämässä kantaväestöön kuuluneelta taholta sekä toisinsuskovan maahanmuuttajan murhaa kantaväestöön kuuluneelta taholta ja siitä seuranneita tilanteita. (K13, K5). Kaiken kaikkiaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olivat kohdanneet luonteeltaan hyvin erilaisia konflikteja.

6.4 Konfliktinratkaisu kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden parissa

Haastatelluilla kirkon maahanmuuttajatyöntekijöillä ei ollut yhtä tapaa tai mallia toimia heidän kohdatessaan edellä esiteltyjä konflikteja. Haastateltavien toimintatavat vaihtelivat laajasti riippuen konfliktin syystä, osapuolten etnisestä ja uskonnollisesta taustasta sekä työntekijän henkilökohtaisista ominaisuuksista. Haastatteluista oli kuitenkin hahmoteltavissa kaksi kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tapaa ratkaista esille tulleita konflikteja: osapuolten välisen konfliktin sovittelu sekä konfliktin toisen osapuolen auttaminen.

Haastateltavien keskuudessa sovittelu osapuolten välillä kirkon maahanmuuttajatyöntekijän toimiessa kolmantena osapuolena sovittelijan roolissa oli selvästi yleisin tapa pyrkiä ratkaisemaan esiin tulleita maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja. Sovittelun käyttäminen konfliktinratkaisukeinona oli yleisintä parisuhteeseen liittyvissä konflikteissa. Näissä konflikteissa konfliktin osapuolet olivat useimmiten myös helpoiten määriteltävissä. Parisuhdekonflikteissa kirkon maahanmuuttajatyöntekijä oli aloittanut sovittelun kuuntelemalla kumpaakin konfliktin osapuolta erikseen, jonka jälkeen hän oli tuonut osapuolet yhteen ja kuullut heitä yhdessä. Näin oli toimittu myös perhe- ja parisuhdeväkivaltakonflikteissa, tosin tilanteen vaatiessa kirkon maahanmuuttajatyöntekijä oli toimittanut konfliktin toisen osapuolen ensin väkivallan uhalta turvaan ensi- ja turvakotiin. Tämän jälkeen osapuolet olivat yhdessä työntekijän kanssa miettineet, onko heillä mahdollisuuksia yhteiselön jatkamiselle. (K5, K1, K6, K15, K16).

Kyllä perheväkivaltatilanteet ovat ne asiat, joissa mun apua pyydetään. Että on ollut parin vuoden sisällä useampiakin perheväkivaltatilanteita, joissa sitten olen ollut toimittamassa äitiä ensi- ja turvakotiin tai sitten olen ollut tulkin kanssa tapaamassa äitiä ja sitten puoliso on käynyt mun luona erikseen ja kertonut oman tarinansa ja sitten on mietitty, että onko tässä yhdessä elämisen mahdollisuuksia vai ei. Että on kuultu kummankin tarinaa ja yhdessäkin tilanteessa...meillä oli tällainen keskustelu sitten, jossa olivat läsnä kumpikin riitelevä osapuoli...(K1)

Yksi haastateltava oli sovitellut konflikteja laatimalla rauhansopimuksia konfliktin osapuolten välille:

...[M]ä olen useampia tällaisia niin kuin rauhansopimuksia kirjoittanut kahden ihmisen välillä, jossa mä pyydän molempia allekirjoittamaan, että en enää tule vainoamaan, että sopimus on tämä ja tämä ja nämä on ehdot ja molemmat allekirjoittaa, että emme enää aiheuta toisillemme vahinkoa. Tai ihmiset lainaa rahaa toisiltaan ja toinen ei maksakaan takaisin tai toinen kieltää, että en ole saanut mitään, ja sitten se pitää jotenkin ratkaista se ja näissä olen myös... kirjoittanut rauhansopimuksia ihmisten välillä. (K5)

Haastatteluissa tuli ilmi, että sovittelua osapuolten välillä oli käytetty konfliktinratkaisukeinona myös tilanteissa, joissa toisena osapuolena oli ollut kirkon maahanmuuttajatyön asiakas ja toisena osapuolena viranomainen. Näin oli toimittu esimerkiksi tapauksessa, jossa maahanmuuttajaperheen vauva oli otettu sijoitukseen:

[H]e kävivät monta kertaa ja mä kuuntelin ja kuuntelin ja mä sanoin, että siinä on joku syy nyt taatusti, että ei Suomessa huvikseen viedä lapsia ja juttelin tälle miehelle ja vaimolle ja puhuin aika suoraankin sitten tästä väkivallattomuudesta, että Suomessa ei [hyväksytä] fyysistä kuritusta vaimolle eikä lapselle. Ja sitten olin myös yhteydessä sinne sijoituspaikkaan ja mä olin tavallaan siinä konfliktissa ... sovittelija, että mä yritin rauhoittaa tätä perhettä, että nyt jos te olette näitisti seuraavan muutaman kuukauden, niin te saatte lapsen takaisin, [että] tämä on väliaikaista. Yritin kertoa heille suoraan, että miten täällä Suomessa vaan pitää olla, jotta te saatte lapsen pitää. (K6)

Lisäksi sovittelua oli käytetty konflikteissa, jossa konfliktin osapuolet olivat voimasuhteeltaan selvästi epätasapainossa, kuten tapauksessa, jossa kristillisessä piirissä julkaistiin varojen keräämistarkoituksessa tarinoita muslimikäännynnäisistä eikä otettu huomioon julkisuudesta seuraavia riskejä käännynnäisille. Tällaisissa tapauksissa haastateltava oli käynyt sovittelukeskusteluja potentiaalisesti uhreiksi joutuvien käännynnäisten ja kristillisten järjestöjen kanssa yrittäen saada aikaan yhteisymmärrystä siitä, ettei ihmisiä käytettäisi varankeruuseen heidän turvallisuutensa uhalla. (K5).

Sovittelua oli käytetty myös eri maahanmuuttajayhteisöjen välillä olevien konfliktien ratkaisupyrkimyksissä. Haastateltavat olivat ottaneet yhteyttä yhteisöjen johtohahmoihin ja pyrkineet sovittelemaan yhteisöjen välisiä konflikteja heidän kauttansa. (K7, K4, K8).

...[N]äissä kulttuureissa missä hierarkia on niin tärkeä, kollektiivisuus on tärkeä ja johtajan asema on tärkeä, vaikka heimopäällikön asema on tärkeä tai perheen pään tai yhteisön johtajan asema on tärkeässä roolissa, [niin] yleensä sitten niihin on otettava yhteyttä, koska heidän panos siihen konfliktiin tai tilanteeseen on niin tärkeä... (K4)

Toinen kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden käyttämä tapa ratkaista edelle esiteltyjä konflikteja oli keskustelu konfliktin toisen osapuolen kanssa. Konfliktista riippuen konfliktin toista osapuolta oli joko ollut mahdotonta saada osallistumaan konfliktin sovitteluun tai siihen ei ollut edes pyritty. Näin oli toimittu etenkin perheen sisäisiin, etenkin naisen kunniaan ja asemaan sekä kääntymykseen liittyvissä konflikteissa.

Useimmiten se, mitä konfliktin kohdannut henkilö eniten kaipaa, on, että joku kuulee ja huomio hänen kokemuksensa. Ihannetapauksessa konfliktin osapuolet kuuntelevat toistensa

konfliktin aiheuttamia tuntemuksia, mutta jos tämä ei ole mahdollista, niin kolmannen osapuolen toimiminen kuuntelija voi voimaannuttaa toista osapuolta. Tämä voi osaltaan edistää myös konfliktinratkaisulle otollisia olosuhteita. (Thirdside 2011.) Muutamissa haastatteluissa esille tulleissa tapauksissa näin toimimalla oli saatu aikaan huomattavia parannuksia konfliktitilanteeseen. Esimerkiksi tapauksessa, jossa muslimityön seurustelu kantasuomalaisen pojan kanssa oli johtanut tytön perheen sisäiseen konfliktiin, konfliktinratkaisua oli helpottanut se, että tyttö oli pystynyt käsittelemään tilannetta tilanteen ulkopuolisen kolmannen osapuolen kanssa. (K6).

[T]ämän tytön kanssa mä tapasin melkein kahden vuoden ajan, me niin kuin tavattiin aluksi säännöllisesti ja sitten vähän harvemmin juteltiin siitä tilanteesta...tää tyttö tarvi sellaista aikuista, jonka kanssa sitten tästä asiasta puhutaan...ja sitten se pikkuhiljaa siellä perheen sisällä he alkoikin sulaa sille ajatukselle, että ok ei tää suomalainen poika olekaan vaan kaljanjuoja ja bailaaja, vaan ihan luotettava poika. (K6)

Naisiin ja tyttöihin kohdistuvat väkivaltakonfliktit tulivat haastatteluissa esille tapauksina, joissa kirkon työntekijä oli antanut konfliktin toiselle osapuolelle, uhrille, tukea tilanteeseen joko auttamalla osapuolen konkreettisesti pois väkivaltaisesta tilanteesta tai tarjoamalla hänelle keskusteluapua tilanteesta selviytymiseen. (K9, K2, K13, K5, K1, K6). Näin oli tapahtunut esimerkiksi tapauksessa, jossa kahden tahoillaan avioliitossa olevan henkilön välisessä parisuhteessa oli alkanut ilmetä väkivaltaa, jolloin suhteen naisosapuoli oli tullut kertomaan tilanteestaan kirkon työntekijälle:

[M]ä vähän aikaa pohdin sitä tilannetta ja otin sitten yhteyttä sosiaalityöntekijään, joka ohjasi tän naisen turvakotiin, jolloin sitten taas tää mies niin kuin hermostu, että mitä nyt on tapahtunut, [kun] tää nainen on hävinnyt ja...kysyi, että tiedänpö minä jotain missä tää nainen on. Minä vaikenin ja siinä vaiheessa en paljastanut mitään, en paljastanut sitäkään, että tiedän jotain [heidän suhteestaan]. Ja siitä seurasi hirveä vyyhti kaiken kaikkiaan, jossa oli poliisit, sosiaalityöntekijät, kaikki. Kaikkien kanssa oltiin tekemisissä ja oli uhkailuja ja sitten lopulta myös minua kohtaan uhkailuja, kun selvisi, että mä olin osallinen tähän järjestelyyn. Sitten lopulta [tuli] semmoinen ratkaisu tähän konfliktiin, että tää nainen poistui maasta saadakseen olla rauhassa. (K5)

Joissain tapauksissa keskustelut olivat haastateltavien mukaan saaneet myös sielunhoidollisia piirteitä, kuten seuraavasta kunniaväkivaltakonfliktiin liittyvästä lainauksesta käy ilmi. (K9, K13, K6).

...[M]e puhuttiin uskonnostakin myöskin paljon ja mä tiedän, että hän rukoili paljon ja hän oli hyvin hurskas muslimina myöskin, että me puhuttiin näistä

asioista hänen kanssaan hyvin paljon...Mä ajattelen, että [hän] on varmaan saanut paljon myöskin siitä, että mitä me on keskusteltu ja mitä me on tavattu... (K9)

Kunniaväkivaltakonflikteissa kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tapa helpottaa konfliktitilannetta oli juuri keskusteluavun tarjoaminen uhreille. Yhteistä haastatteluissa esille tulleissa kunniaväkivaltakonflikteissa oli se, etteivät uhrit olleet pyytäneet konkreettista apua konfliktitilanteen ratkaisemiseksi esimerkiksi sovittelemalla, vaan he olivat halunneet kertoa omasta tilanteestaan ja tulla ennen kaikkea kuulluiksi. (K9, K6, K3). Missään haastatteluissa esille tulleissa kunniaväkivaltakonflikteissa ei ollut muodostunut tilannetta, jossa tekijä ja uhri olisivat olleet yhdessä keskustelemassa konfliktista tai, että tekijä olisi edes ollut tietoinen siitä, että uhri oli puhunut kolmannelle osapuolelle häneen kohdistuneesta väkivallasta. (K9, K6, K3).

Hankalia ja monelle haastateltavalle vieraita konfliktitapauksia oli syntynyt myös muslimin kristityksi kääntymisen seurauksena. Kääntymystä seuraaviin konflikteihin liittyy usein suuri turvallisuuden uhka, mutta niiden sovittelu toisen osapuolen kanssa on käytännössä mahdotonta. Haastateltavat olivat pyrkineet helpottamaan kääntymyksestä seuranneita konflikteja auttamalla kääntymyksen tehneitä nimen, paikkakunnan tai maan vaihdossa, eli suojelemalla heidän henkilöllisyyttään. (K5, K6, K11).

6.4.1 Miksi maahanmuuttajat turvautuvat kirkon työntekijöihin konfliktitilanteissa?

Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden mukaan luottamus on suurin syy sille, miksi maahanmuuttajat kääntyvät konflikteissa heidän puoleensa. (K15, K2, K6, K1, K9, K11, K3, K15, K4, K5, K8, K10, K13, K14). Yhtenä merkittävimmistä syistä siihen, miksi haastateltavien mukaan maahanmuuttajat kokevat kirkon maahanmuuttajatyöntekijät luotettavina konfliktin sovittelijoina on se, että he ymmärtävät uskonnon merkityksen. (K2, K3, K6, K1, K9). Vaikka monessa tapauksessa kirkko edustaa eri uskontoa kuin maahanmuuttaja itse, luottamus kirkon työntekijää kohtaan on silti luontevaa ja vahvaa. Haastateltavien mukaan tämä johtuu siitä, että kirkon työntekijän kanssa asioidessaan maahanmuuttaja tietää selkeästi, että kirkon työntekijä uskoo johonkin, sillä hän edustaa avoimesti omaa uskontoaan. Erään haastateltavan mukaan juuri jumaluskolla on tärkeä merkitys joillekin maahanmuuttajille eikä ei-uskoviin luoteta samalla tavalla kuin uskoviin ihmisiin. Hän tiesi esimerkiksi muslimiperheitä, jotka juuri tästä syystä toimivat mieluummin kirkon työntekijöiden kuin viranomaisten kanssa. (K3). Joissakin tapauksissa tähän liittyy myös uskonnollisen kielen käyttö konfliktinratkaisutilanteissa. Haastateltavien mukaan maahanmuuttaja voi kaivata konfliktitilanteen ratkaisemiseksi tai helpottamiseksi uskonnollisen keskustelua tai sielunhoitoa. (K9, K6). Lisäksi haastateltavien mukaan maahanmuuttajat voivat kokea, että etenkin papeilla on heidän asemansa tuomaa auktoriteettiä toimia konfliktien sovittelijoina. (K4, K5).

Haastateltavien mukaan myös se, etteivät maahanmuuttajat koe heitä viranomaisina, lisää heidän luotettavuuttaan konfliktin sovittelijoina. (K2, K6, K3, K5, K15). Tämän haastateltavat kokivat lisäävän luottamusta etenkin siksi, koska monella maahanmuuttajalla on entisestä kotimaastaan kokemuksia korruptoituneista ja muutenkin epäluotettavista viranomaisista. Nämä kokemukset heijastuvat luottamuksen puutteessa suomalaisiin viranomaisiin. Haastateltavat näkivät myös kirkon työntekijän, etenkin diakonin, työnkuvan siihen liittyvine piirteineen, eli ruohonjuuritasolla ihmisten lähellä olemisen, ihmisten kuuntelemisen ja heidän asioidensa todesta ottamisen sekä pitkäkestoisen ja joustavan toiminnan, herättävän maahanmuuttajien luottamusta heitä kohtaan. Lisäksi haastateltavien mukaan pappien ja diakonien salassapitovelvollisuus lisää kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden luotettavuutta maahanmuuttajien silmissä. (K3, K4, K14, K2, K6, K15, K1, K9, K10, K13).

Haastatteluissa tuli ilmi, että vaikka maahanmuuttaja luottaisikin kirkon työntekijään edellä mainituista syistä johtuen, konfliktien esille tuominen ja niissä auttaminen vaatii henkilökohtaisen ja luottamuksellisen suhteen syntymistä maahanmuuttajan ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijän välille. Tällaisen suhteen rakentaminen vaatii haastateltavien mukaan paljon aikaa ja erilaisia resursseja.

...[M]ä jotenkin ajattelen, että tällainen konfliktien ratkaisu ja siinä mukana oleminen on kauhean pitkäjänteistä työtä ja sun täytyy ekaks voittaa niiden ihmisten luottamus, jotta sulla on oikeutusta sanoa asioista mitään. Mä oon nyt tässä viidettä vuotta [ja] musta tuntuu, että mä olen vasta menossa sisälle tähän työhön, että niiden ihmissuhteiden rakentaminen on hirveen hidasta ja se tosiaan, että ihmiset oppisivat luottamaan ja näkemään miten sä teet työtä ja mikä sun työskentelytapa on...[M]ä ajattelen, että se pitää ansaita se paikka. (K12)

Luottamukselliset suhteet olivat haastatteluissa esille tulleissa tapauksissa syntyneet useimmiten silloin, kun maahanmuuttajat olivat hakeneet ja saaneet apua, yleensä aineellista apua kuten ruoka-apua, kirkon maahanmuuttajatyöntekijältä. Ajan myötä apua hakeneen maahanmuuttajan ja apua antaneen kirkon maahanmuuttajatyöntekijän välille oli kehittynyt luottamuksellinen suhde, joka oli mahdollistanut konfliktien esille tuomisen. (K9, K1, K3, K6, K2, K14).

...[T]ää [kunniaväkivaltaa kokenut] tyttö, jonka kanssa mä olin tekemisissä monta vuotta, hän tuli hakemaan sosiaalitoimen lähettämänä oikeastaan vaateapua, siitä se lähti... (K9)

Eli se pitkä työ mitä olemme tehneet, aineellinen apu, hengellinen apu, tukeminen, että otetaan ne ihmiset tosissaan, jotka tulevat meidän luoksemme

ja pyritään oikeasti auttamaan niillä lahjoilla ja kyvyillä ja tietotaidoilla mitä on. Että kyllä se kantaa hedelmää... (K1).

Joo kyllä niistä [konflikteista] keskustellaan, mutta se ei ole ensimmäinen syy tulla missään tapauksessa. Mutta sitten kun tullaan tutuksi, niin sitten voidaan puhua näistäkin kriittisistä kriisitilanteista ja niitä tulee ja kyllä niitä on... (K9)

Haasteellista on se, miten kirkon maahanmuuttajatyöntekijä saa rakennettua tällaisen luottamukselliseen suhteen esimerkiksi ruoka-apua hakevaan maahanmuuttajaan. Tietynasteista luottamusta tarvitaan jo siihen, että esimerkiksi muslimi tulee pyytämään ruoka-apua kristillisen kirkon parista, mutta luottamuksen tulee nousta uudelle tasolle, jotta syntyisi suhde, jossa voidaan keskustella konflikteista. Tätä kuvasti yhden haastateltavan kokemus kunniaväkivallan uhriksi joutuneen muslimityön kanssa:

[H]än...[oli] nuori, kun hän otti minuun yhteyttä...ja meille syntyi hyvin läheinen suhde...mä tietyllä lailla koin hänet vähän niin kuin omaksi tyköseni ja varmaan hänkin koki minut hyvin läheiseksi, että kun mä näin hänet, sen mitä hänen historia ja hänen elämänsä oli ollut, niin se tuli tavallaan niin tiiviiksi se suhde, että ehkä sen takia [hän kertoi kohtaamastaan väkivallasta]... Semmoisessa etäisessä suhteessa se ei näy, että jos käydään vaan hakemassa se avustus ja lähdetään, niin siinä se ei näy. Mutta sitten jos tulee ihan oikeata kontaktia ja semmoisia vuorovaikutussuhteita, jossa ollaan läheisiä ja luotetaan puoleen ja toiseen [niin siinä ne konfliktit näkyvät]. (K9)

Moni haastateltava korosti, että luottamuksellisen suhteen rakentaminen on pitkälti myös persoonakysymys eikä se luonnistu kaikilta. Henkilöltä pitää löytyä halua ja kiinnostusta tehdä töitä maahanmuuttajien kanssa sekä innostusta heidän kohtaamiseen ja pitkäjänteisyyttä suhteiden rakentamiseen. (K9, K7, K12, K15, K3).

Erityisen tärkeässä asemassa luottamuksellisen suhteen rakentamisessa haastateltavien mukaan on ensikohtaaminen. He näkivät sen yleensä määrittelevän hyvin pitkälle sen, pääseekö luottamuksellista suhdetta osapuolten välille syntymään. Maahanmuuttajan ensikohtaamisessa haastateltavien mielestä tärkeää on se, että ihminen otetaan vastaan apua tarvitsevana tai neuvoa pyytävänä lähimmäisenä. (K1, K6, K2, K4, K13, K9).

Haastatteluissa tuli esille myös maahanmuuttajille suunnattujen leirien ja kerhojen merkitys konfliktien ratkaisemisessa. Leireillä ja kerhoissa maahanmuuttajat oppivat tuntemaan maahanmuuttajatyöntekijät, mikä edistää luottamuksellisen suhteen syntymistä ja helpottaa konfliktien tuomista tutun työntekijän puoleen. Lisäksi kerhoissa ja etenkin leireillä, joissa ollaan tiiviisti yhdessä, maahanmuuttajatyöntekijät näkevät esimerkiksi sen, millainen

perhedynamiikka maahanmuuttajaperheissä vallitsee. Tämä edesauttaa konfliktinratkaisemista siinä vaiheessa, kun perhe tulee kirkon maahanmuuttajatyöntekijän vastaanotolle, sillä työntekijällä on jo käsitystä siitä, miten kyseinen perhe toimii. Lisäksi leireillä ja kerhoissa konfliktit, esimerkiksi perhedynamiikassa tapahtuneet muutokset, nousevat helposti esille ja muiden nähtäville, mikä edistää ja nopeuttaa niihin puuttumista ja näin ollen ehkäisee niiden laajenemista. (K6, K8, K2).

Kun kirkon maahanmuuttajatyöntekijä on saanut maahanmuuttajan luottamuksen ja heidän välilleen on syntynyt luottamuksellinen suhde, se kestää haastateltavien mukaan vuosien ajan. (K3, K14, K9, K1, K13, K8). Luottamuksen saatuaan työntekijää suositellaan sukulaisille, ystäville ja muille yhteisön jäsenille. (K14, K1, K2, K6, K15). Luottamuksellisen suhteen myötä kirkon maahanmuuttajatyöntekijä on myös automaattisesti läsnä uusissa maahanmuuttajan kohtaamisissa konflikteissa.

Tässä maahanmuuttajan arjessa pappi tai diakoni, joka on kerran saanut sen luottamuksen, on sitten koko ajan läsnä näissä eri konflikteissa...Että konfliktit välillä laantuu ja unohtuu ja sitten tulee uusia, uusista tilanteista...[S]eurakunnan työntekijä on koko ajan arjessa mukana, myötäeläjä ja välillä kun tulee erilaisia konflikteja vastaan, niin vähän kuin pitää pääätä veden pinnan yläpuolella ja auttaa selviytymään niistä...(K3)

6.4.2 Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden suhtautuminen konfliktien sovitteluun

Haastateltavat jakaantuivat sen suhteen, miten he näkivät oman roolinsa konfliktien sovittelijoina. Yhdeksän haastateltavaa koki toimineensa sovittelijana ja näki roolinsa sovittelijana selkeästi. (K5, K2, K3, K8, K4, K1, K16, K7, K15). Neljä haastateltavaa taas ei ollut ajatellut itseään sovittelijana ennen haastattelua, mutta haastattelun edetessä huomasi toimineensa sovittelijana (K6, K11, K13, K9). Toisaalta kolme haastateltavaa ei kokenut toimineensa sovittelijana. (K12, K10, K14).

Suurin osa haastateltavista suhtautui ajatukseen maahanmuuttajien konfliktien kohtaamisesta ja niissä sovittelijana toimimisesta myönteisesti. (K5, K2, K3, K4, K1, K6, K11, K13, K9, K7, K10, K16, K14, K15).

Tämähän on ihanaa! Ja mun mielestä se on tosi mukavaa, että on tällainen ajattelutapa, että asioita ei lokeroida asianomaisille viranomaisille, vaan että seurakunta voi olla se yhteisö, joka etsii ratkaisuja. Ja se on niin kuin todella positiivinen asia minun mielestä. (K5)

Tuntuu luontevalta toimia, se on osa oikeastaan diakoniatyötä, olla niiden ihmisten arjessa mukana, neuvoa ja sovittelijana niin sanotusti

rauhantekijänä, että ehkä se kuuluu mun persoonaankin, että pyrkii löytämään ratkaisua tällaisessa konfliktitilanteessa. (K1)

Toisaalta kaksi haastateltavaa suhtautui sovitteluun varauksellisesti. He eivät kokeneet sovittelijan roolia omakseen; heillä oli joko huonoja kokemuksia sovittelusta tai he eivät mielestään omanneet tarvittavaa luottamusta sovittelijana toimimiseen. (K8, K12).

Mua usein käytiin pyytämässä ja sitten se lähti menemään siihen, että toiset juoksee ja kertoo oman näkemyksensä ja sitten toiset juoksee ja kertoo oman näkemyksensä ja sehän tarkoittaa sitä, että se toinen mustamaalataan täysin ja siinä on kaikki keinot sallittuja... [M]ä vaan olin niin sinisilmäinen ja hullu, että mä lähdin, että jotenkin multa pyydettiin apua, että silloin oli [kyse] esimerkiksi [x]yhteisöjen käihinöistä, mutta että ei mulla siitä kyllä ole mitään hirveen hyviä kokemuksia niin kuin niistä lopputuloksista, että enemmän mä ajattelen sitä, että toimii enemmän sellaisena pahanolonkanavana... ja tietyllä tavalla... voi kuvata sitä neutraalia tahoaa... (K8)

En mä oikeasti voi sanoa, että minua ois täältä erityisesti haettu tai pyydetty, että tuleppas nyt tänne tähän tilanteeseen... [M]ä en näe, että mun asema on sellainen... Että tokihan mä kuulen, että mies on pahoinpidellyt vaimoan ja vaimo on lähtenyt, että tällaisia, mutta että ihmisillä ois niin paljon luottamusta, että he tulisivat minun luokse niitä selvittämään, niin ei... (K12)

Yleisesti haastateltavilla oli ollut vaikeuksia ymmärtää ja suhtautua joihinkin maahanmuuttajien konflikteihin. Tällaisia konflikteja olivat etenkin naisten kunniallisuuteen ja asemaan liittyvät konfliktit. Lisäksi haastateltavien oli ollut hankala käsittää joitakin niistä maahanmuuttajayhteisöjen välisistä konflikteista, joiden syynä oli ollut lähtömaissa vallinneet ristiriidat.

No vähän harmittaa, että tietenkin meidän näkökulmasta nämä pitäisi olla aika helppo asia ratkaista [ryhmien väliset konfliktit], mutta sitten pitää yrittää mennä siihen heidänkin elämänpiiriin ja heidän elämäkokemukseensa, että se on ... heidän identiteettinsä kannalta tärkeä ja jollain tavalla vaan yrittää auttaa siinä sitten ymmärtämään, että me eletään täällä tällaisessa suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa, jossa tietenkin pitäis jollain tavalla, miten mä nyt sanoisin, muuttaa heidänkin omia asenteitaan tai perusjuttuja... [E]ttä myöskin tää politiikka ja tää poliittinen suuntautuminen tulee sitten, että tää on yhä enemmän ja enemmän mä huomaan sen, että me joudutaan myöskin käsittelemään niitä asioita, jotka ovat heidän lähtömaissaan, mistä he tulevat [ja] he tuovat ne mukanaan ... (K7)

[J]oskus ajattelee, että miks nää ihmiset tulee toiselta puolelta maailmaa ja ne jatkaa niitä samoja tällaisia, erotteluja, että kun te olette eri heimo kuin me, ni me ei voida olla teidän kanssa tekemisissä ja me järjestetään omat juhlat ja saatte tulla, mutta teitä nyt ei erityisemmin kutsuta sinne. Se tekee aika surulliseksi. Tai muut kulttuuriset negatiiviset piirteet, että ne niin kuin jatkuu täällä. (K8)

Sen lisäksi, että haastateltavien oli ollut vaikea ymmärtää ja suhtautua joihinkin konflikteihin, he olivat kokeneet, ettei heillä myöskään ole välineitä ratkaista lähinnä kääntymykseen sekä perheen sisäiseen valtarakenteeseen ja naisen kunniaan liittyviä konflikteja. (K2, K5, K9).

[S]itä monet isät on puhunut, että kun he kasvattavat tyttäriänsä ja heille on tärkeää, että he ovat kunniaksi omalle perheellensä ja vaatetus on tietynlainen ja ei puhuta poikien kanssa ja hyvin semmoista tiukkaa, niin kyllä he sitten, kun tulee se tilanne, että he vaikka väkivaltaisesti ovat kohdelleet omia lapsiansa ja se tulee se juttu meille ja meidän tulee se juttu jotenkin keskustellen avata, niin kyllä he saattaa [sanoa], että ei me haluta, että meidän tytöt harrastaa seksiä ja juo tuolla alkoholia pitkin katuja viikonloppuisin, että tätäkö meidän tulisi antaa heille, tätä mitä te täällä tarjoatte? Että mitä keinoja sitten tarjota siihen, että sä et enää voi toimia niin kuin siellä omassa kotimaassa ja Suomen lainsäädäntö ei anna, että sä voit väkivaltaisesti kohdella sun vaimoa tai perhettä, jos he pelkää, että sitten he menevät tähän samaan mitä meillä [Suomessa] kaikki on. (K2)

Konfliktinratkaisukeinojen puute sekä laajempi konflikteihin ja niiden taustoihin liittyvä tiedon puute voi tehdä joissakin konflikteissa auttamisen vaikeaksi maahanmuuttajatyöntekijälle myös henkilökohtaisesti, koska hän ei voi olla varma siitä, mikä on paras tapa toimia kyseissä konfliktissa maahanmuuttajan kannalta, ja voiko hän toimillaan pahentaa maahanmuuttajan tilannetta.

[M]ä ajattelen, että miten se meidän uskonto, että mä olen voinut häntä tukea sillä armosanomalla ja kyllähän kristillisyydellä on antamista varmaan muslimikulttuurissa myös, mutta siinä on taas ne riskit, koska sitten siinä tulee ristiriita sen muun yhteisön kanssa, se on tosi vaikeeta, ihan älyttömän vaikeeta. Että se voi henkilökohtaisesti auttaa, mutta toisaalta se joutuu ehkä vielä hankalampaan tilanteeseen...että mun on jotenkin kauheen vaikea sanoa, että miten se ois sitten hyvä, koska toisaalta, vaikka hän ei olisi ollut missään tekemisissä kirkon tai meidän kanssa, niin voi olla että silti se hänen kuvionsa olisi sama...[J]oskus tuntuu, että [nämä asiat ovat] melkein mahdottomia, että haluaa auttaa ja olla rinnalla, niin voikin olla, että on paha

kuitenkin, että toisaalta tukee ihmistä, mutta toisaalta sitten siinä yhteisössä se voi olla myös ongelma. (K9)

Pääsääntöisesti haastateltavat olivat toimineet konfliktinratkaisutilanteissa, kuten maahanmuuttajatyössä muutenkin, itsenäisesti. Harvoissa tapauksissa haastateltavat olivat hakeneet apua konfliktinratkaisuun muilta kirkon työntekijöiltä. Tällaisia tapauksia olivat olleet joidenkin parisuhdekonfliktien sovitteluun haettu apu perheasianneuvottelukeskuksista sekä maahanmuuttajaryhmien sisäisiin konflikteihin haettu apu kollegoilta sekä esimiehiltä. (K7, K11, K13, K1, K4). Osa haastateltavista oli toisinaan hakenut apua myös kirkon ulkopuolelta, kuten poliisilta, kaupungin maahanmuuttajatyöntekijältä tai muiden uskonnollisten yhteisöjen maahanmuuttajatyöntekijöiltä. (K11, K1, K6, K5).

Haastattelemillani kirkon työntekijöillä ei ollut erityisemmin tietoa rikos- ja riita-asioiden sovittelusta tai kokemusta yhteistyöstä sovittelutoimistojen kanssa. Vain kahdella haastateltavalla oli kokemusta sovittelutoimiston kanssa tehdystä yhteistyöstä. Kummassakin tapauksessa oli kyse kertaluontoisesta yhteistyöstä. (K5, K1). Toisessa tapauksessa sovittelijan opastuksella oli käyty osapuolten kesken pari tapaamista, joissa haastateltava oli ollut mukana. (K5). Toisessa tapauksessa oli puolestaan ollut kyse väkivaltaisesta yhteenotosta eri maahanmuuttajayhteisöihin kuuluvien henkilöiden välillä:

...[S]iinä sitten päädyttiin sovitteluun eli kaupungin sovittelutoimiston kautta tätä asiaa käsiteltiin ja saatiin sovitteltua [kyse oli tapauksesta, joka meni automaattisesti poliisin tietoon]...tällä sovittelutoimistolla oli merkittävä rooli. Että minun oma roolini oli juuri tukea ...[näitä maahanmuuttajia], että antaa heille tilaa ja sanottaa sitä...kauhua ja kaikkea sitä tunneskaalaa, mitä tämä väkivaltatilanne heissä aiheutti. (K1)

Myöskään kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa ei tullut esille, että seurakunnat ja sovittelutoimistot olisivat tehneet yhteistyötä.¹¹⁸ Yleisesti ottaen haastateltavat eivät olleet myöskään tietoisia siitä, että he voisivat pyytää sovittelutoimistoilta apua konfliktien ratkaisemiseen. Haastateltavista ne, jotka tiesivät rikos- ja riita-asioiden sovittelusta mielsivät sen koskevan ainoastaan rikosasioita. (K6, K5, K1). Osa haastateltavista toi esille, että olisi hyvä, jos olisi olemassa linkki sovittelutoimistojen ja seurakuntien välillä niin, että kirkon työntekijät voisivat saada sovittelutoimistoista apua ja tukea konfliktitilanteiden ratkaisemiseen. (K5, K3, K16, K10). Lisäksi esille nousi ajatus siitä, että myös kirkon työntekijöistä voisi olla hyötyä sovittelutoimistoille. (K3, K5). Tällä viitattiin kirkon työntekijöiden kykyyn sovittaa konflikteja niin, etteivät osapuolet vie niitä oikeusjärjestelmän käsiteltäväksi sekä toisaalta

¹¹⁸ Poikkeuksena Vantaalla 2000 – luvun alussa järjestetty monikulttuurisen sovittelun *Let's talk*-projekti, jossa Marja-Liisa Laihia oli käynyt kouluttamassa vapaaehtoisia sovittelijoita eri uskonnoista ja kulttuureista. (Laihia 2011.) Kts. luku 4.1.2.

kirkon työntekijöiden mahdollisuuteen toimia osapuolten tukena niin, että tietty konflikti saatetaan oikeusasiaksi.¹¹⁹

Useampi haastateltava toi esille näkemyksensä siitä, että heidän mielestä on tärkeää, että kirkon työntekijät ovat mukana maahanmuuttajien konfliktien ratkaisemisessa. Erityisen myönteisenä nähtiin se, että kirkkoon luotetaan niin paljon, että avun pyytäminen on uskontorajat ylittävää. Tämän nähtiin edistävän uskontojen välistä ymmärrystä sekä maahanmuuttajien sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. (K1, K4, K3, K5, K6, K2, K10, K13, K14).

6.5 Yhteenvetoa

6.5.1 Kirkon maahanmuuttajatyö

Kirkon tekemällä maahanmuuttajatyöllä on parikymmenvuotinen historia, jonka aikana kirkon maahanmuuttajatyö on laajentunut koskemaan yhä suurempia ihmismääriä ja saanut erilaisia muotoja Suomen kasvaneen maahanmuuton myötä. Tällä hetkellä kirkon johdon tasolla kehoitetaan yleisesti maahanmuuttotyöhön ja sen tarve näkyy kokonaiskirkon ja suurempien seurakuntien strategioissa. Sitä vastoin paikallisseurakunnat, jotka ovat avainasemassa itse maahanmuuttajatyössä, hapuilevat vielä mitä suurimmassa määrin maahanmuuttajatyön kanssa ja seurakuntakohtaiset erot maahanmuuttajatyössä ovat huomattavia. Eri puolella Suomea tehtyjen haastattelujen perusteella tätä ei selitä pelkästään maahanmuuttajien määrä seurakunnan alueella. Haastatteluissa oli havaittavissa, että joillakin paikkakunnilla, joissa maahanmuuttajia oli runsaasti, seurakunnan toiminta oli askeleen jäljessä verrattuna sellaisiin paikkakuntiin, joiden alueella maahanmuuttajia oli suhteessa vähemmän. Tutkimuksesta ei käy ilmi, johtuuko tämä resursseista, henkilökysymyksistä, muiden maahanmuuttajatoimijoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä vai jostakin muusta.

Vaikka nykykirkon tavoitteena on, että maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus näkyvät seurakunnissa laaja-alaisesti, haastatteluissa kävi selväksi, että useimmissa seurakunnissa näin ei ole. Maahanmuuttajatyö jää yhden tai muutaman henkilön vastuualueeksi. Yhtenä merkittävimmistä syistä tähän haastattelujen perusteella vaikuttaa olevan epävarmuus maahanmuuttajien kohtaamisessa. Moni kirkon työntekijä joko kokee työskentelyn maahanmuuttajien kanssa itselle vieraaksi tai liian vaativaksi. Maahanmuuttajatyö vaikuttaakin haasteelliselta. Ensinnäkin yhteyden saaminen maahanmuuttajiin vaatii paljon

¹¹⁹ Tässä haastateltavat viittasivat tapauksiin, joissa konfliktin osapuolet olivat tulleet kulttuurista, jossa asiat viedään hanakasti oikeuteen ja, joissa kirkon maahanmuuttajatyöntekijän selvitys siitä, mitä oikeuteen menosta suomalaisessa rikosjärjestelmässä seuraa, oli saanut osapuolet sopimaan konfliktin ilman oikeuteen menoa. Toisaalta esimerkiksi parisuhdeväkivaltatapauksissa kirkon maahanmuuttajatyöntekijä voi tukea väkivaltaa kokenutta osapuolta asian saattamisessa oikeusasiaksi. (K3, K5).

aikaa vievää, etsivää, henkilökohtaista työtä, jotta luottamukselliset suhteet pääsevät syntyään. Kun kontakti on syntynyt ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijä ja maahanmuuttajat ovat löytäneet toisensa, maahanmuuttajatyö kohtaa edelleen haasteita - kanssakäyminen maahanmuuttajan kanssa vaatii enemmän aikaa ja osaamista kuin kantasuomalaisen kanssa, sillä kohtaamista monimutkaistaa kulttuuri- ja kielierot.

Toisaalta haastattelujen perusteella näyttää siltä, että kirkon työntekijät tekevät maahanmuuttajatyöstä, etenkin maahanmuuttajien kohtaamisesta, liian vaikeaa. Moni haastateltava kertoi muiden kirkkojen tekevän aktiivista maahanmuuttajatyötä paikkakunnallaan. Myös Elina Juntusen, Marjukka Laihon ja Anne Birgitta Pessin (2010, 10) uskonnollisia yhteisöjä ja maahanmuuttajien hyvinvointia tarkastelevassa tutkimuksessa tulee esille, kuinka helluntaikirkko on merkittävä toimija maahanmuuttajatyön kentällä lahtelaisessa kontekstissa. Kirkon parissa voitaisiinkin ottaa oppia esimerkiksi helluntailaisista ja baptisteista, joille maahanmuuttajatyö vaikuttaa olevan paljon evankelisluterilaista kirkkoa luontevampaa ja monimuotoisempaa. Maahanmuuttajat kutsutaan aktiivisesti seurakunnan pariin - jollakin paikkakunnilla jopa järjestetään kuljetuksia seurakunnan tilaisuuksiin -, heille järjestetään suomenkielenopetusta eritasoisissa ryhmissä ja lisäksi seurakunnan tilaisuudet simultaani tulkataan, jotta maahanmuuttajat voisivat osallistua niihin paremmin. Mikä tärkeintä maahanmuuttajille tarjotaan yhteisö, johon he ovat lämpimästi tervetulleita. (K11, K1, K10, K6, K8, K4, K3).

Haastatteluissa tuli esille myös kristittyjen maahanmuuttajaryhmien erilaiset jumalanpalvelemistavat sekä erilainen käsitys hengellisyydestä - haastateltavat kokivat monien kristittyjen maahanmuuttajien olevan karismaattisempia suomalaiseen evankelisluterilaisiin verrattuna. Nähtäväksi jää, miten tulevaisuudessa kristittyjen maahanmuuttajien määrän todennäköisesti kasvaessa heidän ajatuksensa moraalista sekä heidän suhteensa oppiin vaikuttaa kirkon sisällä käytäviin keskusteluihin. Joka tapauksessa kristityt maahanmuuttajat tuovat kirkolle monia vastausta vaativia kysymyksiä, joista pääällimmäinen on se, miten kirkon parissa suhtaudutaan kristittyihin maahanmuuttajiin. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että kirkko pyrkii olemaan monikulttuurinen ilman kulttuurien välistä vuorovaikutusta, kun se eristää toisia kulttuureja edustavat kristityt maahanmuuttajat omiin toimintoihinsa ja omakielisiin ryhmiinsä samalla kun kantaväestön jumalanpalvelukset ja muut toiminnot pysyttelevät samanlaisina kuin ennen ilman mitään monikulttuurisia elementtejä. Tällainen toimintapa näyttää unohtaneen kotoutumisen kahdensuuntaisen luonteen, johon kuuluu molemminpuolinen ajatusten, tapojen ja arvojen oppiminen ja vaihto. (Passarelli 2010, 20; Pyykkönen 2007, 40.)

Kirkon maahanmuuttajatyö toimii myös toisuskovien parissa, itse asiassa muslimit muodostivat suuren osan useiden haastateltavien asiakaskunnasta. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät suhtautuvat avoimen kunnioittavasti toisuskovien uskontoa kohtaan eivätkä he koe sitä ongelmallisena kohtaamisissa. Haastatteluissa korostui maahanmuuttajien kohtaaminen ensi sijassa apua tarvitsevana

kanssaihmisinä, uskonnon, kulttuurin ja muiden asioiden ollessa toissijaisia. Kristillinen elementti on vahvasti mukana kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemässä maahanmuuttajatyössä eikä sitä pyritä peittelemään. Haastateltavien mielestä uskonnon avoin näkyminen on heidän työnsä vahvuus. He kokivat sen edistävän läheisemmän suhteen syntymistä maahanmuuttajiin. Myös Juntusen, Laihon ja Pessin mukaan uskonto voi olla yhdistävä tekijä hyvinvoinnin alueella, vaikka kyse olisi eri uskonnosta. Toinen vieraampi uskonto on tutumpi kuin ei-uskonnollinen, ja kristillinen tausta luo maahanmuuttajien keskuudessa luottamusta, turvallisuutta ja kunnioitusta (Juntunen ym. 2010, 16). Lisäksi haastateltavat kokivat, että maahanmuuttajat saavat uskonnon näkymisestä tukea myös omaan hengellisyyteensä sekä oikeutusta uskonnollisuuden ilmaisemiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Uskonnon näkyminen kirkon maahanmuuttajatyössä tuokin esille suomalaista uskonnollisuutta, mikä ei muuten juuri näy suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä suomalaisten suhde uskontoon on maltillinen. Suomalaiset näkevät uskonnon henkilökohtaisena asiana ja osallistuvat vain harvakseltaan julkisiin uskonnollisiin tilaisuuksiin.¹²⁰ (Ketola 2011, 23; Ketola 2010; Ketola ym. 2007, 60.)

Kuten maahanmuuttajien haastatteluissa, myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa tuli esille muslimien laaja kirjo Suomessa. Joidenkin muslimien on suhteellisen helppo olla kanssakäymisessä luterilaisen kirkon kanssa, kun taas joihin muslimeihin ei kirkon työntekijöillä ole olemassa minkäänlaisia yhteyksiä. Haastatteluissa tuli esille myös kirkon parissa tehtävä uskontodialogi ja sen asema esille tulleissa seurakunnissa. Haastateltavien suhtautuminen uskontodialogiin oli hyvin myönteistä ja useammassa seurakunnassa oli käynnissä jonkinasteinen uskontodialogiryhmä paikallisten muslimien kanssa. Yleensä uskontodialogin parissa keskitytään uskonnollisiin aiheisiin, mutta yhdellä paikkakunnalla niiden sijaan oli keskitytty paikkakunnan ajankohtaisiin, kumpaakin dialogin osapuolta koskeviin asioihin. Tämä on tuore näkökulma uskontodialogin toteuttamiseen kirkon parissa. Uskontodialogissa on tietysti myös omat haasteensa. Koska muslimien kirjo on laaja, ei voi olla varmuutta siitä, minkälaista vaikutusvaltaa dialogiin osallistuvilla henkilöillä muslimiyhteisössä on ja, mitä ryhmää uskontodialogiin osallistuvat muslimit ylipäätään edustavat. Todennäköistä on, että uskontodialogiin osallistuvat liberaalimmin ajattelevat muslimit. Osa haastateltavista toi myös esille epäilynsä kirkon ja seurakuntien tekemää uskontodialogia kohtaan. Heidän mielestä ymmärrys uskontodialogista ja sen tärkeydestä on lisääntynyt toisin kuin sen konkreettinen käyttäminen. Uskontodialogia ei myöskään nähty jokaisen juttuna, vaan sen nähtiin vaativan tietentyyppejä ihmisiä onnistuakseen. Lisäksi koettiin, että uskontodialogia tulisi käydä eri-ikäisten keskuudessa, etenkin nuorten parissa, johon kiinnostusta oli nähty varsinkin musliminuorten osalta. (K3, K12, K11). Tämä on mielenkiintoinen huomio siinäkin mielessä, että Tuomas Martikainen on tuonut esille kirkon islam-työryhmän uskontodialogin tulevaisuuden haasteen olevan juuri muslimien toisen sukupolven

¹²⁰ Suomalaiset suhtautuvat uskontoihin positiivisesti niin kauan kun ne eivät näy julkisuudessa eivätkä vaikuta arkielämään. Voimakasta ja näkyvää uskonnollisuutta kohtaan suomalaiset suhtautuvat keskimäärin hyvin kielteisesti. (Ketola 2010, 47- 50.)

kohtaaminen, sillä työryhmä on toistaiseksi ollut tekemisissä vain heidän vanhempiensa kanssa (Martikainen 2010, 28). Myös Ruth Illman on tuonut esille, että uskontodialogin tulisi olla monipuolista eikä keskittyä ainoastaan uskonoppineiden välisiin teologisiin pohdintoihin. Uskontodialogin tulisi olla monimuotoista ja luovaa, ja sitä tulisi käydä eri foorumeilla.¹²¹ (Illman 2010, 102–103). Uskontodialogin avulla luotuja yhteyksiä eri yhteisöjen välille tulisi myös osata hyödyntää koko yhteiskunnan tasolla. (Dubous 2008.)

Vaikka moni haastateltava olikin varsin luottavainen siihen, että kirkon sisällä suhtautuminen maahanmuuttajatyötä kohtaan tulee ajan myötä muuttamaan myönteisemmäksi, on kirkon maahanmuuttajatyöllä edessään paljon haasteita. (K14, K2, K10, K9, K3). Kirkon ja etenkin seurakuntien sisällä on vielä paljon tehtävää, jotta monikulttuurisuus olisi laajasti koko seurakunnan työtä läpileikkaava asia. Nykyisellä tavalla jatkamisessa vaarana on työntekijöiden uupuminen sekä se, ettei maahanmuuttajien erilaisia tarpeita pystytä tyydyttämään seurakunnan parissa. Jokaisella eri työalueella tulisi olla valmius maahanmuuttajien kohtaamiseen. Kuten kirkon nelivuotiskertomuksessa todetaan, kirkon maahanmuuttajatyö on vielä pitkälti jäsentymätöntä, seurakuntakohtaiset erot sen toteuttamisessa ovat suuria ja työhön kaivataan lisätukea (Monikasvoinen kirkko 2008, 190–191).

6.5.2 Konfliktit ja niiden ratkaiseminen kirkon maahanmuuttajatyön parissa

Haastatteluissa tuli esille, että maahanmuuttajat uskontokunnasta riippumatta tuovat konfliktejaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden ratkaistavaksi. Osa haastateltavista kuvaili konfliktien ratkaisun olevan jopa iso osa heidän työkuvaansa. Vaikka ulkoapäin katsottuna voi näyttää siltä, ettei kirkon maahanmuuttajatyön parissa kohdata maahanmuuttajien konflikteja, niin julkisivun takana, arkipäivän ruohonjuuritasolla, kirkon maahanmuuttajatyöntekijät kohtaavat ja pyrkivät ratkaisemaan monenlaisia maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja.

Maahanmuuttajat kääntyvät konfliktinsa kanssa kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden puoleen vapaaehtoisesti ja omasta tahdostaan. Paria poikkeusta lukuun ottamatta haastatteluissa esille tulleita konflikteja eivät olleet sovitelleet muut kantasuomalaiset tahot kirkon maahanmuuttajatyöntekijän lisäksi. Lisäksi melkein kaikissa esille tulleissa konflikteissa osapuolina olivat olleet joko samaan maahanmuuttajayhteisöön tai eri maahanmuuttajayhteisöihin kuuluvat maahanmuuttajat. Konfliktit siis käsittelivät maahanmuuttajien sisäisiä tai keskinäisiä asioita. Konflikteja, joissa toisena osapuolena olisi ollut kantasuomalainen muuten kuin viranomaistahona, ei haastatteluissa tullut esille. Konfliktit olivat luonteeltaan hyvin erilaisia vaihdellen parisuhdekonflikteista

¹²¹ Illman on tutkimuksissaan tarkastellut etenkin taiteen eri muotoja, kuten kirjallisuutta, uskontodialogin toteuttamistapoina. (Illman 2011; Illman 2009).

työelämänkonflikteihin ja eri maahanmuuttajayhteisöiden sisäisistä valtakonflikteista kunniaväkivaltakonflikteihin.

Yleisesti diakonien ja pappien työnkuvaan kuuluu vahvasti ihmissuhdetyö ja he kohtaavat työssään erilaisia ihmissuhteisiin liittyviä konflikteja. Periaatteessa varsinkin parisuhde- ja perhekonfliktien parissa työskentely on siis tuttua kirkon työntekijöille. Vaikka suurin osa tässä tutkimuksessa ilmenneistä konflikteista olivat juuri parisuhde- ja perhekonflikteja, poikkeuksellisia niistä tekee se, että konfliktien osapuolet eivät olleet kantasuomalaisia, eivätkä useimmiten kristittyjäkään. Niin sanottujen perinteisten parisuhde- ja perhekonfliktien, kuten avioritujen, lisäksi maahanmuuttajat olivat tuoneet kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille myös sellaisia perhekonflikteja, joita he eivät olleet aikaisemmin kohdanneet. Haastateltavat kokivatkin näiden konfliktien kohtaamisen haasteellisenä, sillä he eivät kokeneet omaavansa niiden kohtaamiseen tarvittavaa tietoutta. Erityisen haasteelliseksi olivat osoittautuneet kunniaan liittyvät konfliktit.

Kunniaväkivaltakonflikteja kohdanneiden haastateltavien tavasta puhua kunniaväkivaltakonfliktitapauksista oli havaittavissa riittämättömyyden tunne ja työvälinaiden puute. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee laajemminkin epätietoisuus kunniaväkivallasta ja siitä, kuinka siihen tulisi suhtautua. Suomessa esiintyvistä tyttöihin ja naisiin kohdistuvasta kunniaväkivallasta on viime aikoina käyty laajaa keskustelua julkisuudessa. Mielipiteet ovat jakautuneet laajasti sen suhteen, millaista ja, miten paljon kunniaväkivaltaa Suomessa esiintyy, mistä kunniaväkivalta johtuu ja, kuinka siihen tulisi suhtautua. (Kuokkanen 2011a; Kuokkanen 2011c; Kuokkanen 2011d; Pimiä 2011.) Kunniaväkivaltaan puuttumistapoina on esitetty tyttöjen rohkaisemista, miesten kotoutumisen ja väkivallattomuuden tukemista sekä kulttuurien sisäistä kouluttaumista.¹²² Teeman ympärillä pyörii erilaisia hankkeita ja projekteja, mutta yhtenäistä kuvaa siitä, miten kunniaväkivaltatilanteisiin tulisi suhtautua ja, miten niissä tulisi toimia, jotta tilanne voitaisiin hoitaa etenkin uhrin, mutta myös laajemman yhteisön kannalta suotuisasti ja rakentavasti, on vaikea hahmottaa. Vaikeus kohdata kunniaväkivaltatapauksia ei siis ole ongelma ainoastaan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden keskuudessa, vaan se koskee laajemmin maahanmuuttajien kanssa työskenteleviä henkilöitä.

Myös käännyneiden kohtaamat konfliktit sekä jotkut maahanmuuttajayhteisöjen sisäisistä ja eri yhteisöjen välisistä konflikteista olivat tuntuneet haastateltavista haasteellisilta. Maahanmuuttajayhteisöjen sisäisissä ja eri maahanmuuttajayhteisöjen välisissä konflikteissa maahanmuuttajien oman kulttuurin piirteet ja tapa toimia konfliktitilanteessa sekä konfliktin

¹²² Ihmisoikeusliiton kitke-hanke pyrkii ennaltaehkäisemään kunniaan liittyviä konflikteja etenkin yhteisöjen sisäisen dialogin kautta (Ihmisoikeusliitto 2011; Kostiainen 2011). Miessakit Ry:n lyömätön linja puolestaan pyrkii tarjoamaan maahanmuuttajamiehille mahdollisuuden kulttuurisensitiivisellä tavalla pohtia väkivallan käyttöä (Miessakit Ry 2011). Vantaalla käynnissä ollut Oikeus elämään-hanke on puolestaan pyrkinyt valistamaan 15–20-vuotiaita maahanmuuttajatyttöjä sekä lisäämään heidän valmiuksiaan hakea apua kunniaväkivaltatilanteissa (Salminen 2011).

poliittiset piirteet voivat korostua voimakkaasti. Yleisesti ottaen haastateltavien mielestä tietämättömyys konflikteihin vaikuttavista maahanmuuttajien kulttuureihin liittyvistä seikoista hankaloittaa monien maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien ratkaisemista.

Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olivat pyrkineet ratkaisemaan esille tulleita konflikteja joko toimimalla sovittelijana konfliktissa tai auttamalla konfliktin toista osapuolta. Sovittelu oli kuitenkin selvästi konfliktien pääasiallinen ratkaisutapa, ja sitä oli käytetty aina, kun se oli ollut konfliktin luonteesta johtuen mahdollista. Sovittelua oli käytetty etenkin parisuhteeseen liittyvissä konflikteissa, mutta myös työelämään, maahanmuuttajayhteisöjen sisäisiin suhteisiin sekä maahanmuuttajan ja viranomaisen välisissä konflikteissa. Huomioitavaa on, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olivat sovitelleet myös perheväkivaltakonflikteja, joiden sovittelusta rikos- ja riita-asioiden sovittelun parissa käydään tiukkaa keskustelua.¹²³

Konfliktin toisen osapuolen auttamista kuuntelemalla tai konkreettisesti toimimalla kolmannen osapuolen roolista käsin oli käytetty konfliktinratkaisukeinona niissä konflikteissa, joita ei ollut voitu ratkaista sovitellen. Joissain tapauksissa apua oli yritetty etsiä myös muualta. Näin oli toimittu kunniaan, kääntymykseen ja joihinkin perhesuhteisiin liittyvissä konflikteissa, siis monessa sellaisessa konfliktissa, joiden ratkaisemisen haastateltavat olivat kokeneet haasteellisena. Tosin yksi esille tullut kunniaväkivaltakonflikteihin liittyvä piirre oli se, etteivät uhrin olleet edes pyytäneet konkreettista apua konfliktitilanteen selvittämiseksi, vaan he olivat haastateltavien mukaan halunneet kertoa omasta tilanteestaan ja tulla ennen kaikkea kuulluiksi. Tämä liittyy siihen, että kunniaväkivallan uhrin tuntevat usein voimattomuutta ja näkevät heitä kohdanneen konfliktin ratkaisemattomana (Salminen 2011, 25). Jotkut keskustelut olivat saaneet myös sielunhoidollisia piirteitä ja niissä kirkon maahanmuuttajatyöntekijä ja maahanmuuttaja olivat esimerkiksi rukoilleet yhdessä.

Haastatteluissa kävi ilmi, että konfliktien sovittelu tai sovittelijan rooli eivät olleet termeinä tuttuja haastateltaville, mikä johti siihen, etteivät he välttämättä nähneet omaa rooliaan sovittelijoina tai ainakaan he eivät osanneet nimitä sitä. Sama ilmiö oli tullut esille myös kirkon järjestämässä sovitteluun työtöiden koulutuspaikassa. Tämä on ymmärrettävää, sillä konfliktien sovittelua on pidetty lähiaikoihin asti mystisenä ja vaikeasti määriteltävissä oleva asiana sekä sovittelijatoimijoiden että -tutkijoiden keskuudessa. (Bercovitch 2009, 341.) Lisäksi Suomessa konfliktien sovittelu ei muutenkaan ole laajasti tunnettua kuin ehkä kansainvälisen politiikan saralla, jota etenkin Presidentti Martti Ahtisaari on tehnyt toiminnallaan tunnetuksi. Sovittelukäsitteen määrittämisen jälkeen suurin osa haastateltavista koki toimineensa sovittelijana sekä suhtautui sovittelijana toimimiseen myönteisesti. Toki täytyy muistaa, että todennäköisesti haastatteluun halusivat ottaa osaa juuri ne, jotka suhtautuvat myönteisesti konfliktien kohtaamiseen ja niiden ratkaisemiseen osallistumiseen, kun taas kielteisemmin suhtautuvat eivät edes halunneet osallistua

¹²³ Kts. luku 3.1.

haastatteluihin. Tämän ajatusmallin tosin rikkoo se, että muutama haastateltava suhtautui varautuneesti sovittelijana toimimiseen. Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat konfliktien sovittelun luonnollisena, eivätkä kokeneet sitä menetelmällisesti hankalana.

Haastatteluissa tuli ilmi, että konfliktien esille tuominen ja niissä auttaminen vaatii henkilökohtaisen ja luottamuksellisen suhteen syntymistä maahanmuuttajan ja kirkon työntekijän välille. Tällaisen suhteen rakentaminen vaatii paljon aikaa ja erilaisia resursseja. Kirkon diakoniatyön tutkimuksen parissa on viime aikoina käyty keskustelua siitä, millainen asema taloudellisella avustamisella kirkon diakoniatyössä tulisi olla (Juntunen 2011; Jokela 2011). Haastattelujen perusteella taloudellisella avustamisella on vankkumaton paikkansa seurakunnan maahanmuuttajatyössä etenkin luottamuksellisten suhteiden rakentamisen ja sitä kautta konfliktien ratkaisun kannalta. Haastateltavat kokivat, että taloudellinen syy oli usein helpottanut maahanmuuttajan, myös toisinuskovien, yhteyden ottamista kirkon maahanmuuttajatyöntekijään sen ollessa jotakin konkreettista, johon voi pyytää apua. Monissa tapauksissa avun saannin jälkeen apua hakeneen maahanmuuttajan ja apua antaneen kirkon maahanmuuttajatyöntekijän välille oli syntynyt luottamuksellinen suhde, joka oli mahdollistanut konfliktien esille tuomisen. Haasteellista on tietenkin se, miten luottamukselliseen suhteeseen saa rakennettua apua hakevaan maahanmuuttajaan. Haastateltavien mukaan luottamuksellisen suhteen rakentaminen on pitkälti persoonakysymys. Henkilöllä pitää olla halua ja kiinnostusta työskennellä maahanmuuttajien parissa ja innostusta heidän kohtaamiseen sekä pitkäjänteisyyttä suhteiden rakentamiseen. Vertailtaessa tutkimukseen haastateltuja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöitä keskenään, oli selvästi havaittavissa eroja siinä, kuinka paljon he olivat olleet mukana maahanmuuttajien konfliktienratkaisussa. Tämä voi johtua haastateltavien henkilökohtaisista ominaisuuksista sekä halusta osallistua konfliktinratkaisuun, mutta myös heidän asemastaan; vertailun perusteella sovittelua olivat tehneet enemmän ne haastateltavat, jotka toimivat ruohonjuuritasolla maahanmuuttajien parissa.

Pääsääntöisesti haastateltavat toimivat konfliktinratkaisutilanteissa, kuten maahanmuuttajatyössä muutenkin, itsenäisesti. Vain harvoin haastateltavat olivat hakeneet apua konfliktinratkaisuun muilta kirkon työntekijöiltä. Osa haastateltavista oli toisinaan hakenut apua myös kirkon ulkopuolelta, lähinnä kaupungin maahanmuuttajatyöntekijöiltä. Kyseisten haastateltavien mukaan yhteistyön avulla konflikteihin oli voitu puuttua laajalla rintamalla, minkä he näkivät ehkäisseen laajempien konfliktien syntymisen. (K11, K1, K6, K5). Haastateltavilla kirkon maahanmuuttajatyöntekijöillä ei ollut juuri lainkaan tietoa tai kokemusta rikos- ja riita-asioiden sovittelusta eikä haastatteluissa tullut esille, että seurakunnat ja sovittelutoimistot olisivat tehneet aktiivista yhteistyötä. Haastateltavat olivat kuitenkin halukkaita yhteistyön tekemiseen.

6.5.3 Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät konfliktien sovittelijoina

Kuten luvussa 1.2.5 tuli esille Jacob Bercovitch ja S. Ayse Kadayifci-Orellana ovat listanneet sovittelun onnistumiseen ja tehokkuuteen vaikuttavat ominaisuudet - siis sovittelijan identiteetin, vaikutusvallan, motivaation ja sovittelijan käyttämät sovittelustrategiat – uskontoon pohjautuvan sovittelun näkökulmasta havainnollistaakseen niitä ominaisuuksia, jotka tekevät uskontoon pohjautuvasta sovittelusta tehokasta. Vertaamalla näitä kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa esille tulleisiin seikkoihin muodostuu kuva siitä, miten samat ominaisuudet löytyvät suuremmaksi osaksi myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöistä konfliktien sovittelijoina ja, miltä uskontoon pohjautuva sovittelu suomalaisessa kontekstissa näyttää.

Kuten tässä tutkimuksessa on jo aiemmin tullut esille, sovittelijaa kohtaan tunnettu luottamus ja sovittelijan kyky rakentaa luottamusta on tärkein sovittelijan ominaisuus kaikyntyyppisten konfliktien sovittelussa (Salem 2003). Jacob Bercovitchin ja S. Ayse Kadayifci-Orellanan mukaan uskonnollisissa johtajissa ja instituutiossa on jotain, mikä tekee niistä sellaisia, että melkein kaikki konfliktiin osallistujat voivat luottaa niihin (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009, 199). Douglas Johnstonin ja Brian Coxin mukaan tämä johtuu etenkin siitä, että uskonnolliset toimijat nähdään helposti luotettavina, rehellisinä ja tasapuolisina voimakkaan arvopohjansa takia. Lisäksi uskonnollisilla toimijoilla on ominaisuuksia, jotka saavat heidät useissa tapauksissa näyttämään oikeutettuina sovittelemaan konfliktia. (Johnston & Cox 2003, 16.) Haastatellut kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että syy siihen, miksi maahanmuuttajat kääntyvät heidän puoleensa konfliktinsa ratkaisemisessa, on heitä kohtaan tunnettu luottamus. Tätä todistaa sekin, että maahanmuuttajat kääntyvät hyvin henkilökohtaisissa ja arkaluontoisissa konflikteissa kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden puoleen. Pääasiassa luottamuksen takaajana nähtiin juuri kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden uskonnollisuus ja sen mukana tuleva hengellinen arvovalta. Koska uskonnolla on tärkeä merkitys maahanmuuttajille, he luottavat helpommin henkilöön, jolle uskonto on samalla merkittävää. Tähän liittyy myös Douglas Johnstonin ja Brian Coxin kuvailema uskonnollisten toimijoiden tapa suhtautua toisinsuskoviin kunnioittaen ja ymmärtäen, ja olemalla samalla kuitenkin vahvasti sitoutuneita omaan uskontoon, minkä he näkevät helpottavan uskonnollisten toimijoiden toimimista konfliktien sovittelijoina myös toisinsuskovien parissa (Johnston & Cox 2003, 16–18). Juuri tämän tyyppinen suhtautumistapa toisinsuskoviin korostui myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöidenkin haastatteluissa. Tarkemmin asiaa määriteltäessä luotettavuuden takaajiksi näytti muodostuvan monet seuraavaksi esiteltävät uskonnollisten toimijoiden ominaisuudet. Luottamus oli siis näiden eri ominaisuuksien summa.

Useimmiten kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olivat toimineet sovittelutilanteissa konfliktitilanteesta ulkopuolisena, puolueettomana sovittelijana. Vaikka haastateltavat olivat sovitelleet myös kristittyjen maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja, ei silloinkaan ollut

kyse sellaisesta haastateltavan omasta yhteisöstä, että osapuolten historia ja arvomaailma olisivat olleet haastateltavalle kovinkaan tuttuja, koska kyseiset kristityt olivat tulleet eri maista ja kulttuurikonteksteista kuin kirkon maahanmuuttajatyöntekijä. Ajan kanssa tämä tilanne saattoi kuitenkin hieman muuttua. Kuten kävi ilmi, monessa tapauksessa kirkon maahanmuuttajatyöntekijä jäi luottamuksellisen suhteen syntymisen myötä maahanmuuttajan ”elinpiiriin” toimien apuna uusissa maahanmuuttajan kohtaamisissa konflikteissa. Näin ollen kirkon maahanmuuttajatyöntekijä oppi koko ajan enemmän maahanmuuttajasta ja hänen taustastaan, ja tuli koko ajan enemmän osalliseksi maahanmuuttajan sisäpiiriä. Tosin näissäkään tilanteissa ei voida sanoa, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olisivat olleet siinä määrin sisäpiiriläisiä kuin mihin Bercovitch ja Kadayifci-Orellana viittaavat sisäpiirin puolueellisilla sovittelijoilla. Toisaalta uskonnon voidaan nähdä tuovan kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna tietynlaista sisäpiiriläisyyttä, joka tekee kirkon maahanmuuttajatyöntekijöistä mielekkäitä sovittelijoita. Tämän puolesta puhuu se, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät näkivät heidän uskonnollisuutensa olevan yksi merkittävä syy sille, miksi maahanmuuttajat kääntyvät heidän puoleensa. Uskonnollisuus voi siis auttaa ymmärtämään maahanmuuttajia paremmin ja esimerkiksi huomioimaan konfliktinratkaisussa sellaiset asiat, joita ei-uskonnollinen toimija jättäisi todennäköisesti huomioimatta.

Tutkimuksen alussa esitetyt resurssit uskonnollisten toimijoiden vaikutusvallan takaajina tulivat vahvasti esille myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa. Monet maahanmuuttajat kääntyvät kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden puoleen, koska he näkevät kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden omaavan uskonnon tuomaa moraalista ja hengellistä vaikutusvaltaa sovittella konflikteja. Joissain tapauksissa kirkon maahanmuuttajatyöntekijän, etenkin papin, nähtiin olevan arvostetussa asemassa, mikä teki hänestä legitiimin sovittelijan. Haastatteluissa tuli selvästi esille myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden aineelliset resurssit konfliktinratkaisussa. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden erityinen vahvuus on pitkäaikainen osallisuus yhteisössä sekä mahdollisuus osallistua konfliktinratkaisuun pitkäaikaisesti ilman ajallisia rajoitteita. Lisäksi kirkon maahanmuuttajatyöntekijöillä on käytössään verkostoja, joista he voivat tarvittaessa hakea aineellista tukea. Osalla haastateltavista oli olemassa myös verkostoja, joista he saivat tukea konfliktinratkaisuun. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät korostivat vahvuutenaan pääsyä ruohonjuuritasolle ja sitä, että heidät nähdään oikeutettuina toimijoina siellä.

Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa tuli selvästi esille myös sovittelun taustalla oleva uskonnollinen motivaatio. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden ainoa intressi konfliktien sovitteluun oli itse konflikti, taustalla ei ollut nähtävissä muita päämääriä. Haastateltavien mukaan motivaatio sovittella konflikteja kumpuaa heidän uskonnollisesta kutsumuksestaan. Moni haastateltava oli valmis työskentelemään pitkäaikaisesti ja etsimään erilaisia ratkaisukeinoja ja avunlähteitä konfliktin

ratkaisemiseksi. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden motivaatio konfliktien sovitteluun näyttää siis olevan hyvin altruistinen.¹²⁴ Tämän voidaan nähdä lisäävän osaltaan maahanmuuttajien luottamusta kirkon maahanmuuttajatyöntekijöihin sovittelijoina, varsinkin niiden maahanmuuttajien, joiden on vaikea luottaa viranomaisiin aikaisempien kokemustensa perusteella.

Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan mukaan uskonnolliset toimijat käyttävät samoja sovittelustrategioita kuin muutkin sovittelijat. Tämä näyttää pitävän paikkansa myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden osalta, sillä sovitellessaan he käyttivät hyvin samankaltaisia strategioita kuin muut sovittelijat. Esimerkiksi esille tulleissa parisuhteisiin, työelämään ja maahanmuuttajayhteisöjen välisiin suhteisiin liittyneissä konflikteissa konflikteja oli pyritty ratkaisemaan samalla tavoin kuin rikos- ja riita-asioiden sovittelussa ja sovittelussa ylipäättäen; kirkon maahanmuuttajatyöntekijä oli kuunnellut kumpaakin konfliktin osapuolta erikseen, jonka jälkeen hän oli tuonut osapuolet yhteen ja kuullut heitä yhdessä yrittäen avustaa osapuolia löytämään ratkaisun tilanteeseensa. Konflikteissa, joissa osapuolia ei ollut voinut konfliktin luonteesta johtuen tuoda yhteen, tai siihen ei ollut nähty tarvetta, kuten viranomaisen ja maahanmuuttajanvälisessä konfliktissa, kirkon maahanmuuttajatyöntekijä oli toiminut viestien välittäjänä osapuolten välillä. Yksi haastateltava oli jopa tehnyt rauhansopimuksia osapuolten välille. Sitä vastoin haastatteluissa ei tullut esille, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijät olisivat korostuneesti käyttäneet uskonnollisia voimavaroja, kuten rukoilua, uskonnollista retoriikkaa, rituaaleja tai myytejä apuna konfliktien sovittelussa. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemän sovittelun taustalla vaikuttivat uskonnolliset arvot, kuten anteeksianto, myötätunto ja armo, mutta niihin ei vedottu konkreettisesti konfliktinsovittelutilanteissa. Itse konfliktinsovittelustrategiat olivat siis varsin ”maallisia” eikä niitä leimannut Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan kuvailema konkreettinen uskonnollisten voimavarojen käyttö. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijän toimimisessa sovittelija korostui hänen asemansa uskonnollisena toimijana ja hänen uskonnollinen taustansa, mutta siis itse sovitteluprosessissa uskonto ei tullut konkreettisella tavalla esille. Haastatteluissa oli myös nähtävissä kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden pyrkimys sovittaa konflikteja kokonaisvaltaisesti. He keskittyivät konfliktin syiden ratkaisemisen lisäksi osapuolten suhteiden korjaamiseen ja muuttamiseen. Lisäksi nähtävillä oli haastateltavien pyrkimys edistää konfliktin osapuolten henkistä ja psykologista parantumista.

Tämän tarkastelun perusteella näyttää siltä, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijöillä on paljon annettavaa maahanmuuttajien konfliktienratkaisuun etenkin konfliktien sovittelijoina. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden vahvuuksia sovittelijoina ovat ennen kaikkea heitä kohtaan tunnettu luottamus, kunnioitus ja legitiimiys maahanmuuttajien taholta. Innokkuus näiden vahvuuksien huomioimiseen ja hyödyntämiseen tosin näyttää puuttuvan kirkon parissa. Kokonaiskirkon tasolla konfliktien esille tuleminen maahanmuuttajatyössä on pantu

¹²⁴ Kirkon toimintaa, etenkin sen taloudellista apua ja lahjoituksia, ovat altruismin perspektiivistä tutkineet Saari, Kainulainen ja Yeung (2005).

merkille ja kirkon työntekijöille on pyritty järjestämään koulutusta konfliktien kohtaamisesta, mutta koulutukset eivät ole herättäneet laaja-alaista kiinnostusta kirkon työntekijöiden keskuudessa. Tähän vaikuttavat varmasti monet syyt, kuten työntekijöiden uupuneisuus, koulutusten runsas tarjonta varsinkin maahanmuuttaja-teeman ympärillä, tiedon puute, aiheen ymmärtämättömyys tai varojen riittämättömyys. (K3, K12, K16). Merkittävimmältä syytä haastattelujen perusteella kuitenkin vaikuttaa se, että suurin osa kirkon työntekijöistä ei ole vielä valmis kohtaamaan maahanmuuttajia saati heidän konfliktejaan.

7. Johtopäätökset ja pohdinta

7.1 Maahanmuuttajien konfliktien sovittelu

Tässä tutkimuksessa on selvitetty uskonnon roolia maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulmista. Näiden näkökulmien kautta tutkimuksessa on selvitetty, millaisia konflikteja maahanmuuttajat Suomessa kohtaavat, sekä ketkä toimijat ja millä tavoin maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja Suomessa ratkaisevat. Erityisenä tarkastelun kohteena on ollut uskonnon ja kulttuurin rooli maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa.

Tutkimusongelmien tarkastelu kolmen eri näkökulman kautta on tuonut esille yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, puutteita ja yhteistyömahdollisuuksia sekä keskinäistä ymmärrystä lisääviä havaintoja. Tutkimuksessa kävi ilmi, että sovittelijoiden lisäksi sekä maahanmuuttajille että kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille sovittelu on luonnollinen tapa ratkaista konflikteja. Sovittelu on myös periaatteiltaan ja menetelmiltään samanlaista kaikilla kolmella ryhmällä. Kaikkien ryhmien parissa myös sovitellaan maahanmuuttajien kohtaamia konflikteja, vaikkakin soviteltavat konfliktit ovat luonteeltaan erilaisia: rikos- ja riita-asioiden sovittelijat sovittelevat maahanmuuttajien ja kantaväestön välisiä rikosasioita, naapuruussovittelijat maahanmuuttajien ja kantaväestön asumiseen liittyviä konflikteja, maahanmuuttajat erilaisia oman yhteisön sisäisiä konflikteja ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät monimuotoisia maahanmuuttajayhteisöjen sisäisiä ja eri yhteisöjen välisiä konflikteja sekä maahanmuuttajien ja viranomaisten välisiä konflikteja. Yksi merkittävä tutkimuksessa tarkasteltujen ryhmien välinen ero on siinä, miten konfliktit päätyvät soviteltaviksi. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijoille konfliktit tulevat poliisin osoittamina ja naapuruussovittelijoille isännöitsijän tai asumisneuvojan kautta, mutta maahanmuuttajien omille sovittelijoille sekä kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille konfliktit tulevat soviteltaviksi vapaaehtoisesti. Tämä on rikos- ja riita-asioiden sovittelun kannalta hieman ristiriitaista, koska juuri rikos- ja riita-asioiden sovittelijat perustavat sovittelun vahvasti vapaaehtoisuuden periaatteen ympärille. Toki itse sovittelu on vapaaehtoista, mutta konfliktit eivät löydä vapaaehtoisesti tietään soviteltaviksi.

Maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna maahanmuuttajien kohtaamat konfliktit sovitellaan ennen kaikkea oman yhteisön sisällä, omaan yhteisöön kuuluvien sovittelijoiden toimesta. Maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa korostuivat yhteisöllisyys ja kulttuurin merkitys. Tutkimukseen haastateltujen maahanmuuttajien mielestä ihanteellinen sovittelija on luotettava, tarpeeksi oppinut, puolueeton, kunnioitettu ja tulee konfliktin osapuolten lähipiiristä. Tämä tukee muun tutkimuksen parissa esitettyjä näkemyksiä siitä, että varsinkin yhteisöllisten kulttuurien parissa ihanteellinen kolmas osapuoli ei välttämättä ole virallinen ja ulkopuolinen sovittelija, vaan vapaamuotoinen, sisäpiiriin kuuluva sovittelija, joka tuntee

konfliktin osapuolet ja osaa ottaa sovittelussa huomioon kulttuurin arvot sekä tavat sovittelulla. Tällainen sovittelija myös koetaan puolueettomaksi, vaikka hän kuuluukin osapuolten sisäpiiriin. (Lebaron 2011; Avruch 2004; Lederach 1995.) Tämä näkemys on vastakkainen suomalaisen sovittelun periaatteelle siitä, että sovittelijan tulee olla ulkopuolinen ja puolueeton.

Maahanmuuttajat ja sovittelijat näkivät myös uskonnon roolin konfliktinsovittelussa huomattavasti toisistaan poikkeavin tavoin. Sovittelijoiden mukaan uskonto ei näy monikulttuurisessa sovittelussa, eikä sitä tule erityisesti huomioida konfliktien sovittelussa. Haastateltujen maahanmuuttajien mielestä uskonnolla puolestaan on tärkeä rooli konfliktien sovittelussa. Uskonto tuli maahanmuuttajien kanssa keskusteltaessa hyvin luonnolliseksi osaksi sovittelua, ja he näkivät sen tuovan sovitteluun oikeutusta ja arvostusta. Uskonto tuli esille joko sovittelussa käytetyn uskonnollisen kielen, jota käyttivät myös ”maalliset” sovittelijat, tai sovittelijana toimivan henkilön uskonnollisuuden kautta. Vaikka tutkimukseen haastatellut maahanmuuttajat olivat asuneet Suomessa jo pidemmän aikaa, ja heidän voidaan näin ollen olettaa olevan suhteellisen hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutuneita, näkivät he silti oman kulttuurin ja uskonnon olevan merkittävässä roolissa konfliktinratkaisussa. Uskonnon näkivät merkittävänä myös ne haastateltavat, jotka eivät pitäneet uskontoa henkilökohtaisesti kovin tärkeänä.

Maahanmuuttajat kääntyvät sovittelussa uskonnollisten toimijoiden puoleen etenkin silloin, jos konfliktiin ei löydetä ratkaisua lähipiirin toimesta. Haastattelussa tuli ilmi, että uskonnollisten toimijoiden sovittelijoina toimimista esiintyy sekä muslimien että kristittyjen parissa. Tutkimuksessa esille tulleet sovittelutoimintaa tekevät uskonnolliset toimijat olivat imaamit ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät. Uskonnollisten toimijoiden puoleen kääntytään, koska heihin luotetaan ja heitä kunnioitetaan. Sovittelijaa kohtaan tunnettu luottamus ja sovittelijan kyky rakentaa luottamusta onkin määritelty tärkeimmäksi sovittelijan ominaisuudeksi kaikentyyppisten konfliktien sovittelussa (Salem 2003). Luottamus viranomaisia kohtaan, jollaisina maahanmuuttajat näkevät usein myös rikos- ja riita-asioiden sovittelijat, ei maahanmuuttajien parissa ole korkea.

Imaamit ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät kuitenkin eroavat merkittävästä sovittelijan rooleissaan. Imaamit nähdään auktoriteetteina, joiden konfliktinratkaisuehdotuksia tulee pääsääntöisesti noudattaa. Muslimit kääntyvät imaamien puoleen pääasiassa perheasioihin liittyvissä konflikteissa. Itse asiassa imaamisovittelu näyttäytyy jossain määrin samankaltaisena kuin perheasioiden sovittelu, jolla Suomessa on pitkät perinteet kirkon parissa.¹²⁵ Vaikka tutkimuksessa tuli esille ajatus imaamien osallistumisesta

¹²⁵ Perheasioiden sovittelulla on tarkoitus auttaa eron päätyneitä pariskuntia pääsemään yhteisymmärrykseen eron edellyttämistä järjestelyistä korostamalla erityisesti lapsen aseman tärkeyttä. Perheasioiden sovittelulla on Suomessa pitkät perinteet, sillä sovittelu tuotiin eroprosessin käsittelyyn jo vuonna 1948, jolloin eron edellytykseksi asetettiin pakollinen asumuserosovittelu. Asumuserosovittelu laajeni perheasioiden sovitteluksi vuonna 1963, kun sovittelu ulotettiin koskemaan myös lasten asioita, erityisesti alaikäisten lasten aseman turvaamista. Vapaaehtoinen

monikulttuuriseen sovitteluun, ei se tähän tutkimukseen haastateltujen maahanmuuttajien mukaan ole kannattavaa. Sitä vastoin tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että imaamien osallistumista perheasioihin liittyviin sovitteluihin ja naapuruussovitteluun tulisi hyödyntää, sillä tutkimuksen tulokset tukevat Kimmo Sasin näkemyksiä siitä, että muslimimaahanmuuttajien voi olla helpompi sitoutua uskonnollisen sovittelijan tekemiin ratkaisuihin. Tällaisen sovittelujärjestelmän luominen edistäisi myös sovinnollisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. (Alastalo 2010; Kammonen 2010.) Ennen toiminnan virallista käynnistämistä tulisi tosin tutkia tarkemmin, millaista imaamisovittelu käytännössä on ja, miten se on sovellettavissa suomalaisen sovittelumenettelyyn ja ymmärrykseen laista. Lisäksi toiminta tarvitsisi vahvat valvonta- ja oikeussuojamekanismit, minkä esimerkiksi Ruotsin television tuottama ohjelma keväällä 2012 osoitti, kun se toi esille, kuinka imaamien antamat neuvot esimerkiksi perheväkivaltilanteissa voivat räikeästi olla Ruotsin lakien vastaisia. (Yllner 2012.)

Merkittävä tutkimuksessa tehty havainto oli, että konfliktien kanssa kirkon puoleen eivät käänny pelkästään kristityt maahanmuuttajat vaan myös muslimimaahanmuuttajat. Kun maahanmuuttaja tuo konfliktin kirkon maahanmuuttajatyöntekijälle ratkaistavaksi, hän tuo sen kantasuomalaiselle, oman yhteisön ulkopuoliselle henkilölle. Tämä on merkittävä luottamuksen osoitus. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijää ei pidetä imaamin tavoin auktoriteettina sovittelijan roolissa, vaan konfliktin osapuolilla on päätävältä konfliktinratkaisuehdotusten noudattamisesta. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden vahvuuksiksi konfliktien sovittelijoina osoittautuivat heidän henkilökohtaiset ja ammatin myötä tulevat ominaisuudet, jotka olivat pääosin samoja, joita Jacob Bercovitch ja S. Ayse Kadayifci-Orellana ovat aiemmin määritelleet uskonnollisten sovittelijoiden vahvuuksiksi kansainvälisissä konflikteissa. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009.) Huomattavin ero Bercovitchin ja Kadayifci-Orellanan tutkimukseen verrattuna oli se, etteivät kirkon maahanmuuttajatyöntekijät korostuneesti käyttäneet uskonnollisia voimavaroja konfliktien sovittelussa. Vaikka uskonto muuten näkyi avoimesti maahanmuuttajatyössä, ja se koettiin kirkon maahanmuuttajatyön vahvuudeksi, kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemässä sovittelussa se ei juurikaan tullut esille. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemä sovittelu näyttäytyikin itse asiassa hyvin uskontoneutraalina tästä näkökulmasta katsottuna. Yksi tutkimuksen teoreettisesti merkittävä tutkimustulos on se, että uskonnollisilla toimijoilla on merkitystä sovittelijoina myös muissa kuin kansainvälisissä konflikteissa. Uskonnollisen toimijan vahvuudet konfliktinsovittelussa näyttävät olevan pääosin samoja riippumatta siitä, tapahtuuko konflikti ja sen sovittelu kansainvälisellä vai kansallisella

sovittelu tuli uudeksi mahdollisuudeksi vuoden 1988 avioliittolain uudistuksessa. Nykyään perheasioiden sovittelu on monella tavalla hyvin organisoitua ja sitä ohjaa laaja ja perusteellinen lainsäädäntö. Kirkon rooli perheasioiden sovittelussa on ollut merkittävä. Kirkon parissa aloitettiin avioliittoneuvontatyö jo vuonna 1944 ja vuoden 1963 lainmuutoksen jälkeen ne määrittiin sovittelijoiksi. Tällöin yleisimmin sovittelijoina toimivat seurakuntien kirkkoherrat ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien johtajat tuomioistuimen tiettyjä yksittäistapauksia varten määrittämien sovittelijoiden lisäksi. Nykyisin perheasioiden sovittelu on edelleenkin suurimmaksi osaksi seurakuntien järjestämää. Sitä tehdään kirkon perheasianneuvottelukeskusten yhteydessä. (Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010, 92–96.)

areenalla. Pohjimmiltaan kummassakin tapauksessa on kyse konflikteista, joita uskonnollinen kolmas osapuoli pyrkii sovitteluun. Tosin on huomioitava, että puhuttaessa maahanmuuttajien kansallisella tasolla kohtaamista konflikteista kyseessä on joissain määrin myös kansainvälinen aspekti, sillä konfliktin osapuolet tulevat erilaisista kulttuurillisista ja uskonnollisista taustoista kantasuomalaisiin verrattuna. Tästä johtuen maahanmuuttajat myös usein näkevät uskonnon roolin erilaisena kuin kantasuomalaiset, mikä tulee korostuneesti esille juuri konfliktien sovittelussa. Jatkotutkimuksen parissa olisikin mielenkiintoista tutkia, onko samanlainen toiminta havaittavissa myös muualla Euroopassa maahanmuuttajien parissa vai onko tämä leimallista ainoastaan suomalaiselle yhteiskunnalle.

Vaikka tässä tutkimuksessa sovittelu oli tuttua kaikille haastatetuille maahanmuuttajille ja he näkivät uskonnolla olevan merkittävän roolin konfliktinsovittelussa, täytyy muistaa, että maahanmuuttajia tulee myös kulttuureista, joille sovittelu ja uskonnon rooli sovittelussa on hyvin vieras ajattelutapa. Tutkimukseen valikoitiin tarkoituksella haastateltavaksi maahanmuuttajia, joiden oletettiin eroavan huomattavasti suomalaisen ja ylipäättään länsimaisen kulttuurin piiristä tulleista. Vaikka tämän valinnan seurauksena voidaan nähdä, että tutkimuksessa on määritelmästi tuotettu Suomesta kulttuurisesti mahdollisimman vieras tutkimuskohde uusintaen stereotypiaa maahanmuuttajasta kulttuurisesti kaukaisena muukalaisena, on tutkimus pyrkinyt osaltaan purkaamaan tätä stereotypiaa osoittamalla, etteivät vieraina pidetyt maahanmuuttajat ole niin vieraita kuin kuvitellaan - uskonnon avulla vieraana koetut voidaan kokea tutuimpina ja läheisempinä. Kuten myös Juntunen, Laiho ja Pessi (2010, 14) ovat tuoneet esille, toinen, vieraampikin uskonto on tutumpi, ja vähemmän toiseutta edustava, kuin ei-uskonnollisuus. Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voida siis olettaa, että sovittelu olisi maahanmuuttajien parissa yleismaailmallinen konfliktinratkaisutapa tai, että uskonnolla on merkittävä rooli konfliktiensovittelussa kaikkien maahanmuuttajien mielestä.

7.2 Kohti maahanmuuttajaystävällisempää sovittelua

Vertailtaessa tutkimuksen kantasuomalaisia edustavia toimijoita keskenään toimijoiden väliltä löytyy mielenkiintoinen ero siinä, miten he kokevat tarvitsevänsä tietoa maahanmuuttajien kulttuurista sovitellakseen maahanmuuttajien konflikteja. Sovittelijoiden parissa mielipiteet siitä, miten paljon heillä tulisi olla tietoa maahanmuuttajien kulttuurista, vaihtelivat huomattavasti. Joidenkin mielestä maahanmuuttajien kulttuurisilla taustoilla ei ole sovittelun kannalta merkitystä, toisten mielestä niistä olisi hyvä tietää. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijät sitä vastoin korostivat, että heidän tulisi tietää enemmän maahanmuuttajien kulttuurista, jotta he voisivat tehokkaammin sovittaa konflikteja. Tämän voidaan nähdä johtuvan osaltaan siitä, että sovittelijat ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät sovittelivat luonteeltaan hyvin erilaisia konflikteja. Sovittelijoiden haastatteluissa kävikin ilmi, että viime aikoina sovittelun pariin tulleet monikulttuuriset

lähisuhdeväkivaltatapaukset, joissa yleensä toinen osapuoli on maahanmuuttaja, koettiin hankalana ja sovittelijat tunsivat tarvitsevansa tietoa maahanmuuttajien kulttuurisista taustoista niiden sovitteluun. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden parissa suurin osa sovitteluvaihtoehdoista oli parisuhdeväkivaltakonflikteja. Ristiriitaisia sovittelijoiden näkemyksistä teki myös se, että he kokivat maahanmuuttajataustaisten sovittelijoiden hyväksi puoleksi juuri heidän sovitteluun tuomansa kulttuurisen ymmärryksen.

Maahanmuuttajien, mutta myös kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastattelut, osoittavat, että kulttuuri, ja uskonto osana kulttuuria, vaikuttaa maahanmuuttajien käsityksiin konfliktinratkaisusta ja siihen, miten konfliktinratkaisun nähdään käytännössä toimivan. (Lederach 1995.) Tutkimuksen perusteella suomalaisen sovittelun parissa kulttuurilla tai uskonnolla ei kuitenkaan nähdä olevan merkittävää roolia konfliktien sovittelussa. Sovittelijat näkevät kulttuurin vaikuttavan sovittelussa pelkästään käyttäytymiseen, etenkin kommunikointiin, konfliktinsovitteluprosessissa. Sovittelun parissa tulisikin ymmärtää kulttuurin merkitys huomattavasti nykyistä laaja-alaisemmin ja nähdä myös muut tasot - uskomukset, kognitio ja identiteetti – joiden kautta kulttuuri vaikuttaa kaikkiin konfliktinsovitteluprosessin osiin. (Faure 2009.)

Sovittelijoiden mukaan monikulttuuriset tapaukset tulee myös sovittaa olemassa olevan sovittelumallin mukaisesti, pyrkien mahdollisuuksien mukaan ottamaan kulttuuriset näkökohdat huomioon. Tämän nähdään takaavan osapuolille tasapuolisen lähtökohdan sovitteluun. Maahanmuuttajille suunnattua sovittelua ei haluta problematisoida liikaa eikä tunneta tarvetta muokata olemassa olevaa sovittelumallia niin, että se huomioisi paremmin maahanmuuttajien tarpeita, sillä sovittelumalli ja siinä käytetyt tekniikat nähdään yleismaailmallisina sekä kulttuurisesti neutraaleina. (Lederach 1995.) Sekä John Paul Lederach että Michelle LeBaron ovat kuitenkin tuoneet esille, että sovittelu, jota tehdään ilman osapuolten sekä sovitteluprosessin kulttuuristen arvojen huomioimista, heijastaa tiedostamattaan sen järjestelmän arvoja, joissa menettely on saanut alkunsa. (LeBaron 2011; Lederach 1995.)

Tutkimuksessa käy myös ilmi, ettei nykyinen monikulttuurisen sovittelun malli ole kaikin puolin toimiva. Maahanmuuttajille suunnatuilla sovittelutyömuodoilla on ollut vaikeuksia houkuttaa maahanmuuttajia osallistumaan sovitteluun sekä sovittelijoina ja sovittelun osapuolina. Sovittelijoiden ja maahanmuuttajien haastatteluja vertaamalla näyttää siltä, että maahanmuuttajien oma konfliktinsovittelu on suomalaista sovittelua yhteisöllisempää, siinä huomioidaan enemmän osapuolten tunteita ja sovittelijan asema on erilainen. Maahanmuuttajille suunnattujen sovittelumuotojen, etenkin rikos- ja riita-asioiden monikulttuurisen sovittelun, sekä sovittelun ongelmana ylipäätään näyttääkin olevan etenkin teon taustalla olevien syiden ja teon aiheuttamien tunteiden käsittelemättömyys sekä dialogin puuttuminen. Vaikka tunteiden avointa ilmaisua ja läpikäyntiä pidetään sovittelussa tärkeänä ja sovittelun ihanteellisena päämääränä voidaan pitää anteeksiantoja ja osapuolten välistä sovintoa, tunteiden läpikäyminen jää käytännössä asiaa tarkastelleiden tutkimusten

perusteella suomalaisessa sovittelussa vajaan ja osapuolten välinen dialogi pinnalliseksi ja ohueksi. (Jokinen 2011, 319; Elonheimo 2010, 67; Albrecht 2010, 12; Elonheimo 2003; Takala 1998.) Henrik Elonheimon mukaan dialogin kehittäminen onkin yksi suomalaisen sovittelun kehitystehtävistä. Hänen mielestään jos lähisuhdeväkivaltatapauksia tai muita vaikeita konflikteja aiotaan sovittaa, tulee sovittelun entistä paremmin huomioida osapuolten välinen dialogi ja tunteiden läpikäyminen (Elonheimo 2010, 67). Elonheimon mukaan nykymuotoisen sovittelun rinnalle voitaisiinkin haastavampia tapauksia varten tuoda enemmän dialogia painottavia menettelyitä, joissa käytettäisiin pidemmälle koulutettuja, jopa ammattimaisia sovittelijoita ja, joiden yhteys muihin palveluihin olisi vahvempi (Elonheimo 2010, 71.) Myös Berit Albrecht on peräänkuuluttanut sovittelijan aktiivisempaa roolia sekä dynaamisempaa ja joustavampaa sovittelumallia, jotta sovitteluissa päästäisiin käsittelemään konfliktiin johtaneita syitä (Albrecht 2010, 21).

John Paul Lederachin ja Michelle LeBaronin mukaan, jotta sovittelu vastaisi monikulttuurisen yhteiskunnan tarpeisiin, tulisikin hylätä ajatus vain yhdestä mahdollisesta konfliktinratkaisumallista. Monikulttuurisessa kontekstissa tarvitaan joustavuutta, luovuutta ja näkemystä, sekä oman että toisen kulttuurin syvää ymmärtämistä, jotta tunnustetaan ja yhdistetään ne konfliktinratkaisuresurssit, jotka ovat olemassa eri yhteisöissä ja luodaan kaikille sopivia konfliktinratkaisumalleja. (LeBaron 2011; Lederach 1995.) Myös John Braithwaite on korostanut, että on tärkeää oppia muiden kulttuurien restoratiivisen oikeuden perinteistä, jotta maahanmuuttajat saisivat heille mielekkäämmän kokemuksen oikeudesta ja, jotta omasta käsityksestämme ja teoriastamme tulisi rikkaampaa ja monimuotoisempaa (Braithwaite 2002, 26).

Maahanmuuttajien tarpeita voitaisiin nykyistä paremmin huomioida esimerkiksi monikulttuurisen sovittelun yhteisöllisyyttä lisäämällä. Juhani Iivari ja Henrik Elonheimo ovat tuoneet esille, että kansainvälisessä tutkimuksessa kiinnostus erityisesti restoratiivisen oikeuden yhteisöllisempiin muotoihin on lisääntynyt. (Iivari 2010, 59; Elonheimo 2010, 71). Elonheimo onkin ehdottanut, että myös Suomessa tulisi vakiinnuttaa sellaiset menettelyt, joihin tekijän ja uhrin lisäksi osallistuu heidän lähipiiriään (Elonheimo 2010, 71).¹²⁶ Nykyään on laajasti hyväksytty, että puhuttaessa restoratiivisesta oikeudesta rikosoikeuden kontekstissa, sillä voidaan viitata sekä rikos- ja riita-asioiden sovitteluun (*victim-offender mediation*), läheisneuvonpitoon (*family group conferencing*)¹²⁷, parantaviin ja tuomitseviin piireihin (*healing and sentencing circles / peacekeeping-peacemaking circles*)¹²⁸ että

¹²⁶ Kuten Ervasti on tuonut esille, yhteisöllisiä sovittelujärjestelmiä vastaan on esitetty kritiikkiä, koska esivaltioilisen oikeudenkäytön mallin ei nähdä olevan siirrettävissä moderniin yhteiskuntaan. Toisaalta, kuten Ervasti huomauttaa, vaihtoehtojen hakemisen taustalla näyttää olevan juuri ne ongelmat, joihin moderni länsimainen oikeus on joutunut. (Ervasti 2001, 34.)

¹²⁷ Läheisneuvonpito eroaa rikos- ja riita-asioiden sovittelusta siinä, että se ottaa mukaan prosessiin enemmän osapuolia. Ensisijaisten osapuolten, uhrin ja rikoksenteijän, lisäksi siihen osallistuu myös toissijaisia uhreja, kuten osapuolten perheet, läheiset ystävät, yhteisön edustajat tai poliisi. Se on kehittynyt maorien käyttämistä menetelmistä Uudessa-Seelannissa. (Gavrielides 2007, 33–34.)

¹²⁸ Piirit pohjautuvat perinteisiin piirituaaleihin esimerkiksi Uudessa-Seelannissa, Sambiassa ja Egyptissä, joissa heimoilla oli tapana kerääntyä ja keskustella konflikteista löytääkseen niihin ratkaisun. Nykyisin niihin tyypillisesti liittyy moniportainen prosessi, joka alkaa rikoksenteijän

restoratiivisiin lautakuntiin (*restorative boards*)¹²⁹ (Gavrielides 2007, 29). Sen perusteella, että maahanmuuttajat haluavat usein lähipiiriään mukaan sovitteluun, läheisneuvonpitoa olisi syytä kokeilla laaja-alaisesti monikulttuurisen sovittelun parissa. Lisäksi myös parantavia ja tuomitsevia piirejä olisi syytä kokeilla, sillä se on menetelmänä rikos- ja riita-asioiden sovittelua huomattavasti joustavampi ja yhteisöllisempi, ja se antaa tilaa tunteiden, myös uskonnollisuuden, ilmaisemiseen ja käsittelemiseen. (Gavrielides 2007, 29; Huculak 2001, 217–222.)

Uskonto ei ole täysin vierasta suomalaiselle sovittelulle, vaikka se helposti siltä ulospäin näyttääkin. Suomalainen sovittelu on saanut alkunsa kirkollisten toimijoiden aloitteesta ja siihen on vaikuttanut kristinuskon käsitykset anteeksiannosta, anteeksipyyntöstä, armosta ja katumuksesta. Näiden termien uskonnollisuus ja uskonnollisten toimijoiden toimiminen sovittelussa on kuitenkin riisuttu heti sovittelutoiminnan alkuvaiheissa suomalaisen sovittelun parista pois. Maahanmuuttajien myötä tilanne on kuitenkin muuttumassa ja uskonnon merkitys monille maahanmuuttajille nostaa uudelleen esille sovittelun uskonnolliset puolet maahanmuuttajille suunnattujen sovittelutyömuotojen parissa. Tästä syystä sovittelutoimistojen ja seurakuntien välinen yhteistyö olisi hedelmällistä maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien sovittelussa.

Tutkimuksessa tuli ilmi, että sekä sovittelijat ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijät ovat valmiita kehittämään yhteistyötä sovittelun parissa ja tukemaan toisiaan maahanmuuttajien konfliktien sovitteluprosesseissa. Helposti saavutettavana toimintamallina voidaan nähdä sovittelutoimistojen ja seurakuntien välinen yhteistyö, jossa sovittelutoimisto kantaa päävastuun itse sovittelusta ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijä on prosessia ja osapuolia

anomuksella prosessiin osallistumisesta ja jatkuu parantavalla piirillä hänelle ja uhreille. Jos parantavan piirin keskustelu osoittautuu rakentavaksi, auttavaksi ja vilpittömäksi, muodostetaan tuomitseva piiri, jossa keskustellaan siitä, miten rikoksesta tuomitaan. Kun kaikki osallistujat ovat suostuneet tuomioon, muodostetaan seurantapiirejä vaihtelevin väliajoin, joiden tarkoitus on seurata rikoksentehtäjän prosessia. Myös piirit laajentavat osallistujien määrää tavallisesta uhrista ja rikoksentehtäjistä, itse asiassa heidän lisäksi kuka tahansa yhteisön jäsen, joka on jotenkin osallinen tapaukseen voi osallistua niihin. Tällaisia henkilöitä voi olla uhrin ja rikoksentehtäjän perheen ja ystävien lisäksi esimerkiksi tuomari, syyttäjä ja poliisi. Jokaiselle piiriin osallistujalle annetaan mahdollisuus puhua. Perimmäisenä päämääränä on edistää kaikkien loukattujen osapuolten paranemista ja antaa rikoksentehtäjälle mahdollisuus korvata tekonsa uhrille ja yhteisölle. Tämä menetelmä edistää yhteisöllisyyden tunnetta, kun se valtuuttaa osallistujat antamalla heille äänen ja jaetun vastuun prosessista, jossa kaikki osallistujat yhdessä pyrkivät löytämään rakentavan ratkaisun. Piirejä voidaan käyttää monissa eri vaiheissa sekä rikosprosessin aikana että sen ulkopuolella. (Gavrielides 2007, 34–35.)

¹²⁹ Restoratiiviset lautakunnat ovat aktiivisista kansalaisista muodostettuja pieniä ryhmiä, jotka on koulutettu vetämään kasvotusten pidettäviä julkisia tapaamisia sellaisten rikoksentehtäjöiden kanssa, jotka oikeus on ”tuominnut” niihin osallistumaan. Jokaisen lautakunnan tarkoitus on tarjota uhrille ja yhteisölle mahdollisuus kohdata rikoksentehtäjät rakentavalla tavalla antaen samalla rikoksentehtäjälle mahdollisuuden ottaa henkilökohtainen vastuu teoistaan. Tapauksen kokonaisvaltaisen läpikäymisen jälkeen lautakunta ehdottaa rikoksentehtäjälle sanktioita, jonka jälkeen siitä keskustellaan sekä rikoksentehtäjän että uhrien kanssa, koska sen on oltava jokaisen osapuolen hyväksymä. Lautakunta seuraa rikoksentehtäjän edistymistä ja sanktion täytäntöönpanoa, ja lähettää sen hyväksytystä suorittamisesta tiedon oikeudelle. (Gavrielides 2007, 35–36.)

tukevassa roolissa luoden tilaa käsitellä konfliktin aiheuttamia tunteita, kuten eräässä kirkon maahanmuuttajatyöntekijän kuvailemassa tilanteessa oli toimittu:

...[S]iinä sitten päädyttiin sovitteluun eli kaupungin sovittelutoimiston kautta tätä asiaa käsiteltiin ja saatiin soviteltua [kyse oli tapauksesta, joka meni automaattisesti poliisin tietoon]...tällä sovittelutoimistolla oli merkittävä rooli. Että minun oma roolini oli juuri tukea...[näitä maahanmuuttajia], että antaa heille tilaa ja sanottaa sitä...kauhua ja kaikkea sitä tunneskaalaa, mitä tämä väkivaltatilanne heissä aiheutti. (K1)

Tutkimus antaakin viitteitä siitä, että kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemässä sovittelussa huomioidaan osapuolten tunteita ja pyritään parantamaan konfliktin osapuolten välisiä suhteita. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista tarkastella lähemmin, millaista kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemä sovittelu on; miten siinä annetaan osapuolten väliselle dialogille tilaa ja käsitellään osapuolten tunteita? Onko katumuksella, anteeksiantamisella, anteeksipyyttämisellä ja sovinnolla enemmän merkitystä silloin, kun niitä sovelletaan uskonnollisissa kontekstissa varsinkin, jos uskonto on merkittävää sovittelun osapuolille? Entä otetaanko kirkon työntekijöiden tekemässä sovittelussa yhteisöllisyys jollain tavalla huomioon? Mielenkiintoista olisi siis tarkastella sitä, millaista kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden sovittelu menetelmänä on, ja löytyykö kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden tavasta ratkaista konflikteja lisää syytä sille, miksi maahanmuuttajat kääntyvät konflikteissa heidän puoleensa.

Myös yleisemmin eri toimijoiden välistä yhteistyötä maahanmuuttajien konfliktien ratkaisemisessa tulisi parantaa. Maahanmuuttajien kohtaamien konfliktien ratkaisu tarvitsee monien toimijoiden yhteistyötä. Toimijoiden välillä vallitseva huono tiedonkulku heikentää avun, tiedon ja menetelmien tehokasta koordinoitua konfliktitilanteissa hidasten näin konflikteihin puuttumista. Esimerkkinä tästä ovat kunniaväkivaltakonfliktit. Pia Metsähuone Mannerheimin lastensuojeluliitosta on tuonut esille, ettei Suomessa vielä ymmärretä, kuinka vakavasta tilanteesta kunniaväkivallan suhteen on kyse (Kuokkanen 2011b). Esimerkiksi Monika-naiset liiton mukaan Suomessa on tehty kunniamurhia, vaikkakaan yhtään kunniamurhaa ei ole tullut poliisin tietoon (STT 2010c). Ulkopuolisten ei ole helppo puuttua kunniaväkivaltaan, sillä se harvoin näkyy perheen ulkopuolelle, koska uhreilla ei ole rohkeutta tai välttämättä edes tarvetta kyseenalaistaa kokemaansa väkivaltaa. Kunniaväkivaltatilanteissa uhrien luottamuksen voittaminen onkin oleellinen tapa lähestyä konfliktia. (Salminen 2011, 25.) Kunniaväkivallan uhrien kääntyminen kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden puoleen osoittaa, että joissakin tapauksissa kunniaväkivallan uhrin voivat kokea kirkon maahanmuuttajatyöntekijän luotettavana. Kuten tutkimuksessa tuli esille, kirkon maahanmuuttajatyöntekijät kuitenkin kokevat, ettei heillä ole välineitä helpottaa kunniaväkivaltakonflikteja muuten kuin uhria tukemalla ja tarjoamalla keskusteluapua. Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöillä tulisikin olla yhteistyökanavia, joiden avulla he voisivat auttaa sekä uhria että konfliktin muita osapuolia. Yhteistyössä tulisi

hyödyntää kirkon maahanmuuttajatyöntekijän statusta luotettavana toimijana maahanmuuttajan silmissä ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijän tulisi olla aktiivisesti mukana konfliktinratkaisun eri vaiheissa. Yleisesti ottaen myös maahanmuuttajien omaa, yhteisön sisällä tapahtuvaa konfliktinsovittelua tulisi tukea ja valtuuttaa. Kuten John Paul Lederach on tuonut esille, eri yhteisöissä toimivien konfliktinratkaisijoiden välille tulisikin kehittää vuorovaikutusmahdollisuuksia (Lederach 1995, 111). Tämä vähentäisi myös vaaraa siitä, että konfliktien sovittelu yhteisön tai ainoastaan osapuolten lähipiirin sisällä piilottaa konfliktin muilta tahoilta mahdollisesti heikentäen konfliktin osapuolten asemaa.

Yleisesti ottaen suomalainen sovittelu voisi hyötyä nykyistä laaja-alaisemmasta tarkastelunäkökulman ottamisesta ja tukeutua enemmän konfliktinratkaisuun, josta se voisi ammentaa uusia tapoja tarkastella sovittelua. Ei tule myöskään jättää huomioimatta sitä, että koska sovittelu on menetelmänä tuttu monelle maahanmuuttajalle, voi sen käyttö konfliktinratkaisumenetelmänä edistää maahanmuuttajien sopeutumista Suomeen. Myös tästä syystä on tärkeää tehdä sovittelusta maahanmuuttajajäystävällisempää.

7.3 Uskonnon julkinen rooli

Maahanmuuttajien uskonnollisuus tuo uudella tavalla uskonnon ajankohtaiseksi ja julkiseksi koko yhteiskunnan tasolla, minkä myös tämä tutkimus osoittaa - uskonto vaikuttaa maahanmuuttajien konfliktien ratkaisuun. Samanaikaisesti suomalaista yhteiskuntaa leimaa maallistunut suhtautuminen uskontoon, eivätkä suomalaiset ylipäätään suhtaudu suopeasti uskonnon julkiseen näkymiseen. (Ketola 2010.) Uskontoon suhtautumisessa on myös havaittavissa varovaisuutta eikä yksityisillä kansalaisilla tai yhteiskunnallisilla toimijoilla vaikuta olevan valmiuksia käsitellä uskontoa. Ilmassa on nähty olevan niin sanottua uskonnonlukutaidottomuutta (Kuokkanen 2010b). Kuitenkin, kuten Grace Davie on todennut, jos uskonto on hylätty kategoria julkisessa elämässä niin asiat, jotka käsittelevät uskontoa, tulevat enemmän, ei vähemmän hankalaksi ratkaista (Davie 2007, 179).

Vaikuttaa siltä, että maahanmuuttajien uskontoon ei osata suhtautua eikä sitä osata huomioida ja hyödyntää maahanmuuttajien kanssa toimiessa. Käytännön ja tutkimuksen parissa tulisikin tutkia, miten maahanmuuttajat itse asiassa suhtautuvat sekä oman että kantasuomalaisten uskonnon näkymiseen julkisessa elämässä. Haastateltujen kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden mukaan uskonnon näkyminen on kirkon maahanmuuttajatyön vahvuus. Tätä näkemystä vasten tulisi peilata, miten uskonto itse asiassa vaikuttaa maahanmuuttajien tekemiin päätöksiin esimerkiksi sosiaalipalveluiden suhteen ja, kuinka uskontoa voitaisiin huomioida ja hyödyntää näiden palveluiden parissa.

Huomiota tulisi kiinnittää myös uskonnon merkitykseen kotoutumisen edistämisessä. Etenkin uskonnollisten yhteisöjen roolia ja merkitystä kotoutumisen edistämisessä tulisi tutkia ja hyödyntää käytännön parissa. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että kirkon

maahanmuuttajatyö pyrkii tukemaan ja edistämään maahanmuuttajien kotoutumista monin tavoin; auttamalla arkipäiväisissä sekä akuuteissa ongelmissa, helpottamalla viranomaisissa asioimista, kertomalla suomalaisesta kulttuurista, tavoista, luonnosta ja historiasta sekä auttamalla kielen oppimisessa. Lisäksi kirkon maahanmuuttajatyön parissa pyritään tutustuttamaan eri maahanmuuttajaryhmiä sekä kantasuomalaisia ja maahanmuuttajia toisiinsa.¹³⁰ Uskonnollisten yhteisöjen rooli maahanmuuttajien kotoutumisen edistämässä tarjoamalla etenkin henkistä ja materiaalista pysyvyyttä sekä toimimalla sillanrakentajina uuden ja vanhan välillä onkin tullut esille myös aiheesta tehdyissä tutkimuksissa. (Passarelli 2010; Cadge & Ecklund 2007; Hirschman 2004; Ebaugh 2003; Ebaugh & Chafetz 2000; Warner & Wittner 1998.) Näiden tutkimusten parissa korostetaan maahanmuuttajien omien uskonnollisten yhteisöjen ja järjestöjen merkitystä kotoutumiselle, mutta tässä tutkimuksessa tuli näkyviin viitteitä siitä, että kirkon kotoutumisen edistämiseen tähtäävä maahanmuuttajatyö on tärkeää myös niille, jotka edustavat eri uskontoa tai saman uskonnon erilaista uskonnontulkintaa. Asian tarkempi tarkastelu olisi jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavaa.

Evangelisluterilaisen kirkon mukaan kirkko toimii maahanmuuttajien ja pakolaisten puolestapuhujina ja suojelijoina sekä turvaa yhteiskuntarauhaa käymällä uskontojen välistä vuoropuhelua ja toimimalla maahanmuuttajien ja suomalaisten keskinäisen ymmärryksen parantamiseksi (Meidän kirkko 2007, 40). Evangelisluterilaisella kirkolla, kuten kirkoilla ja uskonnollisilla yhteisöillä ylipäätään, onkin monia keinoja toimia rauhanomaisen yhteiskunnan edistämiseksi. Se pystyy ylittämään uskontorajat tukemalla ihmisten uskonnollisuutta, ja löytämään uskonnoista eri ihmisiä yhdistäviä arvoja, jotka lisäävät keskinäistä ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta, mikä on välttämätöntä monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Se pystyy ennaltaehkäisemään konflikteja ja edistämään rauhaa maahanmuuttajatyön, konfliktien sovittelun, uskontodialogin, uskonnonopetuksen, saarnojen sekä julkisten lausuntojen ja kannanottojen kautta. (Dubous 2008; Johnston 2003; Appleby 2000; Johnston & Sampson 1994.) Uskonnon, etenkin uskontodialogin, avulla löydettyä ymmärrystä tulisi myös osata hyödyntää laaja-alaisesti koko yhteiskunnan tasolla. (Dubous 2008.)

Kirkon parissa kuitenkin vaikuttaa olevan epäselvyyttä siitä, kuinka julkisen ja yhteiskunnallisen aseman kirkko itse asiassa haluaa: kuinka paljon kirkon tulisi ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin? Onko kirkko ennemminkin yhteiskunnallisten epäkohtien huomioija ja keskustelunavaaja vai käytännötoimija ja näiden epäkohtien parantaja? Uskonnon julkisen aseman korostuminen on tuonut esille mahdollisuuden siitä, että kirkko siirtyy takaisin niille yhteiskunnan osa-alueille, jotka ovat ja, joiden on oletettu olevan, jonkun toisen toimijan vastuulla (Yeung 2003). Vaikka tämä tulisikin mahdolliseksi, on eri asia ryhtyisikö kirkko tähän – hyväksyisikö se sille tarjottua julkista roolia? Vaikka kirkko

¹³⁰ Lisäksi tärkeää on huomata kirkon tekemän maahanmuuttajatyön jatkuvuus ja pitkäjänteisyys - monien seurakuntien parissa maahanmuuttajatyötä on tehty jo 1990-luvun alusta alkaen. Ero useimpien muiden toimijoiden tekemään projektilähtöiseen maahanmuuttajatyöhön on merkittävä. (Vrt. Tuori 2009.)

vahvistikin rooliaan yhteiskunnallisena vastuunkantajana ja vaikuttajana 1990-luvun laman aikana tuomalla köyhyyden esille ja puolustamalla julkisesti köyhiä, ja vaikka se on viimevuosina julkisesti puolustanut kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita, on kirkon parissa havaittavissa jäähmyttä ottaa kuuluvasti ja kriittisesti kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Yhtenä syynä tähän on se, ettei kirkon haluta muodostuvan sosiaalityön organisaatioksi, millä perusteella rikos- ja riita-asioiden sovittelu näyttää aikoinaan erotetun kirkon yhteydestä (Koistiainen 2003). Sosiaalinen toiminta nähdään yhteiskunnan asiaksi, jossa kirkko voi astua kuvaan väliaikaisesti silloin, kun yhteiskunta on laiminlyönyt velvollisuutensa, mutta ei välineenä kirkon varsinaiselle tehtävälle, evankeliumin julistukselle (Helander 2003b).¹³¹

Tutkimusten mukaan myös suomalaiset pitävät kirkon roolia ihmisten, varsinkin vähäosaisten, auttajana tärkeänä ja toivovat kirkon toimivan tässä työssä entistä aktiivisemmin. Myös uskonnollisesti passiiviset ja kirkkoon sitoutumattomat ovat lähes yksimielisiä kirkon yhteiskunnallisen roolin tärkeydestä (Grönlund & Pessi 2010, 74). Kirkolta odotetaan käytännön toimia, julkiseen arvokeskusteluun osallistumista ja tarvittaessa myös kritiikkiä julkista valtaa kohtaan heikompia puolustettaessa. (Grönlund & Pessi 2010, 74–78; Ketola 2010; Monikasvoinen kirkko 2009; Pessi 2008.) Myös kirkon sisältä on kuultavissa samankaltaisia ääniä. Esimerkiksi diakoniatyöntekijät ovat tuoneet esille, että he toivovat pystyvänsä toimimaan aikaisempaan vahvempina yhteiskunnallisina vaikuttajina ja tuomaan enemmän julkisesti esille auttamistyötään. (Juntunen 2011, 87.) Kirkon maahanmuuttajatyön, ja muun kirkon diakoniatyön, tulisikin olla julkisempaa, jotta sen merkitys ja vaikutusmahdollisuudet nähtäisiin ja osattaisiin hyödyntää koko yhteiskunnan tasolla. (Jokela 2011; Juntunen 2011.)

Kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna kristittyjen kirkkojen toiminta konfliktien sovittelun parissa, siis julkisessa roolissa, ei ole uusi piirre. Pohjois-Amerikassa juuri kristityt kirkot ovat hyvin aktiivisia toimijoita konfliktinsovittelussa.¹³² Lisäksi esimerkiksi Kanadassa kristittyjen kirkkojen muodostama neuvosto (*Church Council of Justice and Corrections*) on tehnyt pitkään yhteistyötä maallisten toimijoiden kanssa, jotta restoratiivisen oikeuden periaatteet toteutuisivat paremmin rikosoikeuden parissa (Allard & Nothey 2001, 136–137).

7.4 Konfliktien tiedostamisen tärkeys

¹³¹ Kirkon julkinen rooli voidaan nähdä kirkon sisäisenä maallistumisprosessina, niin sanottuna institutionaalisenä maallistumisena, jossa kirkko nykyaikaistaa toimintaansa ja sanomaansa, ja perinteisten toimintamuotojen sijaan panostaa ydinkentän ulkopuolisiin teemoihin (Yeung 2006; Helander 2003b.).

¹³² Etenkin mennoniitat ja kveekarit ovat aktiivisia ja tunnustettuja toimijoita konfliktinsovittelussa sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Konfliktien sovittelun perusedellytys on, että konfliktit uskalletaan tiedostaa. Yleisesti ottaen suomalaisessa yhteiskunnassa on arkuutta puhua monipuolisesti maahanmuuttoon liittyvistä asioista ja varsinkin arkaluontoisina pidetyistä asioista, kuten konflikteista, mikä oli huomattavissa myös tämän tutkimusprosessin aikana. Erityisesti maahanmuuttajat, mutta myös muut haastateltavat, peräänkuuluttivatkin avoimen keskustelun tärkeyttä eri maahanmuuttoon liittyvistä asioista:

Mä aina sanon [että maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa on osapuolina] maahanmuuttajakriitikko, joka on niin kuin oikeistorasisti, mutta että niitä kutsutaan kriitikoiksi ja sitten maahanmuuttajahyssääjä, joka on aina vaan, että kaikki on hyvin, joka ei välttämättä ole [niin]. Että ei maahanmuuttajat ole mitään enkeleitä täällä, että totta kai me aiheutamme jotain ongelmia, mutta pitää keskustella suoraan kaikista asioista, ei ole mitään järkeä hyssytellä ja peitellä, että kaikki on hyvin. Että kun ei välttämättä ole. Eikä tarvitse myös sanoa, että kun nää mustat aina raiskaa, koska sekin menee jo vähän överiksi, että se pitäisi puhua asia kerrallaan ja nostaa kissa pöydälle...Mä kannatan sitä, että mikään ei ole enää tabu...ja kun yhteiskunnassa on tätä kunniamurhaa ja terrorismia..., että tuodaan [ne] medialla ja tuodaan esille sitä kautta [ja] ihmiset sitten vapaasti tietää kaikki asiat, mutta jos sä pidättelet asiaa ja sä et koskaan puhu niistä asioista, niin sitten räjähtää jossain vaiheessa. (M7)

Vaikka rasistiset konfliktit eivät korostuneet tässä tutkimuksessa, tuli rasismi laajasti esille haastatteluissa. Yleinen haastateltavien mielipide oli, ettei rasismi ole aktualisoitunut konflikteiksi – vielä. Keskusteluilmapiirin tulisi sallia arkaluontoistenkin asioiden esille tuomisen ilman, että keskustelijat leimataan rasisteiksi tai että heitä uhkaillaan mielipiteidensä takia. Rasismia on ilmennyt myös maahanmuuttotutkimusta tekeviä tutkijoita kohtaan; tutkijoiden motiiveja tutkimuksen tekemiseen epäillään, heitä uhkaillaan ja varoitellaan tietyistä tutkimusaiheista (Kuokkanen 2010a; Honkasalo 2010; Iivari 2006, 3). Rasismi vaikuttaa suomalaisessa yhteiskunnassa jo siinä määrin, etteivät ihmiset - edes maahanmuuttajat maahanmuuttajien keskuudessa - voi puhua esimerkiksi kunniaväkivallasta ilman, että jokin taho leimaa heidät rasisteiksi.

Haastateltujen maahanmuuttajien mukaan Suomen muslimiväestöstä löytyy myös fundamentalistisia muslimiryhmiä, ja he toivat erityisenä huolenaan esille maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen ja sen heijastumisesta juuri tähän ryhmään. (M1, M7, M3). Myös viime aikoina julkisuuteen tulleet terrorismiepäilyt ovat tuoneet esille, että Suomessa on ääriliikkeiden edustajia (STT 2012a; STT 2012b; Kerkälä 2012; STT 2011; Aro 2010). Tämänhetkisen tilanteen suomalaisten nuorten maahanmuuttajien osalta haastateltavat näkivät uhkaavana. Nuorten syrjäytymisen jatkumisen myötä he näkivät Suomen tilanteen väistämättä menevän samaan suuntaan kuin muualla Euroopassa, jossa

syRJäytyneet maahanmuuttajanuoret ovat alkaneet väkivallan kautta protestoimaan oman tilanteensa toivottomuutta. (M7, M1, M3).

[E]ttä mitä sitten näille Suomessa syntyneille maahanmuuttajataustaisille, vaikka eri uskontoon kuuluville ihmisille, nuorille joilla on koulutusta, mutta joille yhteiskunta vaan sanoo kylmästi, että te ette ole tervetulleita tähän maahan, että mitä heille jää. Että sitähän nyt pohditaan Britanniassa, että miksi maassa syntyneet nuoret ajautuvat tähän tilanteeseen ja korkeasti koulutetut varsinkin, miksi he räjäyttävät itsensä...[M]eilläkin se on edessä, ellemme tee asialle jotakin...Mua tällä hetkellä ei pelota, mutta kymmenen vuoden päästä pelottaa, jos me ei tehdä jotakin, ja tällä menolla se voi olla liian myöhään kahden vuoden päästä, koska ei nää nuoret tule olemaan samanlaisia kuin suomalaiset nuoret, että ne istuu ja ovat masentuneita, vaan ne tulee kadulle ja osoittaa mieltä, että niistä voi seurata aika pahoja jälkiä. (M3)

[J]a tämä ilmiö [joka on nähtävillä Ranskassa ja Englannissa], tämä puutarha, joka synnyttää näitä kukkia ja kasveja on meillä täällä Suomessa, että meillä on olosuhteet kaikki on valmiina...että tää vaara on siellä, kun sä juttelet vaikka [x-maalaisien nuorten] kanssa..., jotka ovat muutenkin vähän hiljaisempia ja niin, mutta kyllä sisällä on [kapinaa]. Minä löydän tuommoisista hip hop – nuorista semmoisia, jotka jos vähän laitat ilmaa ja pumppaat ja vähän psyykkaat niin se on valmis lähtemään Saddamin puolesta taistelemaan...tai jos vähän ärsyttää ja sanoo jotain pahaa islamista, niin varmasti tulee tappelu...[S]uomi ei ole koskaan ollut [tällaisen] konfliktin kohde, mutta ei mene enää kauaa... (M1)

Tuomas Martikainen, Kathleen Valtonen ja Östen Wahlbeck ovatkin tuoneet esille, että suuri haaste suomalaiselle yhteiskunnalle ja sen harjoittamalle kotouttamispolitiikalle tulee olemaan se, missä määrin suomalainen hyvinvointiyhteiskunta pystyy hyvittämään sen toisen maahanmuuttajasukupolven epäedullista asemaa, jonka vanhemmat ovat kärsineet työttömyydestä, sosiaalisen ja henkisen pääoman puutteesta ja muista suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavista taidoista (Martikainen ym. 2012). Tämän ja muiden haasteiden kohtaamisessa avoimen keskustelun käyminen vaikeinakin pidetyistä asioista niin, että keskusteluun osallistuvat kaikki ne, joita asia koskettaa, on elintärkeää.

Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että uskonnolla on rooli konfliktinsovittelussa, jos uskonnolla on merkitystä konfliktin osapuolille. Tutkimus tukee siis Jacob Bercovitchin ja S. Ayse Kadayifci-Orellanan näkemystä, jonka mukaan uskonnollisilla toimijoilla voi olla ainutlaatuinen etu toimia sovittelijoina konflikteissa, joissa uskonto näyttölee keskeistä roolia osapuolten sosiaalisessa elämässä ja identiteetin määritelmässä. (Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009.) Tutkimus osoittaa, että kirkon

maahanmuuttajatyöntekijöiden tekemä uskontorajat ylittävä konfliktien sovittelu on merkittävä lisä maahanmuuttajien konfliktien sovitteluun. Kun erityisesti huomioidaan, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden haastatteluissa esille tulleita konflikteja eivät olleet sovittelleet muut kantasuomalaiset tahot, kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden saavuttamaa luottamusta maahanmuuttajien keskuudessa ei tulisi aliarvioida tai jättää huomioimatta. Maahanmuuttajien kääntyminen konflikteissa kirkon puoleen tulisi nähdä kirkon ja sen työntekijöiden parissa rikkautena, suurena luottamuksen osoituksena ja mahdollisuutena luoda suhteita maahanmuuttajiin sekä rakentaa osaltaan konfliktien kanssa osaavasti toimivaa yhteiskuntaa. Ratkaisemalla maahanmuuttajien Suomessa kohtaamia konflikteja parannetaan maahanmuuttajien sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja edistetään yhteiskuntarauhaa ehkäisemällä laajempien konfliktien syntyminen.

BIBLIOGRAFIA

PRIMÄÄRIT LÄHTEET

HAASTATTELUT

S1 Haastattelu 3/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
S2 Haastattelu 9/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
S3&S8 Parihaastattelu 2/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
S4 Haastattelu 4/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
S5&S6 Parihaastattelu 8/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
S7 Haastattelu 3/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.

M1 Haastattelu 9/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
M2 Haastattelu 2/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Muistiinpanot tekijän hallussa.
M3 Haastattelu 10/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
M4 Haastattelu 5/2011. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
M5 Haastattelu 3/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
M6 Haastattelu 2/2011. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
M7 Haastattelu 12/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
M8 Haastattelu 6/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.

K1 Haastattelu 2/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K2 Haastattelu 12/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K3 Haastattelu 9/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K4 Haastattelu 8/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K5 Haastattelu 8/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K6 Haastattelu 9/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K7 Haastattelu 6/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K8 Haastattelu 9/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K9 Haastattelu 12/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K10 Haastattelu 3/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K11 Haastattelu 4/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K12 Haastattelu 2/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K13 Haastattelu 7/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.
K14 Haastattelu 12/2010. Tekijä Katri Kyllönen. Äänite ja litteroitu haastattelu tekijän hallussa.

SEKUNDÄÄRIT LÄHTEET

Abu-Nimer, Mohammed

2001 Conflict Resolution, Culture, and Religion: Toward a Training Model of Interreligious Peacebuilding. *Journal of Peace Research* 38 (6), 685-704.

Albrecht, Berit

2010 Multicultural Challenges for Restorative Justice: Mediators' Experiences from Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 11 (1), 3-24.

Avruch, Kevin

2004 *Culture and Conflict Resolution*. Fourth Edition. Washington D.C: United States Institute of Peace Press.

Bercovitch, Jacob

- 2002 "Introduction: Putting Mediation in Context." Teoksessa Bercovitch, Jacob (toim.), *Studies in International Mediation. Essays in Honor of Jeffrey Z. Rubin*, 3-25. New York: Palgrave Macmillan.
- 2009 Mediation and Conflict Resolution. Teoksessa Bercovitch, Jacob & Kremenyuk, Victor & Zartman, William I. (toim.), *Handbook on Conflict Resolution*, 340-358. London: Sage Publication.
- Bercovitch, Jacob & Kadayifci-Orellana, S. Ayse
2009 Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution. *International Negotiation* 14, 175-204
- Coser, Lewis
1956 *The Functions of Social Conflict*. New York: Free Press.
- Dubous, Heather
2008 Religion and Peacebuilding. *Journal of Religion, Conflict, and Peace* 1 (2). [http://www.religionconflictpeace.org/node/22#footnote83_nxr1yy1]. Luettu 5.9.2009.
- Elonheimo, Henrik
2002 Restoratiivinen oikeus korjaa rikoksen aiheuttamat vahingot. *Haaste* 3/2002, 28-29.
2003 Sovittelua käytännössä. *Haaste* 2/2003. [<http://www.haaste.om.fi/1247666374613>]. Luettu 17.10.2009.
2004 Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. *Oikeus* 2/2004, 179-199.
2010 *Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja C 299.
- Fast, Larissa A.
2002 Frayed Edges: Exploring the Boundaries of Conflict Resolution. *Peace and Change* 27 (4), 528-545.
- Faure, Guy Oliver
2009 Culture and Conflict Resolution. Teoksessa Bercovitch, Jacob & Kremenyuk, Victor & Zartman, William I. (toim.), *Handbook on Conflict Resolution*, 506-525. London: Sage Publication.
- Hadley, Michael L. (toim.)
2001a *The Spiritual Roots of Restorative Justice*. New York: State University of New York Press.
- Iivari, Juhani (toim.)
2008 *Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Johnston, Douglas & Cox, Brian
2003 "Faith-Based Diplomacy and Preventive Engagement." Johnston, Douglas (toim.), *Faith-Based Diplomacy: Trumping Realpolitik*, 11-33. Oxford: Oxford University Press.
- Johnston, Douglas & Sampson, Cynthia (toim.)
1994 *Religion, The Missing Dimension of Statecraft*. Oxford: University Press.
- Koistinen, Pekka
2004 *Venepakolaistyöstä vieraskieliseen seurakuntatyöhön. Pääkaupunkiseudun kirkollisen maahanmuuttajatyön alkutaival ja nykytilanne (1979-2004)*. Julkaisematon.
- Kostiainen, Riikka
2003 Kirkko nostaa ongelmia keskusteluun. *Haaste* 3/2003. [<http://www.haaste.om.fi/1247666373695>]. Luettu 13.1.2011.

- LeBaron, Michelle
2011 *Mediation and Multicultural Reality*. [www.gmu.edu/academic/pcs/lebaron.htm].
Luettu 3.4.2011.
- Lederach, John Paul
1995 *Preparing for Peace. Conflict Transformation across Cultures*. New
York/Syracuse: Syracuse University Press.
- Martikainen, Tuomas
2009 *Kirkko ja islam – työryhmä vuosina 1988–2008*. Kirkko ja islam – julkaisuja 2.
Kirkkohallitus.
- Monikasvoinen kirkko
2008 *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004-2007*. Kirkon
tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Rubin, J & Prutt, D & Kim S
1994 *Social Conflict: Escalation, Stalemate and Settelement*. Second edition. New York:
McGraw-Hill.
- Vantaan kaupunki
2008 *Sovittelutoimintaa 25 vuotta Vantaalla*. Sosiaali- ja terveystoimi, Sovittelutoiminta.
Vantaa: Vantaan kaupungin paino.
[www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaaawwwstr
ucture/32332_sovitteluhistoriikki_net.pdf]. Luettu 8.10.2010.
- KIRJALLISUUS**
- Abu-Nimer, Mohammed
2003 *Nonviolence and Peacebuilding in Islam: Theory and Practice*. Gainesville:
University Press of Florida.
- Akar, Sylvia & Tiilikainen, Marja
2009 *Katsaus islamilaiseen maailmaan: naiset, perhe ja seksuaaliterveys*. Helsinki:
Väestöliitto.
- Ala-Lipasti, Raija
2009 *Kunniaväkivalta*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto ry.
- Alastalo, Simo
2010 Sasi: Sharian käyttö riitojen sovittelussa selvitettävä. *Kotimaa24* 26.11.2010.
[www.kotimaa24.fi/uutiset/kotimaa/958-sasi-sharian-kaytto-riitojen-sovittelussa-
selvitettava]. Luettu 27.11.2010.
- Alasuutari, Pertti
2001 *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Alitolppa-Niitamo, Anne
2004 *The Icebreakers. Somali-speaking Youth in the Metropolitan Helsinki with a focus
on the Context of Formal Education*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Allard, Pierre & Nothey, Wayne
2001 Christianity: the Rediscovery of Restorative Justice. Teoksessa Hadley, Michael L.
(toim.) *The Spiritual Roots of Restorative Justice*, 119–143. New York: State
University of New York Press.
- Ammar, Nawal H.

- 2001 Restorative Justice in Islam: Theory and Practice. Teoksessa Hadley, Michael L. (toim.) *The Spiritual Roots of Restorative Justice*, 161–181. New York: State University of New York Press.
- Anis, Merja
2008 *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47.
- Appleby, Scott R.
2000 *The Ambivalence of the Sacred. Religion, Violence, and Reconciliation*. New York: Rowman & Littlefield.
- Aro, Jessica
2010 Suomalaisia osallistuu terrorisivustojen keskusteluihin. *Helsingin Sanomat* 15.11.2010.
- Augsburger, David
1992 *Conflict Mediation across Cultures: Pathways and Patterns*. Louisville: Westminster/John Knox Press.
- Avruch, Kevin
2002 What Do I Need to Know About Culture? A Researcher says... Teoksessa Lederach, John Paul & Jenner, Janice Moomaw (toim.) *A Handbook of International Peacebuilding. Into the Eye of the Storm*, 75-89. San Fransico: Joussey-Bass.
- Baumann, Martin & Salentin, Kurt
2006 Migrant Religiousness and Social Incorporation: Tamil Hindus from Sri Lanka in Germany. *Journal of Contemporary Religion*. 21 (3), 297-323.
- Bercovitch, Jacob & Schneider, Gerald
2000 Who Mediates? The Political Economy of International Conflict Management. *Journal of Peace Research* 37 (2), 145-165.
- Bercovitch, Jacob & Kremenjuk, Victor & Zartman, William I. (toim.)
2009 *Handbook on Conflict Resolution*. London: Sage
- Bercovitch, Jacob & Kremenjuk, Victor, & Zartman William I.
2009a The nature of Conflict and Conflict Resolution. Teoksessa Bercovitch, Jacob & Kremenjuk, Victor & Zartman, William I. (toim.), *Handbook on Conflict Resolution*. 1-13. London: Sage Publication.
- 2009b Conclusion: Emerging Problems in Theory and Practice. Teoksessa Bercovitch, Jacob & Kremenjuk, Victor & Zartman, William I. (toim.) *Handbook on Conflict Resolution*, 669-675. London: Sage.
- Berridge, G.R.
1995 *Diplomacy: Theory and Practice*. Hertfordshire: Prentice Hall.
- Beyer, Peter & Beaman, Lori (toim.)
2007 *Religion, Globalization and Culture*. Leiden: Brill.
- Beyer, Peter
2007 Globalization and the Institutional Modelling of Religions. Teoksessa Beyer, Peter & Beaman, Lori (toim.) *Religion, Globalization and Culture*, 167-187. Leiden: Brill.
- Borup, Jorn & Ahlin, Lars
2011 Religion and Cultural Integration. Vietnamese Catholics and Buddhist in Denmark. *Nordic Journal of Migration Research*. 1 (3), 176-184.

- Bouma, Gary D.
2007 Religious Resurgence, Conflict and the Transformation of Boundaries. Teoksessa Ter Haar, Gerrie & Tsuruoka, Yoshio (toim.) *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*, 187-203. Leiden: Brill.
- Bowen, John R.
2010 How Could English Courts Recognize Shariah? *University of St. Thomas Law Journal* 7 (3), 411-435.
- Braithwaite, John
1989 *Crime, shame and reintegration*. Cambridge: University Press.
2002 *Restorative Justice & Responsive Regulation*. Oxford: University Press.
- Bunk, Conrad G.
2001 Restorative Justice and the Philosophical Theories of Criminal Punishment. Teoksessa Hadley, Michael L. (toim.) *The Spiritual Roots of Restorative Justice*, 31-57. New York: State University of New York Press.
- Bunting, Annie & Mokhtari, Shadi
2009 Migrant Muslim Women's Interests and the Case of Shari'a Tribunals in Ontario. Agnew, Vijay (toim.) *Racialized migrant women in Canada: essays on health, violence and equity*, 232-265. Toronto: University of Toronto Press Incorporated.
- Burgess, Heidi
2004 *Intermediary Roles*. Beyond Intractability, Conflict Research Consortium, University of Colorado, Boulder. [http://www.beyondintractability.org/m/intermediary_roles.jsp]. Luettu 13.9.2009.
- Cadge, Wendy & Ecklund, Elaine Howard
2007 Immigration and Religion. *The Annual Review of Sociology* 33, 359-79.
- Casanova, José
1994 *Public Religions in Modern World*. Chicago: University of Chicago Press.
2007 Rethinking Secularization: A Global Comparative Perspective. Teoksessa Beyer, Peter & Beaman, Lori (toim.) *Religion, Globalization and Culture*, 101-121. Leiden: Brill.
- Davie, Grace
2000 *Religion in Modern Europe. A Memory Mutates*. Oxford: Oxford University Press.
2007 *The Sociology of Religion*. London: SAGE Publications.
- Ebaugh, Helen Rose
2003 Religion and the New Immigrants. Teoksessa Dillon, Michele (toim.) *Handbook of Sociology of Religion*, 225-240. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ebaugh, Helen & Chafetz, Janet Saltzman
2000 *Religion and the New Immigrants. Continuities and adaptations in Immigrant Congregations*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Edwards, Richard
2008 Sharia law courts operating in Britain. *The Telegraph* 14.9.2008.
- Egharevba, Stephen
2011 *Understanding the Racial Nature of Police and Immigrant Relations in Finland. The Case of Africans in Turku*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja B 331.
- Ekholm, Elina
2011 Artikkeliluonnos Suomen pakolaisavun naapuruussovittelua käsittelevään käsikirjaan. 17.10.2011.

- Ekholm, Elina & Salmenkangas, Mai
2008 *Puhumalla paras – Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin*. Sisäasianministeriö. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/vwByyear/7B320EC58B779A73C225742F003F85CD?OpenDocument] Luettu 23.11.2009.
- Ervasti, Kaijus
2001 *Konfliktit ja vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*. Teoksessa Pohjonen, Soile (toim.) *Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*, 13–39. Vantaa: Werner Söderström Lakitieto oy.
- Espositio, John L. & Mogahed, Dalia
2007 *Who Speaks for Islam? What a billion Muslims really think?* New York: Gallup Press.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha
1998 *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fisher, Richard & Ury, William
1981 *Getting to Yes. Negotiating an Agreement without Giving in*. New York: Penguin books.
- Flinck, Aune & Elonheimo, Henrik
2010 *Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu – mahdollisuuksia ja rajoituksia*. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*, 109-133. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Flinck, Aune & Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla
2012 *Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2011*. Tilastoraportti 15/2012. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Flinck, Aune & Sambou, Saija & Uotila, Erika
2011 *Sovinnon aika? Sovittelussa etsitään keinoja myös väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseen*. *Haaste 3/2011*, 44-45.
- Fox, Jonathan & Sandler, Shmuel
2004 *Bringing Religion into International Relations*. Palgrave Macmillian.
- Furseth, Inger & Repstad, Pål
2006 *An Introduction to the Sociology of Religion. Classical and Contemporary Perspectives*. Hants: Ashgate.
- Gavrielides, Theo
2007 *Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the Discrepancy*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication Series No. 52.
- Gellin, Maija
2011 *Sovittelu koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gopin, Marc
2000 *Between Eden and Armageddon: The Future of World Religions, Violence and Peacemaking*. Oxford: Oxford University Press.
- Gothóni, Raili & Jantunen, Eila
2010 *Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A, tutkimuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Gothóni, René

- 2000 *Attitudes and Interpretations in Comparative Religion*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki
2005 Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. Panostetaanko diakoniaan kunnan huonosuorituksen mukaan? *Diakonian tutkimus* 2/2005, 98-115.
- Grönlund, Henrietta & Pessi, Anne Birgitta
2010 Kirkko ja auttaminen – tasapainoilua julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan välimaastossa. Teoksessa Jalovaara, Ville & Martikainen, Tuomas (toim.) *Religionens återkomst. Brytningspunkter i kyrkan, religionen och kulturen*, 71–80. Helsinki: Magma-Studie 4.
- Haataja, Tuula
2007 *Uskontodialogi diakoniatyössä*. Opinnäytetyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu. [http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pori2007/6cbb04_Pori_Haataja_9488.pdf]. Luettu 12.4.2010.
- Hadley, Michael L.
2001b Introduction: Multifaith Reflection on Criminal Justice. Teoksessa Hadley, Michael L. (toim.) *The Spiritual Roots of Restorative Justice*, 1-31. New York: State University of New York Press.
- Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.)
2006 *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hautaniemi, Petri
2004 *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Helander Eila
2003a Esipuhe. Teoksessa Helander, Eila (toim.) *Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*, 13-16. Helsinki: Kirjapaja.
2003b Uskonto ja globalisaatio. Teoksessa Helander, Eila (toim.) *Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*, 19-31. Helsinki: Kirjapaja.
2005a Spirituaaliteetti kirkkososiologian näkökulmasta. *Teologinen aikakauskirja* 110, 247–252.
2005b Churches and Nordic Identity: churches as welfare providers. Teoksessa Bäckström, Anders (toim.) *Welfare and religion*, 65-71. Uppsala: Diakonivetenskapliga Institutet.
- Helander, Eila & Räsänen, Antti
2007 Jumala palaa politiikkaan. *Ulkopolitiikka* 1/2007. [www.ulkopoliitika.fi/article/46/jumala_palaa_politiikkaan/]. Luettu 18.8.2011.
- Hermonen, Merja
2006 *Pimeä hehku: Satanismi ja saatananpalvonta 1990-luvun suomalaisessa nuorisokulttuurissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hirschman, Charles
2004 The Role of Religion in the Origins and Adaption of Immigrants Groups in the United States. *The International Migration Review* 38 (3), 1206 – 1233.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena
2000 *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula
1998 *Tutkija ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

- Hjelm, Titus
2006 Uskonto suomalaisen sosiologian kohteena. *Sociologia* 2/2006, 107–121.
- Hofstede, Geert
1991 *Cultures and Organizations: software of the mind*. London: McGraw-Hill.
- Honkasalo, Veronika
2010 Maahanmuuttoa tutkivat eivät enää halua esiintyä julkisuudessa. Mielipide. *Helsingin Sanomat* 14.3.2010.
- Huculak, Brian
2001 Epilogue. Justice as Hope. Teoksessa Hadley, Michael L. (toim.) *The Spiritual Roots of Restorative Justice*, 217-225. New York: State University of New York Press.
- Hurtig, Ruut
2009 Puhumalla paras. Sovittelevan työtteen koulutuspaaja Järvenpäässä 18.–19.3.2009. *Diakonia* 5/2009, 46–47.
- Huuska, Jukka
2009 Suomen somalit kokevat runsaasti väkivaltaa ja uhkailua. *Helsingin Sanomat* 12.12.2009.
- Hytönen, Mirja
2000 *Kirkko kotoutumisen tukena: maahanmuuttajanaisten kokemuksia Vuosaaren seurakunnan toiminnasta*. Lopputyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu. Helsinki. [http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2000/hytnen_mirja.pdf]. Luettu 15.9.2010.
- Ihmisoikeusliitto
2011 *Kitke! -hanke* [<http://www.ihmisoikeusliitto.fi/index.php/toiminta/kitke>]. Luettu 16.8.2011.
- Iivari, Juhani
1991 *Rikosten ja riitojen vaihtoehtosovittelu refleksiivisen oikeuden konseptiossa*. Sosiaali- ja terveyshallituksen tutkimuksia 12/1991.
2006 *Tuomittu maahanmuuttaja*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 154.
2010(a) *Evästyksiä tulevaisuuden sovittelun kehittämiseen*. Puhe Sovittelun tuki ry:n 20-vuotisjuhlaseminaari 1.10.2010.
2010(b) Oikeutta oikeiden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*, 45–67. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Iivari, Juhani (toim.)
2008 *Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ijäs, Johannes
2010 Ministeriöt: Ei imaamikoulutusta Suomeen. *Kotimaa24.fi* 30.9.2010. [www.kotimaa24.fi/uutiset/kotimaa/482-ministeriot-ei-imaamikoulutusta-suomeen]. Luettu 14.9.2011.
- Illman, Ruth
2006 *Ett annorlunda Du: Reflektioner kring religionsdialog*. Göteborg: Makadam bokförlag.
2007 Words of Worth: Talking religiously about peace and dialogue. *Peace & Change* 32 (3), 415-434.
2009 Curiosity Instead of Fear: Literature as Creative Inter-religious Dialogue. *Interreligious Dialogues* 1 (2) [www.irdialogue.org]. Luettu 12.3.2011.

- 2010 Mångfald, möten och misstro. Religionsdialog i dagens Finland. Teoksessa Jalovaara, Ville & Martikainen, Tuomas (toim.) *Religionens återkomst. Brytningspunkter i kyrkan, religionen och kulturen*, 97–104. Magma-Studie 4. Helsinki.
- 2011 Artist in Dialogues: Creative Approaches to Interreligious Encounters. *Approaching Religion* 1 (1), 59-71.
- Jaakkola, Magdalena
2009 *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Jalovaara, Ville & Martikainen, Tuomas (toim.)
2010 *Religionens återkomst. Brytningspunkter i kyrkan, religionen och kulturen*. Helsinki: Magma-Studie 4.
- Johnston, Douglas
1994 ”Introduction: Beyond Power Politics.” Johnston, Douglas & Sampson, Cynthia (toim.), *Religion, The Missing Dimension of Statecraft*, 3-8. Oxford: University Press.
- Johnston, Douglas (toim.)
2003 *Faith-Based Diplomacy: Trumping Realpolitik*. Oxford: Oxford University Press.
- Jokela, Ulla
2010 Spirituaalinen sensitiivisyys – muutosvoima sosiaalialan työssä. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikonen (toim.) *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*, 209–223. Helsinki: Tammi.
2011 *Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun A-tutkimuksia 34.
- Jokinen, Heidi
2011 *Medling vid brott. En begreppslig analys av en konfliktlösningsmetod i en senmodern tid*. Turku: Åbo Akademi.
- Juergensmeyer, Mark
2007 Religious War, Terrorism, and Peace. Teoksessa Haar, Gerrie ter & Tsuruoka, Yoshio (toim.) *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*, 7-19. Leiden: Brill.
- Junkkari, Marko
2010 Maabrändivaltuuskunta: Suomesta maailman ongelmanratkaisija. *Helsingin Sanomat* 25.11.2010.
- Juntunen, Elina
2011 *Vain hätäapua? Taloudellinen avustaminen diakoniatyön professionaalisen itseyttämisilmentäjänä*. Helsinki: Suomen ev-lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2011:3.
- Juntunen, Elina, Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki
2006 *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimeaikaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Juntunen, Elina & Laiho, Marjukka & Pessi, Anne Birgitta
2010 Uskonnolliset yhteisöt ja maahanmuuttajien hyvinvointi: Arvojen ja akkulturaation näkökulma. *Teologinen aikakauskirja* 1/2010, 3-22.
- Järvinen, Saija
1993 *Rikosten Sovittelu Suomessa. Sovittelukäytännön ja vaihtoehtoisuuden arviointi*. Stakes: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 116. Jyväskylä: Gummerus.

- Kadayifci-Orellana, S. Ayse
2009 Ethno-Religious Conflicts: Exploring the Role of Religion in Conflict Resolution. Teoksessa Bercovitch, Jacob & Kremenyuk, Victor & Zartman, William I. (toim.) *Handbook on Conflict Resolution*, 264–285. London: Sage Publication.
- Kauhanen, Anna-Liina
2010 Pommimies räjäytti itsensä Tukholman keskustassa. *Helsingin sanomat* 11.12.2010.
- Kallunki, Valdemar
2010 *Yhteisön ja yhteiskunnan ehdoilla – Seurakuntien ja kuntien yhteistyö vuorovaikutuksen näkökulmasta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kammonen, Teemu J.
2010 Kimmo Sasi vastaa sharia-kritiikkiin – “Olen Hesarin uhri”. *Uusi Suomi* 27.11.2010.
- Karjalainen, Mira
2007 *In the Shadow of Freedom. Life on board of the oil tanker*. Helsinki: Finnish Society of Sciences and Letters.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Pelli, Marja
2010 Perheasioiden sovittelu – riitelykulttuurista vastuulliseen osallisuuteen. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*, 91–109. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kerkälä, Lasse
2012 Supo: Terrorismia on entistä vaikeampi torjua. *Helsingin sanomat* 1.3.2012.
- Ketola, Kimmo
2010 Uskontotilanteen muutos ja suomalaisten suhtautuminen eri uskontoihin. Teoksessa Jalovaara, Ville & Martikainen, Tuomas (toim.) *Religionens återkomst. Brytningspunkter i kyrkan, religionen och kulturen*, 40–52. Magma-Studie 4. Helsinki.
2011a Suomalaisten uskonnollisuus. Teoksessa Ketola, Kimmo & Niemelä, Kati & Palmu, Harri & Salomäki, Hanna *Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatus, moraali, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*, 7-25. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 9.
2011b Suomalaisten uskonnollinen suvaitsevaisuus. Teoksessa Ketola, Kimmo & Niemelä, Kati & Palmu, Harri & Salomäki, Hanna *Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatus, moraali, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*, 60–90. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Ketola, Kimmo & Kääriäinen, Kimmo & Niemelä Kati
2007 Näkykö uskonto elämässä? Uskonnollisuuden vaikutus suomalaisten asenteisiin, arvomaailmaan ja moraalikäsitteisiin. Teoksessa Borg, Sami & Ketola, Kimmo & Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Suhonen, Pertti *Uskonto, arvot ja instituutiot: suomalaiset World Values – tutkimuksissa 1981-2005*, 60-85. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Kettunen, Paavo
2001 *Leipää vai läsnäoloa? Asikkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A Nro 76. 11-14 188.
- Kimmo Sasi Kotimaassa: Sharia-laki Suomeen
2010 *Iltalehti* 26.11.2010.
- Kirkkohallitus
1999 *Kansan kirkosta kansojen kirkoksi. Kirkkohallituksen asettaman monikulttuurisuustyöryhmän mietintö*. Toim. Silvo, Juha. Helsinki: Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 1999:2.

- Kivisto, Peter
2007 Rethinking the Relationship between Ethnicity and Religion. Teoksessa Beckford James, A & Demerath, Nj (toim.) *SAGE Handbook of the Sociology of Religion*, 490-511. London: SAGE.
- Komulainen, Jyri & Vähäkangas, Mika (toim.)
2009 *Luterilaisen Suomen loppu? Kirkko ja monet uskonnot*. Edita: Helsinki.
- Koponen, Auli & Kotilainen, Mari & Kousa, Taava
2006 *Sudanilaiset kristityt Kuopion Kallaveden seurakunnassa*. Lopputyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki.
[http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pieksamaki2006/koponenkotilainenkousa.pdf].
Luettu 15.3.2011.
- Korkee, Simo
1997 Uskontotieteen sovellettavuudesta. Teoksessa Pesonen Heikki (toim.) *Uskontotieteen ikuisuuskyseksiä*, 220–250. Helsinki: Helsingin yliopiston uskontotieteen laitos.
- Korpela, Salla (toim.)
2008 *Rakkauden virassa. Diakonian ammattilaisten viisi vuosikymmentä*. Hämeenlinna: Minerva Kustannus Oy.
- Kostiainen, Riikka
2011 Kunniakonfliktin molempia osapuolia täytyy kuulla. *Haaste* 3/2011, 22–23.
- Kouros, Kristiina
2007 *Suomessa asuvien muslimien suhtautumisesta perhearvoihin ja perhelainsäädäntöön*. Ihmisoikeusliitto. Internetjulkaisu.
[www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/muslimienperhearvot.pdf]. Luettu 6.8.2011.
2008 Islamilaisen perhelainsäädännön ja Suomen lain suhteesta. Teoksessa Martikainen, Sakaranaho & Juntunen (toim.) *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, 182–200. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kriesberg, Louis
2009 The Evolution of Conflict Resolution. Teoksessa Bercovitch Jacob & Kremenjuk, Victor & Zartman, William I. (toim.), *Handbook on Conflict Resolution*, 15–33. London: Sage Publication.
- Kumar, Pratap P.
2007 Global Religions and Local Cultures: Introduction. Teoksessa Haar, Gerrie ter & Tsuruoka, Yoshio (toim.) *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*, 79–83. Leiden: Brill.
- Kuokkanen, Katja
2010a Tutkijoista tuli vainottuja. *Helsingin Sanomat* 16.3.2010.
2010b Kirkon ylin virkamies: Uskonto on ahtaalla. *Helsingin Sanomat* 6.12.2010.
2011a 17-vuotias maahanmuuttaja kertoo, miksi siveyden vaaliminen sattuu ”Isällä on tosi painava käsi” *Helsingin Sanomat* 27.2.2011.
2011b Tämä on tuhansien tyttöjen arkea. *Helsingin Sanomat* 27.2.2011.
2011c Kunnan toimintamallit puuttuvat maahanmuuttajatyttöjen auttamisessa. *Helsingin Sanomat* 28.2.2011.
2011d Brax: Kunniaan liittyvä väkivalta on valtion asia. *Helsingin Sanomat* 1.3.2011.
- Kuula, Arja
2004 Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*, 124–131. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- 2006 *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.* Jyväskylä: Vastapaino.
- Kyhä, Henna
2011 *Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla. Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa.* Turku: Turun yliopiston julkaisuja.
- Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reet
2005 *Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta.* Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kähkönen, Esko
2000 *Dialogisuuden ongelma islamin esittämisessä: Falaturin ja Tworuschkan teologis-pedagogisen ohjelman tausta ja toteutuminen.* Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Laavi, Elina
2010 Maallinen tuomioistuin riittää, Puheenvuoro. *Uusi Suomi* 26.11.2010.
- Laihia, Marja-Liisa
2011 Yksityinen sähköpostiviesti Katri Kyllöselle 4.11.2011.
- Laiho, Marjukka
2010 *Ketkä pääsevät taivaaseen? Kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden uskontoteologia pelastuksen näkökulmasta.* Pro – gradu tutkielma. Helsinki. [<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21651/ketkapaa.pdf?sequence=2>]. Luettu 28.5.2011.
- Laitila, Teuvo
2008 *Abrahamin vieraanvaraisuus. Näkökohtia kristityn ja muslimin dialogiin.* Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Latvala, Johanna & Peltonen, Leena & Saresma, Tuija
2004 Tutkijat kertovat, konventiot murtuvat? Teoksessa Latvala, Johanna & Peltonen, Leena & Saresma, Tuija (toim.) *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*, 17–59. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LeBaron, Michelle
2003 *Bridging Cultural Conflict: a New Approach for a Changing World.* San Francisco: Jossey-Bass.
- Lederach, John Paul & Jenner, Janice Moomaw (toim.)
2002 *A Handbook of International Peacebuilding. Into the Eye of the Storm.* San Fransico: Joussey-Bass.
- Lederach, John Paul
1997 *Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies.* Washington: United States Institute of Peace.
- Liebkind, Karmela & Haaramo, Juha & Jasinskaja-Lahti, Inga
2000 Kannattaa tutustua paremmin. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*, 56–65. Helsinki: Gaudeamus.
- Liesinen, Kalle
2010 Kansainvälinen sovittelu. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) *Sovittelu. Ristiriitöiden kohtaamisesta konfliktien hallintaan*, 197–221. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Manninen, Pirkko

- 2006 *Kolmen maan kansalainen: Kartoitus Kuopion hiippakunnan maahanmuuttajatyöstä ja vieraskielisestä seurakuntaelämästä.* Lopputyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu, Pieksämäki. [http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pieksamaki2006/manninenpirkko.pdf]. Luettu 15.4.2011.
- Mao, Abdulkadir Sheikh
2003 *Keinot hallussa.* Helsinki: Helsingin kaupungin kulttuuriasiankeskus.
- Marshall, Tony F.
1999 *Restorative Justice: An Overview.* [library.npia.police.uk/docs/homisc/occ-resjus.pdf]. Luettu 3.5.2010.
- Martikainen, Tuomas
2004 *Immigrant Religions in Local Society: Historical and Contemporary Perspectives in the City of Turku.* Turku: Åbo Akademi University Press.
2005 *Religion, Immigrants and Integration.* AMID Working Paper Series 43/2005.
2008 Muslimit suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Tuomas Martikainen, Tuula Sakaranaho & Marko Juntunen (toim.), *Islam Suomessa: Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, 62–84. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
2011a Maahanmuuttajien uskonnollisen taustan tilastollinen arviointi Suomessa. *Teologinen Aikakauskirja* 116 (3), 232–246.
2011b *Uskontodialogin muutokset Suomessa.* Esitys Teologia ja monikulttuurisuus tutkimusryhmässä 7.4.2011.
- Martikainen, Tuomas & Sakaranaho, Tuula & Juntunen, Marko (toim.)
2008 *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.)
2007 *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ.* Helsinki: Väestöliitto.
- Martikainen, Tuomas & Valtonen, Kathleen & Walhbeck, Östen
2012 *The Social Integration of Immigrants in Finland.* Teoksessa Frideres, James & Biles, John (toim.) *International Approaches to Integration and Inclusion.* Montreal: McGill-Gueen's University Press. (tulossa)
- Mason, Jennifer
2004 *Qualitative Researching.* London: SAGE Publications.
- Maurtis, Berger
2006 *Sharia Law in Canada – Also Possible in the Netherlands?* Teoksessa Grinten & Heukels (toim.), *Crossing Borders. Essays in European and Private International Law, Nationality Law and Islamic Law in Honour of Frans van der Velden*, 173–184. [www.clingendael.nl/publications/2006/20060800_cdsp_art_berger_sharia.pdf]. Luettu 14.8.2011.
- Maussen, Marcel
2006 *The Governance of Islam in Western Europe. A state of the art report.* IMISCOE Working Paper No. 16. [www.flw.ugent.be/cie/documenten/GovernanceofIslam.pdf]. Luettu 23.10.2011.
- McGuire, Meredith
2007 *Sacred place and Sacred Power: Conceptual Boundaries and the Marginalization of Religious Practice.* Teoksessa Ter Haar, Gerrie & Tsuruoka, Yoshio (toim.) *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*, 57–79. Leiden: Brill.
2008 *Religion. The Social Context.* Fifth Edition. Long Grove: Waveland Press.
- McLaughlin Eugene, Fergusson Ross, Hughes Gordon & Westmarland Louise

- 2003 Introduction: Justice in the Round – Contextualizing Restorative Justice. Teoksessa McLaughlin Eugene, Fergusson Ross, Hughes Gordon & Westermarland Louise (toim.) *Restorative Justice: Critical Issues*, 1-19. London: SAGE.
- Mehtonen, Terttu
2011 *Sovittelutoiminta*. [<http://www.etna.kaapeli.fi/sovittelutoiminta.pdf>]. Luettu 27.1.11
- Meidän kirkko
2007 *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö*. Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto.
- Merivirta, Johanna & Mustonen, Suvi
2004 *Diakoniatyöntekijöiden kokemuksia maahanmuuttajien parissa tehtävästä työstä*. Lopputyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu, Helsinki. [http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2004/mustonen397.pdf]. Luettu 26.3.2011.
- Migrant Church
2011 *Evangelisluterilainen kirkko pääkaupunkiseudulla* [migrantchurch.fi]. Luettu 6.9.2010
- Mielityinen, Ida
1999 *Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 169. Helsinki.
- Miessakit Ry
2011 *Lyömätön linja* [http://www.miessakit.fi/fi/lyomaton_linja]. Luettu 18.8.2011.
- Muhammed, Husein
2011 *Yhtä erilaiset. Islam ja suomalainen kulttuuri*. Helsinki: Teos.
- Mustranta, Maria
2009 Islamilaista oikeutta Helsingissä. *Helsingin Sanomat* 2.8.2009.
- Mäkelä, Klaus
1990 Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 42–59. Helsinki: Gaudeamus.
2004 Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*, 360–379. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Niemelä, Heli
2003 Erottautumista ja ystävyyttä: Somalialaistytöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä: Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*, 91–121. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pakkanen, Lea
2011 Kaksi kulmaa maahanmuuttoon. *Vihreä Lanka* 21.10.2011.
- Pakolaisapu
2011 *Kotilo-projekti* [<http://www.pakolaisapu.fi/kotilo>]. Luettu 9.11.2010.
- Passarelli, Alessia
2010 *Insights into Migrants' Experiences in Active Participation in Churches in Europe*. Brysseli: Churches' Commission for Migrants in Europe.
- Patton, Michael Quinn
1990 *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park: Sage.

- Pehkonen, Auli
2010 *Maahanmuuttajien kokemuksia ja odotuksia Rantakylän seurakunnan venäjänkielisestä työstä.* Lopputyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu, Pieksämäki. [https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22484/Pehkonen_Auli.pdf?sequence=1]. Luettu 15.2.2011.
- Pehrman, Timo
2010 Konfliktien synty ja sovittelu työyhteisössä. Teoksessa Poikela, Esa (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*, 135–156. Jyväskylä: PS-kustannus.
2011 *Paremmiin puhumalla. Restoratiivinen sovittelu työyhteisössä.* Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 212.
- Pentikäinen, Marja
2005 *Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta.* Helsinki: Etnika Oy.
- Pessi, Anne Birgitta
2008 *Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaiskyselyn tulokset.* Avustustoiminnan raportteja. 19. Helsinki: Yliopistopaino.
- Piiroinen, Hanna-Leena
2003 *Hengissä Helsingissä: etnisen seurakunnan merkitys maahanmuuttajalle.* Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Pimiä, Katarina
2011 Nyt täyttyi poliisin mitta – raju vastareaktio kunniaväkivaltaan. *Iltasanomat 1.3.2011.*
- Pohjonen, Soile (toim.)
2001 *Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät.* Vantaa: Werner Söderström lakitieto Oy.
- Pohjonen, Soile
2001 Konfliktien ratkaisu oikeusjärjestelmässä ja inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Teoksessa *Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*, 61-83. Vantaa: Werner Söderström lakitieto Oy.
- Poikela, Esa (toim.)
2010 *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan.* Jyväskylä: PS-kustannus
- Poikela, Esa
2010 Miksi ja mitä sovitellaan? Teoksessa Poikela, Esa (toim.) *Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan*, 11–21. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pyy, Mari
2000 *Muslimit seurakunnassa.* Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.
2002 Asennoituminen muslimeihin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon maahanmuuttajatyössä. Teoksessa Sakaranaho, Tuula & Pesonen, Heikki (toim.) *Uskonto, julkisuus ja muuttuva yhteiskunta*, 75–98. Yliopistopaino: Helsinki.
- Pyykkönen, Miikka
2007 *Järjestäytyvät diasporat: Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Raeste, Juha-Pekka
2010 Päivi Räsänen ottaisi Suomeen ensisijaisesti kristittyjä pakolaisia. *Helsingin Sanomat 29.10.2010.*

- Raitis, Laura Maria & Hiltunen, Pekka (toim.)
2001 *Suunnista uskontojen maailmassa – dialogiopas seurakunnille*. Helsinki: Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisu 2001:3.
- Rautionmaa, Heidi
2010 *Uskontodialogi. Kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen*. Helsinki: Art-Print Oy.
- Robertson, Roland
2007 *Global Millennialism: A Postmortem on Secularization*. Teoksessa Beyer, Peter & Beaman, Lori (toim.) *Religion, Globalization and Culture*, 9-35. Leiden: Brill.
- Rohe, Matthias
2004 Application of Shari‘a Rules in Europe: Scopes and Limits. *Die Welt des Islams, International Journal for the Study of Modern Islam* 44 (3), 323-350.
- Räisä, Sara
2009 *Patriarkaallinen kunniaväkivalta*. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto.
- Saari, Juho & Kainulainen, Sakari & Yeung, Anne Birgitta
2005 *Altruismi. Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saari, Satu
2005 ”On sovelias ikeeni ja keveä on kuormanani”: naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Saeed, Abdullah & Saeed, Hassan
2004 *Freedom of Religion, Apostasy and Islam*. Cornwall: Ashgate.
- Said, Abdul Aziz & Funk, Nathan C.
2001 *The Role of Faith in Cross-Cultural Conflict Resolution*. [www.gmu.edu/academic/pcs/ASNC83PCS.htm]. Luettu 17.8.2009.
2002 *Islamic Approaches to Conflict Resolution and Peace*. The Emirates Occasional Papers. Abu Dhabi: The Emirates Center for Strategic Studies and Research.
- Sakaranaho, Tuula
2006 *Religious freedom, Multiculturalism, Islam. Cross-reading Finland and Ireland*. Leiden, Boston: Brill.
2010 Finnish Studies on Islam: Themes and Approaches. *Temenos* 46 (2), 215–251.
- Sakaranaho, Tuula & Pesonen, Heikki (toim.)
1999 *Muslimit Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
2002 *Uskonto, julkisuus ja muuttuva yhteiskunta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sakaranaho, Tuula & Alitolppa-Niitamo, Anne & Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja
2004 Religion in Migration: Studies on Muslims in Finland. Teoksessa Puuronen, Vesa & Häkkinen, Antti & Pylkkänen, Anu & Sandlund, Tom & Toivanen, Reetta (toim.) *New Challenges for the Welfare Society*, 124–139. Joensuu: Karelian Institute.
- Salem, Richard
2003 ”Trust in Mediation” Beyond Intractability. Conflict Research Consortium, University of Colorado, Boulder. [www.beyondintractability.org/essay/trust_mediation/] Luettu 16.5.2011.
- Salmela, Anu
2004 Pysyvyyttä muutoksessa ja muutosta pysyvyydessä: Turussa asuvat somalinaiset islamin ja yhteisöperinteen välittäjinä. Teoksessa Fingerroos, Outi & Opas, Minna

& Taira, Teemu (toim.) *Uskonnon paikka: Kirjoituksia uskontojen ja uskontoteorioiden rajoista*, 279-311. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Salmenkangas, Mai (toim.)

2006 *Uhkana kunnia. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi.* Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. [www.ahaa-avaimia.fi/neliapila/attach/kunniav.pdf]. Luettu 15.9.2011.

Salminen, Mariela

2011 Tietoa oikeuksista maahanmuuttajatyöille. *Haaste 3/2011*, 24–25.

Salonen, Jari & Iivari, Juhani

2004 *Evaluation of the “Let’s Talk –Social Mediation for Refugee Communities in Europe” Project.* Helsinki: IOM.

Scheen, Terhi

2005 *Maahanmuuttajatyö Helsingin seurakunnissa. Selvitys yhdyshenkilötoiminnasta ja tapahtumista paikallisseurakunnissa.* Lopputyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu, Helsinki. [http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2005/ScheenTerhi2005.pdf]. Luettu 18.2.2011.

Schepeleern Johansen, Birgitte

2005 *Islam at the Universities of Europe. Religious Education and Education about Religion.* [www.ku.dk/priority/religion/content/pdf/rapport_seminar_imamudd..pdf]. Luettu 18.10.2011.

SFF

2011 *Suomen sovittelufoorumi* [www.sovittelu.com]. Luettu 9.10.2009.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

2002 *Sosiaalimenojen kehitys pitkällä aikavälillä. SOMERA-toimikunnan taustaraportti.* Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja

Stakes

2011 *Suomen sovittelutoimistot.* [www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/riso/Sotot_yhteyst110811.pdf]. Luettu 5.2.2011.

STT

2010a *Suomi aikoo panostaa rauhanvälitykseen Ahtisaaren neuvoon.* 15.12.2010.

2010b *Halonen: Isku voisi tapahtua Suomessakin.* 13.12.2010.

2010c *Naisjärjestö: Kunniamurhia tehdään myös Suomessa.* 28.7.2010.

2011 *Supo ei usko Suomen enää välttävän terrorismin uhalta.* 18.10.2011.

2012a *Terrorismijutussa uusi pidätys.* 6.3.2012.

2012b *Terrorismiepäily: Useita aiottiin lähettää koulutusleirille.* 6.3.2012.

Suomen Akatemia

2011 *Suomen Akatemia perustaa Martti Ahtisaari -akatemiaprofessuurin.* [www.aka.fi/fi/Suome-Akatemia/Mediapalvelut/Tiedotteet/Suomen-Akatemia-perustaa-Martti-Ahtisaari-akatemiaprofessuurin/]. Luettu 9.11.2011.

Suomen ekumeeninen neuvosto

2007 *Kirkko turvapaikkana –opas.* [http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/1AF64B8ACCC02DBCC22572E700563706?OpenDocument&lang=FI]. Luettu 6.3.2011.

Suomen ev.lut. kirkko

2011a *Mod – koulutus* [www.mod.evl.fi]. Luettu 7.3.2010.

- 2011b *Kirkon työ maahanmuuttajien parissa.*
[sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2EE840]. Luettu 7.1.2010.
- Suurpää, Leena
2011 Kuka puhuu? Lähiötietämisen tuska. *Haaste* 3/2011, 32–33.
- Säävälä, Minna
2008 Islam Kosovosta Suomeen muuttaneiden naisten elämässä. Teoksessa Martikainen, Tuomas, Sakaranaho, Tuula & Juntunen, Marko (toim.) *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, 111–131. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Taher, Abul
2008 Revealed: UK's first official sharia courts. *The Sunday Times* 14.9.2008.
- Takala, Jukka-Pekka
1998 *Moraalitunteet rikosten sovittelussa*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: julkaisuja 151.
- Takala, Jukka-Pekka & Mielityinen, Ida
2001 Rikosten sovittelu ja parisuhdeväkivalta: sovinnon aika? Teoksessa Pohjonen, Soile (toim.) *Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät*, 283-329. Vantaa: Werner Söderström lakitieto Oy.
- Tampereen yliopisto
2011 *Master's Program in Peace, Mediation and Conflict Research*. [www.10.uta.fi/opas/opintoKokonaisuus.htm?rid=en&uiLang=en&lvv=2012]. Luettu 13.12.2011.
- TAPRI
2011 *TAPRI:n julkaisut* [www.uta.fi/yky/tutkimus/tapir/julkaisut.html]. Luettu 15.10.2010.
- Ter Haar, Gerrie ter
2007 Religious War, Terrorism, and Peace: A Response to Mark Juergensmeyer. Teoksessa Ter Haar, Gerrie & Tsuruoka, Yoshio (toim.) *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*, 19-29. Leiden: Brill.
- Ter Haar, Gerrie ter & Tsuruoka, Yoshio (toim.)
2007 *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*. Leiden: Brill.
- Ter Haar, Gerrie ter & Tsuruoka, Yoshio
2007 Religion in the Twenty-First Century: A Short Introduction. Teoksessa Ter Haar, Gerrie & Tsuruoka, Yoshio (toim.) *Religion and Society. An Agenda for the 21st Century*, xi-xvii. Leiden: Brill.
- Thirdside
2011 *Third side roles everyone plays*. The Global Negotiation Project at Harvard University. [www.thirdside.org/roles.cfm]. Luettu 4.5.2011.
- Thomas, Scott
2005 *The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Relations*. New York: Palgrave MacMillan.
- Tiilikainen, Marja
2003 *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Tilastokeskus
2012 *Suomi* lukuina
[www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset]. Luettu 2.3.12.

- Torvik, Eir
2010 *Wants money for imam education*. Universitas.No 21.4.2010. [universitas.no/news/54808/wants-money-for-imam-education]. Luettu 9.10.2011.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli
2009 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuori, Salla
2009 *The Politics of Multicultural Encounters. Feminist Postcolonial Perspectives*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- Vihavainen, Suvi
2011 Moskeijoissa tehdään sosiaalityötä. *Helsingin Sanomat* 28.2.2011.
- VOMA
2011 *Victim-Offender Mediation Association homepage* [www.voma.org]. Luettu 7.11.2010.
- Vähäkangas, Mika
2008 Afrikkalaisperäiset kirkot pääkaupunkiseudulla. *Teologia.fi – verkkojulkaisu*. [http://www.teologia.fi/tutkimus/uskontojen-valiset-suhteet/329-afrikkalaisperet-kirkot-paupunkiseudulla]. Luettu 5.4.2010.
2009 Maailmanlaajuinen kristinusko. Teoksessa Komulainen, Jyri & Vähäkangas, Mika (toim.), *Luterilaisen Suomen loppu? Kirkko ja monet uskonnot*, 90–122. Edita: Helsinki.
- Väestöliitto
2011 *Maahanmuuttajien määrä*. [www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/tietoa_ja_linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara]. Luettu 29.11.2011.
- Warner, Rob
2010 *Secularization and Its Discontents*. London: Continuum.
- Warner, Stephen R. & Wittner, Judith G. (toim.)
1998 *Gatherings in Diaspora: Religious Communities and the New Immigration*. Philadelphia: Temple University Press.
- Yeung, Anne Birgitta
2003 Re-emerhence of the Church in the Finnish Public Life? Christian Social Work as an Indicator of the Public Status of the Church. *Journal of Contemporary Religion* 18 2/2003, 197-211.
2004 *Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church*. Helsinki: Finnish Federation for Social Welfare and Health.
2006 Rajojen ylityksiä – uskonnosta, kirkosta, sosiologiasta. Teoksessa Yeung, Anne Birgitta & Pesonen, Heikki & Sundback, Susan *Rajojen ylityksiä. Uskonto, kirkko, sosiologia*, 50-64. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
2007 Diakonia ristipaineiden aallokossa. Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. *Diakonian tutkimus* 1/2007, 5-25.
- Yliopistot valmiita ottamaan imaamit oppiin
2011 *YLE uutiset kotimaa* 10.3.2011.
- Yllner, Nadja
2012 *Muslimska ledare uppmanar kvinnor till underkastelse*. [http://www.svt.se/ug/muslimska-ledare-uppmanar-kvinnor-till-underkastelse]. Luettu 17.5.2012.
- Zartman, William I.

- 2009 Conflict Resolution and Negotiation. Teoksessa Bercovitch, Jacob & Kremenyuk, Victor & Zartman, William I. (toim.), *Handbook on Conflict Resolution*, 322-340. London: Sage.
- Zehr, Howard
1995 *Changing Lenses. A New Focus for Crime and Justice*. Scottsdale: Herald Press.
- Zuckerman, Phil
2003 *Invitation to the Sociology of Religion*. London: Routledge.
- Åberg, Matias
2010 Pitseriat vihauskujen kohteina. *Helsingin Sanomat* 27.7.2010.

Liite 1. Haastatteluteemat

Haastatteluteemat sovittelijoille:

- Mitä monikulttuurisuussovittelu / naapurisuussovittelu on?
- Miten monikulttuurisuussovittelu /naapurisuussovittelu tapahtuu käytännössä?
- Minkälaisia tapauksia monikulttuurisessa sovittelussa / naapurisuussovittelussa sovitellaan? Onko riitatapauksia?
- Minkä verran tapauksia on?
- Minkälainen koulutus monikulttuurisilla sovittelijoilla on?
- Miten kulttuuri otetaan huomioon sovittelussa / koulutuksessa?
- Näkykö uskonto millään tavoin monikulttuurisessa sovittelussa / naapurisuussovittelussa? Jos näkyy, niin millä tavalla?
- Näetkö, että uskonnon huomioimisesta voisi olla hyötyä monikulttuurisessa sovittelussa / naapurisuussovittelussa?
- Onko yhteistyötä kirkon tai paikallisen seurakunnan kanssa?

Haastatteluteemat maahanmuuttajille:

- Milloin olet tullut Suomeen ja mistä ja miksi? Millainen rooli uskonnolla on omassa elämässä?
- Miten yhteisössäsi konfliktit kohdataan ja ratkaistaan?
- Minkälaisia konflikteja on Suomessa kohdattu?
- Uskonnolliset toimijat sovittelijoina? Käytetäänkö imaamia /pappia sovittelijana? Miten imaami/pappi- sovittelu toimii? Sovittelevatko imaamit Suomessa muslimien konflikteja? Voisiko heidän mukaan ottamisestaan olla hyötyä?
- Oletko itse toiminut konfliktinratkaisijana? Jos olet niin millä tavalla?
- Näkykö uskonto konfliktinratkaisussa?
- Tiesitkö että muslimit ovat kääntyneet ev.lut. kirkon puoleen konfliktien sovittelun tiimoilta? Mitä mieltä olet tästä?
- Millaisena näet uskonnon merkityksen kotoutumiselle?
- Oletko tietoinen monikulttuurisesta sovittelusta? Naapurisuussovittelusta?
- Miten näet uskonnon aseman suomalaisessa yhteiskunnassa?
- Otetaanko sinun mielestä uskonto huomioon kotoutumisessa ja/tai pitäisikö se ottaa huomioon?

Haastatteluteemat kirkon maahanmuuttajatyöntekijöille:

- Miten kauan olet tehnyt töitä maahanmuuttajien parissa?
- Mitä työnkuvaan kuuluu? Millaista maahanmuuttajatyötä seurakunnassa tehdään ja miten maahanmuuttajatyö on järjestetty? Miten maahanmuuttajatyö otettu vastaan seurakunnan sisällä?
- Kuinka paljon maahanmuuttajia on paikkakunnalla? Kuinka paljon maahanmuuttajia osallistuu seurakunnan toimintaan?

- Työskenteletkö kristittyjen parissa vai näkyykö työssä myös toisinuskovat?
- Miten työ on otettu vastaan toisinuskovien parissa, esimerkiksi muslimien? Onko epäilty käännättämisestä?
- Miten omassa työssä tulee konfliktit esille?
- Millaisia konflikteja on tullut esille? Ketä siinä on ollut osallisena? Mitä olet tehnyt konfliktitilanteissa? Millainen asema sinulla on siinä ollut?
- Miksi koet, että sinulta on kysytty apua konfliktitilanteiden selvittämiseksi?
- Miltä tuntuu toimia sovittelijana?
- Kaipaisitko neuvoa sovittelijana toimimiseen?
- Oletko tietoinen rikos- ja riita-asioiden sovittelusta? Oletko tehnyt yhteistyötä rikos- ja riita-asioiden sovittelun kanssa?
- Miten näet uskonnon merkityksen maahanmuuttajien kotoutumisessa?
- Teettekö yhteistyötä kaupungin kanssa maahanmuuttajatyön saralla? Miten on otettu vastaan?